

AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST

www.ekip.me

IZVJEŠTAJ O RADU ZA 2014. GODINU

Podgorica, april 2015. godine

**AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST**

IZVJEŠTAJ O RADU ZA 2014. GODINU

Podgorica, april 2015. godine

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
UVOD	5
1. RAZVOJ SEKTORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA	11
1.1. Pregled registrovanih operatora elektronskih komunikacija tokom 2014. godine	11
1.2. Tržište fiksne telefonije i javnih govornica	12
1.2.1. Tržište fiksne telefonije	12
1.2.2. Tržište javnih telefonskih govornica	20
1.3. Tržište mobilne telefonije	20
1.4. Tržište interneta i širokopojasnog pristupa	27
1.4.1. Fiksni širokopojasni pristup internetu	27
1.4.2. Mobilni širokopojasni pristup internetu	35
1.4.3. Internet penetracija	35
1.4.3.1. Cijene širokopojasnog pristupa Crnogorskog Telekomu	37
1.4.3.2. Cijene širokopojasnog pristupa M:Tela	38
1.4.3.3. Cijene širokopojasnog pristupa M-Kabla	39
1.4.3.4. Cijene širokopojasnog pristupa internetu u poređenju sa Regionom	40
1.4.4. Mjerenje brzine pristupa internetu	40
1.5. Tržište VoIP servisa	40
1.6. Tržište iznajmljenih linija	42
1.6.1 Cijene usluge iznajmljenih linija	42
1.6.2 Struktura tržišta	44
1.7. Tržište distribucije audiovizuelnih medijskih sadržaja (radijskih i televizijskih programa) do krajnjih korisnika	45
1.8. Interkonekcija i operatorski pristup	47
1.8.1. Cijene interkonekcionih servisa	47
1.8.1.1. Cijene terminacije poziva u fiksne mreže	47
1.8.1.2. Cijene terminacije poziva u mobilne mreže	50
1.8.2. Tržište terminacije poziva	53
1.8.2.1. Tržište terminacije poziva u fiksne mreže	53
1.8.2.2. Tržište terminacije poziva u mobilne mreže	53
1.9. Pružanje usluge prenosivosti brojeva	54
1.10. Zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture	56
1.11. Praćenje kvaliteta elektronskih komunikacionih usluga	59

1.12. Stepen razvoja elektronskih komunikacionih mreža.....	61
1.12.1. Stepen razvoja fiksnih elektronskih komunikacionih mreža	61
1.12.2. Stepen razvoja mobilnih elektronskih komunikacionih mreža	63
2. UVEDENE REGULATORNE MJERE	65
2.1. Analiza relevantnih tržišta u cilju ocjene stepena konkurentnosti tržišta.....	65
2.1.1. Regulatorni okvir Evropske Unije za oblast elektronskih komunikacija	65
2.1.2. Pravni osnov za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnih tržišta	66
2.1.3. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije a koje su rezultat sprovedenih analiza pet relevantnih tržišta izvršenih tokom 2011. godine.....	68
2.1.4. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije tokom drugog kruga analiza sedam relevantnih tržišta sprovedenih tokom 2013. godine sa pregledom uvedenih regulatornih mjera	72
2.1.4.1. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije a koje su rezultat sprovedenog drugog kruga analiza sedam relevantnih tržišta.....	73
2.1.5. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije u postupku sprovođenja Testa tri kriterijuma na dva dodatna relevantna tržišta i postupak analize na jednom maloprodajnom tržištu na kom su ispunjeni uslovi Testa tri kriterijuma tokom 2013. godine sa pregledom uvedenih regulatornih mjera	78
2.1.5.1. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije a koje su rezultat sprovedenog postupka analize maloprodajnog tržišta širokopojasnog pristupa internetu.....	79
2.2. Projekat računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva	80
2.2.1. Pravni osnov za sprovođenje obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva	80
2.2.2. Svrha uvođenja obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva	81
2.2.3. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije u realizaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u 2014. godini	82
2.2.4. Aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u fiksnoj telefoniji	85
2.2.5. Aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u mobilnoj telefoniji.....	85
3. OSTVARIVANJE I KVALITET UNIVERZALNOG SERVISA U SEKTORU ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA	86
3.1. Regulatorni okvir za pružanje Univerzalnog servisa	86
3.1.1. Regulatorni okvir Evropske Unije	86
3.1.2. Regulatorni okvir u Crnoj Gori	86
3.2. Aktivnosti na realizaciji Univerzalnog servisa	87
3.2.1. Pružanje usluge Univerzalne službe informacija i Univerzalnog imenika	88
3.2.2. Pružanje usluga pristupa elektronskoj komunikacionoj mreži, telefonskih poziva i pristupa internetu.....	89
3.3. Kvalitet Univerzalnog servisa u sektoru elektronskih komunikacija	91
4. DODIJELJENI OGRANIČENI RESURSI.....	93
4.1. Dodijeljene radio-frekvencije i ocjena njihovog racionalnog korišćenja.....	93
4.1.1. Dodijeljene radio-frekvencije	94

4.1.2. Analiza zauzetosti najznačajnijih radio-frekvencijskih opsega	94
4.1.2.1. Fiksna i mobilna služba	94
4.1.2.2. Pomorska i vazduhoplovna služba.....	97
4.1.2.3. Radioamaterska služba.....	98
4.1.2.4. Satelitska služba	98
4.1.2.5. Radio-difuzna služba.....	98
4.1.3. Neracionalno korišćenje radio-frekvencija.....	100
4.1.4. Međunarodna koordinacija radio-frekvencija.....	100
4.2. Dodijeljena numeracija/adrese i ocjena njihovog racionalnog korišćenja.....	102
5. Razvoj tržišta poštanskih usluga	106
5.1. Regulatorni okvir	106
5.2. Izrada podzakonske regulative	106
5.3. Analiza tržišta poštanskih usluga	107
5.3.1. Pošta Crne Gore.....	107
5.3.2. Ostali operatori.....	108
5.3.3. Usporedna analiza tržišta poštanskih usluga	110
5.4. Finansijski pokazatelji	111
5.4.1. Finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore a.d.....	111
5.4.2. Finansijski pokazatelji ostalih operatora	113
5.4.3. Usporedni finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore a.d. i ostalih operatora.....	114
6. Ostvarivanje i kvalitet univerzalne poštanske usluge.....	115
6.1. Dostupnost poštanskih usluga.....	115
6.2. Brzina i pouzdanost prenosa i uručenja poštanskih pošiljaka	116
6.3. Bezbijednost poštanskih pošiljaka.....	119
7. OSTVARIVANJE PRAVA I ZAŠTITA INTERESA KORISNIKA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIONIH I POŠTANSKIH USLUGA.....	121
7.1. Ostvarivanje prava korisnika i zaštita interesa korisnika elektronskih komunikacionih usluga.....	121
7.2. Ostvarivanje prava korisnika i zaštita interesa korisnika poštanskih usluga	124
7.3. Upravni postupci po zahtjevima subjekata na tržištu elektronskih komunikacija i poštanskih usluga i rješavanje sporova između tih subjekata	125
7.3.1. Upravni postupci vođeni u 2014. godini po osnovu analize tržišta.....	125
7.3.2. Upravni postupci vođeni u 2014. godini po osnovu godišnjih regulatornih naknada.....	125
7.3.3. Postupci vođeni u 2014. godini povodom naknade neto troška Univerzalnog servisa u elektronskim komunikacijama.....	126
7.3.4. Postupci vođeni u 2014 godini povodom zaštite korisnika elektronskih komunikacija.....	126
7.3.5. Postupci vođeni u 2014. godini po osnovu izdatih prekršajnih naloga nadzornika	127
7.3.6. Postupci vođeni u 2014. godini pred Privrednim sudom	127
7.3.7. Upravni postupci vođeni u 2014 godini shodno Zakonu o poštanskim uslugama	128
8. IZVRŠENI ZADACI AGENCIJE UTVRĐENI PLANOM RADA	129
8.1. Izrada regulative u oblasti elektronskih komunikacija	129

8.2. Kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra	132
8.3. Monitoring parametara digitalnih radio emisija mobilnih operatora	138
8.4. Aktivnosti na daljoj implementaciji Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra	141
8.5. Stručni nadzor u oblasti elektronskih komunikacija	148
8.6. Proces prelaska sa analognih na digitalne radio-difuzne sisteme	152
8.7. Davanje mišljenja na prostorno planska dokumenta	154
8.8. Izdavanje uslova prilikom izgradnje stambenih i poslovnih objekata	155
8.9. Studija o uspostavljanju tačke razmjene internet saobraćaja u Crnoj Gori	156
8.10. Istraživanje o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori ...	158
8.11. Razvoj kadrovskih resursa	161
8.12. Međunarodne aktivnosti	162
8.12.1. Aktivnosti na regulaciji cijena rominga u Regionu	164
8.12.2. Članstvo u Evropskom institutu za telekomunikacione standarde (ETSI)	165
8.12.3. Organizacija sastanka međunarodnog projektnog tima za tehnička i regulatorna pitanja (PT TRIS)	165
8.13. Organizacija međunarodne konferencije "Regulatorna djelatnost u sektoru elektronskih komunikacija"	166
8.14. Evropske integracije – Poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji	167
8.15. Evropske integracije – Poglavlje 8: Konkurencija i državna pomoć	168
8.16. Evropske integracije - Poglavlje 3: Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga	168
8.17. Evropske integracije – Poglavlje 1: Slobodan protok roba	169
8.18. Evropske integracije – Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja	169
Prilog 1: Sadržaj Plana rada Agencije za 2014. godinu	171

UVOD

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (u daljem tekstu Agencija) je počela sa radom 08. marta 2001. godine kao nezavisno regulatorno tijelo za oblast elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti, funkcionalno nezavisno od svih subjekata koji eksploatišu telekomunikacione mreže, obezbjeđuju opremu ili pružaju servise. Osnovni principi i načela kojim se Agencija rukovodila u postupcima regulacije sektora su bili: obezbjeđivanje sigurnog i predvidivog ambijenta za poslovanje operatora i njihove značajne investicije, obezbjeđivanje uslova za implementaciju i razvoj novih tehnologija na cijeloj teritoriji Crne Gore uz podsticanje racionalnog korišćenja ograničenih resursa (radio-frekvencija i numeracije/adresa), podsticanje konkurencije uz spriječavanje narušavanja tržišnog takmičenja među operatorima, rješavanje sporova između operatora, kao i neprekidno unapređenje zaštite interesa potrošača.

Upravljački organi Agencije, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, su Savjet i izvršni direktor Agencije. Savjet Agencije ima predsjednika i četiri člana, od kojih jedan član Savjeta svoju funkciju obavlja honorarno. Savjet Agencije je tokom 2014. godine održao 12 redovnih i 81 vanrednu sjednicu. U Agenciji je, na dan 31. 12. 2014. godine, bilo 69 zaposlenih, uključujući i predsjednika i članove Savjeta i izvršnog direktora.

Svoje aktivnosti Agencija sprovodi u skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o poštanskim uslugama („Službeni list Crne Gore“, broj 57/11). Zakon o elektronskim komunikacijama je usaglašen sa važećem regulatornim okvirom Evropske unije iz 2009. godine.

Izveštaj o radu Agencije za 2014. godinu je urađen u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama (član 26) i sastoji se iz osam poglavlja i to:

- Razvoj sektora elektronskih komunikacija;
- Uvedene regulatorne mjere;
- Ostvarivanje i kvalitet Univerzalnog servisa u sektoru elektronskih komunikacija;
- Dodijeljeni ograničeni resursi;
- Razvoj tržišta poštanske djelatnosti;
- Ostvarivanje i kvalitet univerzalne poštanske usluge;
- Ostvarivanje prava i zaštita interesa korisnika elektronskih komunikacionih i poštanskih usluga i
- Izvršeni zadaci Agencije utvrđeni planom rada.

Elektronske komunikacione mreže i elektronska komunikaciona infrastruktura u Crnoj Gori omogućavaju da se za pružanje elektronskih komunikacionih usluga primjenjuju najsavremenije tehnologije. Preko takvih mreža i infrastrukture korisnicima u Crnoj Gori danas se nude skoro sve postojeće elektronske komunikacione usluge koji se pružaju u svijetu i koji trenutno zadovoljavaju potrebe korisnika tih usluga. Veći operatori sprovode ili su sproveli migraciju svojih mreža prema All-IP okruženju, tako da preko jedinstvene IP mreže mogu pružati usluge prenosa glasa, prenosa podataka i distribucije AVM sadržaja.

S obzirom na broj korisnika, stepen konkurencije, raznovrsnost usluga i naprednost tehnologija može se smatrati da mobilne komunikacione mreže i usluge predstavljaju najrazvijeniji segment tržišta elektronskih komunikacija u Crnoj Gori. Ono po čemu se Crna Gora može svrstati u društvo sa najrazvijenijim zemljama Evrope je stepen pokrivenosti stanovništva signalom mobilnih mreža. Crna Gora se može porediti sa najrazvijenijim zemljama Evrope po stepenu pokrivenosti stanovništva signalom mobilnih mreža. Naime, sva tri operatora ističu pokrivenost stanovništva GSM signalom od preko 98%, što Crnu Goru svrstava u red

zemalja sa izuzetno dobrom pokrivenošću stanovništva. Pokrivenost teritorije GSM signalom obuhvata sve naseljene oblasti, glavne saobraćajnice (uključujući i tunele) i turističke centre i iznosi preko 85% ukupne teritorije Crne Gore. Pokrivenost signalom UMTS mreža je takođe na visokom nivou i obuhvata sva urbana naselja i značajan dio suburbanih i ruralnih oblasti. Implementacijom UMTS tehnologije u opsegu 900 MHz pokrivenost stanovništva 3G signalom je značajno unaprijeđena i iznosi oko 97% u mreži Telenora, oko 90% u mreži Crnogorskog Telekom, odnosno oko 85% u mreži M:Tela. LTE tehnologija je trenutno dostupna u gradskim područjima svih opština, sa izuzetkom novoformiranih opština Gusinje i Petnjica, prvenstveno putem LTE mreže Crnogorskog Telekom. Telenor je signalom LTE mreže pokrio urbane djelove svih gradova u srednjoj i južnoj regiji i veće gradove u sjevernoj regiji (servisi nijesu dostupni u opštinama Andrijevića, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Petnjica, Plužine, Šavnik i Žabljak). Stepenn pokrivenosti stanovništva signalom LTE mreže Crnogorskog Telekom iznosi preko 60%, a Telenora oko 45%.

Agencija će prenijeti u budžet Crne Gore finansijska sredstva u ukupnom iznosu od 621.043 € od čega su 380.000 € ostvarene uštede shodno Odluci Skupštine Crne Gore o usvajanju Finansijskog plana i Plana rada Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost za 2014. godinu, broj: 00-72/13-33/9 EPA 278 XXV od 27. 12. 2013. godine ("Službeni list Crne Gore" broj 2/14), a 241.043 € ostvarene dodatne uštede u poslovanju Agencije tokom 2014. godine.

Agencija je tokom 2014. godine sprovodila nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije od 30. 12. 2011. godine a koje su rezultat sprovedenih analiza pet relevantnih tržišta urađenih tokom 2011. godine, kao i nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije od 19. 11. 2013. godine a koje su rezultat sprovedenog drugog kruga analize sedam relevantnih tržišta urađenih tokom 2013. godine. Tokom 2014. godine sproveden je i nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije a koje su rezultat sprovedenog postupka analize maloprodajnog tržišta širokopojasnog pristupa internetu. U 2014. godini nastavljene su aktivnosti na Projektu računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo u fiksnoj telefoniji i Projektu računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo u mobilnoj telefoniji shodno dinamici predviđenoj Metodologijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.

Shodno rezultatima sprovedenih analiza tržišta i projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za fiksnu i mobilnu mrežu, Agencija je rješenjem nametnula Crnogorskom Telekomu obavezu smanjenja cijena usluga lokalnih, međumjesnih, međunarodnih poziva i poziva ka mobilnim mrežama u dva koraka (01. 04. 2014. godine i 01. 12. 2014. godine), uz istovremeno zadržavanje cijene mjesečne pretplate za pristup mreži na postojećem nivou. Primjenom Rješenja Agencije o usklađivanja maloprodajnih cijena sa rezultatima troškovnog modela cijene usluga su u prosjeku snižene za 29,16% kod lokalnih i međumjesnih odnosno 15,54% kod međunarodnih poziva. Na veleprodajnom tržištu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža kod sva tri mobilna operatora je došlo do sniženja cijene ovog relevantnog tržišta za 13,64%. Na tržištu poziva koji potiču iz javne telefonske mreže i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji na veleprodajnom nivou Crnogorski Telekom je postupio u skladu sa dopisom Agencije i izvršio usklađivanje cijene originacije poziva iz fiksne mreže sa rezultatom troškovnog modela za 2013. godinu što je dovelo do smanjenja cijena usluge ovog relevantnog tržišta u prosjeku za 5,41%. Na tržištu poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji na veleprodajnom nivou, nakon usklađivanja cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu sa rezultatom troškovnog modela za 2013. godinu, cijene usluge ovog relevantnog tržišta su u prosjeku snižene za 5,41%. Takođe, operator M:Tel kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu terminacije poziva u svoju mrežu je sproveo obavezu da primijeni cijenu *single transit* terminacije poziva koja je rezultat troškovnog modela Crnogorskog Telekom. Na tržištu širokopojasnog pristupa - veleprodajni nivo, Crnogorski Telekom je postupio u skladu sa aktom Agencije i izvršio usklađivanje veleprodajnih cijena pristupa internetu sa rezultatima troškovnog modela za 2013. godinu, pa su cijene usluge ovog relevantnog tržišta u prosjeku snižene za 26,86 %. Na tržištu terminalnih ili zaključnih segmenata iznajmljenih linija, bez obzira na tehnologiju korišćenu da se obezbijedi zakupljeni ili dodijeljeni kapacitet - veleprodajni nivo, Crnogorski Telekom je, u skladu sa Rješenjem Agencije o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom relevantnom tržištu, smanjio cijene priključka za

Ethernet iznajmljene linije (prenosnih kapaciteta 10 Mb/s, 100 Mb/s, 500 Mb/s i 1000 Mb/s) (jednokratne naknade) na nivo maloprodajne cijene priključka iznajmljene linije kapaciteta prenosa 100 Mb/s, tj. iste su umanjene za 20%. Sva tri mobilna operatora su na tržištu poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama - veleprodajni nivo, postupili u skladu sa aktom Agencije i primijenili su naloženu cijenu terminacije poziva u mobilnim mrežama koja je niža za 13,64 %. Kao rezultat sprovedenog postupka analize maloprodajnog tržišta širokopojasnog pristupa internetu krajem 2014. godine Crnogorski Telekom je počeo sa primjenom cijena ADSL paketa za privatne i poslovne korisnike koje je Agencija naložila, čime su cijene u prosjeku smanjene za 35,78 %.

Tokom 2014. godine nastavljeno je pružanje Univerzalnog servisa u Crnoj Gori shodno važećoj regulativi. Privredno društvo Teleinfo.me d.o.o. kao izabrani operator pruža usluge Univerzalnog imenika i Univerzalne službe informacija putem broja telefona 1180 koji je dostupan iz svih javnih elektronskih komunikacionih mreža u Crnoj Gori. Tokom 2014. godine, prema broju 1180, ostvareno je 119.189 poziva u cilju dobijanja informacija o telefonskom broju željenog korisnika. Privredno društvo Telenor d.o.o. Podgorica kao operator Univerzalnog servisa pruža usluge: ispunjavanja svakog razumnog zahtjeva korisnika za priključak na javnu telefonsku mrežu na fiksnoj lokaciji, obavljanje svih vrsta telefonskih poziva, prenos komunikacija putem telefaksa i prenos podataka brzinom pogodnom za funkcionalan pristup internetu, kao i obezbjeđivanje povoljnosti za lica sa invaliditetom i korisnike sa niskim primanjima. Telenor je u decembru 2014. godine pustio u rad novu radio baznu stanicu na lokaciji Gostilje u opštini Danilovgrad, koja mještanima MZ „Gostilje“ preko Univerzalnog servisa omogućava pristup elektronskoj komunikacionoj mreži. Ovom uslugom Telenor je, kao operator Univerzalnog servisa, stanovnicima sa područja MZ „Gostilje“ učinio dostupnim elektronske komunikacione usluge (telefonski pozivi i pristup internetu) propisanog kvaliteta jer je implementirana 3G bazna stanica. Tokom 2014. godine ostvareni su kontakti Telenora i Agencije sa predstavnicima mjesnih zajednica „Crmnica“ (opština Bar), „Nudo“ (opština Nikšić), „Medun“ (opština Podgorica), „Barice“ (Bijelo Polje), „Pošćenje“ (Šavnik) i „Besnik“ (Rožaje) u vezi pružanja Univerzalnog servisa. Agencija je po zahtjevima korisnika za priključak putem Univerzalnog servisa odobrila Telenoru izgradnju radio baznih stanica u MZ „Nudo“ (opština Nikšić), „Medun“ (opština Podgorica) i „Barice“ (Bijelo Polje).

Agencija je racionalno upravljala ograničenim resursima: radio-frekvencijama i brojevima i adresama. Tokom 2014. godine Agencija je izdala 958 i oduzela 102 rješenja o odobrenju za korišćenja radio-frekvencija. U istom periodu Agencija je izdala 35 i oduzela 7 rješenja o odobrenju prava korišćenja brojeva i/ili adresa. Tokom 2014. godine Agencija je obavljala redovnu i vanrednu kontrolu i monitoring radio-frekvencijskog spektra u opsegu od 10 kHz do 3 GHz i to iz Glavnog kontrolno-mjernog centra na Dajbabskoj Gori na području Glavnog grada Podgorica, iz Regionalnog kontrolno-mjernog centra na Crnom Rtu na području opštine Bar, iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Crljenicama na području opštine Pljevlja i iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Bijeloj Crkvi na području opštine Rožaje. U ostalim opštinama kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra je vršena korišćenjem mobilne kontrolno-mjerne stanice, sa kojom je napravljeno ukupno 33 izlazaka na teren. Urađena je i 47 postupaka vanredne kontrole i monitoring radio-frekvencijskog spektra. Kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra je vršena i korišćenjem digitalne mobilne kontrolno-mjerne stanice za monitoring parametara kvaliteta i pokrivanja GSM/UMTS mreža.

Nadzor nad radom operatora koji su registrovani kod Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, vrši Agencija preko nadzornika za elektronske komunikacije. U toku 2014. godine izvršeno je ukupno 220 pregleda. Od toga je 176 bilo planiranih pregleda, osam pregleda po zahtjevu za vršenje stručnog nadzora, 31 pregled po službenoj dužnosti i pet kontrolnih pregleda postupanja po ranije naloženim radnjama.

Uslugu prenosivosti broja u 2014. godini je iskoristilo 3.823 pretplatnika, što je za 28% manje nego u prethodnoj godini. Kao i prethodnih godina, tokom 2014. godine ovu uslugu su koristili uglavnom pretplatnici mobilne telefonije i to njih 3.436, dok je u fiksnoj telefoniji prenešeno ukupno 387 brojeva. Podsjećamo da se usluga prenosivosti brojeva koristi od 1. decembra 2011. godine, a do 31. decembra

2014. godine ukupno je prenešeno 13.624 brojeva, od toga 1.263 brojeva u fiksnim i 12.361 brojeva u mobilnim mrežama.

U Registar operatora koji se vodi kod Agencije u toku 2014. godine je upisano 5 novih operatora tako da je na kraju godine u Registar operatora koji se vodi kod Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost bilo upisano ukupno 52 operatora.

Ukupan obim ostvarenih poštanskih usluga od strane svih poštanskih operatora u 2014. godini je iznosio 20.630.795 i isti je u odnosu na 2013. godinu bio veći za 4,4% odnosno 878.210 ostvarenih poštanskih usluga. Pošta Crne Gore je u 2014. godini ostvarila ukupno 20.404.082 poštanskih usluga, od čega se 13.737.148 odnosilo na univerzalne poštanske usluge, a 6.666.934 na komercijalne poštanske usluge. Ukupan fizički obim poštanskih usluga ostvarenih od strane ostalih poštanskih operatora u toku 2014. godine iznosi 226.713 što je za 54,6% više u odnosu na prethodnu 2013. godinu.

Nastavljene su aktivnosti na unapređenju prava i zaštite korisnika shodno odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama. Tokom 2014. godine podnijeto je 286 žalbi korisnika javnih komunikacionih usluga na odluke operatora po prigovorima korisnika, od kojih je njih 275 riješeno u 2014. godini, a na dalje postupanje u 2015. godini je prenijeto 11 žalbi korisnika. Od ukupnog broja riješenih žalbi u 2014. godini njih 101 je prihvaćeno, 78 odbijeno, a na 25 žalbi korisnika je Agencija dala odgovore sa uputstvima o daljem postupanju kojim se ukazuje na odgovarajuće odredbe Zakona ili su jednostavno samo date odgovarajuće naznake, dok je za 82 žalbe donijet zaključak o obustavljanju postupka. Zaštita korisnika poštanskih usluga je regulisana Zakonom o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 57/11). U 2014. godini Agenciji su podnijete tri žalbe korisnika poštanskih usluga, sve tri žalbe su se odnosile na dažbine vezane za procedure uvoznog carinjenja pošiljaka koje ne podliježu naplati carine i PDV-a. Tokom 2013. godine Agencija je rješavala sporove između subjekata na tržištu elektronskih komunikacija, saradujući sa institucijama nadležnim za zaštitu konkurencije i zaštitu korisnika.

S obzirom da je novi Zakon o elektronskim komunikacijama usvojen u avgustu 2013. godine, značajne aktivnosti u 2014. godini su se odnosile na izradu podzakonske regulative koju je donijela Agencija, odnosno stručnih osnova za propise koje donose Vlada Crne Gore i Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije.

Na osnovu člana 38 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata, Agencija je u svojstvu pravnog lica nadležnog za poslove telekomunikacija, dužna da, na zahtjev nosioca pripremnih poslova, dostavi raspoložive podatke, kao i svoje predloge i mišljenja koja su neophodna za izradu planskog dokumenta. S tim u vezi, Agencija je u 2014. godini, dostavila 35 dopisa sa odgovarajućim podacima i preporukama za izradu prostorno planske dokumentacije. Takođe, u skladu sa članom 39 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata, nosilac pripremnih poslova uz nacrt planskog dokumenta dostavlja mišljenja nadležnih organa, institucija i javnih preduzeća lokalne samouprave. Shodno tome, nosioci pripremnih poslova (organi lokalne samouprave i Ministarstvo odživog razvoja i turizma) se obraćaju Agenciji za mišljenje na nacрте dostavljenih prostorno planskih dokumenata. S tim u vezi, Agencija je u 2014. godini izdala mišljenja na 92 nacрте prostorno planske dokumentacije

Agencija je tokom 2014. godine nastavila i sa izdavanjem uslova prilikom izgradnje objekata, tako da je Agenciji bilo podnijeto 412 zahtjeva.

Na međunarodnom planu, nastavljen je saradnja sa Međunarodnom unijom za telekomunikacije (ITU), Konferencijom evropskih administracija za poštu i telekomunikacije (CEPT), Tijelom evropskih regulatora za oblast elektronskih komunikacija (BEREC), Svjetskim poštanskim savezom (UPU), Evropskim Komitetom za poštansku regulaciju (CERP) kao i drugim institucija, organizacija i regulatornih tijela zemalja u okruženju. Agencija je na 64. sjednici Generalne skupštine Evropskog instituta za telekomunikacione standarde (ETSI) održanoj 18-19. 11. 2014. godine u Francuskoj postala punopravni član ETSI-ja u kategoriji administracije. Sticanjem članstva u ETSI-ju stvoreni su uslovi da Institut za standardizaciju Crne Gore (ISME) postane ETSI nacionalna organizacija za standardizaciju (ETSI NSO), čime je dobila mogućnost usvajanja evropskih standarda iz oblasti ICT, kao nacionalnih standarda i njihovu dalju distribuciju zainteresovanim stranama.

Agencija je tokom 2014. godine izvršila sve aktivnosti koje su bile predviđene Planom rada Agencije za 2014. godinu, usvojenim od strane Skupštine Crne Gore na osmoj sjednici drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja u 2013. godini, odnosno Operativnim planom realizacije Plana rada za 2014. godinu, te Programom rada Savjeta za 2014. godinu.

U nastavku su dati najznačajniji statistički podaci vezani za sektor elektronskih komunikacija na kraju 2014. godine:

- Na kraju 2014. godine broj fiksnih pretplatničkih linija iznosio je 164.671 što odgovara penetraciji od 26,56%. U poređenju sa prethodnom godinom broj fiksnih pretplatničkih linija je manji za 2,58%.
- Stepem digitalizacije fiksnih priključaka u Crnoj Gori je već devetu godinu zaredom 100%, čime se naša država gledano po ovom kriterijumu nalazi u krugu razvijenih evropskih zemalja.
- Ukupan broj ISDN priključaka na kraju decembra 2014. godine iznosio je 3.200 (1.052 priključka manje nego na kraju decembra 2013. godine) od čega je ISDN–BA priključaka bilo 2.971, a ISDN-PRA priključaka 229. Od ukupnog broja ISDN priključaka na fizička lica se odnosi 34,94%, a na pravna lica 65,06%.
- Broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori je iznosio 1.013.296 što odgovara penetraciji od 163,43%. Od ovog broja je 653.051 bilo prepaid korisnika, dok su preostali 360.246 bili korisnici u kategoriji postpaid.
- Tokom 2014. godine nastavljen je rast broja korisnika ADSL-a tako da se broj korisnika povećao za 1,2% u odnosu na 2013. godinu. Crnogorski Telekom je na kraju 2013. godine imao 69.153 ADSL korisnika, od čega su 61.728 bila fizička, a 7.425 pravna lica. Dostupnost usluge ADSL-a je 99,3%, odnosno 99,3% korisnika koji imaju fiksni telefonski priključak mogu uvesti uslugu ADSL-a. U 2014. godini Crnogorski Telekom je povećao broj ADSL čvorišta sa 199 na 204.
- Broj korisnika koji su pristupali internetu putem WiMAX-a se u toku 2014. godine povećao za 17,3% u odnosu na 2013. godinu, tako da je na kraju 2014. godine bilo ukupno 7.097 korisnika.
- Broj korisnika koji su pristupali internetu putem kablovskih distributivnih sistema (KDS) u 2014. godini se povećao za 24,3% u odnosu na 2013. godinu, tako da je na kraju 2014. godine bilo ukupno 9.544 korisnika.
- Broj korisnika koji su pristupali internetu putem optike se u toku 2014. godine povećao za 46,4% u odnosu na 2013. godinu, tako da je na kraju 2014. godine bilo ukupno 12.605 korisnika.
- Broj internet iznajmljenih linija se u odnosu na 2013. godinu smanjio i to kod Crnogorskog Telekoma sa 146 na 132, kod MN News sa 104 na 99 i kod M:Tela sa 5 na 4. Broj internet iznajmljenih linija se povećao kod Telenora sa 5 na 20.
- Od 65 korisnika MipNet mreže Crnogorskog Telekoma, samo su 3 korisnika koristila uslugu pristupa internetu. Pristup internetu putem IP MPLS VPN servisa kod operatora M:Tel koristi 1 korisnik.
- Ukupan broj bežičnih pristupnih tačaka se povećao sa 132 u 2013. godini na 238 u 2014. godini. Na kraju 2014. godine Crnogorski Telekom je imao 83, MNnews 83, Dasto Montel 25, Wireless Montenegro 45 i M-kabl 2 pristupne tačke.
- U toku 2014. godine broj korisnika koji su satelitskim putem pristupali internetu je porastao sa 76 na 79, od čega su 11 korisnika bila fizička lica, a 68 pravna lica.
- Broj korisnika mobilnog širokopojasnog pristupa koji su pristupili internetu putem *data* SIM katica tokom 2014. godine se smanjio za 18,8% u odnosu na 2013. godinu, i isti je iznosio 64.637. Operator M:Tel nema u ponudi *data* SIM kartice koje se koriste samo za uslugu prenosa podataka, ali je tokom 2014. godine sa ukupno 10.708 SIM kartica M:Tela ostvaren samo saobraćaj prenosa podataka (u 2013. godini ovaj broj je iznosio 9.598).
- Penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa (korisnici ADSL-a, WiMAX-a, kablovskih modema, iznajmljenih linija, FTtx i dr.) je na kraju 2014. godine iznosila 15,4% što je povećanje od 1,4% u odnosu na 2013. godinu. Kada se penetracija posmatra u odnosu na broj domaćinstava ista iznosi 53,3 % što je povećanje od 4,2% u odnosu na penetraciju u odnosu na broj domaćinstava u 2013. godini.
- Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa je na kraju 2014. godine bila 10,4% što predstavlja pad u iznosu od 2,4% u odnosu na 2013. godinu. Kao što je već navedeno, u skladu sa metodologijom, pri proračunu penetracije mobilnog širokopojasnog pristupa, uračunati su samo

korisnici *data* SIM kartica. Ako bi se u obzir uzele i SIM kartice M:Tela, sa kojih je ostvaren samo *data* saobraćaj, onda bi penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa iznosila 12,2%.

- Ukupan broj korisnika usluge prenosa radio i televizijskih programa do krajnjih korisnika je iznosio 153.902. U odnosu na kraj 2013. godine, na kraju 2014. godine, broj priključaka usluga distribucije AVM sadržaja putem različitih platformi (KDS/MMDS/IPTV/DTH) uvećan je za 5.519 što predstavlja rast od 3,72%.

Najznačajniji podaci vezani za sektor poštanske djelatnosti su sljedeći:

- Poštanski operatori su u toku 2014. godine ostvarili ukupno 20.630.795 poštanskih usluga, što je za 4,4 % više u odnosu na prethodnu godinu.
- Pošta Crne Gore je realizovala 20.404.082 poštanskih usluga, što predstavlja 98,9% od ukupnog obima ostvarenih usluga, a ostali poštanski operatori, njih devet, su ostvarili 226.713 poštanskih usluga ili 1,1% od ukupnog obima ostvarenih usluga.
- U unutrašnjem poštanskom saobraćaju je ostvareno 20.137.666 poštanskih usluga ili 97,61%, dok je u međunarodnom poštanskom saobraćaju ostvareno 493.129 poštanskih usluga ili 2,39 %.
- Pošta Crne Gore je tokom 2014. godine ostvarila 20.404.082 poštanskih usluga, od čega je 13.737.148 bilo univerzalnih poštanskih usluga a 6.666.934 komercijalnih poštanskih usluga.
- U strukturi obima usluga za 2014. godinu najveće učešće, u iznosu od 68,37%, imaju pismonosne usluge, a zatim usluge novčanog poslovanja, u iznosu od 28,93%. Obim ostvarenih pismonosnih usluga u 2014. godini je veći za 5,2% u odnosu na prethodnu godinu.
- Obim usluga novčanog poslovanja je veći za 0,84% u odnosu na prethodnu godinu. U ukupnim novčanim transakcijama platni promet (uplate-isplate) čini 47,2%, a naplata računa 52,8%.
- Uočava se značajan porast paketskih usluga, uputničkih i ekspres usluga u odnosu na 2013. godinu. Naime, Pošta Crne Gore je u 2014. godini ostvarila 75.920 paketskih usluga, što u poređenju sa prethodnom godinom, predstavlja porast od 111,8 %.
- Pošta Crne Gore je u 2014. godini ostvarila 143.081 uputničkih usluga, što u odnosu na prethodnu godinu, predstavlja porast od 32%.
- U 2014. godini Pošta Crne Gore je ostvarila 51.890 ekspres usluga, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja porast od 81,3%.
- Ukupan fizički obim poštanskih usluga ostvarenih od strane ostalih poštanskih operatora u toku 2014. godine iznosi 226.713 pruženih poštanskih usluga, što je za 54,6% više u odnosu na 2013. godinu.
- U strukturi ostvarenih ekspres usluga kod ostalih poštanskih operatora vodeće mjesto zauzima DHL, koji pokriva 34,72% tržišta ekspres usluga ostalih operatora, zatim Montenomaks Control&Logistics 26,03% i City Express 22,25%.
- U strukturi ostvarenih paketskih usluga kod ostalih operatora, vodeće mjesto zauzima Montenomaks Control&Logistics, koji pokriva 47,09% tržišta paketskih usluga ostalih operatora u 2014. godini, zatim City Express 31,58% i DHL 10,84%.

1. RAZVOJ SEKTORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA

1.1. Pregled registrovanih operatora elektronskih komunikacija tokom 2014. godine

Operator elektronskih komunikacija u smislu Zakona o elektronskim komunikacijama je fizičko ili pravno lice, odnosno preduzetnik koji pruža ili ima pravo da pruža javnu elektronsku komunikacionu uslugu ili da daje na korišćenje javnu elektronsku komunikacionu mrežu ili javnu elektronsku komunikacionu infrastrukturu i povezanu opremu.

Pravno ili fizičko lice dužno je da, prije početka korišćenja, odnosno operator prije prestanka ili izmjene režima korišćenja javnih elektronskih komunikacionih mreža ili pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga, u pisanoj formi, podnese prijavu Agenciji najmanje 15 dana prije početka korišćenja, odnosno prestanka ili izmjene režima korišćenja javnih elektronskih komunikacionih mreža ili pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga.

Agencija je dužna da, u roku od sedam dana od dana prijema uredne prijave, upiše operatora u Registar operatora ili izvrši izmjenu ili brisanje iz Registra i izda potvrdu o upisu, izmjeni ili brisanju iz Registra.

Na kraju 2014. godine u Registru operatora kog vodi ova Agencija je bilo upisano ukupno 52 operatora, za obavljanje sljedećih djelatnosti:

- implementacije javne fiksne elektronske komunikacione mreže na bazi fiksnog bežičnog pristupa i pružanje javnih fiksnih elektronskih komunikacionih usluga;
- pružanje usluge javnog servisa prenosa govora preko mreža baziranih na internet protokolu;
- pružanje javne usluge pristupa internetu;
- javne usluge iznajmljenih linija;
- implementacije javne kablovske elektronske komunikacione mreže i pružanje javne elektronske komunikacione usluge distribucije radio i televizijskih programa do krajnjih korisnika;
- pružanje javnih elektronskih komunikacionih usluga posredstvom sopstvene funkcionalne mreže/sistema;
- implementacije javne fiksne elektronske komunikacione mreže na bazi fiksnog bežičnog pristupa (FWA) i pružanje javnih fiksnih elektronskih komunikacionih usluga;
- implementacije javne elektronske komunikacione mreže na bazi širokopojasnog bežičnog pristupa (BWA) i pružanje javnih elektronskih komunikacionih usluga;
- pružanje usluge IP telefonije, povratnog poziva i usluge informativnog centra;
- pružanje usluge pristupa internetu putem bežičnih pristupnih sistema u radio - frekvencijskim opsezima 2,4 GHz i 5 GHz, namijenjenih za ove sisteme;
- pružanje usluge iznajmljivanja digitalnih vodova nacionalnih i međunarodnih linija;
- pružanje usluge iznajmljivanja vlakana (*dark fiber*);
- pružanje usluga: pristup internetu, prenos govora preko internet protokola (VoIP), *video streaming*, faxes, *Voice servisa* i ethernet veza (tačka - tačka) i IP tranzita.

U 2014. godini u Registar operatora upisana su sljedeća privredna društva:

- "Digital Interiors" d.o.o. Podgorica, za obavljanje djelatnosti pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga pristupa internetu.

- "Victoria Group" d.o.o. Podgorica, za obavljanje djelatnosti pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga pristupa internetu, iznajmljenim linijama i IP tranzitu.
- "Royal Plus" d.o.o. Podgorica, za obavljanje djelatnosti pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga posredstvom sopstvene funkcionalne mreže/sistema.
- "CPA" d.o.o. Podgorica, za obavljanje djelatnosti pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga pristupa internetu, iznajmljenih linija i iznajmljivanje optičkih vlakana (*dark fiber*).
- „Network“ d.o.o. Podgorica, za obavljanje djelatnosti pružanje javnih elektronskih komunikacionih usluga posredstvom sopstvene funkcionalne mreže/sistema.

U toku 2014. godine nije bilo zahtjeva operatora za brisanje iz Registra operatora.

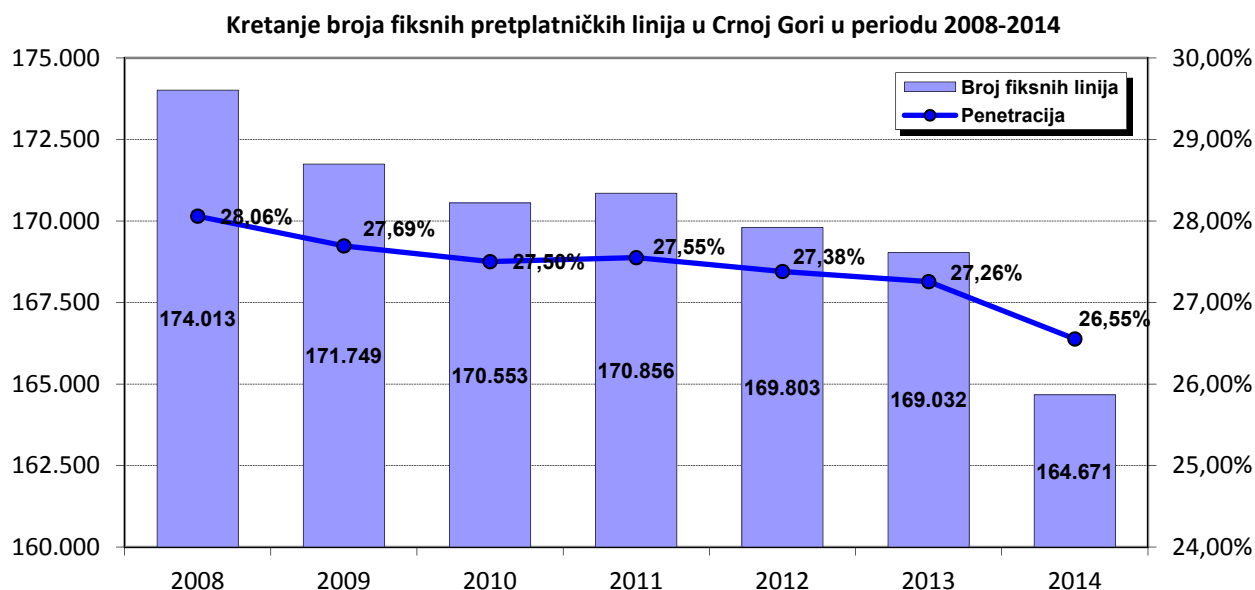
1.2. Tržište fiksne telefonije i javnih govornica

1.2.1. Tržište fiksne telefonije

Usluge fiksne telefonije na teritoriji Crne Gore su u 2014. godini pružali Crnogorski Telekom a.d, čiji je većinski vlasnik Mađar Telekom i M:Tel d.o.o. koji je u vlasništvu Telekoma Srbije i Telekoma Republike Srpske.

Na kraju 2014. godine broj fiksnih pretplatničkih linija iznosio je 164.671 što odgovara penetraciji od 26,56%. U poređenju sa prethodnom godinom broj fiksnih pretplatničkih linija je manji za 2,58%.

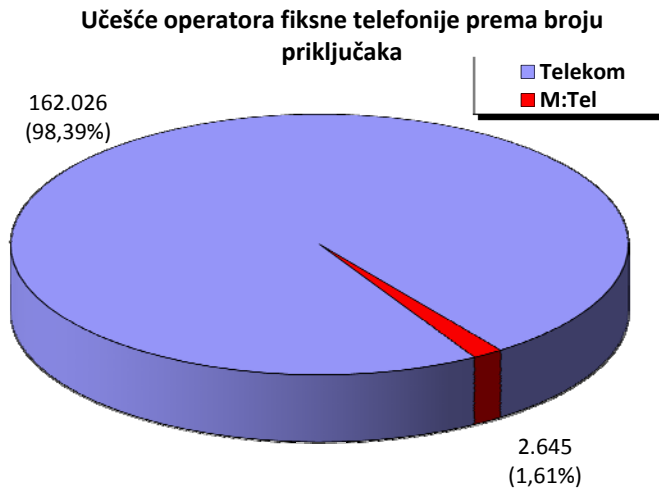
Kretanje broja fiksnih pretplatničkih linija u Crnoj Gori sa prikazom penetracije je dat na sljedećem grafiku.

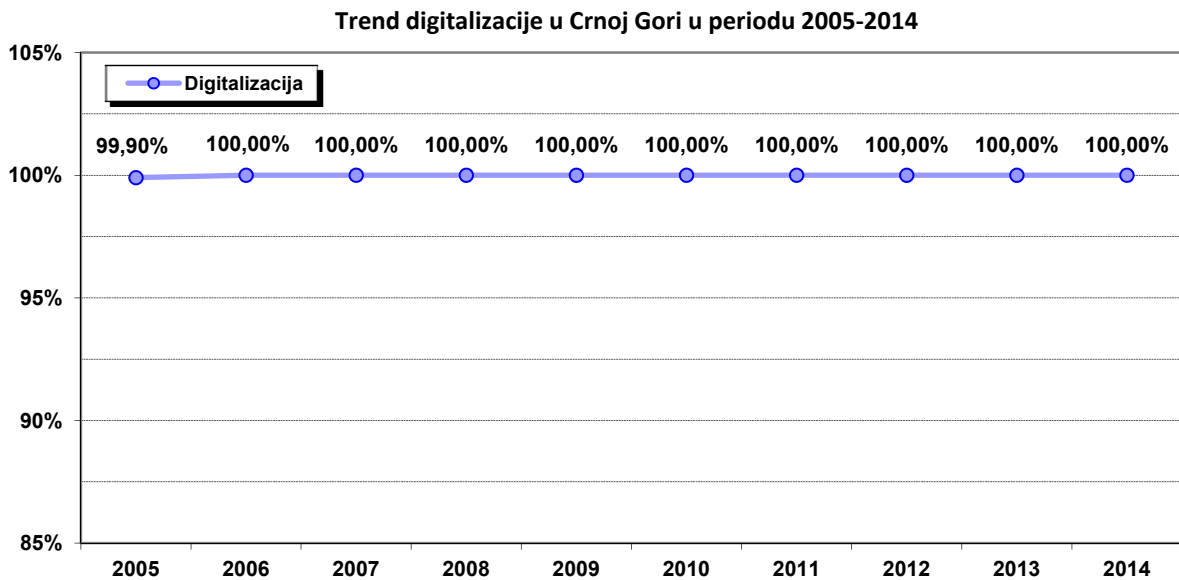
Činjenica da je broj fiksnih pretplatničkih linija neznatno smanjen pokazuje da bez obzira na postojanje tzv. fiksno-mobilne supstitucije, fiksna telefonije i dalje ima korisnike koje se opredjeljuju za ovaj vid usluga.

Od ukupnog broja priključaka fiksne telefonije, Crnogorski Telekom je imao 162.026, a M:Tel 2.645, ili procentualno Crnogorski Telekom 98,39% i M:Tel 1,61%. Operator M:Tel usluge fiksne telefonije pruža putem fiksnog bežičnog pristupa – WiMax mreže (dodijeljena numeracija 078) realizovane u radio-frekvencijskom opsegu 3,4 – 3,6 GHz.

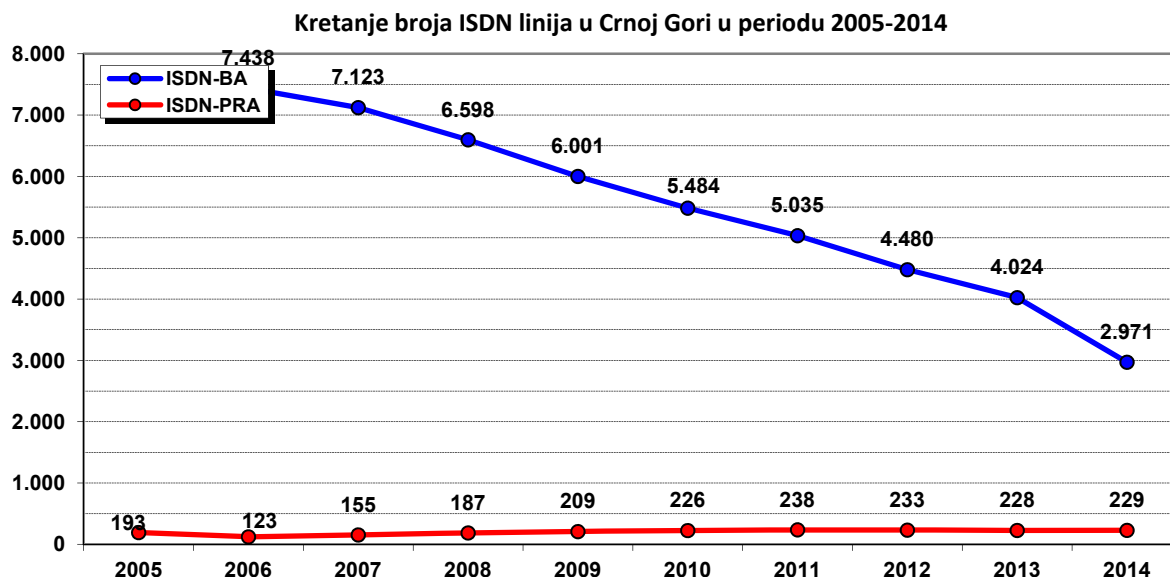
Učešće operatora fiksne telefonije prema broju priključaka prikazano je na sljedećem grafiku:

Stepen digitalizacije fiksnih priključaka u Crnoj Gori je već devetu godinu zaredom 100%, čime se naša država gledano po ovom kriterijumu nalazi u krugu razvijenih evropskih zemalja.

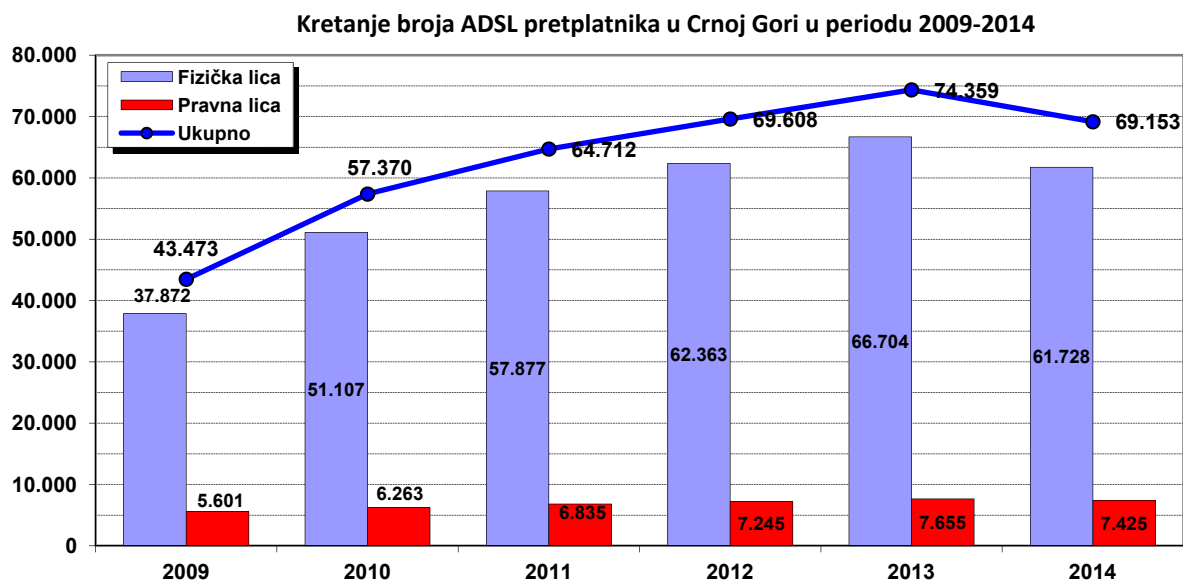
Ukupan broj ISDN priključaka na kraju decembra 2014. godine iznosio je 3.200 (1.052 priključka manje nego na kraju decembra 2013. godine) od čega je ISDN-BA priključaka bilo 2.971, a ISDN-PRA priključaka 229. Od ukupnog broja ISDN priključaka na fizička lica se odnosi 34,94%, a na pravna lica 65,06%. Ukupan broj ISDN govornih kanala na kraju 2014. godine je iznosio je 12.812 (izračunato po formuli $2 \times \text{ISDN-BA} + 30 \times \text{ISDN-PRA}$). Kretanje broja ISDN linija u periodu od 2005-2014. godine dat je na sljedećem grafiku.

Broj ADSL priključaka u 2014. godini je iznosio 69.153. Imajući u vidu da je Crnogorski Telekom a.d. počeo sa pružanjem ovog servisa 2005. godine, rast ADSL priključaka se može smatrati veoma dinamičnim. Od ovog broja ADSL priključaka, 61.728 priključaka ili 89,26% se odnosi na fizička lica, a 7.425 ili 10,74 % se odnosi na pravna lica.

Napominjemo da je do kraja 2012. godine, Crnogorski Telekom korisnike koji su pristupili internetu putem optičke mreže (FTTx) računao kao ADSL korisnike. Na inicijativu Agencije, od januarskog izvještaja 2013. godine, Crnogorski Telekom broj FTTx priključaka prikazuje odvojeno.

Kretanje broja ADSL priključaka u periodu od 2009. do 2014. godine sa prikazom odnosa priključaka po kategorijama fizičkih i pravnih lica je dat na sljedećem grafiku.

Poređenje cijena fiksne telefonije operatora koji posluju na tržištu Crne Gore

U cilju poređenja cijena fiksne telefonije između Crnogorskog Telekom a.d. i M:Tela d.o.o. uzeti su po jedan paket kod oba operatora sa najvećim brojem korisnika u datom paketu, i to Standard paket kod Crnogorskog Telekom a.d. i Tel paket kod M:Tela d.o.o.

Operator	Crnogorski Telekom a.d.	M:tel d.o.o.
Paket	Standard paket (tarifiranje je na 60+1 sekunda)	Tel paket (tarifiranje je na 15 sekundi)
Mjesečna nadoknada za pristup mreži	6,07	0
Mjesečna pretplata	0	5,085
Pozivi u okviru mreže	0,023=u periodu jakog saobraćaja 0,011=u periodu slabog saobraćaja	0,015
Ostale fiksne mreže u CG	0,070	0,045
CG mobilne mreže	0,226=u periodu jakog saobraćaja 0,111=u periodu slabog saobraćaja	0,125=Mobilna M:Tel 0,192=Mobilna CG
Međunarodni razgovori ka fiksnim mrežama u Srbiji	0,131	0,295
Međunarodni razgovori ka mobilnim mrežama u Srbiji	0,226	0,295
Međunarodni razgovori ka fiksnim mrežama u regionu	0,131	0,203-0,254
Međunarodni razgovori ka mobilnim mrežama u regionu	0,2975	0,203-0,254
Međunarodni razgovori ka fiksnim mrežama u Evropi	0,18	0,254
Međunarodni razgovori ka mobilnim mrežama u Evropi	0,3332	0,254

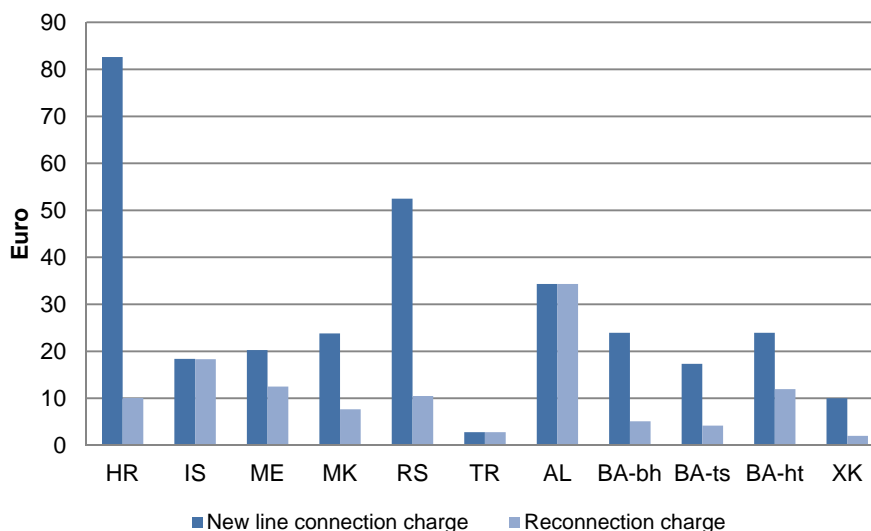
U nastavku teksta je dat uporedni pregled cijena usluga fiksne telefonije Crnogorskog Telekoma (*incumbent* operator) koji se inače koriste za poređenje u relevantnim izvještajima međunarodnih institucija (European Comission, Cullen International). Za poređenje cijena usluga u Crnoj Gori sa cijenama identičnih usluga u državama regiona za potrebe ove informacije je korišćen poslednji dostupan izvještaj Cullen Internationala¹.

Cijena priključka u fiksnoj mreži

Cijena priključka na fiksnu mrežu u Crnoj Gori na kraju 2014. godine je iznosio 20,34 € sa uračunatim PDV-om². Ova cijena se odnosi na obje kategorije korisnika (fizička i pravna lica). Na sljedećem grafiku dato je poređenje sa zemljama u okruženju, pri čemu cijene uključuju PDV.

¹ Report IV - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries, Februar 2014.

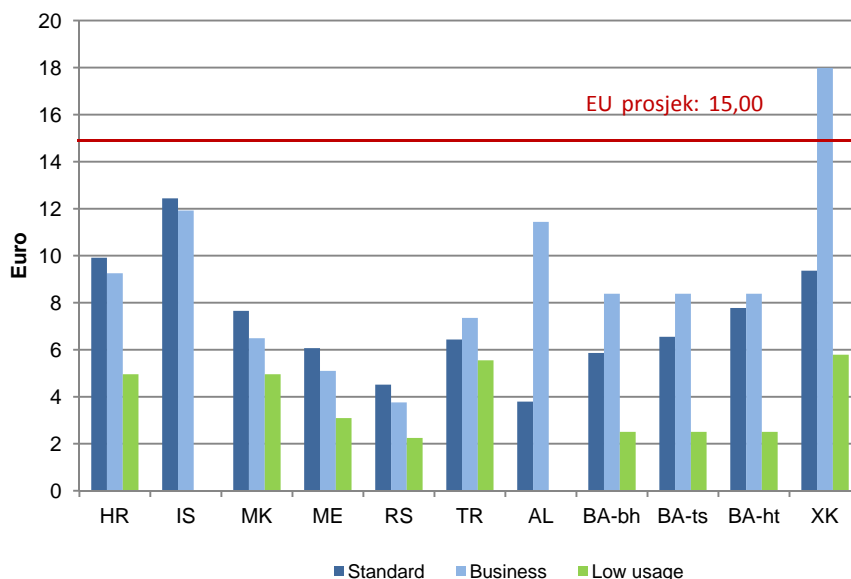
² Izvor podataka: Cjenovnik Crnogorskog Telekoma a.d. Podgorica u javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži na fiksnoj lokaciji (za fizička i pravna lica), verzija 09-2014

Što se tiče upoređenja sa regionom, na osnovu prethodnog grafika može se zaključiti da je cijena priključka na fiksnu mrežu u Crnoj Gori ispod prosjeka ove cijene u državama regiona (28,00 €).

Cijena mjesečne pretplate

Cijena mjesečne pretplate za korisnike usluga fiksne telefonije Crnogorskog Telekom je 6,07 €. Na sljedećem grafiku dato je poređenje sa državama u okruženju, posebno za fizička³ i pravna lica, a posebno za tzv. *Low-Usage* paket (u ovom slučaju MINI Paket Crnogorskog Telekom):

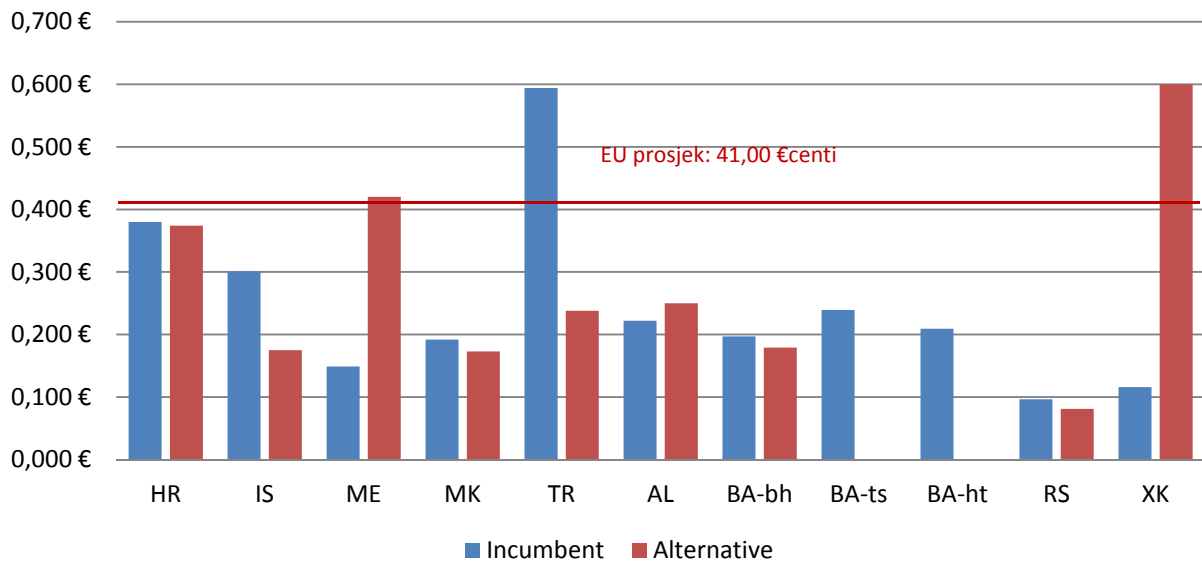
Na osnovu grafika se može zaključiti da je cijena mjesečne pretplate u Crnoj Gori u iznosu od 6,07 €, ispod prosjeka u odnosu na države regiona (7,47 € za fizička lica, odnosno 9,07 € za pravna lica), kao i ispod prosjeka ove cijene u državama Evropske unije gdje iznosi 15,00 €⁴.

³ Cijene na grafiku za fizička lica se odnose na standardnu pretplatu (6,07 EUR sa PDV-om) i tzv. low-usage paket, za koji je u Cullen International izvještaju uzet MINI paket (3,042 EUR sa PDV-om, za fizička lica), koji na dan pisanja ovog izvještaja nije u ponudi Crnogorskog Telekom.

⁴ Korišćen je EU prosjek iz 2012. godine, s obzirom da ne postoji egzaktni podatak koji se odnosi na 2014. godinu.

Cijena lokalnog poziva

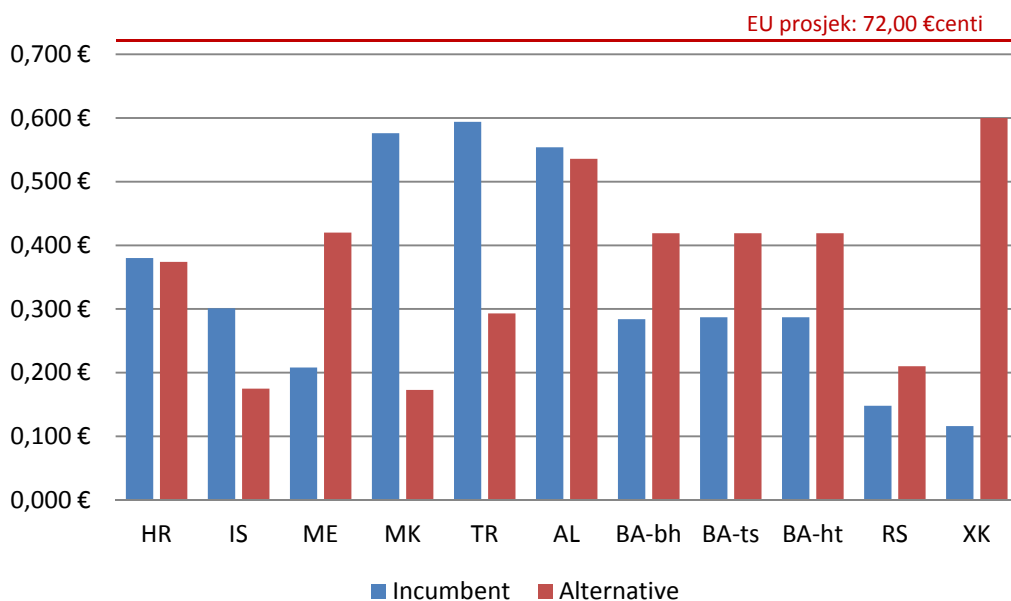
Na sljedećem grafiku date su cijene lokalnih poziva u mrežama *incumbent* i alternativnog operatora u trajanju od 10 (deset) minuta u državama regiona. Cijene su izražene u eurima, sa uključenim PDV-om.

Na osnovu grafika može se zaključiti da su cijene 10 minuta lokalnog poziva u mreži *incumbent* operatora u Crnoj Gori (14,90 €centi, sa uključenim PDV-om) ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (22,95 €centi, sa uključenim PDV-om), kao i ispod prosjeka ove cijene u državama Evropske unije koji iznosi 41,00 €centi⁵.

Cijena međumjesnog (nacionalnog) poziva

Na sljedećem grafiku prikazane su cijene nacionalnih (međumjesnih) poziva u mreži *incumbent* i alternativnog operatora u trajanju od 10 (deset) minuta u državama regiona. Cijene su izražene u eurima, sa uključenim PDV-om.

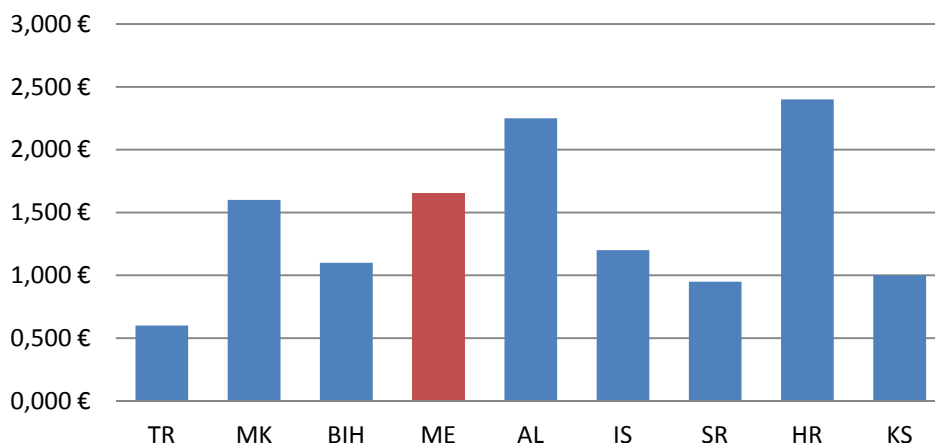

⁵ Korišćen je EU prosjek iz 2012. godine s obzirom da ne postoji egzaktni podatak koji se odnosi na 2014. godinu.

Na osnovu grafika može se zaključiti da su cijene 10 minuta međumjesnog poziva u mreži *incumbent* operatora u Crnoj Gori (20,80 €centi, sa uključenim PDV-om) ispod prosjeka ovih cijena u državama regiona (39,62 €centi, sa uključenim PDV-om), kao i ispod prosjeka ovih cijena u državama Evropske unije gdje iznosi 72 €centi⁶.

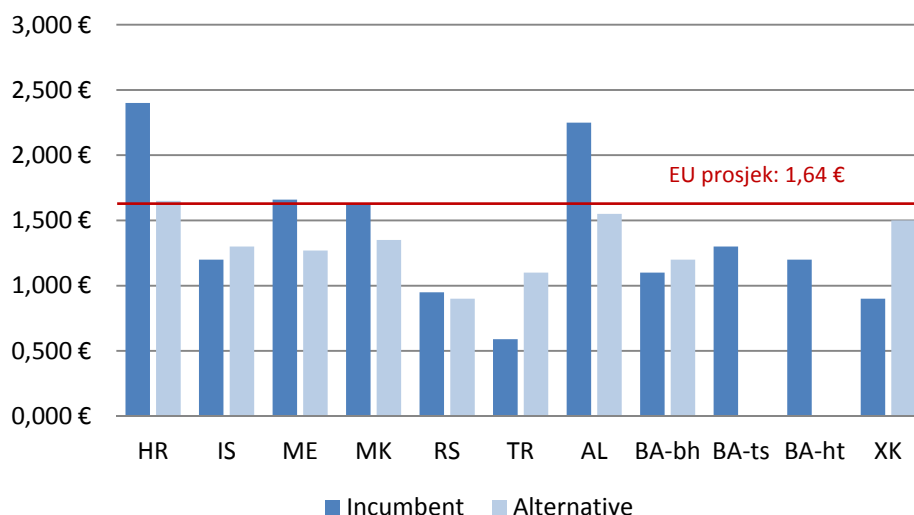
Cijena poziva prema mobilnim mrežama u Crnoj Gori

Na sledećem grafiku prikazane su cijene poziva iz mreže *incumbent* operatora prema mobilnim mrežama, u trajanju od 10 (deset) minuta u državama regiona. Cijene su izražene u € sa uključenim PDV-om.

Na osnovu grafika može se zaključiti da su cijene 10 minuta poziva prema mobilnim mrežama u Crnoj Gori 1,66 €, što je na približnom nivou prosjeka ovih cijena u državama u Regionu (1,49 € sa PDV-om).

Na sledećem grafiku istovremeno su prikazane cijene poziva iz mreža *incumbent* i iz mreža alternativnih operatora prema mobilnim mrežama, u trajanju od 10 (deset) minuta u državama regiona.

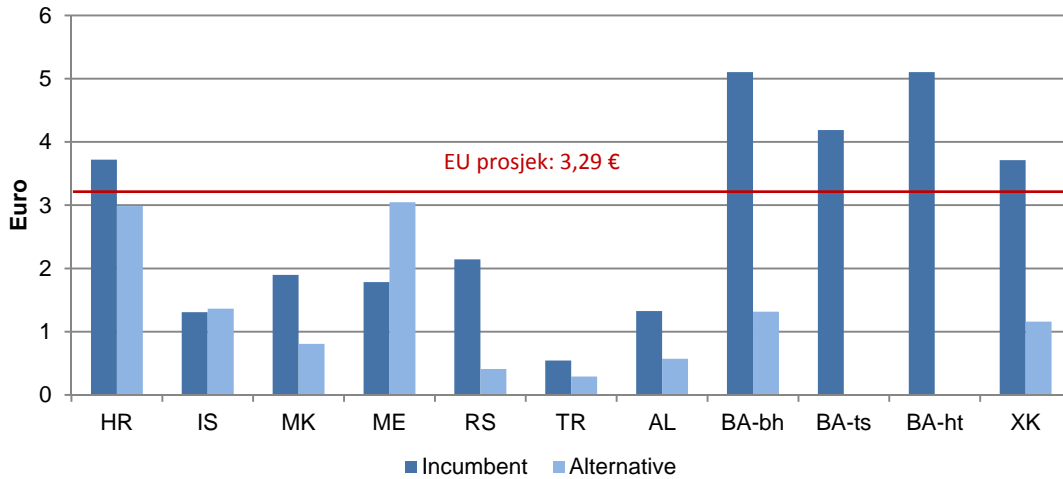

Cijene 10 minuta poziva prema mobilnim mrežama iznose 1,66 € kod pretežnog operatora, što je na nivou prosjeka država Evropske unije (1,64 €). Istovremeno, kod alternativnog operatora cijena 10 minuta poziva prema mobilnim mrežama iznosi 1,27 €, što je ispod prosjeka ovih cijena u državama regiona (1,49 €) kao i ispod prosjeka ovih cijena u državama Evropske unije (1,64 €)⁶.

⁶ Korišćen je EU prosjek iz 2012. godine s obzirom da ne postoji egzaktan podatak koji se odnosi na 2014. godinu.

Cijene međunarodnih poziva

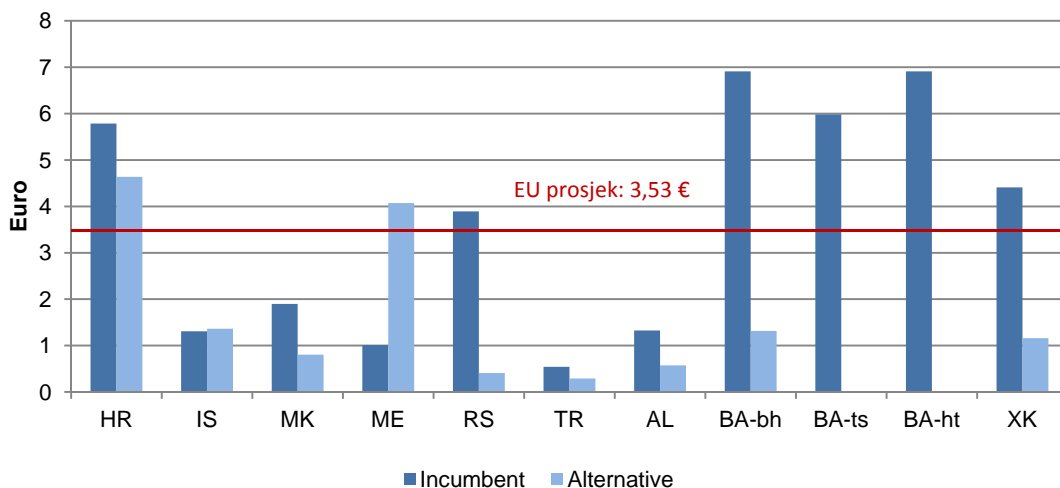
Kada su u pitanju cijene međunarodnih poziva u daljem tekstu su date cijene poziva iz fiksne mreže prema fiksnim mrežama u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama, kao reprezentativan primjer za analizu ovih cijena. Na sljedećem grafikonu je prikazana cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže Crnogorskog Telekom (incumbent operator) i iz mreže alternativnog operatora prema Velikoj Britaniji izražena u €, sa uporednim cijenama iste te usluge u državama u regionu.

Može se zaključiti da su cijene 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže prema Velikoj Britaniji u Crnoj Gori (1,78 € sa PDV-om) ispod prosjeka ovih cijena u državama u regionu (2,39 €), kao i ispod prosjeka država Evropske unije (3,29 €).

Iz priloženog se može zaključiti da na tržištu međunarodnih poziva postoji konkurencija, pri čemu su cijene koje nude alternativni operatori na različitim nivoima u odnosu na Crnogorski Telekom.

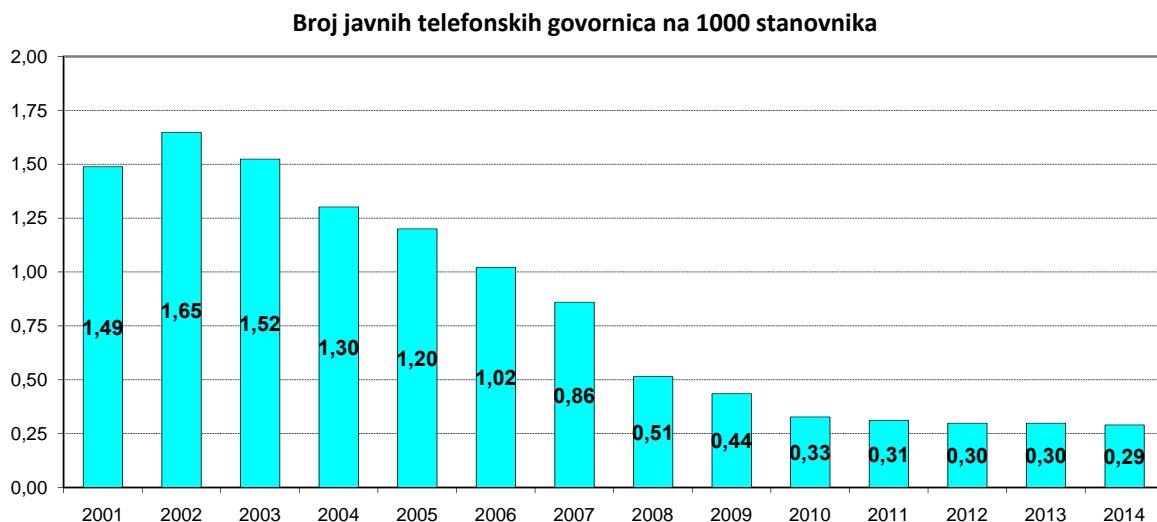
Na sledećem grafikonu je prikazana cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže prema SAD sa uporednim cijenama iste usluge u državama u regionu.

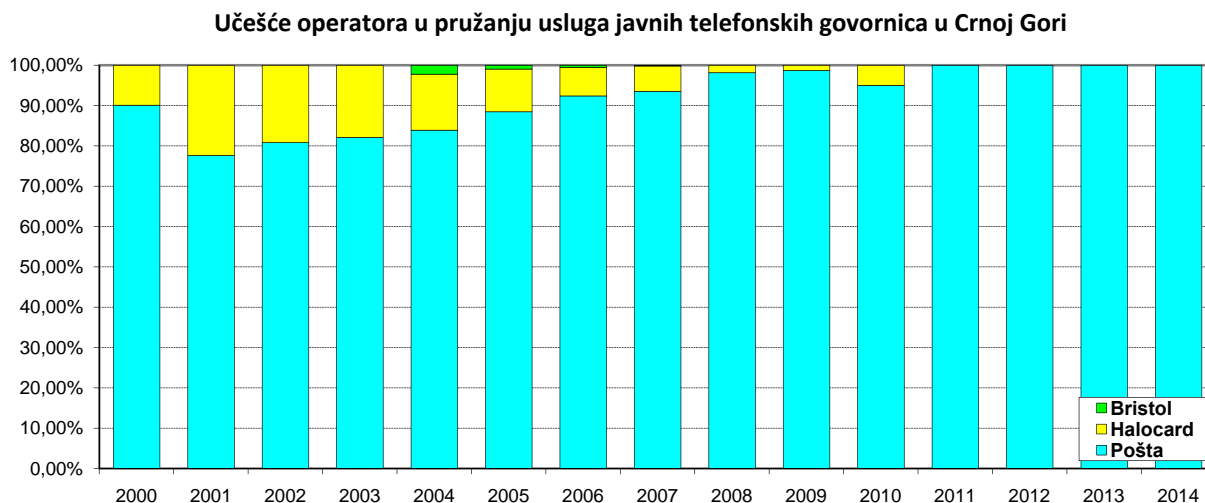
Sa grafika se jasno vidi da su cijene 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže *incumbent* operatora (Crnogorski Telekom) prema SAD niže od prosjeka cijena država u regionu (3,03 €). Cijena 10 minuta međunarodnog poziva iz fiksne mreže *Crnogorskog Telekom* prema SAD u Crnoj Gori iznosi 1,01 €, i ista je ispod prosjeka država regiona (3,03 €), kao i ispod prosjeka država Evropske unije (3,53 €).

1.2.2. Tržište javnih telefonskih govornica

U 2014. godini, sistem javnih telefonskih govornica u Crnoj Gori je imala razvijena samo Pošta Crne Gore. Posmatrajući ukupan broj instaliranih javnih telefonskih govornica na teritoriji Crne Gore, odnosno penetraciju javnih govornica na 1.000 stanovnika, vidi se da pružanje ovog servisa ima silazni trend, što je posljedica sve veće orijentacije građana, privrede i turista ka mobilnoj telefoniji. Ovo je posebno došlo do izražaja tokom 2007. godine, kada je na crnogorsko tržište ušao i treći operator mobilne telefonije.

Tokom 2014. godine Pošta Crne Gore je imala ukupno 180 javnih telefonskih govornica. Najveći broj javnih telefonskih govornica, osim u Podgorici, je bilo u primorskim opštinama. Analizom broja govornica primjetno je da je samo Pošta Crne Gore tokom prethodnih godina uspjela da očuva ovaj servis, mada i ona u ograničenom obimu.

1.3. Tržište mobilne telefonije

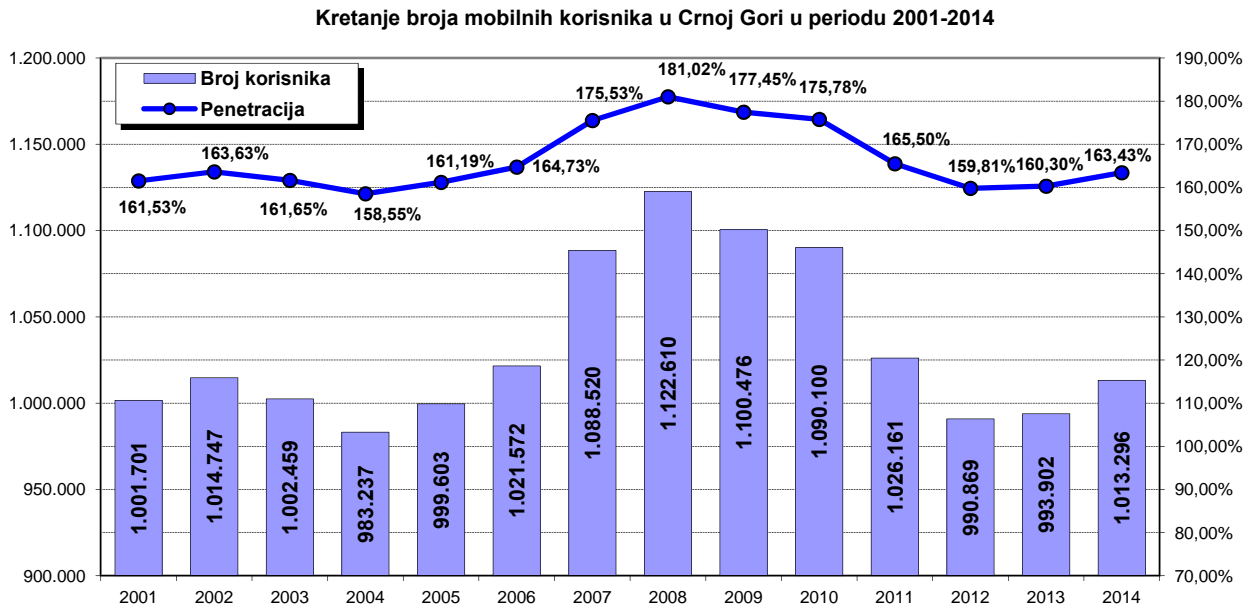
Na crnogorskom tržištu mobilne telefonije posluju tri telekomunikaciona operatora i to: Telenor d.o.o, Crnogorski Telekom a.d. i M:Tel d.o.o.

Na kraju decembra 2014. godine broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori je iznosio 1.013.296 što odgovara penetraciji od 163,43%. Od ovog broja je 653.051 bilo prepaid korisnika, dok su preostali 360.246 bili korisnici u kategoriji postpaid.

U odnosu na kraj 2013. godine, broj korisnika je veći za 1,95%.

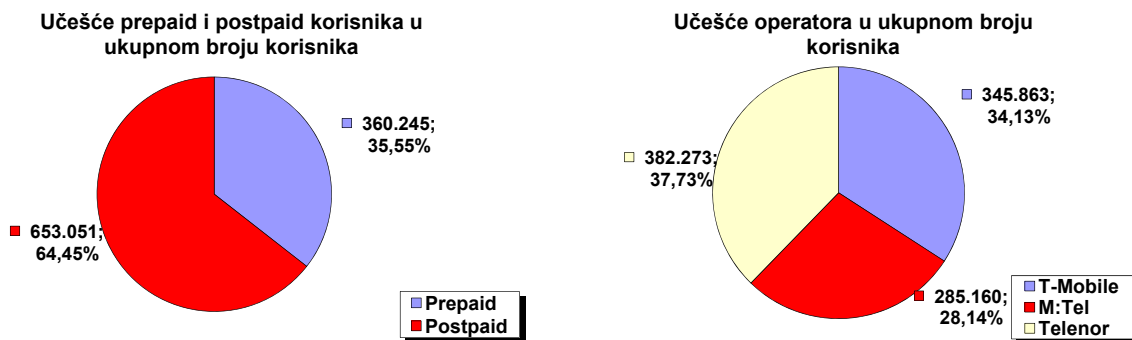
Najveća penetracija tokom 2014. godine na tržištu mobilne telefonije Crne Gore zabilježena je u septembru, kada je ista iznosila 179,82%, a najniža u februaru kada je iznosila 152,14%.

Na sledećem grafiku prikazano je kretanje penetracije mobilne telefonije zaključno sa 2014. godinom.

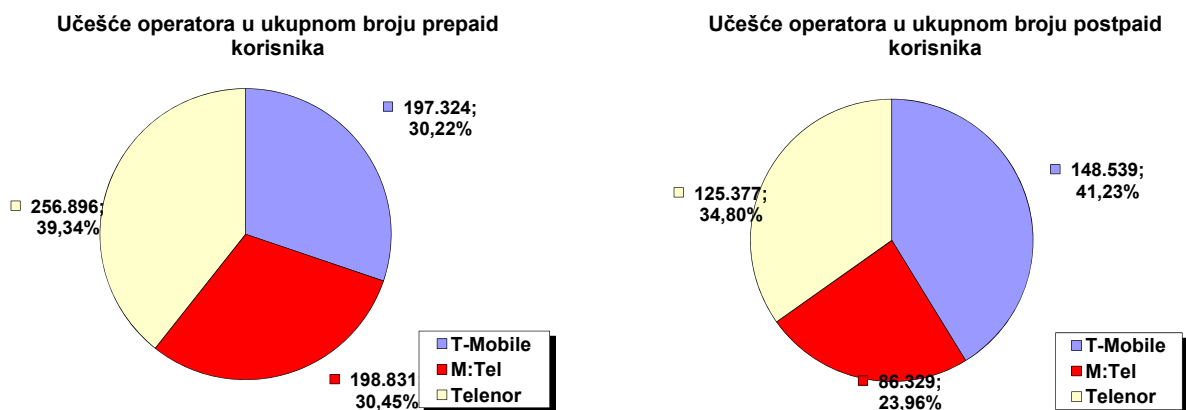
Od ukupnog broja od 1.013.296 korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori na kraju 2014. godine, mobilni operator Telenor je imao 382.273 korisnika, Crnogorski Telekom 345.863 korisnika i M:Tel 285.160 korisnika, ili procentualno: Telenor 37,73%, Crnogorski Telekom 34,13% i M:Tel 28,14%.

Učešće prepaid i postpaid korisnika, kao i učešće pojedinih operatora mobilne telefonije u ukupnom broju korisnika su prikazani na sledećim graficima.

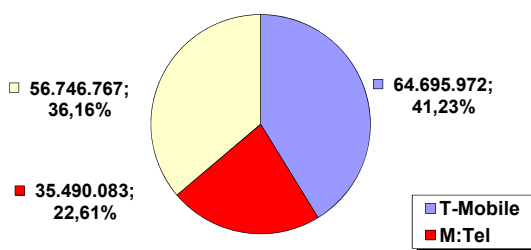
Od ukupnog broja od 653.051 prepaid korisnika Telenor je imao 256.896, Crnogorski Telekom 197.324 korisnika, M:Tel 198.831 korisnika. Od ukupnog broja 360.246 postpaid korisnika, Crnogorski Telekom a.d. je imao 148.539, Telenor d.o.o. 125.377 i M:Tel d.o.o. 86.329 korisnika.

Odgovarajući nivoi učešća prema broju prepaid i postpaid korisnika mobilnih operatora u procentualnom iznosu su prikazani na sledećim graficima.

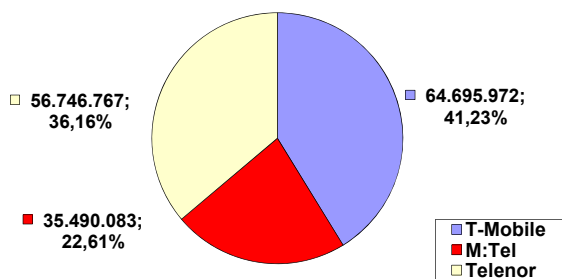

Obim i struktura saobraćaja

U decembru 2014. godine poslato je ukupno 83.234.490 SMS poruka, od čega su udjeli u poslatim SMS porukama po operatorima iznosili: M:Tel 37,75%, Crnogorski Telekom 33,91% i Telenor 28,34%. Tržišni udio operatora po broju poslatih SMS poruka u toku mjeseca decembra 2014. godine, prikazan je na narednom grafiku.

U toku 2014. godine sva tri mobilna operatora u Crnoj Gori su ostvarila 156.932.822 minuta odlaznog saobraćaja. Ukupno ostvareni odlazni saobraćaj iz mreže Crnogorskog Telekoma je imao učešće od 41,23 %, odlazni saobraćaj ostvaren iz mreže Telenora je iznosio 36,16 % dok je udio odlaznog saobraćaja iz mreže M:Tela iznosio 22,61 %. Tržišni udio operatora prema broju minuta odlaznog saobraćaja je dat na sljedećem grafiku.

Cijene usluga mobilne telefonije (Metoda OECD „Korpa usluga“)

Najpoznatija metoda na međunarodnom nivou za poređenje cijena usluga je harmonizovana OECD metodologija za izračunavanje cijena korpi usluga. Definisane su tri OECD korpe usluga mobilne telefonije, po jedna za svaku pretpostavljenu kategoriju korisnika i to: niskog (*LOW users*), srednjeg (*MEDIUM users*) i visokog (*HIGH users*) nivoa potrošnje, koje se razlikuju prema broju odlaznih poziva (distribuiranih prema

destinacijama, vremenu u kom su ostvareni i prema dužini trajanja razgovora) i prema broju poslatih SMS poruka u toku mjeseca.

OECD korpa se sastoji od četiri komponente i to:

- komponente koja se odnosi na cijenu priključka, distribuiranu na period od 3 (tri) godine, tj. obuhvata 1/3 cijene priključka,
- komponente koja sadrži troškove mjesečne pretplate,
- komponente koja se odnosi na ostvarene odlazne pozive u toku mjeseca i
- komponente koja se odnosi na poslate SMS poruke u toku mjeseca.

Svaka od tri OECD korpe mobilne telefonije definisana je sa određenim brojem odlaznih poziva i SMS poruka u toku mjeseca, i to na sledeći način:

- korisnik *LOW users* korpe ostvari 30 odlaznih poziva u toku mjeseca, 33 SMS i 0,67 MMS.
- korisnik *MEDIUM users* korpe ostvari 65 odlaznih poziva u toku mjeseca, 50 SMS i 0,67 MMS.
- korisnik *HIGH users* korpe ostvari 140 odlaznih poziva u toku mjeseca, 50 SMS i 1 MMS.

Ovi pozivi su raspoređeni prema destinacijama na sledeći način:

- kod korisnika *LOW users* korpe odlazni pozivi se dijele na:
 - pozive prema fiksnoj mreži, i to 15% na lokalne pozive i 7% na nacionalne pozive,
 - pozive prema mobilnoj mreži, i to 48% prema istoj mreži i 22% prema ostalim mrežama;
 - *voice* pozive 8%.
- kod korisnika *MEDIUM users* korpe odlazni pozivi se dijele na:
 - pozive prema fiksnoj mreži, i to 14% na lokalne pozive i 7% na nacionalne pozive,
 - pozive prema mobilnoj mreži, i to 48% prema istoj mreži i 24% prema ostalim mrežama;
 - *voice* pozive 7%.
- kod korisnika *HIGH users* korpe odlazni pozivi se dijele na:
 - pozive prema fiksnoj mreži, i to 13% na lokalne pozive i 7% na nacionalne pozive,
 - pozive prema mobilnoj mreži, i to 47% prema istoj mreži i 26% prema ostalim mrežama;
 - *voice* pozive 7%.

Prilikom obračuna korpe, svaka od ove tri korpe sadrži raspodjelu poziva prema vremenu u kojem su ostvareni i to na sljedeći način:

- korisnik *LOW users* ostvari 48% poziva u *peak time*⁷, 25% u *off peak time*⁸ i 27% tokom vikenda.
- korisnik *MEDIUM users* ostvari 50% poziva u *peak time*, 24% u *off peak time* i 26% tokom vikenda.
- korisnik *HIGH users* ostvari 60% poziva u *peak time*, 19% u *off peak time* i 21% tokom vikenda.

Dužina trajanja poziva se raspodjeljuje na sljedeći način:

- korisnik *LOW users* korpe ostvari 1.5 poziva prema fiksnoj mreži (lokalni i međugradski pozivi), 1.6 poziva prema istoj mobilnoj mreži, 1.4 poziva prema drugoj mobilnoj mreži i 0.8 *voice* poziva.
- korisnik *MEDIUM users* korpe ostvari 1.8 poziva prema fiksnoj mreži (lokalni i međugradski pozivi), 1.9 poziva prema istoj mobilnoj mreži, 1.7 poziva prema drugoj mobilnoj mreži i 0.8 *voice* poziva.
- korisnik *HIGH users* korpe ostvari 1.7 poziva prema fiksnoj mreži (lokalni i međugradski pozivi), 1.9 poziva prema istoj mobilnoj mreži, 1.8 poziva prema drugoj mobilnoj mreži i 0.8 *voice* poziva.

Ovako raspoređeni minuti se raspodjeljuju prema destinaciji na lokalne i međugradske, u mreži, van mreže i *voicemail*, i nakon proračuna dobija se sledeća raspodjela:

- *LOW users* ostvari 4.5 poziva ka lokalnu, 2.1 međugradskih poziva, 14.4 poziva u mreži, 6.6 poziva van mreže i 2.4 *voicemail*.

⁷ Peak time – vrijeme jakog saobraćaja

⁸ Off peak time – vrijeme slabog saobraćaja

- *MEDIUM users* ostvari 9.1 poziva ka lokalnu, 4.55 međugradskih poziva, 31.2 poziva u mreži, 15.6 poziva van mreže i 4.55 *voicemail*.
- *HIGH users* ostvari 18.2 poziva ka lokalnu, 9.8 međugradskih poziva, 65.8 poziva u mreži 36.4 poziva van mreže i 9.8 *voicemail*.

Nakon raspodjele prema destinaciji, slijedi raspodjela prema trajanju poziva u minutima:

- *LOW users* ostvari 6.75 minuta poziva ka lokalnu, 3.15 minuta međugradskih poziva, 23.04 minuta poziva u mreži, 9.24 minuta poziva van mreže i 1.92 minuta *voicemail*.
- *MEDIUM users* ostvari 16.38 minuta poziva ka lokalnu, 8.65 minuta međugradskih poziva, 59.28 minuta poziva u mreži, 26.52 minuta poziva van mreže i 3.64 minuta *voicemail*.
- *HIGH users* ostvari 30.94 minuta poziva ka lokalnu, 18.62 minuta međugradskih poziva, 125.02 minuta poziva u mreži 65.52 minuta poziva van mreže i 7.84 minuta *voicemail*.

Nakon ove raspodjele, vrši se distribucija poziva prema vremenu:

- *LOW users* od ukupno potrošenih minuta u jakom saobraćaju obavi 48% svojih poziva, u slabom saobraćaju 25% poziva i vikendom 27% poziva.
- *MEDIUM users* od ukupno potrošenih minuta u jakom saobraćaju obavi 50% svojih poziva, u slabom saobraćaju 24% poziva i vikendom 26% poziva.
- *HIGH users* od ukupno potrošenih minuta u jakom saobraćaju obavi 60% svojih poziva, u slabom saobraćaju 19% poziva i vikendom 21% poziva.

Prilikom obračuna bilo koje korpe, kredit koji je uključen u pretplatu se oduzima nakon proračuna korpe, svi inkluzivni minuti razgovora se oduzimaju iz korpe prije prije kalkulacije cijene mjesečnog utroška, pri čemu se svi inkluzivni minuti raspodjeljuju prema destinaciji i vremenu ostvarenja kao i minuti koji se naplaćuju. Sve inkluzivne SMS poruke se oduzimaju iz korpe prije kalkulacije cijene mjesečnog utroška za SMS, pri čemu se ne smije dobiti negativna vrijednost za SMS poruke u toku mjeseca. Prilikom obračuna ne uzima se u obzir transfer neiskorištenih minuta u naredni mjesec.

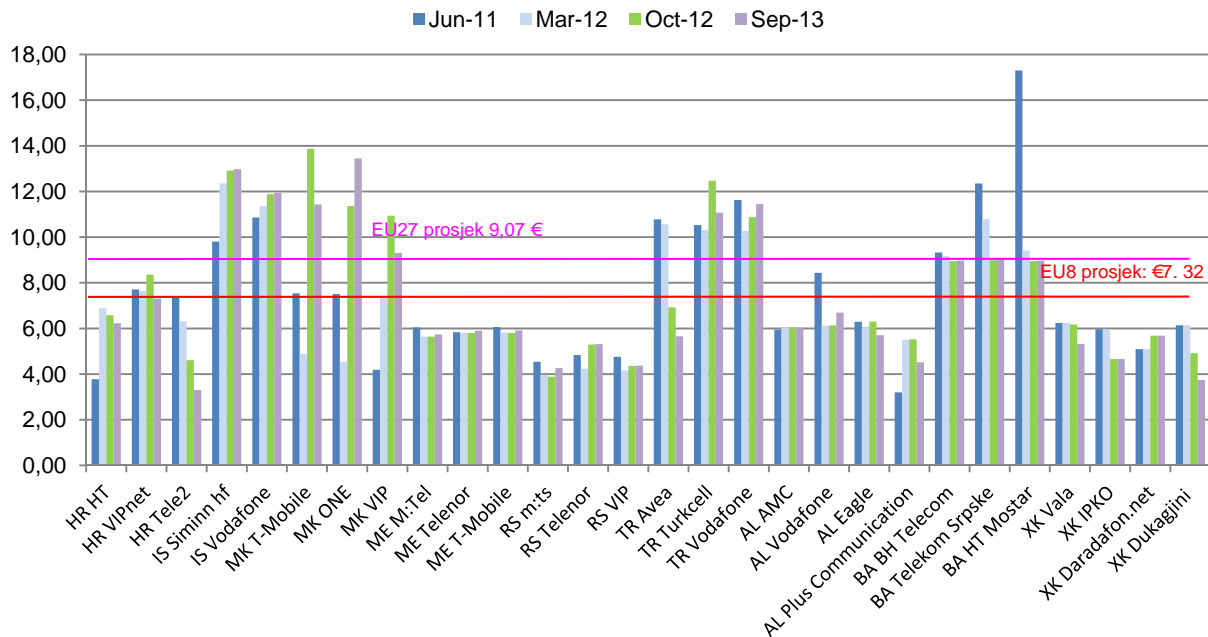
U nastavku teksta je dat pregled:

- Vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa niskim nivoom potrošnje (*low user basket*);
- Vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike srednjeg nivoa potrošnje (*medium user basket*);
- Vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike višeg nivoa potrošnje (*high user basket*).

Vrijednost **low user korpe**, odnosno korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa niskim nivoom potrošnje u toku mjeseca je data u sljedećoj tabeli.

Zemlja	Potrošačka korpa (cijene su u € sa PDV)		
	Low		
	Crnogorski Telekom a.d.	Telenor d.o.o.	M:Tel d.o.o.
Crna Gora (2010)	6,4	5,7	5,7
Crna Gora (2011)	6,1	5,8	6,1
Crna Gora (2012)	5,8	5,8	5,6
Crna Gora (2013)	5,9	5,9	5,7

Na sljedećem grafiku su date vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa niskim nivoom potrošnje u zemljama EU8 te prosjek vrijednosti low user korpe usluga u zemljama EU8.

Cijena *low user* OECD korpe u Crnoj Gori je ispod prosjeka ove korpe u zemljama EU8 gdje prosječna vrijednost iznosi 7,32 € i znatno je niža od prosjeka cijene *low user* korpe usluga u zemljama EU27⁹ koji iznosi 9,07 €.

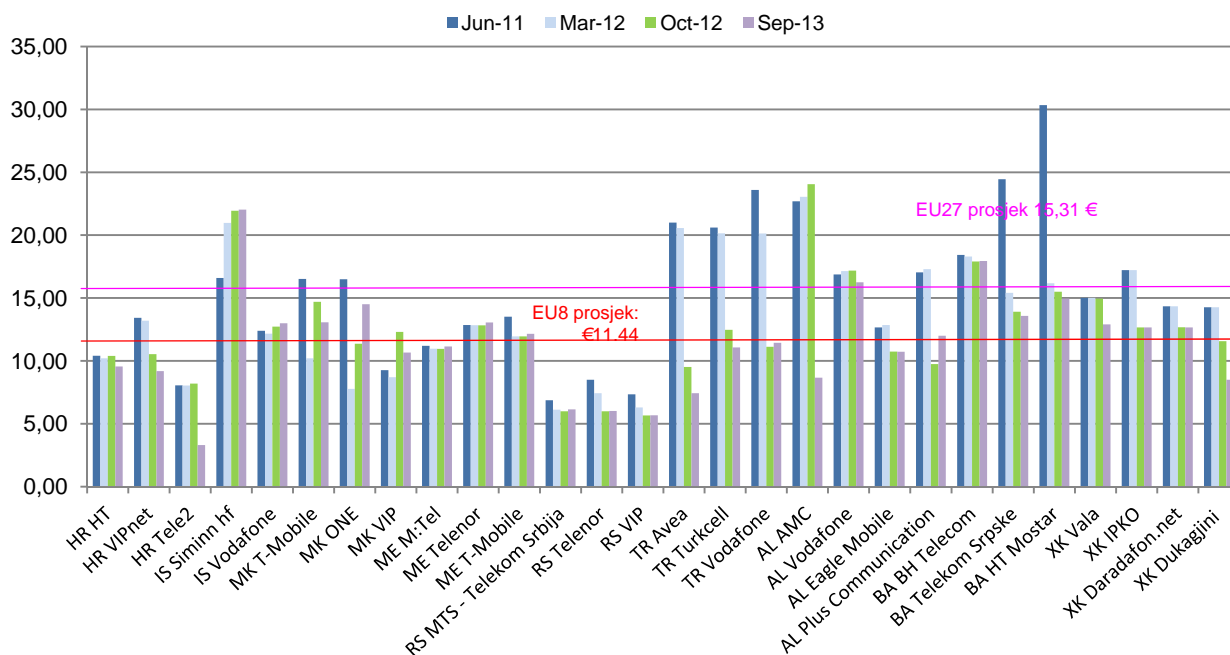
Vrijednost **medium user korpe**, odnosno korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa umjerenim nivoom potrošnje u toku mjeseca je data u sljedećoj tabeli.

Zemlja	Potrošačka korpa (cijene su u € sa PDV)		
	Medium		
	Crnogorski Telekom a.d.	Telenor d.o.o.	M:Tel d.o.o.
Crna Gora (2010)	18,0	17,7	15,4
Crna Gora (2011)	13,5	12,9	11,2
Crna Gora (2012)	12,0	12,8	11,0
Crna Gora (2013)	12,2	13,0	11,2

Na sljedećem grafiku su date vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa srednjim nivoom potrošnje u zemljama EU8, te prosjek vrijednosti *medium user* korpe usluga u zemljama EU8.

⁹ Na grafiku je dat i prosjek *low user* korpe usluga u zemljama EU27 iz 2011. godine (9,07 €), s obzirom na to da Cullen International nije objavio podatak za ovaj prosjek u zemljama EU28 za 2012, 2013. i 2014. godinu.

1. Razvoj sektora elektronskih komunikacija

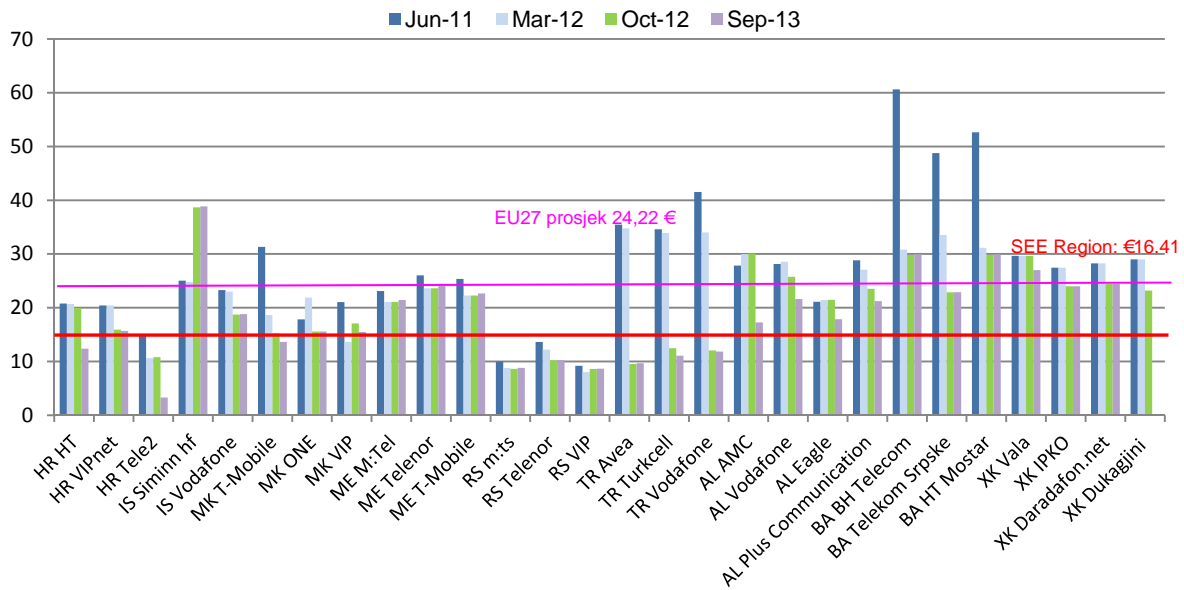
Cijena *medium user* OECD korpe u Crnoj Gori je na nivou prosjeka ove korpe u zemljama EU8 gdje prosječna vrijednost iznosi 11,44 €, a ispod je prosjeka *medium user* korpe usluga u zemljama EU27¹⁰ koji iznosi 15,31 €.

Vrijednost **high user korpe**, odnosno korpe usluga mobilne telefonije za korisnike koji imaju visok nivo potrošnje u toku mjeseca je data u sljedećoj tabeli.

Zemlja	Potrošačka korpa (cijene su u € sa PDV)		
	High		
	Crnogorski Telekom a.d.	Telenor d.o.o.	M:Tel d.o.o.
Crna Gora (2010)	29,7	31,6	31,9
Crna Gora (2011)	25,4	26,0	23,1
Crna Gora (2012)	22,3	23,6	21,1
Crna Gora (2013)	22,7	24,0	21,5

Na sljedećem grafiku su date vrijednosti korpe usluga mobilne telefonije za korisnike sa visokim nivoom potrošnje u zemljama EU8, te prosjek vrijednosti *high user* korpe usluga u zemljama EU8.

¹⁰ Na grafiku je dat i prosjek *medium user* korpe usluga u zemljama EU27 iz 2011. godine (15,31 €), s obzirom na to da Cullen International nije objavio podatak za ovaj prosjek u zemljama EU28 za 2012. i 2013. godinu.

Sa grafika se vidi da su cijene *high user* OECD korpe u Crnoj Gori iznad prosjeka *high user* korpe u zemljama EU8 gdje prosječna vrijednost iznosi 16,41 €, ali je ispod prosjeka *high user* korpe usluga u zemljama EU27¹¹ koji iznosi 24,22 €.

1.4. Tržište interneta i širokopojasnog pristupa

Tokom 2014. godine broj korisnika fiksnog širokopojasnog pristupa je porastao za 8,5%, dok je broj korisnika mobilnog širokopojasnog pristupa opao za 18,8% u odnosu na 2013. godinu. Penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa na kraju 2014. godine je iznosila 16,8%, a najveći broj korisnika su činili korisnici ADSL-a i to 66,6%. Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa na kraju 2014. godine je iznosila 10,4%. Kao i prethodnih godina, nastavlja se pad broja korisnika i ostvarenog saobraćaja putem *dial-up* pristupa internetu i očigledno je da ovaj vid pristupa ne može da zadovolji sadašnje potrebe korisnika. Ovu uslugu jedino pruža Crnogorski Telekom, a u odnosu na 2013. godinu broj korisnika je opao za 47,9% a *dial-up* saobraćaja za 49,5%.

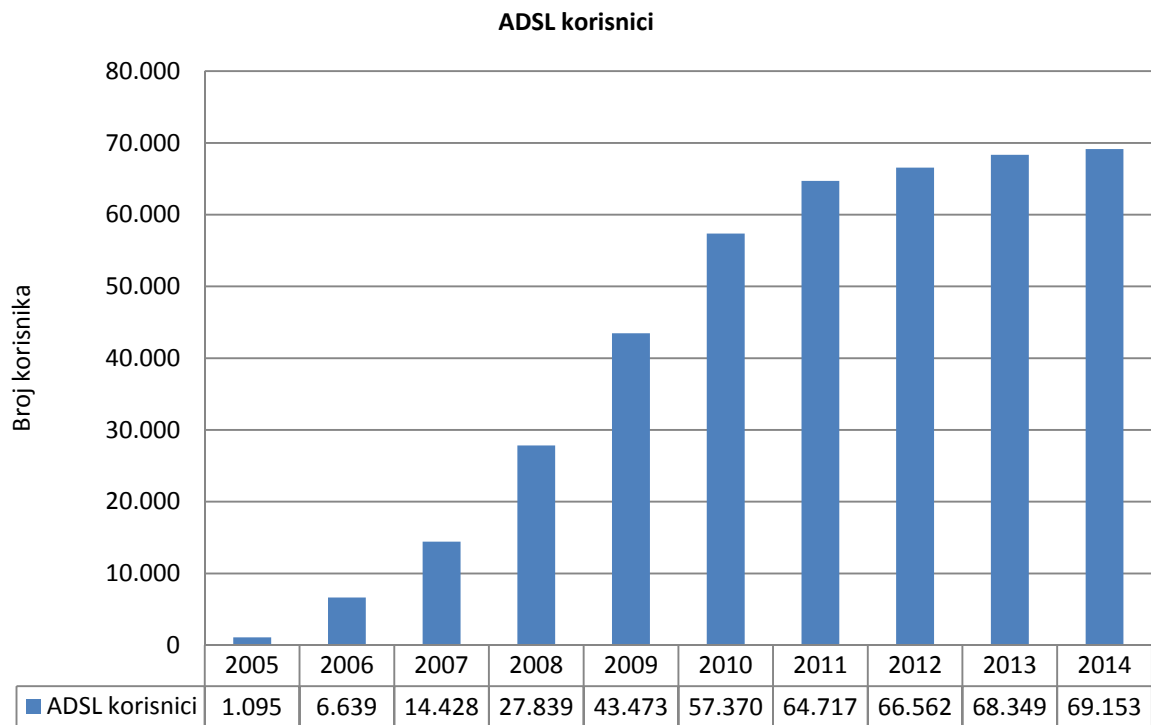
Na kraju 2014. godine Crnogorski Telekom je vezu sa nadprovajderima pristupa internetu ostvarivao preko dva linka od po 15.646 Mb/s i 7.360 Mb/s, i to jedan ka Magyar Telekomu, a drugi ka Telekomu Hrvatske. Operator M:Tel je imao međunarodni internet link kapaciteta 3 Gb/s ka Telekomu Srbije. Operator Telenor je imao jedan link kapaciteta od 1 Gb/s ka Telenoru Srbija. Operator M-kabl je imao međunarodni link od 2Gb/s ka Telenoru Srbija, dok je operator Dasto Montel imao internet link kapaciteta 150 Mb/s.

1.4.1. Fiksni širokopojasni pristup internetu

Pristup internetu putem ADSL-a

Tokom 2014. godine nastavljen je rast broja korisnika ADSL-a tako da se broj korisnika povećao za 1,2% u odnosu na 2013. godinu. Crnogorski Telekom je na kraju 2013. godine imao 69.153 ADSL korisnika, od čega su 61.728 bila fizička, a 7.425 pravna lica. Na narednom grafikonu je dat uporedni prikaz broja korisnika ADSL-a u periodu od 2005-2014. godine.

¹¹ Na grafiku je dat i prosjek high user korpe usluga u zemljama EU27 iz 2011. godine (24,22 €), s obzirom na to da Cullen International nije objavio podatak za ovaj prosjek u zemljama EU28 za 2012. i 2013. godinu.

U narednoj tabeli je dat broj korisnika ADSL-a po opštinama u periodu od 2009 - 2014. godine.

Opština	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Andrijevića	44	92	106	120	130	145
Bar	3.981	5.042	5.699	6.157	6.411	6.474
Berane	825	1.315	1.524	1.565	1.571	1.614
Bijelo Polje	1.320	2.259	2.322	2.405	2.393	2.336
Budva	3.232	4.137	4.114	4.415	4.844	4.952
Cetinje	985	1.150	1.471	1.527	1.598	1.586
Danilovgrad	837	977	1.242	1.270	1.360	1.390
Herceg Novi	3.899	5.058	5.163	5.446	5.715	5.861
Kolašin	315	352	413	387	406	422
Kotor	3.086	3.709	4.310	4.440	4.513	4.762
Mojkovac	244	302	430	454	493	521
Nikšić	2.352	3.753	5.131	5.539	5.968	5.933
Plav	797	857	1.162	1.225	1.289	1.319
Plužine	85	152	127	122	121	123
Pljevlja	857	1.359	1.215	1.191	1.132	1.015
Podgorica	15.978	20.833	23.814	23.290	22.728	22.620
Rožaje	806	1.074	1.252	1.327	1.394	1.419
Šavnik	25	32	45	55	54	52
Tivat	1.464	2.028	2.190	2.409	2.708	2.847
Ulcinj	2.176	2.687	2.740	2.965	3.245	3.470
Žabljak	165	202	247	253	276	292
Ukupno	43.473	57.370	64.717	66.562	68.349	69.153

Kod rezidencijalnih korisnika najpopularniji su *flat* paketi *Extra trio start*, koji sadrži uslugu pristupa internetu sa maksimalnom brzinom *download*-a od 4Mb/s, koga koristi 40% korisnika i ADSL FI@t2 sa maksimalnom brzinom *download*-a od 2Mb/s, koga koristi 31% korisnika. Kod biznis korisnika, 60% korisnika koristi FI@tB4 paket sa maksimalnom brzinom *download*-a od 4Mb/s.

Dostupnost usluge ADSL-a je 99,3%, odnosno 99,3% korisnika koji imaju fiksni telefonski priključak mogu uvesti uslugu ADSL-a. U 2014. godini Crnogorski Telekom je povećao broj ADSL čvorišta sa 199 na 204.

Pristup internetu putem WiMAX-a

Uslugu pristupa internetu putem WiMAX-a u 2014. godini su pružali operatori M:Tel i WiMAX Montenegro. Broj korisnika koji su pristupali internetu putem WiMAX-a se u toku 2014. godine povećao za 17,3% u odnosu na 2013. godinu, tako da je na kraju 2014. godine bilo ukupno 7.097 korisnika.

U tabeli koja slijedi je dat pregled broja WiMAX korisnika u periodu od izdavanja prvih licenci (sredina 2007. godine) zaključno sa krajem 2014. godine.

WiMAX korisnici							
2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
1.707	5.520	6.271	6.789	7.296	5.769	6.049	7.097

Broj korisnika M:Tela koji internetu pristupaju putem WiMAX-a se smanjio za 1,3% u odnosu na 2013. godinu, tako da je na kraju 2014. godine bilo 4.705 korisnika, od čega su 4.199 bila fizička, a 506 pravna lica. Kod korisnika je najpopularniji bio *flat* paket Net 0,5M (512/256 kb/s), koga koristi 58% rezidencijalnih i 14,8% biznis korisnika. U narednoj tabeli je dat pregled WiMAX korisnika M:Tela po opštinama za period od 2008 - 2014. godine.

Opština	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Bar	192	233	204	226	213	198	188
Berane	224	332	320	315	247	207	204
Bijelo Polje	235	382	254	178	107	88	84
Budva	156	10	912	1.225	200	28	28
Cetinje	507	484	442	421	364	288	280
Danilograd	1	0	13	23	31	40	48
Herceg Novi	27	49	65	78	85	103	108
Kolašin	0	3	6	10	12	14	15
Kotor	33	37	23	25	30	38	46
Mojkovac	0	0	1	2	4	3	2
Niksić	827	1.036	928	938	807	719	694
Pljevlja	2	13	9	10	10	9	10
Podgorica	3.287	3.611	3.551	3.777	3.378	2.972	2.939
Rožaje	15	30	29	27	20	19	19
Tivat	14	35	23	23	23	25	27
Ulcinj	0	0	4	13	12	14	13
Ukupno	5.520	6.255	6.784	7.291	5.543	4.765	4.705

WiMax Montenegro je sa pružanjem usluge pristupa internetu putem WiMAX-a počeo u 2012. godini i sada pruža usluge u deset opština. Broj korisnika se povećao za 86,9% u odnosu na 2013. godinu, tako da je na kraju 2014. godine imao je 2.392 korisnika, od čega su 2.251 bila fizička, a 141 pravna lica. Čak 89 % rezidencijalnih korisnika ima Normal paket (2048/512 kb/s), dok isti paket ima 41% biznis korisnika. WiMax Montenegro je povećao kapacitet linka ka internetu sa 300Mb/s na 600Mb/s. U narednoj tabeli dat je broj korisnika WiMAX Montenegro po opštinama.

Opština	2012.	2013.	2014.
Bar	19	151	319
Budva		47	136
Cetinje	33	123	185
Danilovgrad		39	80
Herceg Novi		22	50
Kotor		1	28
Nikšić		124	258
Podgorica	156	731	1.264
Tivat		11	35
Ulcinj	13	31	37
Ukupno	221	1.280	2.392

Pristup internetu preko kablovskih distributivnih sistema (KDS)

Uslugu pristupa internetu putem kablovskih distributivnih sistema (KDS) u 2014. godini su pružali: M-kabl d.o.o, Cabling d.o.o, Eltamont d.o.o. i MediaNet d.o.o. Broj korisnika koji su pristupali internetu putem KDS-a se u toku 2014. godine povećao za 24,3% u odnosu na 2013. godinu, tako da je na kraju 2014. godine bilo ukupno 9.544 korisnika. U narednoj tabeli je dat pregled KDS korisnika internet pristupa za period od 2008 - 2014. godine.

KDS korisnici internet pristupa						
2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
328	466	1.528	3.338	5.337	7.680	9.544

KDS operator M-kabl je usluge pristupa internetu putem svoje kablovske distributivne mreže pružao u istim opštinama kao i u 2013. godini. Broj korisnika interneta kod operatora M-kabl se povećao za 8% u odnosu na 2013. godinu. Na kraju 2014. godine M-kabl je imao 5.308 korisnika, od čega su 5.144 bila fizička, a 164 pravna lica. Najpopularniji paket kod rezidencijalnih korisnika (fizička lica) je *flat* paket NET 2 (2048/256 kb/s) koji koristi 60,1% rezidencijalnih korisnika, a kod biznis korisnika (pravna lica) *flat* NET 8 paket (8192/786 kb/s) kog koristi 34,1% biznis korisnika. M-kabl je povećao kapacitet linka ka internetu sa 950 Mb/s na 2 Gb/s. U narednoj tabeli je dat pregled korisnika M-kabla po opštinama u periodu od 2010. do 2014. godine.

Opština	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Podgorica	420	755	1.095	1.570	1.763
Pljevlja	229	681	988	1.137	1.176
Bijelo Polje	-	229	439	548	598

Herceg Novi	26	213	464	696	749
Tivat	-	85	163	233	252
Kotor			53	112	119
Bar	-	209	372	619	651
Ukupno	675	2.172	3.574	4.915	5.308

Na kraju 2014. godine operator Cabling d.o.o. je u Budvi i Podgorici imao 3.766 korisnika, od čega su 3.498 bila fizička, a 268 pravna lica, što predstavlja povećanje broja korisnika za 57,1% u odnosu na prethodnu 2013. godinu. Najpopularniji paket kod rezidencijalnih i kod biznis korisnika je bio *flat* paket 2048/512 kb/s, koji koristi 53% rezidencijalnih korisnika odnosno 33,6% biznis.

U narednoj tabeli je dat pregled korisnika koji internetu pristupaju putem KDS mreže operatora Cabling po opštinama u periodu od 2009. do 2014. godine.

Opština	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Budva	445	853	1.166	1.541	2.110	3.345
Podgorica	-	-	-	81	287	421
Ukupno	445	853	1.116	1.622	2.397	3.766

Sa pružanjem usluga pristupa internetu putem KDS-a u 2012. godini počeo je i operator Eltamont d.o.o. u Nikšiću. Broj korisnika operatora Eltamont se tokom 2014. godine povećao sa 167 na 230. Najpopularniji paket kod korisnika je bio S paket (2048/128 kb/s), koji koristi 56,5% korisnika. Kapacitet internet linka operator Eltamont je povećao sa 40 Mb/s na 50Mb/s.

Sa pružanjem usluga pristupa internetu u 2012. godini je počeo i operator MediaNet d.o.o. u Beranama. Broj korisnika se tokom 2014. godine povećao sa 201 na 240. Uslugu pristupa internetu MediaNet pruža u saradnji sa operatorom M:Tel sa kojim je bio povezan linkom kapaciteta 100Mb/s.

Pristup internetu putem pristupnih mreža sa optičkim vlaknima (FTTx)

Tokom 2014. godine nastavljeno je sa razvojem pristupnih optičkih mreža i instalacijom optičkih vlakana do krajnjih korisnika. Pristup internetu putem pristupne mreže sa optičkim vlaknima nude operatori: Crnogorski Telekom, Cabling i MediaNet. Crnogorski Telekom je u odnosu na 2013. godinu proširio pružanje ove usluge i na opštine Andrijevicu i Kolašin. Cabling ove usluge pruža u opštinama Budva i Podgorica, a MediaNet u opštini Berane. Broj korisnika koji su pristupali internetu putem optike se u toku 2014. godine povećao za 46,4% u odnosu na 2013. godinu, tako da je na kraju 2014. godine bilo ukupno 12.605 korisnika. U narednoj tabeli je dat pregled FTTx korisnika za period od 2011-2014. godine.

FTTx korisnici			
2011.	2012.	2013.	2014.
1.029	4.745	8.610	12.605

Broj korisnika Crnogorskog Telekom koji imaju FTTx priključak se povećao za 43% u odnosu na 2013. godinu. Na kraju 2014. godine Crnogorski Telekom je imao 8.599 korisnika, od čega su 7.820 bila fizička, a 779 pravna lica. Najpopularniji paket kod rezidencijalnih korisnika je bio *flat* paket Extra trio optika start (20/1 Mb/s), kog je koristilo 52% rezidencijalnih korisnika, dok je kod biznis korisnika 72% koristilo paket Optika 25 (25/1 Mb/s). U tabeli koja slijedi je dat pregled broja korisnika po operatorima u opštinama u kojima je moguć pristup internetu putem pristupnih mreža sa optičkim vlaknima.

Opština	Crnogorski Telekom	Cabling	MediaNet
Andrijevića	3	-	-
Bar	467	-	-
Berane	56	-	240
Bijelo Polje	286	-	-
Budva	490	3.345	-
Cetinje	64	-	-
Danilovgrad	13	-	-
Herceg Novi	249	-	-
Kolašin	10	-	-
Kotor	804	-	-
Mojkovac	14	-	-
Nikšić	280	-	-
Plav	13	-	-
Pljevlja	6	-	-
Podgorica	5.638	421	-
Rožaje	20	-	-
Šavnik	5	-	-
Tivat	167	-	-
Ulcinj	3	-	-
Žabljak	11	-	-
Ukupno po operatorima	8.599	3.766	240
Ukupno	12.605		

Internet iznajmljene linije

U 2014. godini četiri operatora je pružalo usluge internet iznajmljenih linija i to: Crnogorski Telekom, MN News, M:Tel i Telenor. Broj internet iznajmljenih linija se u odnosu na 2013. godinu smanjio i to kod Crnogorskog Telekoma sa 146 na 132, kod MN News sa 104 na 99 i kod M:Tela sa 5 na 4. Broj internet iznajmljenih linija se povećao kod Telenora sa 5 na 20.

Pristup internetu putem MPLS¹²-a

Od 65 korisnika MipNet mreže Crnogorskog Telekoma, samo su 3 korisnika koristila uslugu pristupa internetu. Pristup internetu putem IP MPLS VPN servisa kod operatora M:Tel koristi 1 korisnik.

Pristup internetu putem bežičnih pristupnih tačaka (2,4 GHz i 5 GHz)

Ukupan broj bežičnih pristupnih tačaka se povećao sa 132 u 2013. godini na 238 u 2014. godini. Na kraju 2014. godine Crnogorski Telekom je imao 83, MNnews 83, Dasto Montel 25, Wireless Montenegro 45 i M-

¹² MPLS (Multiprotocol Label Switching) - protokol za prenos i usmjeravanje podataka

kabl 2 pristupne tačke. U narednoj tabeli je dat broj bežičnih pristupnih tačaka po opštinama na kraju 2014. godine.

Opština	Crnogorski Telekom	MNnews	Wireless Montenegro	Dasto Montel	M-Kabl
Andrijevića	2	0	0	0	0
Bar	1	2	4	0	0
Berane	3	7	1	0	0
Bijelo Polje	3	7	2	0	0
Budva	3	14	6	0	0
Cetinje	0	11	0	0	0
Danilovgrad	2	3	0	0	0
Herceg Novi	6	1	0	0	0
Kolašin	0	0	0	0	0
Kotor	3	1	2	0	0
Nikšić	3	1	4	0	0
Plav	4	0	0	0	0
Pljevlja	4	3	2	25	0
Podgorica	36	15	21	0	2
Tivat	3	14	1	0	0
Ulcinj	7	1	0	0	0
Žabljak	3	3	2	0	0
Ukupno	83	83	45	25	2

Putem bežičnih pristupnih tačaka Crnogorskog Telekoma u 2014. godini internetu je pristupilo 4.833 korisnika, što je 20,6% više nego 2013. godini. Ovu uslugu Crnogorski Telekom ne naplaćuje.

Korisnici Wireless Montenegro koji su internetu pristupili preko bežičnih pristupnih tačaka u 2014. godini su ostvarili 27.268.239 konekcija. Ova usluga se ne naplaćuje.

MNnews je na kraju 2014. godine imao 3.600 korisnika koji su internetu pristupali putem bežičnih pristupnih tačaka, što je više za 38,5% nego u 2013. godini. Inače, operator MNnews ovu uslugu ne naplaćuje.

Broj korisnika Dasto Montela se u odnosu na kraj 2013. godine povećao sa 686 na 699 korisnika.

Satelitski internet

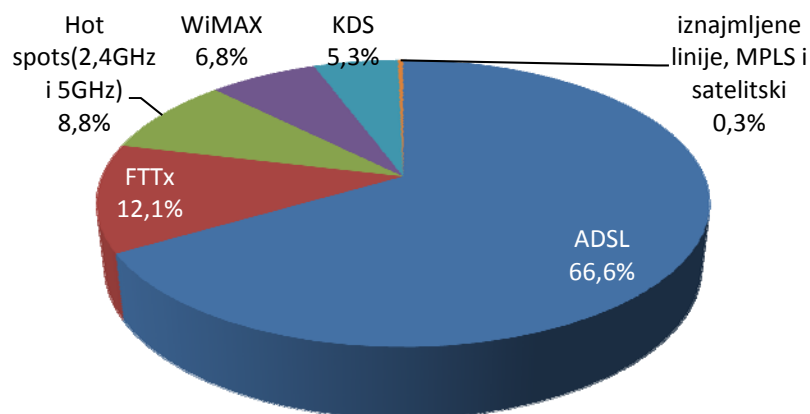
Operator SBS Net Montenegro d.o.o. je počeo sa pružanjem usluga satelitskog pristupa internetu 2012. godine i u toku 2014. godine broj korisnika je porastao sa 76 na 79, od čega su 11 korisnika bila fizička lica, a 68 pravna lica.

U nastavku je dat prikaz broja korisnika po opštinama i po paketima koji internetu pristupaju putem satelita.

Opština	Naziv paketa				
	Tooway 2GB 5/1 Mbps	Tooway 8GB 10/2 Mbps	Tooway 10GB 22/6 Mbps	Tooway Extra100GB 22/6 Mbps	Tooway 16GB 10/2 Mbps
Andrijevića	0	1	0	0	0
Bar	0	2	0	1	0
Berane	0	10	0	0	0
Bijelo Polje	0	6	0	0	0
Budva	1	0	1	1	1
Cetinje	0	2	0	0	2
Danilovgrad	0	1	0	0	0
Gusinje	1	0	0	0	0
Herceg Novi	2	1	4	0	1
Kolašin	0	4	0	0	0
Kotor	0	0	0	0	0
Mojkovac	0	2	0	0	0
Nikšić	0	8	0	0	0
Petnjica	1	0	0	0	0
Pljevlja	0	9	0	0	0
Plužine	0	1	0	0	0
Podgorica	0	9	2	0	0
Rožaje	0	3	0	0	0
Tivat	0	0	0	1	0
Ulcinj	0	1	0	0	0
Ukupno	5	60	7	3	4

Struktura korisnika fiksnog širokopoljanskog pristupa internetu

Struktura korisnika fiksnog širokopoljanskog pristupa internetu po načinu pristupa, izražena u procentualnom iznosu, je data na sljedećem grafiku.

Pored povećanja broja korisnika fiksnog širokopojasnog pristupa internetu, došlo je i do promjena u strukturi korisnika prema tehnologijama pristupa što je prikazano u sljedećoj tabeli.

Tehnologija pristupa	2011.	2012.	2013.	2014.
ADSL	78%	75,8%	71,4%	66,6%
WiMAX	7%	6,6%	6,3%	6,8%
KDS	4%	4,1%	5,3%	5,3%
Hot spots (2,4GHz i 5GHz)	8%	7,4%	7,6%	8,8%
FTTx	1%	5,4%	9,0%	12,1%
Iznajmljene linije, MPLS, satelit	1%	0,6%	0,4%	0,3%

1.4.2. Mobilni širokopojasni pristup internetu

Broj korisnika mobilnog širokopojasnog pristupa koji su pristupili internetu putem *data* SIM kartica tokom 2014. godine se smanjio za 18,8% u odnosu na 2013. godinu. Broj korisnika Crnogorskog Telekom se smanjio za 5,6%, dok se broj korisnika Telenora smanjio za 24,6%. U donjoj tabeli data je struktura korisnika *data* SIM kartica u 2014. godini.

2014.	Postpaid	Prepaid	Ukupno
Crnogorski Telekom	11.480	12.674	24.154
Telenor	13.901	26.782	40.483
Ukupno	25.381	39.454	64.637

U sljedećoj tabeli je dat broj korisnika *data* SIM kartica po operatorima u periodu od 2008 - 2014. godine.

Korisnici data SIM kartica							
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
T-Mobile	3.143	9.172	18.856	27.450	24.593	25.595	24.154
Telenor	4.954	11.183	15.149	36.966	38.897	53.965	40.483
Ukupno	8.097	20.355	34.005	64.416	63.490	79.560	64.637

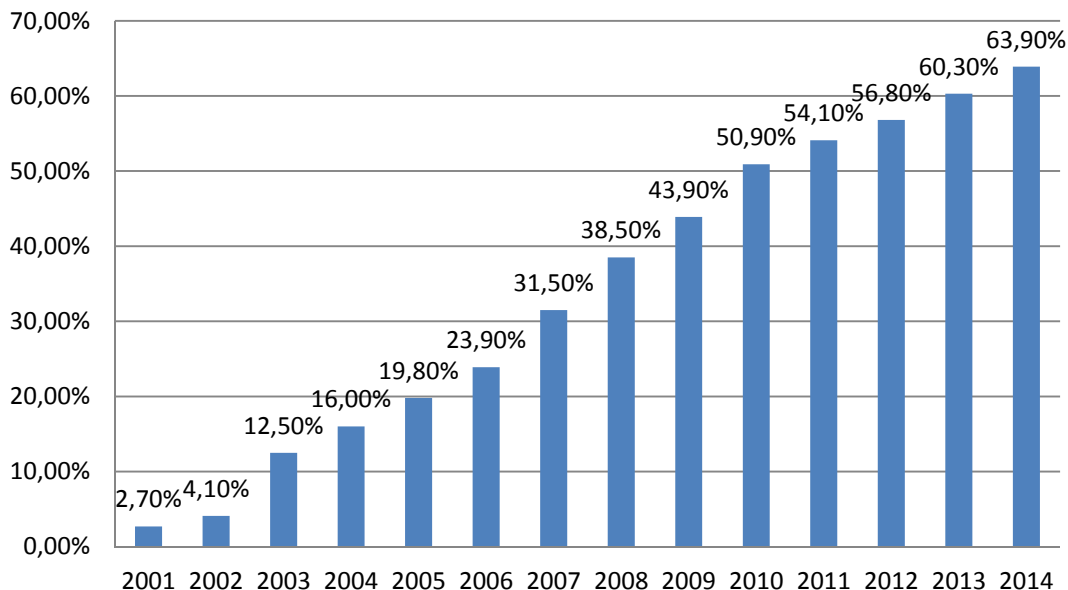
Korisnici *data* SIM kartica Crnogorskog Telekom, ostvarili su saobraćaj od 392.617.165 MB, što je povećanje od 5,4% u odnosu na 2013. godinu. Korisnici Telenora ostvarili su saobraćaj u iznosu od 809.124.368 MB što predstavlja pad od 7% u odnosu na 2013. godinu.

Operator M:Tel nema u ponudi *data* SIM kartice koje se koriste samo za uslugu prenosa podataka, ali je tokom 2014. godine sa ukupno 10.708 SIM kartica M:Tela ostvaren samo saobraćaj prenosa podataka (u 2013. godini ovaj broj je iznosio 9.598).

1.4.3. Internet penetracija

Na osnovu Istraživanja o upotrebi ICT-ja u Crnoj Gori koje je Zavod za statistiku Crne Gore - MontStat sproveo u periodu od 01 - 15. 04. 2014. godine, 63,9% stanovništva je koristilo internet u posljednja tri mjeseca, što je više za 3,6% u odnosu na istraživanje iz 2013. godine. Na sljedećoj slici je dat grafički prikaz kretanja internet penetracije u periodu od 2001 - 2014. godine.

Internet penetracija

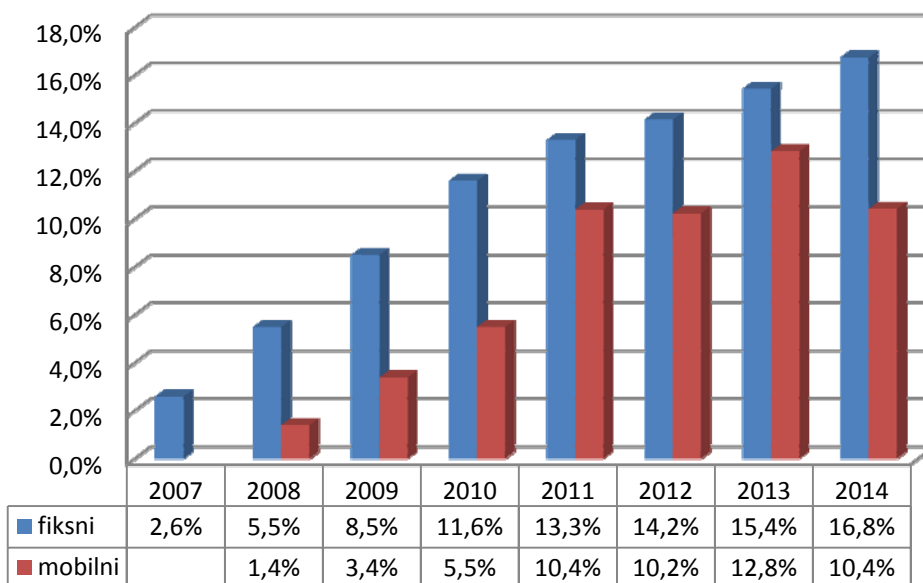

Penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa (korisnici ADSL-a, WiMAX-a, kablovskih modema, iznajmljenih linija, FTTx i dr.) je na kraju 2014. godine iznosila 16,8% što je povećanje od 1,4% u odnosu na 2013. godinu. Kada se penetracija posmatra u odnosu na broj domaćinstava ista iznosi 53,3 % što je povećanje od 4,2% u odnosu na penetraciju u odnosu na broj domaćinstava u 2013. godini.

Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa je na kraju 2014. godine bila 10,4% što predstavlja pad u iznosu od 2,4% u odnosu na 2013. godinu. Kao što je već navedeno, u skladu sa metodologijom, pri proračunu penetracije mobilnog širokopojasnog pristupa, uračunati su samo korisnici *data* SIM kartica. Ako bi se u obzir uzele i SIM kartice M:Tela, sa kojih je ostvaren samo *data* saobraćaj, onda bi penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa iznosila 12,2%.

Na sljedećoj slici je dat grafički prikaz kretanja penetracije širokopojasnog pristupa (fiksnog i mobilnog) u odnosu na broj stanovnika u periodu od 2007 - 2014. godine.

Penetracija širokopojasnog pristupa

Dakle, može se zaključiti da je tokom 2014. godine nastavljen trend povećanja broja građana Crne Gore koji pristupaju internetu, kao i porast penetracije fiksnog širokopojasnog pristupa.

1.4.3.1. Cijene širokopojasnog pristupa Crnogorskog Telekom

Nakon sprovedene analize Tržišta usluga širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje Agencija je donijela Rješenje o određivanju Crnogorskog Telekom kao operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu kojem su nametnute, pored ostalih, obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija i obaveza regulacije cijena maloprodajnih usluga.

Shodno ovom, Agencija je dana 31. 07. 2014. godine usvojila Odluku o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekom na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za fiksnu mrežu za 2013. godinu, nakon čega je i rješenjem obavezala Crnogorski Telekom da najkasnije do 01. 12. 2014. godine uskladi važeće cijene usluga pristupa internetu namijenjenih privatnim i poslovnim korisnicima sa rezultatima troškovnog modela, tj. da smanji cijene u prosjeku za 35,78%.

Crnogorski Telekom u ponudi za fizička lica ima sljedeće ADSL pakete (posebno ističemo tzv. FI@T pakete, sa neograničenim protokom), koji se nude uz minimalno trajanje korisničkog ugovora od 18 mjeseci, po sledećim cijenama (sa uključenim PDV-om) koje važe od 01. 11. 2014. godine:

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
Basic	do 1 Mbps / 128 kbps	1 GB	13,80 € (ranije 14,23 €)
FI@T 2	do 2 Mbps / 256 kbps	Flat	16,66 € (ranije 20,33 €)
FI@T 5	do 5 Mbps / 512 kbps	Flat	21,90 € (ranije 25,42 €)
FI@T 7	do 7 Mbps / 768 kbps	Flat	25,59 € (ranije 45,76 €)

Izuzev standardnih ADSL paketa, u ponudi su i FTTH širokopojasni paketi (usluga se pruža preko optičkog kabla, koji se dovodi do pretplatnikovih prostorija), koji se trenutno pružaju na odabranim lokacijama u Podgorici i na primorju, po cijenama:

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
Optika 20	do 20 Mbps / 1 Mbps	Flat	20,33 €
Optika 30	do 30 Mbps / 2 Mbps	Flat	25,42 €
Optika 40	do 40 Mbps / 4 Mbps	Flat	45,76 €

Crnogorski Telekom u ponudi za pravna lica ima ADSL pakete sa neograničenim protokom, koji se nude uz minimalno trajanje korisničkog ugovora od 12 mjeseci, po sledećim cijenama (sa uključenim PDV-om):

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
FI@T B4	do 4 Mbps / 512 kbps	Flat	20,11 € (ranije 30,51 €)
FI@T B6	do 6 Mbps / 1 Mbps	Flat	23,80 € (ranije 50,86 €)
FI@T B8	do 8 Mbps / 1 Mbps	Flat	27,49 € (ranije 66,12 €)
FI@T B10	do 10 Mbps / 1 Mbps	Flat	31,27 € (ranije 81,37 €)

Izuzev standardnih ADSL paketa, u ponudi su i FTTH širokopojasni paketi (usluga se pruža preko optičkog kabla, koji se dovodi do pretplatnikovih prostorija), koji se trenutno pružaju na odabranim lokacijama u Podgorici i na primorju, po cijenama:

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
Optika 25	do 25 Mbps / 1 Mbps	Flat	30,51 €
Optika 35	do 35 Mbps / 2 Mbps	Flat	50,86 €
Optika 45	do 45 Mbps / 4 Mbps	Flat	66,12 €

Zasnivanje pretplatničkog odnosa za širokopojasni pristup kod Crnogorskog Telekoma uključuje cijenu izabranog modema kao i cijenu instalacije ADSL modema u iznosu od 49,50 €, pri čemu se u ovom momentu ovi troškovi za FTTH priključke ne naplaćuju (promotivna akcija). Cijene modema koji se koriste za realizaciju širokopojasnog pristupa a koje u svojoj ponudi ima Crnogorski Telekom ne zavise od toga da li se nude fizičkim ili pravnim licima. Ove cijene (sa uključenim PDV-om) date su u sljedećoj tabeli:

Tip modema	Cijena
ADSL modem Tip 1 (<i>Bridge mode connection</i> , npr. D-link 360R)	17,50 €
ADSL modem Tip 2 (4-portni <i>switch</i> , npr. D-link DSL-2543B)	37,50 €
ADSL modem Tip 3 (4-portni <i>switch</i> + WiFi, npr. D-link DSL-2641B)	52,50 €
ADSL modem Tip 4 (<i>home gateway</i>)	45,00 €

Crnogorski Telekom takođe za korisnike (pravna i fizička lica) nudi tzv. *triple-play* pakete, odnosno pakete u kojima je istovremeno ponuđena usluga televizije, interneta i fiksnog telefona po pristupačnim cijenama. Svi ovi paketi su tipa *postpaid*, a neospornu prednost za korisnika predstavlja činjenica da na kraju obračunskog perioda dobija jedinstveni računa sa posebno iskazanom potrošnjom po svakoj od ovih usluga.

Novi Extra Trio paketi Crnogorskog Telekoma uključuju usluge Extra TV, širokopojasnog pristupa (ADSL ili optika) i fiksne telefonije:

Paket	TV	Internet	Telefon	Cijena
Extra Trio Mini	39 kanala iz regiona	ADSL basic (1Mbps, protok 1GB)	Komfor veče (neograničeni pozivi u T-Com mreži od 19-07, 100 min prema T-Mobile broju besplatno)	20,29 €
Extra Trio Start	64 kanala	ADSL 4Mbps, flat (neograničen protok)	Komfor paket (neograničeni pozivi u T-Com mreži)	38,59 €
Extra Trio Maxi	64 kanala + dodatni paketi	ADSL 8Mbps, flat (neograničen protok)	Komfor paket (neograničeni pozivi u T-Com mreži)	60,96 €
Extra Trio Optika Start	64 kanala	Optika 20 (20/1 Mbps, protok neograničen)	Komfor paket (neograničeni pozivi u T-Com mreži)	38,59 €
Extra Trio Optika Maxi	64 kanala	Optika 40 (40/4 Mbps, protok neograničen)	Komfor paket (neograničeni pozivi u T-Com mreži)	60,96 €

Napomena: Trenutno se paketi Extra Trio koji internet korisniku pružaju preko FTTH priključka nude po istoj cijeni kao i odgovarajući paketi u kojima se internet pruža preko standardnog POTS priključka, pošto se radi o promotivnoj ponudi, koja se pruža samo dijelu korisnika, zavisno od lokacije. Za sada se optika nudi samo u pojedinim djelovima Podgorice i primorja, ali je za očekivati da će u narednom periodu Telekom početi sa ponudom ovog servisa i u ostalim djelovima Crne Gore.

1.4.3.2. Cijene širokopojasnog pristupa M:Tela

Na crnogorskom tržištu, M:Tel takođe nudi usluge širokopojasnog pristupa sa neograničenim protokom, putem tzv. NET paketa po sledećim cijenama:

Brzina konekcije	512kbps / 256kbps	1024kbps / 512kbps	2048kbps / 512kbps
Mjesečna pretplata za 12 mjeseci	22,37 €	35,60 €	43,74 €
Mjesečna pretplata za 24 mjeseca	20,34 €	33,56 €	41,70 €

Iznosi u gornjoj tabeli su iskazani sa uračunatim PDV-om. Instalaciona taksa se naplaćuje u iznosu od 200 €, sa mogućnošću plaćanja u 10 mjesečnih rata.

Izuzev ovih paketa, u ponudi su i tzv. NET High paketi, za koje se naplaćuje instalaciona taksa od 40 € i koji se pružaju po sljedećim cijenama (uračunat PDV):

Naziv paketa	Net High 1Mb	Net High 2Mb	Net High 4Mb	Net High 6Mb	Net High 8Mb	Net High 15Mb	Net High 25Mb
Brzina konekcije	1024kbps / 256kbps	2048kbps / 512kbps	4096kbps / 512kbps	6144kbps / 768kbps	8192kbps / 768kbps	15Mbps / 1Mbps	25Mbps / 2Mbps
Mjesečna pretplata za 12 mjeseci	17,29 €	22,39 €	30,51 €	42,72 €	52,89 €	63,06 €	73,23 €
Mjesečna pretplata za 24 mjeseca	15,26 €	20,34 €	28,48 €	40,68 €	50,86 €	61,03 €	71,20 €

1.4.3.3. Cijene širokopojsnog pristupa M-Kabla

Kablovski operator M-Kabl za svoje pretplatnike nudi širokopojsni pristup po nižim cijenama u poređenju sa cijenama paketa Crnogorskog Telekom, putem tzv. Net paketa, što je dato u sljedećoj tabeli:

Naziv paketa	Brzina	Protok	Cijena
Paket Net 2	do 2048 Mbps / 256 kbps	Flat	10,12 €
Paket Net 4	do 4096 Mbps / 384 kbps	Flat	13,95 €
Paket Net 8	do 8192 Mbps / 768 kbps	Flat	17,24 €
Paket Net 16	do 16384 Mbps / 1024 kbps	Flat	30,46 €

Izuzev ovih paketa, u ponudi su i tzv. KOMBO paketi, s tim što nijesu u pitanju *triple-play* paket (nemaju uslugu fiksne telefonije) ali su po cijenama i ostalim mogućnostima veoma konkurentni *triple-play* paketima Crnogorskog Telekom kao pretežnog operatora:

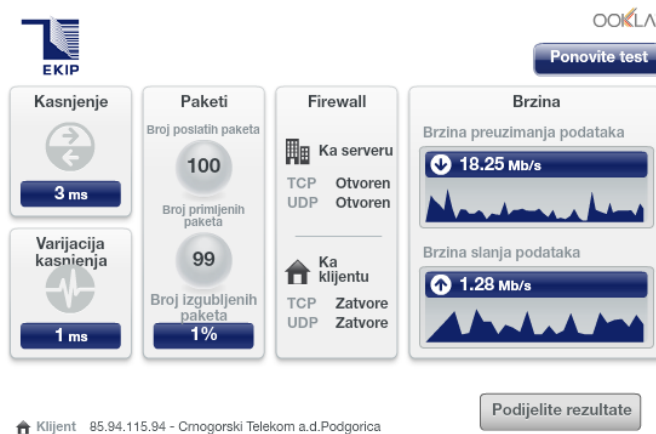
Paket	TV	Internet	Telefon	Cijena
KOMBO 1	Prošireni DTV paket (80 kanala)	2Mbps / 128kbps, flat (neograničen protok)	Nema	20,96 €
KOMBO 2	Prošireni DTV paket (80 kanala)	4Mbps / 384kbps, flat (neograničen protok)	Nema	24,41 €
KOMBO 3	Prošireni DTV paket (80 kanala)	8Mbps / 768kbps, flat (neograničen protok)	Nema	27,37 €
KOMBO 4	Prošireni DTV paket (80 kanala)	16Mbps / 1024kbps, flat (neograničen protok)	Nema	39,27 €

1.4.3.4. Cijene širokopojasnog pristupa internetu u poređenju sa Regionom

Poređenje cijena širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje u Crnoj Gori sa cijenama koje važe u regionu nije moguće egzaktno izvesti. Ovo iz razloga što različiti operatori u različitim zemljama nude različite pakete, koji ne odgovaraju paketima koji su u ponudi kod Crnogorskih operatora. Neke pakete nije moguće uopšte porediti jer npr. Telekom Srbije ne nudi pakete koji se naplaćuju po ostvarenom protoku, već isključivo *flat-rate* pakete.

1.4.4. Mjerenje brzine pristupa internetu

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je korisnicima omogućila da sami izvrše mjerenje kvaliteta širokopojasne internet konekcije. Mjerna platforma je dostupna na adresi <http://izmjeribrzinu.ekip.me>. Prilikom mjerenja provjerava se postojanje *firewall*-a na računaru sa kojeg se vrši mjerenje, mjeri se kašnjenje i varijacija kašnjenja (parametri bitni za vremenski osjetljive aplikacije - „*rael-time*“), gubitak podataka, kao i brzina slanja i preuzimanja podataka. Broj mjerenja koja se mogu izvršiti sa iste IP adrese nije ograničen. Istovremeno se može vršiti pet mjerenja. Prije početka mjerenja korisnik unosi svoju adresu, naziv operatora koji mu pruža usluge i paket koji koristi. Bilježe se svi dobijeni rezultati, koji se mogu koristiti za razne analize.

Platforma za mjerenje brzine internet konekcije, koju je instalirala Agencija, bazirana je na proizvodu „*Line Quality Test*“ kompanije Ookla. Ovaj proizvod se koristi i prilikom mjerenja putem popularnog sajta www.speedtest.net.

Do uspostavljanja tačke razmjene internet saobraćaja u Crnoj Gori, zbog najvećeg učešća u broju korisnika, testni server je instaliran u mreži Crnogorskog Telekoma i preko nje povezan na internet. Zbog ovakvog privremenog rješenja mjerenja su najmjerodavnija za korisnike Crnogorskog Telekoma, dok rezultati mjerenja korisnika ostalih operatora zavise od toga kako su ti operatori povezani sa Crnogorskim Telekomom.

U 2014. godini korisnici su izvršili 5.893 mjerenja. Rezultati mjerenja pokazuju da je za 71,4% izvršenih mjerenja zadovoljen kriterijum da je izmjerena brzina slanja i preuzimanja podatka iznad polovine odgovarajućih maksimalnih brzina slanja i peruzimanja podataka za paket koji je korisnik naveo prilikom unošenja podataka prije početka mjerenja.

1.5. Tržište VoIP servisa

U 2014. godini servis govora putem internet protokola VoIP (*Voice over Internet Protocol*) su pružali sljedeći operatori:

- IPMont d.o.o,
- Pošta Crne Gore d.o.o,
- VoIP d.o.o,
- ProntoTel d.o.o. i
- MNNews d.o.o.

Operator IPMont d.o.o. VoIP servis pruža putem usluge izbora operatora. Broj korisnika IPMont-a u 2014. godini se smanjio za 10,6%, dok se broj aktiviranih vaučera smanjio za 40,5% u odnosu na 2013. godinu. Na kraju 2014. godine IPMont je imao 887 korisnika, a tokom 2014. godine je aktivirano 1.420 vaučera. Preko IPMonta ostvareno je 169.150 minuta saobraćaja, što je za 14,9% manje nego 2013. godine. Od ukupnog saobraćaja, 25% je ostvareno ka destinacijama u Republici Srbiji, 59% ka ostalim međunarodnim destinacijama, a 16% je bio nacionalni saobraćaj. Kapacitet internet linka IPMonta je nepromijenjen u odnosu na 2013. godinu i iznosio je 4Mb/s.

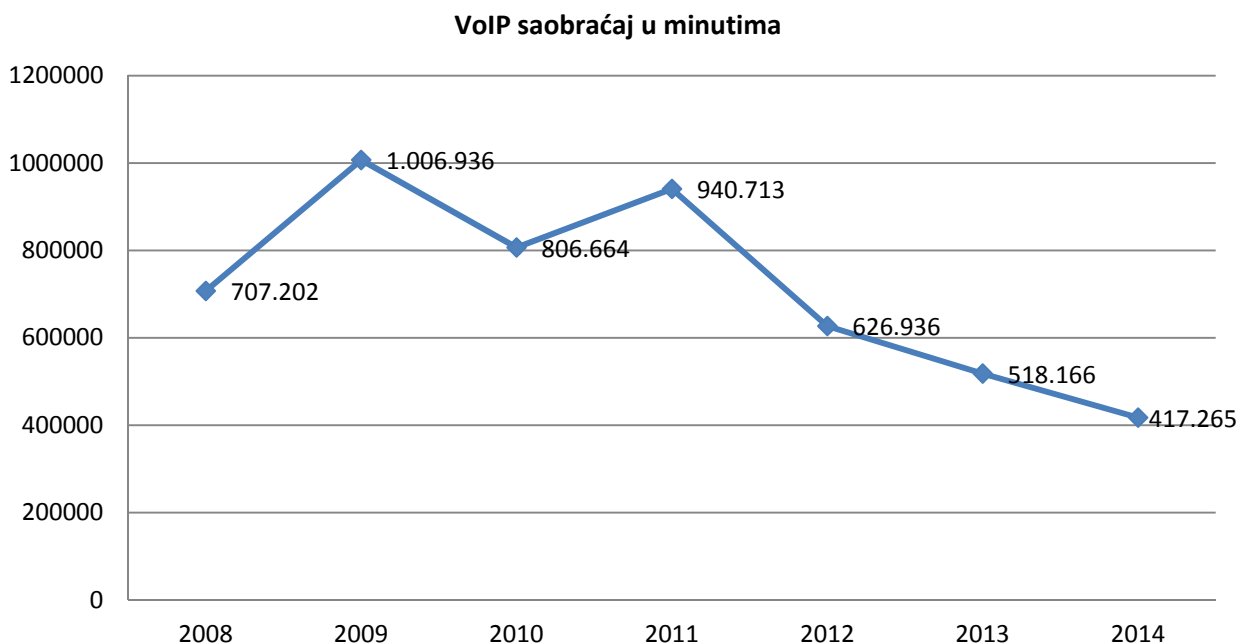
U 2014. godine Pošta Crne Gore d.o.o. je povećala broj javnih telefonskih govornica putem kojih je pružala VoIP servise sa 62 na 70. U 2014. godini Pošta Crne Gore je imala 24 VoIP govornice na teritoriji opštine Herceg Novi, 7 na teritoriji opštine Tivat, 9 na teritoriji opštine Budva, 7 na teritoriji opštine Bar, 7 na teritoriji opštine Kotor, 4 na teritoriji opštine Ulcinj, 3 na teritoriji opštine Žabljak, 3 na teritoriji opštine Kolašin, 4 na teritoriji opštine Podgorica i 2 na teritoriji opštine Nikšić. Ostvareni saobraćaj putem VoIP servisa kod Pošte Crne Gore d.o.o. u 2014. godini se smanjio za 22,3% u odnosu na 2013. godinu i iznosio je 206.802 minuta. Od ukupnog ostvarenog saobraćaja 39% je bio ka destinacijama u Republici Srbiji, 55% ka ostalim međunarodnim destinacijama, a 6% je bio nacionalni saobraćaj.

VOIP d.o.o. pruža usluge putem telefonskih govornica, i ukupan ostvareni saobraćaj je iznosio 39.444 minuta, što je povećanje od 96,4% u odnosu na 2013. godinu. Od ukupnog saobraćaja 59% je bilo ka destinacijama u Republici Srbiji, 39% ka ostalim međunarodnim destinacijama, a 2% je bio nacionalni saobraćaj. Kapacitet internet linka VOIP d.o.o. je iznosio 2Mb/s.

Operator ProntoTel d.o.o. je imao 15 korisnika u 2014. godini i oni su ostavili 1.870 minuta saobraćaja u 2014. godini, što je smanjenje od 94% u odnosu na 2013. godinu. ProntoTel u 2014. godini nije imao telefonske govornice što je najviše uticalo na smanjenje saobraćaja kod ovog operatora. Od ukupnog saobraćaja 1% je bilo ka destinacijama u Republici Srbiji, 97% ka ostalim međunarodnim destinacijama, a 2% je bio nacionalni saobraćaj. Kapacitet internet linka ProntoTela je iznosio 4Mb/s.

MNNews je pružao VoIP usluge na veleprodajnom nivou samo Pošti Crne Gore i ukupan broj minuta je iznosio 206.802.

Na sljedećem grafiku je dat prikaz generisanog VoIP saobraćaja u periodu 2008 - 2014. godina.

Tokom 2014. godine korisnici su preko VoIP operatora ostvarili 417.265 minuta saobraćaja, što predstavlja smanjenje od 19,5% u odnosu na 2013. godinu.

1.6. Tržište iznajmljenih linija

Iznajmljene linije su važna javna elektronska komunikaciona usluga, posebno za poslovne korisnike. Služe za povezivanje lokacija poslovnih korisnika, bilo da se one nalaze u državi ili u više država, iznajmljenim linijama konstantnog kapaciteta. Pored toga, iznajmljene linije predstavljaju osnovu za razvoj alternativnih operatora koji konkurišu, direktno ili indirektno, dominantnom (*incumbent*) operatoru.

Usluge iznajmljenih linija na tržištu Crne Gore, tokom 2014. godine, su pružali sljedeći operatori javnih elektronskih komunikacionih usluga:

- Crnogorski Telekom a.d,
- M:tel d.o.o,
- Radio-difuzni centar d.o.o,
- Fibernet d.o.o,
- Telenor d.o.o,
- MNnews d.o.o.

Pored Fiberneta i Crnogorskog Telekomu koji dominantno za pružanje usluge iznajmljenih linija, kao fizički medijum za prenos, koriste optička vlakna i ostali operatori su počeli da pružaju uslugu iznajmljenih linija preko optičkih vlakana. Upravo ta činjenica ovim operatorima omogućava da odgovore na zahtjeve za velikim kapacitetima iznajmljenih linija, kako u granicama države tako i prema drugim državama.

U većini evropskih država značajnu konkurenciju dominantnom operatoru predstavljaju operatori koji su se razvili u okviru elektroenergetskih i željezničkih kompanija. U Crnoj Gori je za pružanje usluge iznajmljenih linija kao operator registrovan Crnogorski elektroprenosni sistem, koji je izvršio polaganje optičkih kablova i instalaciju opreme za sistem prenosa, ali nije započeo sa pružanjem usluga iznajmljivanja linija.

1.6.1 Cijene usluge iznajmljenih linija

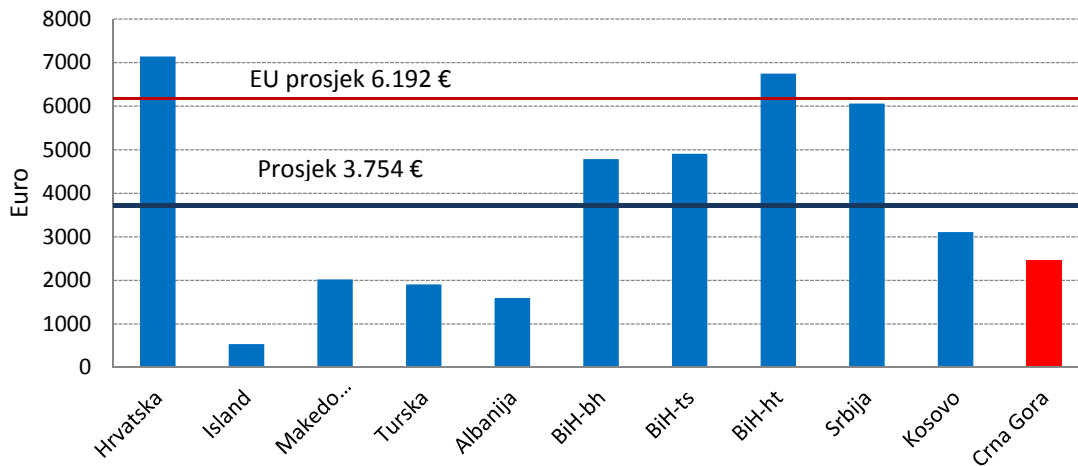
Tokom 2014. godine nije došlo do promjena u cijenama iznajmljenih linija na nivou maloprodaje kod Crnogorskog Telekomu, koji ima najveći broj iznajmljenih linija i ostvaruje najveći prihod od ove vrste usluga na tržištu. Nove cijene iznajmljnih linija na nivou maloprodaje koje je po zahtjevu Agencije u 2012. godini, primijenio Crnogorski Telekom, kao operator koji je lider u pružanju ove usluge po broju iznajmljenih linija i ukupnih kapaciteta iznajmljenih linija, nastavile su da se primjenjuju i tokom 2014. godine.

Kada je u pitanju veleprodaja iznajmljenih linija, treba istaći da je Agencija u novembru 2013. godine, nakon sprovedenog drugog kruga analize relevantnih tržišta, donijela rješenje o proglašenju Crnogorskog Telekomu operatorom sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu terminalnih ili zaključnih segmenata iznajmljenih linija - veleprodajni nivo. Agencija je, navedenim rješenjem, propisala širi opseg obaveza operatoru sa značajnom tržišnom snagom, u odnosu na obaveze koje su nametnute nakon prvog kruga analize relevantnih tržišta, koja je sprovedena 2010. godine. Kada su u pitanju cijene usluga iznajmljenih linija na nivou veleprodaje, Agencija je propisala obavezu Crnogorskom Telekomu, da nastavi da primjenjuje postojeće cijene za pojedine kategorije terminalnih ili zaključnih segmenata iznajmljenih linija, a koje su u skladu sa Drugim dijelom Preporuke Evropske Komisije od 25. 03. 2005. godine o pružanju iznajmljenih linija (*COMMISSION RECOMMENDATION of 29 March 2005 on the provision of leased lines in the European Union — Part 2 — pricing aspects of wholesale leased lines part circuits*). Pomenutom analizom relevantnog tržišta, Agencija je nametnula Crnogorskom Telekomu smanjenje cijene priključka za Ethernet iznajmljene linije (prenosnih kapaciteta 10 Mb/s, 100 Mb/s, 500 Mb/s i 1000 Mb/s) (jednokratne naknade) na nivo koji će biti 20% manji od cijena priključka za iste kapacitete iznajmljenih linija na nivou maloprodaje. Smanjene cijene priključka za Ethernet iznajmljene linije na nivou veleprodaje (prenosnih kapaciteta 10 Mb/s, 100 Mb/s, 500 Mb/s i 1000 Mb/s) (jednokratne naknade) Crnogorski Telekom primjenjuje od 19. 02. 2014. godine.

Za poređenje cijena usluga iznajmljenih linija sa cijenama u državama iz okruženja korišćeni su podaci iz Izvještaja IV: Pružanje usluga i monitoring regulatornog i tržišnog razvoja za elektronske komunikacione servise i servise informacionog društva u zemljama koje se pridružuju, Februar 2014. godine (*Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries*). Ovaj Izvještaj je pripremila konsultantska firma Cullen International za potrebe Evropske Komisije. Uporedni podaci pokazuju godišnje cijene zakupa iznajmljenih linija na nivou maloprodaje i ne uključuju PDV i jednokratne naknade.

Na sljedećem grafiku je dat uporedni prikaz cijena za iznajmljene linije kapaciteta 2Mb/s dužine 2 km.

Godišnja cijena za iznajmljenu liniju kapaciteta 2Mb/s, dužine 2km

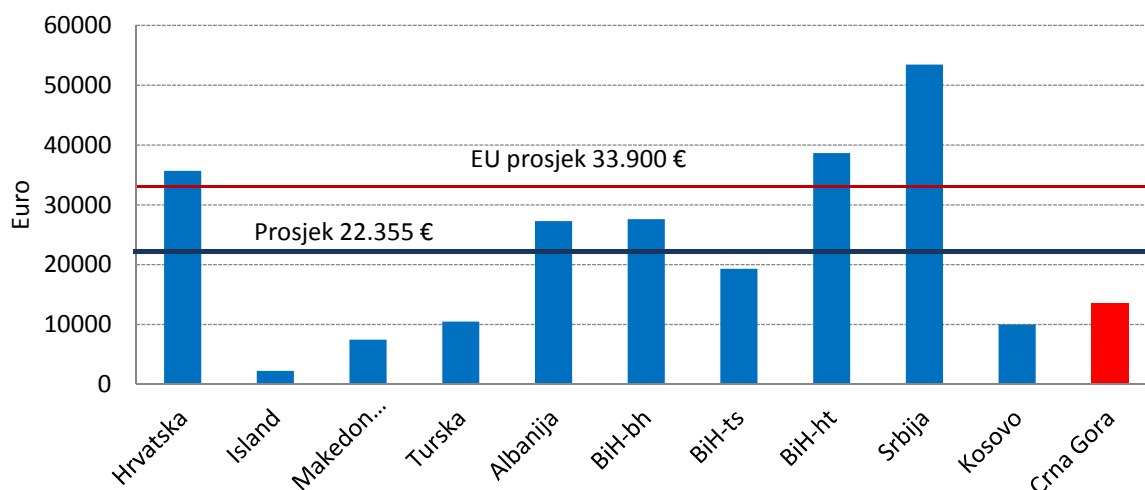

Izvor: *Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries* - Februar 2014;

Iz ovog grafika se može zaključiti da su cijene usluge iznajmljene linije kapaciteta 2Mb/s dužine 2km, na nivou maloprodaje, u Crnoj Gori niže u odnosu na cijenu iste usluge kod većine operatora u zemljama okruženja. Cijena navedene usluge u Crnoj Gori iznosi 2.472 € i značajno je niža od prosječne cijene ovog tipa iznajmljene linije u državama koje su razmatrane u navedenom izvještaju, a koja iznosi 3.754 €, kao i od prosječne cijene u državama Evropske unije gdje iznosi 6.192 €.

Na sljedećem grafiku je dat uporedni prikaz cijena za iznajmljene linije kapaciteta 34Mb/s dužine 2 km.

Godišnja cijena za iznajmljenu liniju kapaciteta 34Mb/s, dužine 2 km

Izvor: Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries - Februar 2014

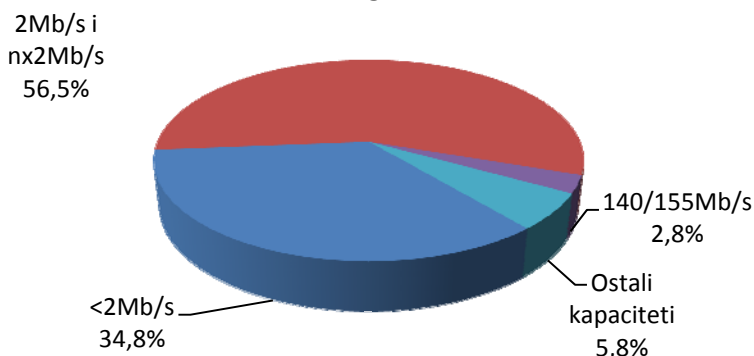
Iz ovog grafika se može zaključiti da su cijene usluge iznajmljene linije kapaciteta 34Mb/s dužine 2km, na nivou maloprodaje, u Crnoj Gori niže u odnosu na cijenu iste usluge kod većine operatora u zemljama okruženja. Cijena navedene usluge u Crnoj Gori iznosi 13.680 € i značajno je niža od prosječne cijene ovog tipa iznajmljene linije u državama koje su razmatrane u navedenom izvještaju, a koja iznosi 22.355 €, kao i od prosječne cijene u zemljama Evropske unije gdje iznosi 33.900 €.

1.6.2 Struktura tržišta

Ukupan broj iznajmljenih linija tokom 2014. godine je iznosio 497. Ovaj broj iznajmljenih linija uključuje nacionalne i međunarodne iznajmljene linije svih kapaciteta, kao i iznajmljene linije na nivou maloprodaje i veleprodaje.

Struktura broja iznajmljenih linija prema kapacitetima, tokom 2014. godine, je prikazana na sljedećem grafiku:

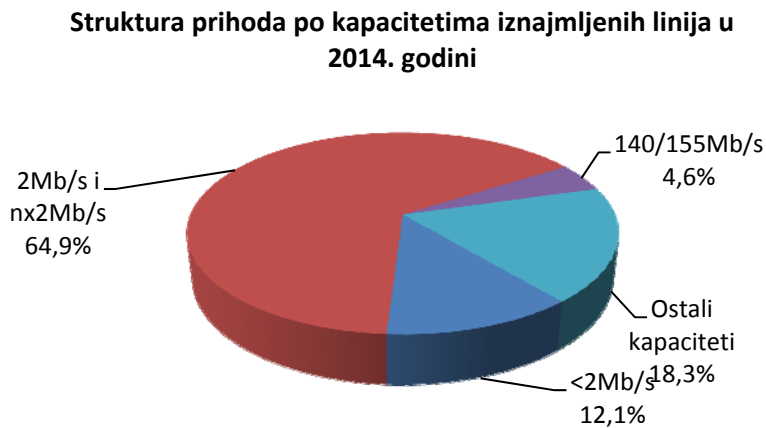
Struktura broja iznajmljenih linija prema kapacitetima u 2014. godini

U odnosu na 2013. godinu, broj iznajmljenih linija se povećao za 3,1%. U 2013. godini ukupan broj iznajmljenih linija je iznosio 482. Pri tome, treba naglasiti da je do značajnog povećanja došlo kod broja iznajmljenih linija kapaciteta 155Mb/s (40%) i kod linija ostalih kapaciteta (32%), što se uglavnom odnosi na Ethernet iznajmljene linije.

Ukupan prihod koji je ostavaren od pružanja usluge iznajmljenih linija u 2014. godini je iznosio 2.039.426 €. Ovaj prihod obuhvata prihode od usluga nacionalnih i međunarodnih iznajmljenih linija svih kapaciteta. Takođe, obuhvata prihode od iznajmljenih linija na nivou maloprodaje i prihode od iznajmljenih linija na nivou veleprodaje. U odnosu na 2013. godinu, ukupan prihod od usluge iznajmljenih linija je smanjen za 22,3%. U 2013. godini ukupan prihod od usluga iznajmljenih linija je iznosio 2.627.012 €.

Struktura prihoda prema kapacitetima iznajmljenih linija u 2014. godini je prikazana na sljedećem grafiku.

Iako je u toku 2014. godine došlo do povećanja broja iznajmljenih linija za 3,1%, zbog pojačane konkurencije u ovom segmentu tržišta i nižih cijena ovih usluga kod alternativnih operatera, došlo je do pada prihoda operatera na tržištu iznajmljenih linija za 22,3%.

1.7. Tržište distribucije audiovizuelnih medijskih sadržaja (radijskih i televizijskih programa) do krajnjih korisnika

Za usluge distribucije audiovizuelnih (AVM) sadržaja do krajnjih korisnika u Crnoj Gori u 2014. godini je registrovano 7 operatera koji svoje usluge pružaju preko jedne od sljedećih platformi:

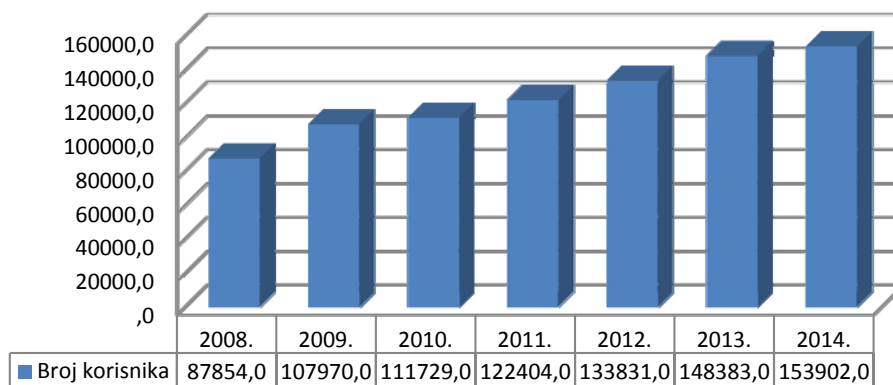
- KDS (kablovske distributivne mreže koje uključuju i analogni i digitalni KDS), a operateri koji koriste ovu platformu za pružanje usluga su: Cabling d.o.o, Eltamont d.o.o, MediaNet d.o.o. i M-Kabl d.o.o;
- MMDS (bežične mreže za distribuciju AVM sadržaja), preko koje je uslugu pružao operater Broadband Montenegro a.d;
- IPTV (javne fiksne elektronske komunikacione mreže), preko koje je uslugu pružao operater Crnogorski Telekom a.d;
- DTH (satelitske distributivne mreže), preko koje je operater Total TV Montenegro d.o.o. pružao usluge.

Crnogorski Telekom a.d. i Total TV Montenegro d.o.o. pružaju uslugu na cjelokupnoj teritoriji države dok ostali operateri imaju lokalni ili regionalni karakter, tj. razvijaju svoje sisteme na teritoriji jedne ili više opština i to:

- Broadband Montenegro a.d. na teritoriji opština: Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Plav, Podgorica, Tivat i Ulcinj;
- Cabling d.o.o. na teritoriji opština: Budva i Podgorica;
- Eltamont d.o.o. na teritoriji opštine Nikšić;
- MediaNet d.o.o. na teritoriji opština: Berane i Cetinje;
- M-kabl d.o.o. na teritoriji opština: Bar, Bijelo Polje, Herceg Novi, Kotor, Pljevlja, Podgorica i Tivat.

Broj priključaka distribucije AVM sadržaja na kraju 2014. godine je iznosio 153.902. Pregled priključaka za period 2008-2014. godine dat je na sledećem grafiku:

Broj priključaka distribucije AVM sadržaja za period 2008-2014. godina

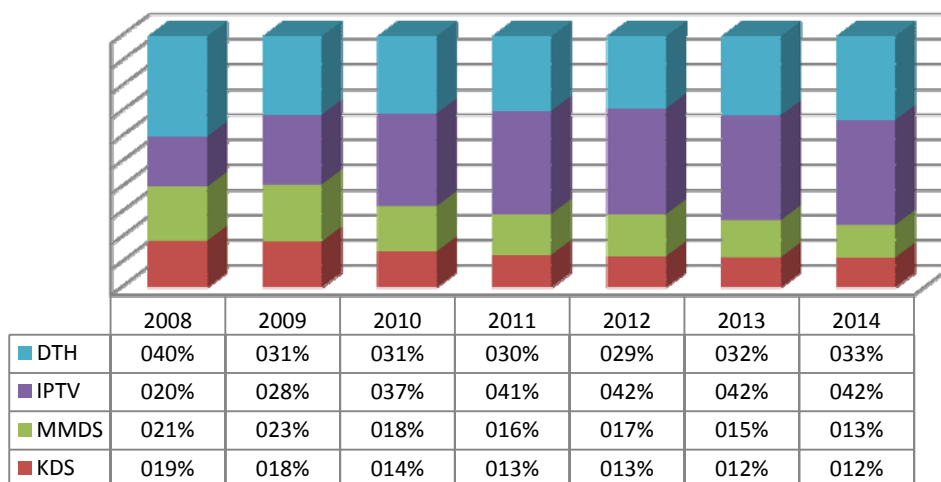

U odnosu na kraj 2013. godine, na kraju 2014. godine, broj priključaka usluga distribucije AVM sadržaja putem različitih platformi (KDS/MMDS/IPTV/DTH) uvećan je za 5.519 što predstavlja rast od 3,72%.

Od ukupnog broja priključaka (153.902), broj priključaka koji se odnosi na fizička lica je 150.080 priključaka (97,52%). Prema podacima Zavoda za statistiku Crne Gore (*Popis iz 2011. godine – Izvor: Monstat „Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011“*) broj domaćinstava u Crnoj Gori je 194.795. Prema tome penetracija u odnosu na broj domaćinstava iznosi 77,05%.

Operatori koji pružaju uslugu distribucije AVM sadržaja ostvaruju stalan porast broja priključaka pri čemu stepen penetracije i dinamika variraju u odnosu na pojedine platforme. Na slijedećem grafiku je dat pregled učešća pojedinih platformi u periodu 2008-2014 godina.

Penetracija po platformama za period 2008-2014.godina

Posmatrajući strukturu priključaka distribucije AVM sadržaja do krajnjih korisnika putem različitih platformi uočava se da u ukupnoj strukturi i dalje dominiraju IPTV korisnici sa 41,76% tržišnog učešća.

U svojoj ponudi operatori obično imaju Osnovni paket i različite dodatne pakete. Isključivo osnovni paket nude samo dva KDS operatora (Eltamont i MediaNet). Broj TV kanala u osnovnom paketu je u prosjeku 73 TV kanala (najmanje 54, a najviše 100 TV kanala). Što se tiče cijene mjesečne pretplate korisnici su tokom 2014. godine, za osnovni paket prosječno plaćali 10,62€ (najniže 10,00€, a najviše 11,14€).

Tržište distribucije AVM sadržaja još uvijek nije dostiglo zasićenje i za očekivati je da će se i dalje razvijati. Od kada Agencija prati i analizira razvoj tržišta elektronskih komunikacija, tržište distribucije AVM sadržaja u

Crnoj Gori bilježi stalni rast. Pored povećanja broja korisnika primjetno je i poboljšanje kvaliteta i proširenje spektra usluga.

1.8. Interkonekcija i operatorski pristup

Najvažnije aktivnosti Agencije u oblasti interkonekcije i pristupa u 2014. godini, su realizovane donošenjem Pravilnika o pristupu i interkonekciji ("Službeni list Crne Gore" broj 24/14). Navedeni pravilnik je donesen na osnovu člana 57, stav 3 Zakona o elektronskim komunikacijama koji predviđa da Agencija propisom utvrđuje bliži postupak za ostvarivanje pristupa i/ili interkonekcije, kao i uslove pod kojima operator može ograničiti pristup i/ili interkonekciju. S obzirom, da su pitanja pristupa i interkonekcije jako značajna sa aspekta razvoja konkurencije i interesa krajnjih korisnika usluga, a imajući u vidu da Zakonom nije do kraja definisana procedura ostvarivanja pristupa i interkonekcije, Agencija je donijela, u skladu sa svojim nadležnostima propisanim članom 11 Zakona, Pravilnik koji precizno definiše procedure koje se odnose na ova pitanja. Pravilnik o pristupu i interkonekciji je, u dijelu u kom se može primijeniti, u skladu sa relevantnim Direktivama Evropske Komisije (Directive 2002/19/EC i Directive 2009/140/EC). Pored prethodno navedenog, Agencija se prilikom pripreme ovog pravilnika u velikoj mjeri oslanjala na Pravilnik o operatorskom pristupu i interkonekciji ("Službeni list Crne Gore" broj 79/09).

Pravilnikom su detaljno propisani osnovni ciljevi i zahtjevi ostvarivanja interkonekcije i pristupa. Pored toga, Pravilnikom je propisana procedura podnošenja zahtjeva i odgovora na zahtjev, njihove sadržine, vremenski rokovi za postupanje u određenim fazama procedure realizacije pristupa i interkonekcije, kao i uslovi pod kojima se može ograničiti pristup i interkonekcija. Propisano je, takođe, postupanje Agencije prilikom zahtjeva operatora, te principi na kojima će se zasnivati njene odluke.

U skladu sa članom 33 stav 1 Zakona, Agencija je sprovela postupak javnih konsultacija u pripremi ovog pravilnika. Komentare na nacrt pravilnika je dostavio samo Crnogorski Telekom. Obrazložene odgovore na primjedbe i komentare operatora, Agencija je objavila na svom *web site*-u zajedno sa konačnom verzijom pravilnika.

Agencija je tokom 2014. godine, a u skladu sa analizama relevantnih tržišta, kao rezultat troškovnih modela operatora sa značajnom tržišnom snagom propisala i smanjenje cijena pojedinih veleprodajnih usluga. U tom kontekstu posebno treba istaći smanjenje cijena: za usluge terminacije poziva u fiksne i mobilne mreže i uslugu originacije poziva iz fiksne mreže.

Preduzete regulatorne mjere će dodatno poboljšati uslove za jačanje efikasne i održive konkurencije na tržištu, kako kroz jačanje pozicije postojećih alternativnih operatora tako i kroz ulazak novih operatora na tržište Crne Gore. Navedeno jačanje efikasne i održive konkurencije na tržištu bi trebalo da dovede do stvaranja povoljnosti za krajnje korisnike, kroz sniženje maloprodajnih cijena usluga i povećanja kvaliteta pružanja usluga.

1.8.1. Cijene interkonekcionih servisa

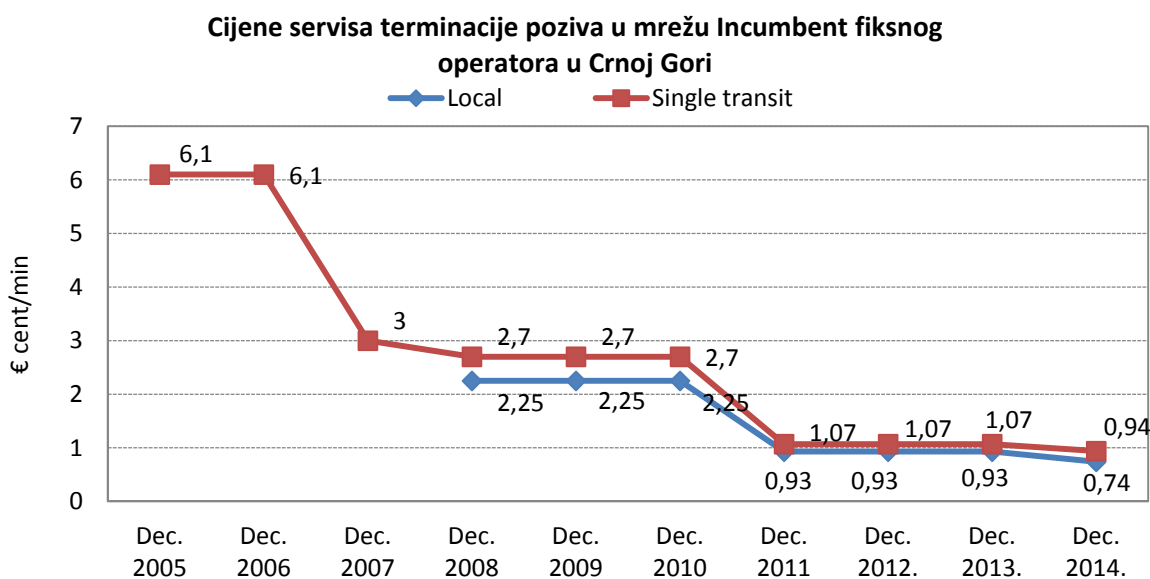
1.8.1.1. Cijene terminacije poziva u fiksne mreže

Tokom 2014. godine je, kao posljedica rezultata troškovnog modela, došlo do promjena cijena usluga terminacije poziva u fiksnu mrežu *incumbent* operatora - Crnogorskog Telekoma. Odlukom Agencije, od 01. 08. 2014. godine, Crnogorskom Telekomu je kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu terminacije poziva u fiksnu mrežu, naloženo da primijeni nove cijene terminacije poziva u fiksnu mrežu, počev od 01. 11. 2014. godine. Navedene cijene iznose:

- cijena usluge nacionalne terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom - 0,94 €centa/min;
- cijena usluge terminacije poziva u okviru mrežnog koda pristupne tačke u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom - 0,74 €centa/min.

Cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu M:Tela je, u skladu sa Analizom relevantnog tržišta poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo, iz novembra 2013. godine, kao i u skladu sa Odlukom Agencije od 01. 08. 2014. godine, identična kao i cijena usluge nacionalne terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom (primijenjen je princip simetrije cijena terminacije poziva) i iznosi 0,94 €centa/min.

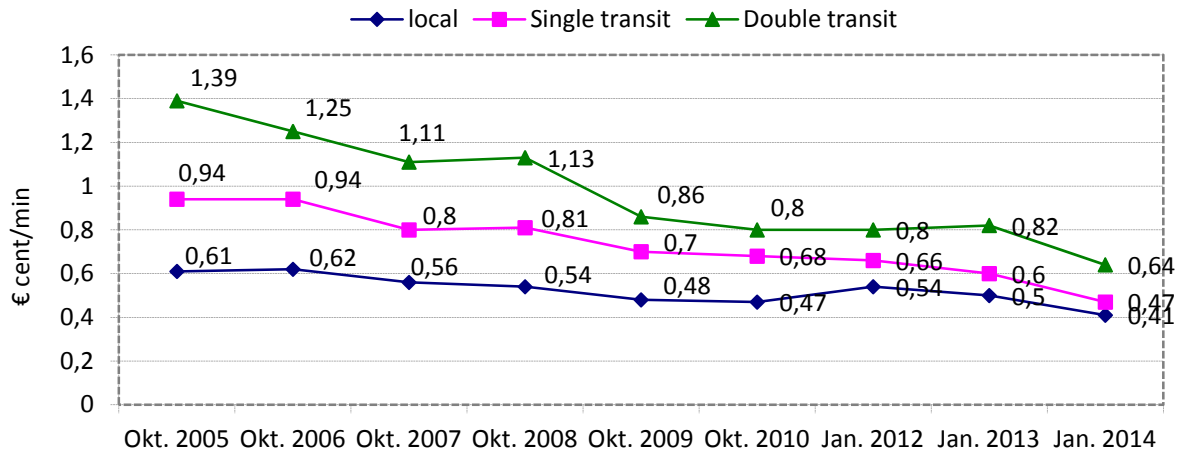
Na sljedećem grafiku je prikazan pregled kretanja cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom u periodu od 2005 – 2014. godine.

Sa ovog grafika se može vidjeti da su cijene servisa terminacije poziva u fiksnu mrežu značajno smanjene u posmatranom vremenskom periodu. Ukupno smanjenje cijene za terminaciju poziva u fiksnu mrežu, za *single transit* nivo, Crnogorskog Telekom od 2005. godine do kraja 2014. godine, je iznosilo 84,6%. Pored toga, referentnom interkonekcionom ponudom iz 2008. godine je omogućena i terminacija poziva na lokalnom nivou, koju Crnogorski Telekom prije toga nije nudio.

Na sljedećem grafikonu je dat trend kretanja prosječnih cijena usluga terminacije poziva u fiksne mreže *incumbent* operatora u Evropi.

Prosječne cijene servisa terminacije poziva u mrežu Incumbent fiksnog operatora u EU

Izvor: *Digital Agenda Scoreboard 2011 - Electronic communications market indicators, maj 2011*; *Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) 'Termination Rates Benchmark Snapshot (as of January 2013)'*; *BoR (14) 55 Termination Rates Benchmark Snapshot (as of January 2014)*

Sa prethodnog grafika se može vidjeti da su se prosječne cijene svih kategorija terminacije poziva u fiksnu mrežu *incumbent* operatora u posmatranim evropskim državama, koje su bile prilično stabilane, značajnije smanjile tokom posljednje godine, po dostupnim podacima iz januara 2014. godine. Takođe, poređenjem različitih kategorija terminacije poziva, dolazi se do zaključka da je prosječna cijena *double transit* terminacije poziva, u januaru 2014. godine, približno 56% veća od cijene lokalne terminacije poziva u državama Evrope.

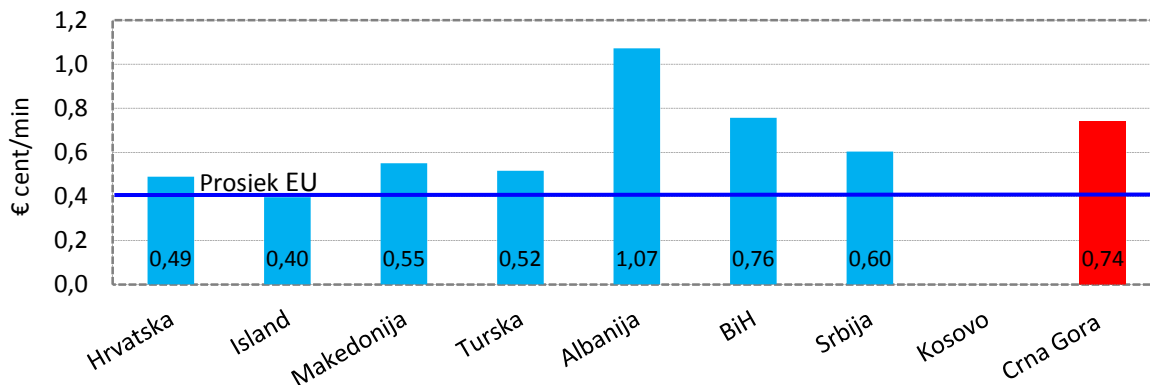
Za poređenje cijena usluge terminacije poziva u fiksnoj mreži sa cijenama u državama iz okruženja korišćeni su podaci iz Izvještaja IV: Pružanje usluga i monitoring regulatornog i tržišnog razvoja za elektronske komunikacione servise i servise informacionog društva u zemljama koje se pridružuju, Februar 2014. godine (*Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries*). Ovaj Izvještaj je pripremila konsultantska firma Cullen International za potrebe Evropske Komisije.

Na sljedećim grafikonima su prikazane cijene za servis terminacije poziva u fiksnu mrežu za kategorije *local* i *single transit* terminacije poziva u mrežu *incumbent* operatora, za države iz okruženja (cijena po minutu koja je prosječna cijena prva tri minuta poziva u intervalu skupog saobraćaja, tzv. *peak-time*). U većini država se primjenjuju sva tri tipa naknada za terminaciju u zavisnosti od kategorije terminacije (*local*, *single transit* i *double transit*)¹³, što zbog arhitekture mreže nije slučaj u Crnoj Gori. Na graficima ispod je data i prosječna ponderisana vrijednost cijena za *local* i *single transit* terminaciju poziva za države EU koje iznose 0,41 €centa/min, odnosno 0,47 €centa/min respektivno (Izvor: *Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) 'BoR (14) 55 Termination Rates Benchmark Snapshot (as of January 2014)'*).

¹³ Postoje tri tipične kategorije servisa terminacije poziva koje se pružaju u fiksnim elektronskim komunikacionim mrežama:

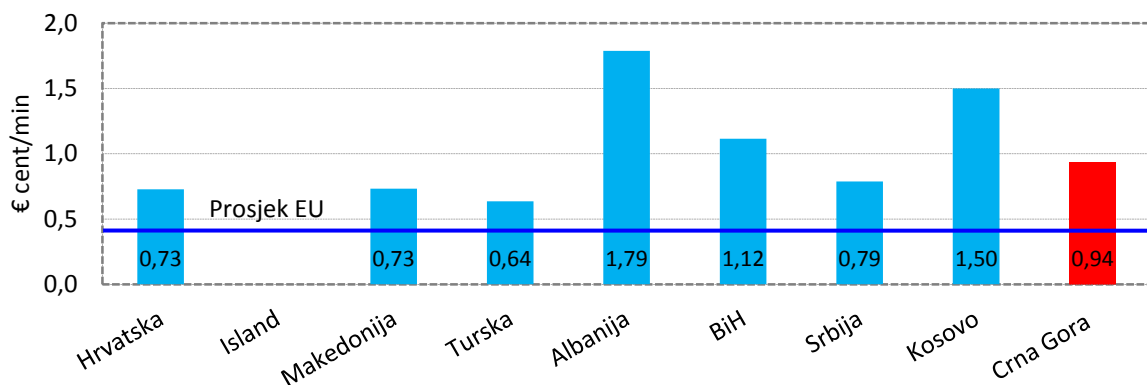
- *Local* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do lokalne centrale na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- *Single Transit* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja ima direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- *Double Transit* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja nema direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik, tj. poziv se prenosi preko dvije tranzitne centrale

**Cijena servisa terminacije poziva u mrežu incumbent
fiksno operatora - local terminacija poziva
prosijek EU - 0,41 € cent/min**

Izvor: Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries - Februar 2014; BoR (14) 55 Termination Rates Benchmark Snapshot (as of January 2014).

**Cijena servisa terminacije poziva u mrežu incumbent
fiksno operatora - single transit terminacija poziva
EU prosjek - 0,47 € cent/min**

Izvor: Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries - Februar 2014; BoR (14) 55 Termination Rates Benchmark Snapshot (as of January 2014).

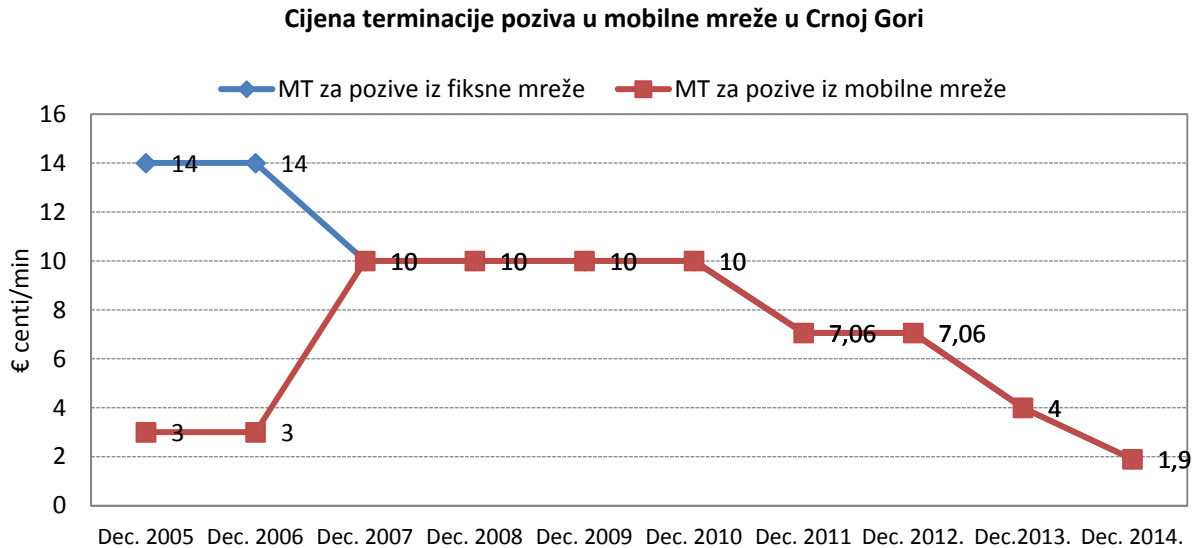
Na osnovu prethodnih grafika se može zaključiti da je i pored velikog smanjenja u posljednjih nekoliko godina, nivo cijena usluga terminacije poziva u mrežu Crnogorskog Telekoma iznad prosjeka cijena ovih usluga u državama iz okruženja. Takođe, cijene ovih usluga u Crnoj Gori su značajno veće od prosjeka cijena ovih usluga u državama članicama EU.

1.8.1.2. Cijene terminacije poziva u mobilne mreže

Tokom 2014. godine, u dva navrata je smanjena cijena usluge terminacije poziva u mobilne mreže. U prvom kvartalu 2014. godine je, u skladu sa sa Analizom relevantnog tržišta poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama - veleprodajni nivo, cijena ove usluge smanjena sa 4 €centi/min na 2,2 €centi/min. Odlukom Agencije, od 01. 08. 2014. godine, operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu terminacije poziva u mobilnim mrežama je naloženo da primijene cijenu koja je rezultat troškovnog modela,

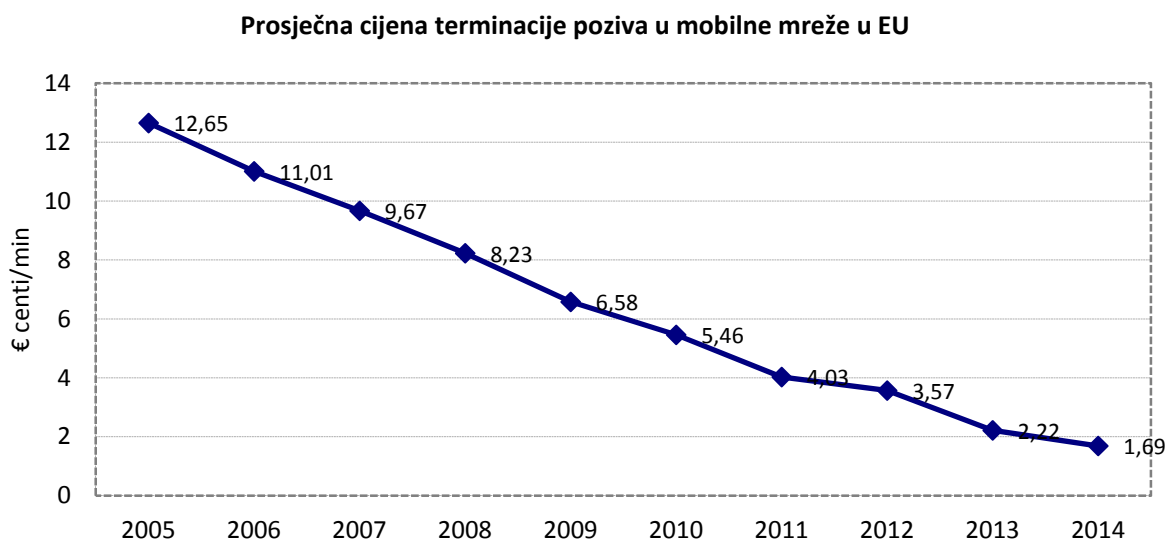
koja se primjenjuje od 01. 11. 2014. godine, a iznosi 1,9 €centi/min. Tokom 2014. godine se nijesu mijenjale cijene usluge terminacije SMS i MMS. Na kraju 2014. godine ove cijene su iznosile 2,2 €centi za SMS i 6,6 €centi za MMS.

Na sljedećem grafiku je prikazan pregled kretanja cijena usluge terminacije poziva u mobilne mreže u Crnoj Gori u periodu od 2005 – 2014. godine.

Kao što se sa grafika može vidjeti, cijena terminacije poziva u mobilne mreže u Crnoj Gori se razlikovala u zavisnosti od toga da li je poziv započeo, u fiksnoj ili mobilnoj mreži. Ta pojava, koja je bila diskriminatorsna, je otklonjena 2007. godine, od kada važi ista cijena za pozive koji terminiraju u mobilnim mrežama u Crnoj Gori bez obzira u kojoj crnogorskoj mreži je poziv započeo.

U članicama EU je nastavljen trend pada cijena usluge terminacije poziva u mobilne mreže što je ilustrovano sljedećim grafikonom.

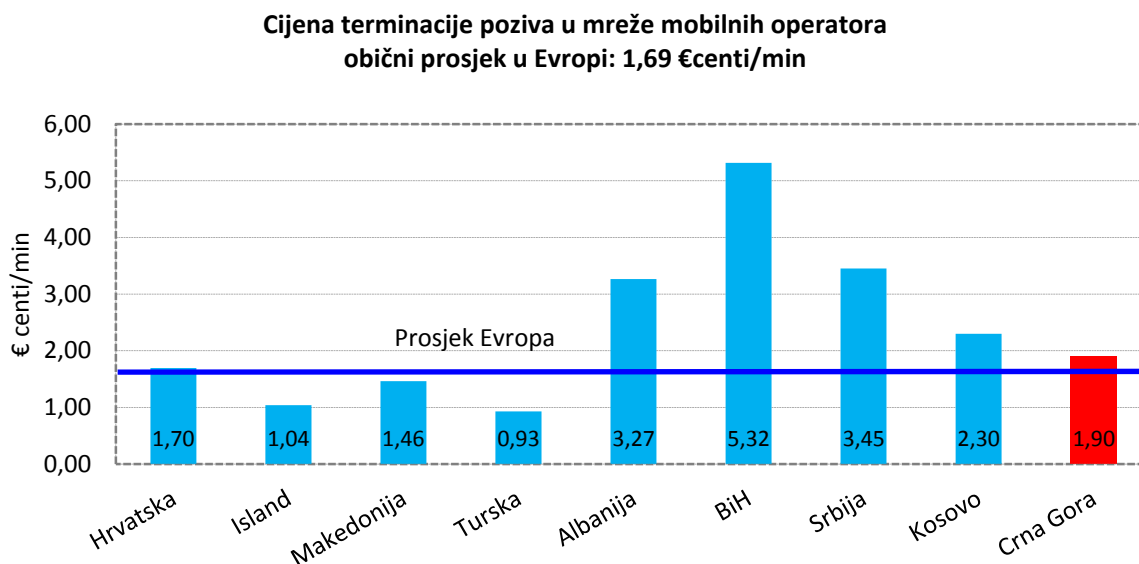
Izvor: Digital Agenda Scoreboard 2011 - Electronic communications market indicators, maj 2011; Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) 'Termination Rates Benchmark Snapshot (July 2012, July 2013)'; BoR (14) 173 Termination Rates Benchmark Snapshot (as of July 2014)

Kao što se vidi sa prethodnog grafika prosječna cijena usluge terminacije poziva u mreže mobilnih operatora u državama članicama EU niža je za 24% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, i dalje postoje

velike razlike cijena ove usluge u pojedinim državama članicama, od 0,405 €centa/min na Malti do 6,27 €centa/min u Lihteštajnu. Iako cijene terminacije poziva u mobilne mreže imaju stalni trend pada one su i dalje značajno veće od cijena terminacije poziva u fiksne mreže.

Za poređenje cijena usluge terminacije poziva u mobilne mreže sa cijenama u državama iz okruženja korišćeni su podaci iz Izvještaja IV: Pružanje usluga i monitoring regulatornog i tržišnog razvoja za elektronske komunikacione servise i servise informacionog društva u zemljama koje se pridružuju, Februar 2014. godine (*Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries*). Ovaj izvještaj je pripremila konsultantska firma Cullen International za potrebe Evropske Komisije. S obzirom da je u navedenom izvještaju dat i planirani postepeni pad ovih cijena, u obzir su uzete cijene koje su važile na kraju 2014. godine, u skladu sa planiranim smanjenjem (*glide path*).

Sljedeći grafik pokazuje uporedne podatke za cijene terminacije poziva u mobilne mreže za države iz okruženja, koja je zasnovana na prva tri minuta poziva u skupom intervalu, tzv. *peak-time*. U slučaju da se u nekoj državi primjenjuju asimetrične cijene terminacije poziva onda je data cijena terminacije poziva u mrežu najvećeg mobilnog operatora (prema prihodu i broju korisnika). U Crnoj Gori se primjenjuju simetrične cijene ove usluge, dok se u 2 države iz okruženja (Turska i Albanija) primjenjuju asimetrične cijene terminacije poziva u mobilne mreže.

Izvor: *Report 4 - Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries - Februar 2014; BoR (14) 173 Termination Rates Benchmark Snapshot (as of July 2014)*

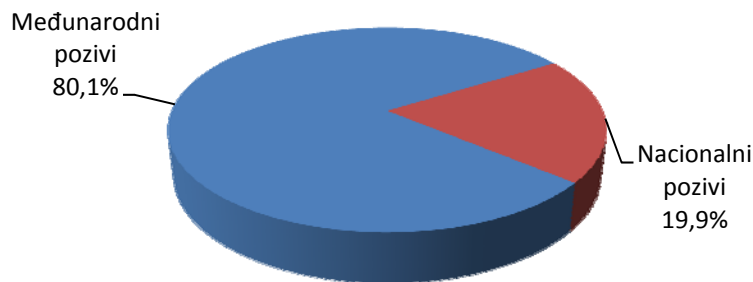
Kao što se sa grafika vidi, nivo cijena ove usluge kod operatora u Crnoj Gori je tokom 2014. godine bio iznad ponderisanog prosjeka cijene ove usluge u državama Evropske unije koji iznosi 1,69 €centa/min (Izvor: *Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) BoR (14) 173 Termination Rates Benchmark Snapshot (as of July 2014)*). Cijena terminacije poziva u mreže mobilnih operatora u Crnoj Gori su ispod prosjeka ovih cijena u zemljama EU8 koji iznosi 2,4 €centa/min.

1.8.2. Tržište terminacije poziva

1.8.2.1. Tržište terminacije poziva u fiksne mreže

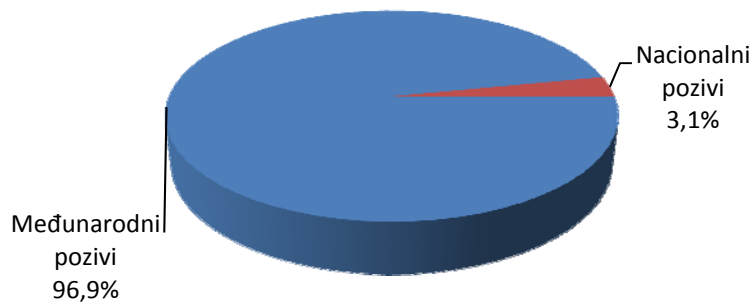
Ukupan obim saobraćaja koji je terminiranao u fiksnim mrežama u Crnoj Gori je u 2014. godini iznosio 52.666.195 minuta, što predstavlja smanjenje od 14% u odnosu na 2013. godinu. Pri tome, u kategoriji terminiranih nacionalnih poziva je došlo do povećanja obima saobraćaja od 7% u odnosu na 2013. godinu, dok je u kategoriji terminiranih međunarodnih poziva došlo do smanjenja od 18% u odnosu na 2013. godinu. Struktura terminiranih poziva je prikazana na sljedećem grafiku:

Struktura obima terminiranih poziva u fiksne mreže u Crnoj Gori u 2014. god.

Prihodi od terminacije poziva u fiksne mreže operatora u Crnoj Gori su u 2014. godini iznosili 3.149.193 €, što predstavlja smanjenje od 18,4% u odnosu na 2013. godinu. Struktura prihoda od terminacije poziva u fiksne mreže je prikazana na sljedećem grafiku.

Struktura prihoda od terminiranih poziva u fiksne mreže u 2014. godini

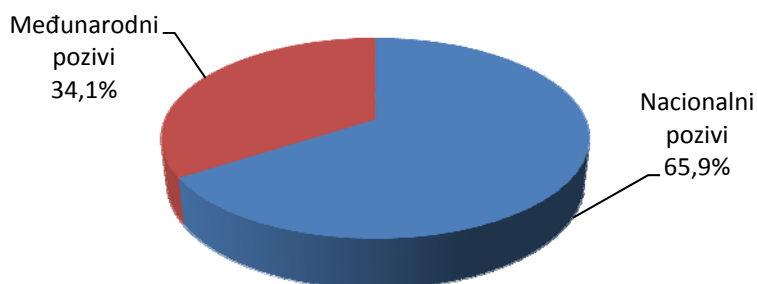
Pri tome je do smanjenja došlo u prihodima od terminacije nacionalnih poziva i to 3,2% u odnosu na 2013. godinu. Kod kategorije prihoda od terminacije međunarodnih poziva smanjenje je iznosilo 18,7% u odnosu na 2013. godinu.

1.8.2.2. Tržište terminacije poziva u mobilne mreže

Ukupan obim saobraćaja koji je terminirao u mobilnim mrežama u Crnoj Gori je u 2014. godini iznosio 377.689.627 minuta, što predstavlja povećanje od 13,5% u odnosu na 2013. godinu. Pri tome, povećanje se desilo i u kategoriji terminiranih nacionalnih poziva (povećanje od 14,8% u odnosu na 2013. godinu) i u

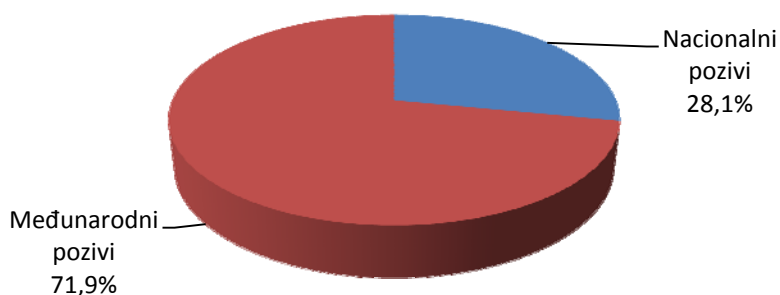
kategoriji terminiranih međunarodnih poziva (povećanje od 11% u odnosu na 2013. godinu). Struktura terminiranih poziva je prikazana na sljedećem grafiku.

Struktura obima terminiranih poziva u mobilne mreže u 2014. godini

Prihodi od terminacije poziva u mobilne mreže operatora u Crnoj Gori su u 2014. godini iznosili 20.981.624€, što predstavlja smanjenje od 10% u odnosu na 2013. godinu. Struktura prihoda od terminiranih poziva u mobilne mreže je prikazana na sljedećem grafiku.

Struktura prihoda od terminiranih poziva u mobilne mreže - 2014. godina

Pri tome, smanjenje se desilo u prihodima od terminiranih nacionalnih poziva u iznosu 37,6% u odnosu na 2013. godinu (kao posljedica primjene niže cijene terminacije poziva u mobilne mreže), dok se prihod od terminiranih međunarodnih poziva povećao za 9% u odnosu na 2013. godinu.

1.9. Pružanje usluge prenosivosti brojeva

Prenosivost broja je usluga koja omogućava svakom pretplatniku da zadrži telefonski broj pri promjeni operatora. Broj se može prenositi iz fiksne u fiksnu mrežu, odnosno iz mobilne u mobilnu mrežu. Procedure pružanja ove usluge propisane su Zakonom o elektronskim komunikacijama i Pravilnikom o prenosivosti brojeva ("Službeni list Crne Gore" broj 28/14).

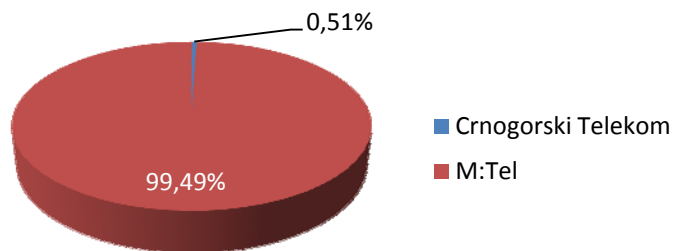
Pravilnikom o prenosivosti brojeva, donijetim u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i Direktivom 2009/136/EK, je propisano kraće vrijeme prenosa broja nego što je bilo propisano prethodnim pravilnikom. Ukupno vrijeme za prenos broja je sada 3 radna dana, dok je ranije bilo 5 radnih dana.

Pretplatnik koji želi da prenese telefonski broj podnosi zahtjev za prenos broja kod operatora primaoca broja (operator kod koga pretplatnik prelazi), i to se smatra zahtjevom za raskid ugovora sa operatorom davaocem broja (operator sa kojim pretplatnik ima ugovor). Ukoliko su ispunjeni svi uslovi za prenos broja, pretplatniku se određuje datum prenosa broja, koji ne može biti duži od 3 radna dana od podnošenja

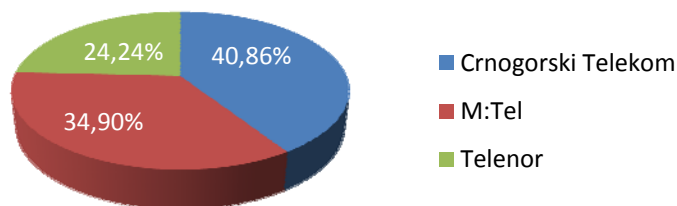
zahtjeva. Pretplatnik će bez servisa biti samo u periodu od 13.00 – 16.00 časova na dan prenosa broja. Pretplatnik može ponovo da prenese svoj broj nakon 3 mjeseca od zadnjeg prenosa. Ukoliko zahtjev za prenos broja bude odbijen, pretplatnik može da podnese prigovor Agenciji.

Na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama i Pravilnika o prenosivosti brojeva, Agencija je donijela Odluku o utvrđivanju visine jednokratne naknade za uslugu prenosivosti broja i načinu raspodjele. Propisana naknada iznosi 3,50 €, a raspoređuje se između operatora davaoca i operatora primaoca telefonskog broja u odnosu 80:20, odnosno operator iz čije se mreže prenosi broj dobija 2,80 € a operator u čiju se mrežu prenosi broj dobija 0,70 € po prenešenom broju. Telekomunikacioni operatori: Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i M:Tel d.o.o. su odlučili da uslugu prenosa telefonskih brojeva, za sada, pružaju besplatno. Pretplatnici ne plaćaju naknadu za uslugu prenosa broja, ali u skladu sa predmetnom Odlukom, operator u čiju se mrežu prenosi broj plaća operatoru iz čije se mreže prenosi broj 2,8 € po prenesenom broju.

Uslugu prenosivosti broja u 2014. godini je iskoristilo 3.823 pretplatnika, što je za 28% manje nego u prethodnoj godini. Kao i prethodnih godina, tokom 2014. godine ovu uslugu su koristili uglavnom pretplatnici mobilne telefonije i to njih 3.436, dok je u fiksnoj telefoniji prenešeno ukupno 387 brojeva. U fiksnim mrežama 385 brojeva je prenešeno iz fiksne mreže Crnogorskog Telekoma u fiksnu mrežu M:Tela, a dva broja su prenešena iz mreže M:Tela u mrežu Crnogorskog Telekoma. Na sljedećem grafiku je dat procentualni odnos brojeva prenijetih u mrežu M:Tela odnosno Crnogorskog Telekoma.

Kod prenosa brojeva između mobilnih mreža, najviše brojeva je prenešeno u mrežu Crnogorskog Telekoma i to 1.404, zatim u mrežu M:Tela 1.199 brojeva, dok je u mrežu Telenora prenijeto 833 broja. Na sljedećoj slici je dat grafički prikaz procentualnog odnosa prenesenih brojeva u 2014. godini po operatorima.

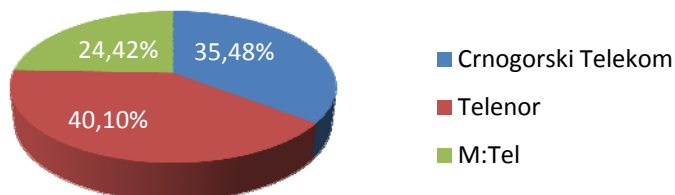

Na osnovu podataka izvode se zaključci da je u 2014. godini:

- najviše brojeva prenešeno u mrežu Crnogorskog Telekoma a što je bio slučaj i u prethodnim godinama, s tim što je evidentan trend pada ukupno prenešenih brojeva u mobilnu mrežu Crnogorskog Telekoma i to sa 53% u 2012. godini na 47% u 2013 godini, odnosno 40,86% u 2014. godini,
- značajno povećan procenat prenešenih brojeva u mrežu M:Tela u odnosu na prethodne kalendarske godine. Naime nakon 33% prenešenih brojeva u mrežu M:Tela u 2012. godini, došlo je do pada prenešenih brojeva na 27% u 2013. godini, da bi u 2014. godini 34,90% prenešenih brojeva bilo prenijeto u mrežu M:Tela,

- u mrežu Telenora prenijeto 24,24% od ukupno prenesenih brojeva. Procentualni iznos prenešenih brojeva u mrežu Telenora u 2012. godini je iznosio 14%, a 2013. godini 26%.
- najviše brojeva prenešeno iz mreže Telenora i to 1.378, zatim iz mreže Crnogorskog Telekomu 1.219 a najmanje iz mreže M:Tela i to 839 brojeva.

Na sljedećem grafiku je dat prikaz procentualnog odnosa prenešenih brojeva iz svake od tri mreže.

Upoređujući ove podatke sa podacima iz prethodnih godina može se zaključiti da je:

- u 2014 godini, kao i ranije, najviše brojeva prenešeno iz mreže Telenora i to 40,10% od ukupno prenešenih brojeva, ali se taj procenat znatno smanjio u odnosu na prethodne godine, jer je u 2012. godini taj procenat iznosio 63%, a u 2013. godini 51%.
- u 2014. godini broj prenešenih brojeva iz mreže Crnogorskog Telekomu je iznosio 35,48% od ukupno broja prenešenih brojeva, a u odnosu na prethodne godine zabilježen je rast i to sa 16% u 2012. godini, odnosno 29% u 2013. godini.

U toku 2014. godine, sistem centralne baze prenešenih brojeva (CBPB) je funkcionisao na zadovoljavajućem nivou, sa potpunom raspoloživošću i bez smetnji u radu. Prema mjesečnim izvještajima administratora CBPB prosječno vrijeme trajanja postupka prenosa broja je bilo ispod 3 radna dana od oktobra mjeseca od kada je počeo da se primjenjuje novi Pravilnik o prenosivosti brojeva.

Usluga prenosivosti brojeva se koristi od 1. decembra 2011. godine i do 31. decembra 2014. godine ukupno je prenešeno 13.624 brojeva, od toga 1.263 brojeva u fiksnim i 12.361 brojeva u mobilnim mrežama. U fiksnim mrežama, od 1.263 ukupno prenešena broja, 2 broja su prenešena iz mreže M:Tela u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekomu, a ostali brojevi, njih 1.261 je prenešeno iz mreže Crnogorskog Telekomu u mrežu M:Tela. U mobilnim mrežama najviše brojeva je prenešeno u mobilnu mrežu Crnogorskog Telekomu i to 5.696 brojeva ili 46%, zatim u mrežu M:Tela ukupno 3.969 brojeva ili 32%, dok je u mrežu Telenora ukupno prenešeno 2.696 brojeva ili 22% od ukupno prenešenih brojeva u periodu od kada je počela ova usluga da se pruža korisnicima.

Usluga prenosivosti telefonskih brojeva uspješno je implementirana i konstantno se radi na njenom unapređenju. Ovu uslugu koristi sve veći broj korisnika, te kao takva, kroz potpješivanje konkurencije, krajnjim korisnicima obezbjeđuje mogućnost promjene korisničkog paketa shodno njegovim potrebama (povoljnije cijene, bolji kvalitet usluga) uz zadržavanje svog broja.

1.10. Zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture

Zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme propisano je:

- Zakonom o elektronskim komunikacijama ("Službeni list Crne Gore" broj 40/13),
- Pravilnikom o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme ("Službeni list Crne Gore", broj 52/14) i
- Pravilnik o vrsti, načinu dostavljanja i objavljivanja podataka o elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi i povezanoj opremi koja može biti od interesa za zajedničko korišćenje ("Sužbeni list Crne Gore" broj 23/14).

Polazeći od nadležnosti Agencije da, shodno članu 11 stav 9 Zakona, podstiče racionalno korišćenje infrastrukture elektronskih komunikacija, Agencija je u obavezi da isto čini shodno relevantnim podacima, koje prikuplja od operatora.

U skladu sa članom 53 Zakona, radi racionalnog korišćenja prostora, zaštite životne sredine i zdravlja ljudi, bezbjednosti, uređenja prostora i zaštite kulturnih dobara, izgradnje i korišćenja elektronske komunikacione mreže, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme, operatori su dužni da svoju djelatnost obavljaju na način kojim se omogućava zajedničko korišćenje elemenata elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme, u skladu sa raspoloživim kapacitetima. S tim u vezi, međusobna prava i obaveze operatora u zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme uređuju se ugovorom, a bliži uslovi i način zajedničkog korišćenja elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme, kao i mjere za povećanje raspoloživosti slobodnih kapaciteta u toj infrastrukturi, utvrđeni su Pravilnikom o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme.

Na osnovu podataka koje je Agencija prikupila od operatora sačinjen je pregled zajedničkog korišćenja elektronske komunikacione infrastrukture: kablovske kanalizacije, antenskih stubova i objekata/zgrada.

Kablovska kanalizacija

Zakup prostora u elektronskoj komunikacionoj kablovske kanalizaciji pružaju:

- Crnogorski Telekom a.d. i
- Javno preduzeće Komunalne usluge d.o.o. Podgorica.

Mogućnost zakupa prostora u kablovske kanalizaciji od strane drugih operatora dovela je do brže izgradnje pristupnih mreža i pojave novih usluga, što potvrđuje činjenica da istu kod Crnogorskog Telekomu zakupljuju 8 operatora (Javno preduzeće Komunalne usluge d.o.o. Podgorica, M-Kabl, Fibernet, IPMont, Cabling, Crnogorski elektroprenosni sistem i MNNews), a kod Javnog preduzeća Komunalne usluge d.o.o. Podgorica 5 operatora (Crnogorski Telekom, M-Kabl, Cabling, MNNews, Crnogorski elektroprenosni sistem).

Zajedničko korišćenje kablovske kanalizacije je zastupljeno u 10 crnogorskih opština u ukupnoj dužini od oko 263 km (što je za 17% više u odnosu na prethodnu 2013. godinu). Detaljan pregled zajedničkog korišćenja kablovske kanalizacije po opštinama je dat u narednoj tabeli.

Opština	Dužina EK kanalizacije f40 mm (m)	Dužina EK kanalizacije f20 mm (m)	Dužina EK kanalizacije 3xf40 mm (m)	Ukupno kanalizacije (m)
Podgorica-Komunalne usluge	55.681	20.727	2.749	84.654
Podgorica-Crnogorski Telekom	30.322	74.426	0	104.748
Podgorica - ukupno	86.003	95.152	2.749	189.402
Herceg Novi	7.811	5.711	0	13.522
Tivat	12.809	5.271	0	18.080
Kotor	5.450	4.177	0	9.627
Pljevlja	1.962	2.796	0	4.758
Bijelo Polje	3.841	7.378	0	11.219
Budvu	0	5.593	0	5.593
Bar	416	4.532	0	4.948
Nikšić	0	4.420	0	4.420

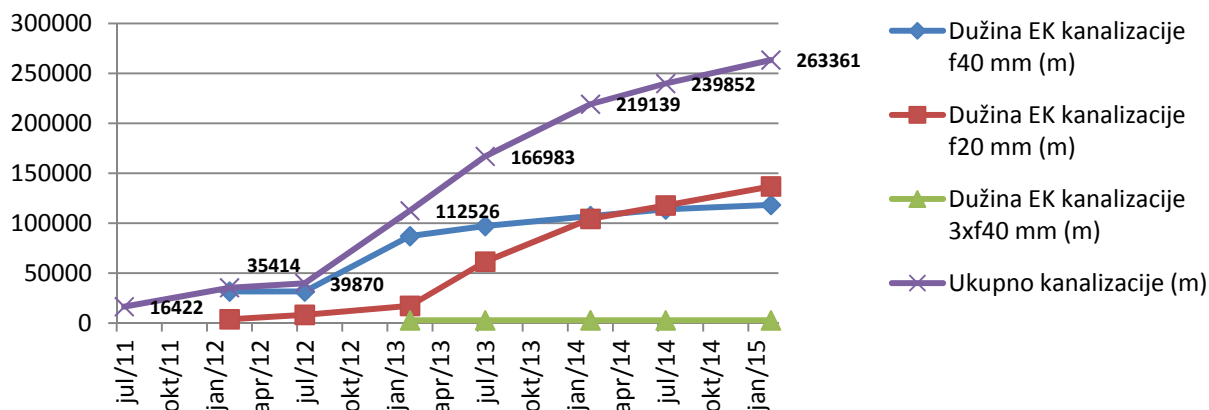
1. Razvoj sektora elektronskih komunikacija

Cetinje	0	1.794	0	1.794
Ukupno	118.292	136.823	2.749	263.361

Izvor: Ugovori o zakupu kablovske kanalizacije koje su dostavili Crnogorski Telekom i JP Komunalne usluge d.o.o. Podgorica

Na narednom grafiku je dato kretanje zakupa kablovske kanalizacije (m) za period od jula 2011. godine do februara 2015. godine. Na grafiku se može uočiti konstantan rast zakupljenih kapaciteta kablovske kanalizacije.

Pregled zakupljene kablovske kanalizacije (m) za period od jula 2011. do februara 2015. godine

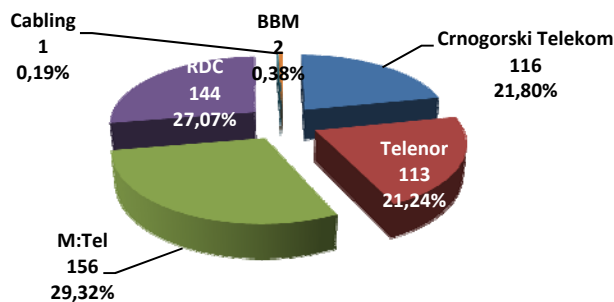
Izvor: Ugovori o zakupu kablovske kanalizacije koje su dostavili Crnogorski Telekom i JP Komunalne usluge d.o.o. Podgorica

Odnosi sa zakupcima prostora u kablovske kanalizaciji uređeni su pojedinačnim ugovorima. Važeće cijene zakupa prostora u kablovske kanalizaciji Crnogorskog Telekoma i JP Komunalne usluge d.o.o. Podgorica su 0,0811 € za kabl presjeka 40mm, odnosno 0,0304 € za kabl presjeka 20mm.

Antenski stubovi

Operatori registrovani kod Agencije: Crnogorski Telekom, Telenor, M:Tel, Radio-difuzni centar, BBM i Cabling, u Crnoj Gori posjeduju 532 antenska stuba. Pojedinačno učešće ovih operatora u ukupnom iznosu je dato na sljedećem grafiku.

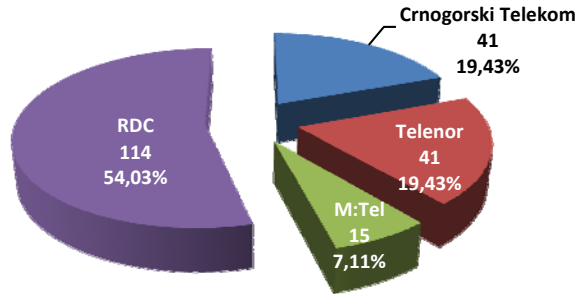
Učešće operatora u vlasništvu nad antenskim stubovima

Izvor: Podaci koje su dostavili operatori u propisanim obrascima

Operatori-vlasnici antenskih stubova daju u zakup prostor na antenskim stubovima na 211 lokacija, što čini oko 40% od ukupnog broja antenskih stubova. Na sljedećem grafiku dato je učešće pojedinih operatora u ukupnom broju antenskih stubova na kojima je dato pravo korišćenja prostora drugim operatorima.

Učešće operatora u zajedničkom korišćenju antenskih stubova (broj stubova i procentualno učešće)

Izvor: Podaci koje su dostavili operatori u propisanim obrascima

Mobilni operatori: Crnogorski Telekom, Telenor i M:tel za pružanje usluga koriste u približno jednakoj mjeri sopstvene i antenske stubove drugih operatora, pri čemu je učešće antenskih stubova u vlasništvu Radio-difuznog centra u mrežama Crnogorskog Telekoma, Telenora i M:Tela oko 30%. Na 49 antenskih stubova su zastupljena sva tri mobilna operatora.

Objekti/zgrade

Zajedničko korišćenje prostora u objektima/zgradama Crnogorskog Telekoma, Telenora, M:Tela i Radio-difuznog centra je zastupljeno na ukupno 124 lokacije i to:

- u 24 objekta Crnogorskog Telekoma
- u 1 objektu M:Tela
- u 12 objekata Telenora
- u 85 objekata Radio-difuznog centra i
- u 2 objekta Cablinga.

Agencija je kroz davanje mišljenja na dokumente planiranja prostora, izdavanje tehničkih uslova i formiranje cijena zakupa kablovske kanalizacije u skladu sa rezultatima analize relevantnog tržišta fizičkog pristupa infrastrukturi, u velikoj mjeri doprinijela da zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture u Crnoj Gori bude sve više zastupljeno i postane model na kome operatori zasnivaju početak pružanja usluga.

1.11. Praćenje kvaliteta elektronskih komunikacionih usluga

Na osnovu člana 155 Zakona o elektronskim komunikacijama, operatori su u obavezi da Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost dostave izmjerene parametre kvaliteta usluga u fiksnim i mobilnim mrežama. U 2014. godini Agencija je usvojila novi Pravilnik o kvalitetu javnih elektronskih komunikacionih usluga (u daljem tekstu Pravilnik) koji je objavljen u "Službenom listu Crne Gore" broj 33/14. Ovaj Pravilnik propisuje parametre kvaliteta javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnim i mobilnim mrežama, kao i metode mjerenja, način objavljivanja rezultata mjerenja i vremenske periode u kojima se vrše mjerenja.

Da bi se obezbjedila javna dostupnost informacijama o kvalitetu usluga koje pružaju operatori u Crnoj Gori, u skladu sa obavezama iz člana 155 Zakona, Agencija treba da na svojoj internet stranici objavljuje uporedne preglede izmjerenih vrijednosti parametara kvaliteta javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnoj i mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži. U skladu sa istim članom Zakona operatori imaju obavezu da izmjerene parametre kvaliteta u svojim mrežama učine javno dostupnim, te da na taj način informišu korisnike o nivoima kvaliteta usluga koje nude.

Sva tri operatora koja pružaju uslugu u javnoj mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži (Crnogorski Telekom a.d, Telenor d.o.o. i M:Tel d.o.o.) su tokom 2014. godine redovno dostavljali izvještaje o izmjerenim vrijednostima parametara kvaliteta usluga. Od operatora u fiksnoj elektronskoj komunikacionoj mreži izvještaje o parametarima kvaliteta redovno su dostavljali Crnogorski Telekom a.d, M:Tel d.o.o, BBM d.o.o, Cabling d.o.o, Eltamont d.o.o, MediaNetd.o.o, M-Kabl d.o.o, Total TV Montenegro d.o.o. i IPMont d.o.o.

Na osnovu dostavljenih izvještaja Agencija je pravila uporedne preglede izmjerenih vrijednosti parametara kvaliteta javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnoj i mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i objavljivala ih na svojoj internet stranici na adresi: <http://www.ekip.me/zastita/kvalitet.php>. Uporedni pregled parametara kvaliteta je korisnicima pružao informacije o kvalitetu usluga i služio im da izaberu kvalitetnije elektronske komunikacione usluge i pouzdanijeg operatora. Operatorima je uporedni pregled služio da parametre u svojoj mreži uporede sa konkurencijom i preduzmu mjere za poboljšanje određenih parametara kvaliteta javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnim i mobilnim mrežama kako bi korisnicima ponudili što kvalitetnije servise.

Analiza parametara kvaliteta usluga pokazuje da kvalitet usluga nije ujednačen i da se pojedini parametri kvaliteta i u fiksnoj i u mobilnoj mreži znatno razlikuju od operatora do operatora. Smatrajući da vrijednosti pojedinih parametara kvaliteta usluga nijesu na zadovoljavajućem nivou Agencija je u više navrata kontaktirala operatore, ukazivala da vrijednost određenog parametra izlazi iz granica očekivanog i da treba preduzeti mjere za njegovo poboljšanje. Što se tiče parametara kvaliteta usluga u javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji Agencija je operatorima u toku 2014. godine ukazala na parametre "vrijeme uspostavljanja usluge na fiksnoj lokaciji" i "vrijeme otklanjanja kvara za pristupne linije" naročito u mreži Crnogorskog Telekomu. Takođe, operatorima javnih elektronskih komunikacionih usluga u fiksnoj mreži za usluge distribucije AVM sadržaja Agencija je ukazala na obavezu iz Pravilnika da izmjerene vrijednosti parametara kvaliteta objavljuju na svojoj internet stranici, što su tokom 2014. godine svi ispoštovali.

Analizom izveštaja o parametrima kvaliteta javno dostupnih elektronskih komunikacionih usluga za 2014. godinu može se konstatovati da su vrijednosti parametara kvaliteta za usluge u mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži tokom godine neznatno varirale od kvartala do kvartala.

Uzimajući u obzir da korisnik javnih elektronskih komunikacionih usluga ima, ukoliko postoje tehničke mogućnosti, pravo na pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži u roku od 8 dana od dana podnošenja zahtjeva, Agencija je ukazala Crnogorskom Telekomu na neopravdano dug rok za uspostavljanje usluge na fiksnoj lokaciji i zatražila da ispoštuje zakonom definisani rok. U II kvartalu 2014. godine Crnogorski Telekom je uspio da vrijeme uspostavljanja usluge svede na 8,01 dana dok je u III kvartalu 2014. godine taj rok iznosio 17,06 dana. Na nivou čitave godine to vrijeme je iznosilo 12,93 dana.

Slično je i sa parametrom "Vrijeme otklanjanja kvara za pristupne linije - za 95% kvarova na pristupnoj liniji u posmatranom razdoblju". Nakon dopisa koje je Agencija uputila Crnogorskom Telekomu, kojim ga obavještava da smatra da je to vrijeme kod Crnogorskog Telekomu predugo jer su korisnici predugo ostavljeni bez mogućnosti korišćenja elektronskih komunikacionih usluga, Crnogorski Telekom je u toku 2014. godine vrijednost ovog parametra u odnosu na prethodnu godinu značajno smanjio. Sa 75,73 sati koliko je vrijednost ovog parametra iznosila na kraju 2013. godine, tokom 2014. godine smanjenja je na 48,05 sati.

Što se tiče vrijednosti parametara kvaliteta usluge distribucije AVM sadržaja postoje velike razlike među operatorima naročito za parametre "Vrijeme uspostavljanja usluge na fiksnoj lokaciji" koje iznosi od 2 dana

do 10,30 dana, "Vrijeme otklanjanja kvara za pristupne linije" koje se kreće od 6,75 sati do 37,26 sati kao i "Vrijeme odziva službe za korisnike" koje se kreće od 0,11 sekundi do 100 sekundi.

Vrijednost parametra "Vrijeme odziva službe za korisnike" u mobilnoj mreži kod Crnogorskog Telekoma i M:Tela iznosi 29 sekundi dok je Telenor značajno povećao vrijednost ovog parametra koji je tokom 2014. godine iznosio 42 sekunde.

U odnosu na izvještaje iz prethodnog perioda operatori su u 2014. godini napravili pozitivan pomak u cilju poboljšanja vrijednosti pojedinih parametara kvaliteta usluga koje nude korisnicima, ali i pored tih poboljšanja i napora operatora da postignu što bolje vrijednosti parametara, vrijednosti pojedinih parametara su i dalje dosta visoke. To se prvenstveno odnosi na parametre na koje je Agencija ukazivala operatorima i to: "vrijeme uspostavljanja usluge na fiksnoj lokaciji" i "vrijeme otklanjanja kvara za pristupne linije" u mreži Crnogorskog Telekoma kao i na parametar "vrijeme odziva službe za korisnike" kod svih operatora.

Kako bi korisnici elektronskih komunikacionih usluga mogli da se informišu o nivou kvaliteta usluga koje nude operatori i izaberu elektronske komunikacione usluge koje odgovaraju njihovim potrebama, Agencija će i dalje pratiti kvalitet elektronskih komunikacionih usluga, a uporedne vrijednosti parametara kvaliteta usluga u fiksnim i mobilnim elektronskim komunikacionim mrežama objavljivati na svojoj internet stranici, vršiti detaljnu analizu vrijednosti parametara kvaliteta usluga i od operatora zahtjevati da poboljšaju parametre koji nijesu na zadovoljavajućem nivou.

1.12. Stepen razvoja elektronskih komunikacionih mreža

Elektronske komunikacione mreže i elektronska komunikaciona infrastruktura u Crnoj Gori omogućavaju da se za pružanje elektronskih komunikacionih usluga primjenjuju najsavremenije tehnologije. Preko takvih mreža i infrastrukture korisnicima u Crnoj Gori danas se nude skoro sve postojeće elektronske komunikacione usluge koji se pružaju u svijetu i koji trenutno zadovoljavaju potrebe korisnika tih usluga. Veći operatori sprovode ili su sproveli migraciju svojih mreža prema All-IP okruženju, tako da preko jedinstvene IP mreže mogu pružati usluge prenosa glasa, prenosa podataka i distribucije AVM sadržaja.

1.12.1. Stepen razvoja fiksnih elektronskih komunikacionih mreža

Transportni dio mreža operatora (eng. *backbone*) je baziran na SDH i MPLS sistemima prenosa koji su realizovani preko kablova sa optičkim vlaknima i radio relejnih sistema kao fizičkih medijuma za prenos signala.

SDH transportne mreže operatora su realizovane najmodernijom SDH opremom poznatih svjetskih proizvođača opreme (Siemens, ECI, Huawei). Maksimalni kapacitet mreže je 10Gb/s (STM64) i služi za prenos SDH i EoS (*Ethernet over SDH*) saobraćaja. SDH magistralna mreža većim dijelom je realizovana topologijom prstena radi zaštite servisa. Manji dio magistralne SDH mreže ima topologiju lanca na mjestima gdje nije bilo fizički moguće implementirati topologiju prstena. Postoje i lokalni SDH prstenovi i lanci za prihvatanje SDH i Ethernet saobraćaja lokalnog transportnog nivoa.

MPLS transportna mreža predstavlja transportnu infrastrukturu koja omogućava prenos IP saobraćaja velikim brzinama na teritoriji Crne Gore. Korišćenjem MPLS mreže, svim poslovnim korisnicima se pruža osnovni IP komunikacioni servis povezivanja udaljenih lokacija sa centralnom lokacijom, kao i mogućnost implementacije skupa dodatnih servisa preko MPLS mreže, koji su zasnovani na naprednim tehnologijama koje omogućavaju automatizaciju konfigurisanja sistema po zahtjevu, visoku bezbjednost transporta mrežnog saobraćaja sa kraja na kraj, mapiranje prioriteta poslovnih procesa kroz samu transportnu mrežu, kao i napredne funkcije nadzora i upravljanja mrežom. MPLS mreža se koristi i kao transportna mreža za

širokopojasne servise koji se obezbjeđuju korisnicima tih usluga (usluge širokopojasnog pristupa internetu, IPTV usluge itd.).

DWDM tehnologija, multipleksiranjem talasnih dužina, omogućava povećanje kapaciteta postojećih kablova sa optičkim vlaknima. Navedenom tehnologijom se obezbjeđuje transparentni prenos nacionalnog i međunarodnog tranzitnog saobraćaja velikog kapaciteta.

IMS (*IP Multimedia Subsystem*) predstavlja mrežnu arhitekturu koja se koristi za pružanje multimedijalnih servisa krajnjim korisnicima i koja je standardizovana u skladu sa 3GPP/TISPAN specifikacijama. Namijenjena je pružanju različitih multimedijalnih servisa krajnjim korisnicima (VoIP, video streaming, chat, messaging). Pored M:Tela, koji ovu platformu koristi od početka svog rada, Crnogorski Telekom je ovu platformu počeo da implementira tokom 2012. godine. U mreži Crnogorskog Telekoma IMS platforma se trenutno koristi za pružanje usluge VoIP servisa.

Progresom tehnologije i razvojem novih servisa, postojeća pristupna bakarna mreža izložena je sve većim zahtjevima za omogućavanje transporta i podrške servisa sa IP platformi. Crnogorski Telekom se opredijelio da u planiranju nove i modernizaciji postojeće pristupne mreže koristi MSAN (*Multi Service Access Node*) koncept pristupnih mrežnih elemenata, odnosno za opremu koja omogućava pružanje govornih (*Voice*, ISDN BRI, ISDN PRI i *Broadband*) i širokopojasnih xDSL servisa preko mreže bakarnih parica. MSAN omogućuje da PSTN korisnik pređe na IMS baziran sistem bez upotrebe dodatne opreme, tj. bez ADSL ili FTTH priključka, već telefon ostaje povezan direktno na bakarnu mrežu prema MSAN POTS ili ISDN portu. Oprema je u potpunosti integrisana sa IMS sistemom. MSAN aktivna oprema inkorporira se u skladu za razvijenom mrežom rutera i *swich*-eva u MIPNET (MPLS mreža Crnogorskog Telekoma) mreži i potpuno prati topologiju MIPNET mreže. Broj korisnika Crnogorskog Telekoma na IP platformi se skoro udvostručio u odnosu na 2013. godinu.

Implementacijom xDSL tehnologija omogućeno je da se po postojećoj infrastrukturi (bakarnim paricama) krajnjem korisniku pored pristupa fiksnoj telefonskoj mreži i uslugama koje ona pruža takođe omogući pristup internetu sa velikim brzinama protoka (teoretski do 24 Mb/s - ADSL2+) i pružanje usluge distribucije AVM sadržaja. Dostupnost usluge ADSL-a je 99,3%, tj. 99,3% korisnika koji imaju fiksni telefonski priključak mogu uvesti uslugu ADSL-a. U 2014. godini Crnogorski Telekom je povećao broj ADSL čvorišta sa 199 na 204.

Pored toga intenziviran je razvoj pristupnih mreža zasnovanih na kablovima sa optičkim vlaknima (FTTx). Crnogorski Telekom je svoju pristupnu mrežu razvijao primjenom GPON tehnologije, koja omogućava značajno veće brzine pristupa internetu (trenutno se nudi oko 40Mb/s u *downstream*-u), što kao posljedicu ima veći kvalitet usluga za krajnje korisnike. U 2014. godini optika je postala dostupna krajnjim korisnicima u još dvije opštine, tako da je tokom 2014. godine optika bila dostupna u 11 opština u Crnoj Gori. U odnosu na prethodnu godinu broj korisnika koji imaju FTTX priključak je porastao za oko 46%. Cabling, Medianet i MNNEWS, takođe, razvijaju svoje pristupne mreže bazirane na kablovima sa optičkim vlaknima. Pored Podgorice, MNNEWS je proširio svoju metro mrežu na još 4 opštine.

Operatori nastavljaju sa proširivanjem svojih mreža, tako da je zajedničko korišćenje telekomunikacione kablovske kanalizacije zastupljeno u 10 crnogorskih opština u ukupnoj dužini od oko 263 km, što je za oko 17% više nego u decembru 2013. godine.

U odnosu na prethodnu godinu, evidentan je trend modernizacije i razvoja mreža operatora koji se bave distribucijom AVM sadržaja do krajnjih korisnika. U 9 opština u Crnoj Gori prisutne su sve četiri platforme za distribuciju AVM sadržaja do krajnjih korisnika. IPTV Crnogorskog Telekoma trenutno koristi 42% od ukupnog broja korisnika.

1.12.2. Stepen razvoja mobilnih elektronskih komunikacionih mreža

Širok spektar mobilnih komunikacionih usluga pruža se posredstvom tri zemaljske mobilne komunikacione mreže, od strane tri mobilna operatora: Telenor, Crnogorski Telekom (T-Mobile) i M:Tel. Sve tri mreže su zasnovane na harmonizovanim standardima druge generacije (GSM/DCS1800, uključujući paketski segment GPRS, odnosno EDGE) i treće generacije (UMTS, uključujući HSPA+ i DC-HSDPA). Od 2012. godine Telenor, a od 2013. godine i Crnogorski Telekom, su implementirali LTE tehnologiju, koja se u komercijalnom smislu smatra 4G tehnologijom mobilnih komunikacionih mreža. Radio pristupni dio GSM/DCS1800 mreža realizovan je u opsezima 900 MHz i 1800 MHz, dok je pristupni dio UMTS mreža realizovan u opsegu 2 GHz. Dodjelom dodatnih radio-frekvencijskih resursa u pomenutim opsezima početkom 2012. godine i odobravanjem bezuslovnog *refarming*-a spektra (slijedeći princip tehnološke neutralnosti), od strane Agencije je kreiran povoljan okvir za implementaciju novih tehnologija, prije svega UMTS tehnologije u opsegu 900 MHz i LTE tehnologije u opsegu 1800 MHz, što su operatori i učinili. Kod sva tri mobilna operatora GSM/DCS1800, UMTS i LTE mreže funkcionišu integralno, sa integrisanim jezgrom i zajedničkom prenosnom mrežom. U mrežama sva tri operatora omogućen je tzv. vertikalni handover. Prenosni dio mreže Telenora i M:Tela zasnovan je uglavnom na mikrotalasnim radio-relejnim vezama, sa za sada još uvijek manje zastupljenim prenosom po optičkim vlaknima, ali koji je u konstantnoj ekspanziji. Crnogorski Telekom u kičmi prenosne mreže koristi optičke prenosne kapacitete, a u "backhaul" dijelu se takođe, kao i Telenor i M:Tel, u značajnoj mjeri oslanja na mikrotalasne radio-relejne veze. Važno je napomenuti da su sva tri mobilna operatora izvršila migraciju prenosnih mreža ka all IP prenosu.

Crna Gora se može porediti sa najrazvijenijim zemljama Evrope po stepenu pokrivenosti stanovništva signalom mobilnih mreža. Naime, sva tri operatora ističu pokrivenost stanovništva GSM signalom od preko 98% (podatak dobijen putem softverske predikcije), što Crnu Goru svrstava u red zemalja sa izuzetno dobrom pokrivenošću stanovništva. Pokrivenost teritorije GSM signalom obuhvata sve naseljene oblasti, glavne saobraćajnice (uključujući i tunele) i turističke centre i iznosi preko 85% ukupne teritorije Crne Gore (podatak dobijen putem softverske predikcije). Pokrivenost signalom UMTS mreža je takođe na visokom nivou i obuhvata sva urbana naselja i značajan dio suburbanih i ruralnih oblasti. Implementacijom UMTS tehnologije u opsegu 900 MHz pokrivenost stanovništva 3G signalom je značajno unaprijeđena i iznosi oko 97% u mreži Telenora, oko 90% u mreži Crnogorskog Telekom, odnosno oko 85% u mreži M:Tela (podaci dobijeni putem softverske predikcije). Pri tome, dostupnost GSM i UMTS servisa se dalje unaprjeđuje i kroz mehanizme univerzalnog servisa, koji u Crnoj Gori pruža mobilni operator Telenor. LTE tehnologija je trenutno dostupna u gradskim područjima svih opština, sa izuzetkom novoformiranih opština Gusinje i Petnjica, prvenstveno putem LTE mreže Crnogorskog Telekom. Telenor je signalom LTE mreže pokrio urbane djelove svih gradova u srednjoj i južnoj regiji i veće gradove u sjevernoj regiji (servisi nijesu dostupni u opštinama Andrijevića, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Petnjica, Plužine, Šavnik i Žabljak). Stepen pokrivenosti stanovništva signalom LTE mreže Crnogorskog Telekom iznosi preko 60%, a Telenora oko 45% (podaci dobijeni putem softverske predikcije). Glavni progres u dostupnosti mobilnih širokopoljnih usluga prenosa podataka, naročito u ruralnim i slabo naseljenim područjima, očekuje se valorizacijom opsega 800 MHz (dio spektra digitalne dividende) za implementaciju LTE mreža.

Stepen tehnološkog razvoja savremenih mobilnih komunikacionih mreža ogleda se u mogućnostima mreže da podrži, prije svega širokopoljne usluge prenosa podataka. Kada je riječ o podršci za usluge prenosa podataka, GPRS/EDGE je implementiran na svim GSM/DCS1800 radio baznim stanicama svih operatora. Podsjećanja radi, GPRS omogućava protok od 53 kb/s prema korisniku, a EDGE od oko 230 kb/s prema korisniku (teorijski maksimum od 115 kb/s za GPRS, odnosno 384 kb/s za EDGE ograničen je brzinom procesiranja terminala). Teorijski, u UMTS mrežama bez HSxPA unapređenja moguće je ostvariti maksimalni protok od 384 kb/s, a u zavisnosti od implementirane verzije HSDPA/HSUPA tehnologije teorijski je moguće ostvariti maksimalni protok od 14,4 Mb/s prema korisniku (*downlink*), odnosno 5,76 Mb/s od korisnika (*uplink*). U pristupnom dijelu 3G mreža (bez obzira na primijenjeni opseg) sva tri mobilna operatora u Crnoj Gori su implementirala HSPA+ tehnologiju. Sve 3G radio bazne stanice sva tri mobilna operatora teorijski omogućavaju maksimalni protok od 21,1 Mb/s prema korisniku. U zavisnosti od potreba za kapacitetom, na većem broju lokacija u urbanim djelovima većih gradova implementiran je *dual-carrier* koncept, koji

teorijski omogućava protok od maksimalno 42,2 Mb/s prema korisniku. DC-HSDPA je trenutno posljednja komercijalno dostupna verzija IMT-2000/UMTS standarda na globalnom nivou. LTE tehnologija implementirana u mreži Telenora omogućava maksimalni protok od 100 Mb/s na *downlink*-u i 48 Mb/s na *uplink*-u, a u mreži Crnogorskog Telekoma 150 Mb/s na *downlink*-u i 50 Mb/s na *uplink*-u. Navedene vrijednosti predstavljaju teorijske maksimume, koji se u realnim uslovima ne mogu postići. Realni protoci na aplikativnom nivou zavise od mnogo parametara, od kojih neki nijesu povezani sa performansama mreže.

Imajući u vidu broj korisnika, stepen konkurencije, raznovrsnost usluga i primjenjene tehnologije može se smatrati da mobilne komunikacione mreže i usluge predstavljaju najrazvijeniji segment tržišta elektronskih komunikacija u Crnoj Gori.

2. UVEDENE REGULATORNE MJERE

2.1. Analiza relevantnih tržišta u cilju ocjene stepena konkurentnosti tržišta

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost sprovodi postupak analiza relevantnih tržišta sa ciljem procjene stepena efikasnosti tržišta. Osnovni cilj postupka analize relevantnih tržišta je utvrđivanje prisustva operatora koji imaju status pojedinačne ili zajedničke tržišne snage na relevantnom tržištu. Agencija određuje regulatorne obaveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom ako postupkom analize i/ili Testa tri kriterijuma utvrdi da konkurencija na relevantnom tržištu nije efikasna ili ih ukida ako utvrdi suprotno. Osim toga, Agencija sprovodi i nadzor nad implementacijom propisanih regulatornih obaveza od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom.

2.1.1. Regulatorni okvir Evropske Unije za oblast elektronskih komunikacija

Regulatorni okvir Evropske unije za oblast elektronskih komunikacija ima za cilj uklanjanje prepreka efikasnom funkcionisanju jedinstvenog evropskog tržišta elektronskih komunikacionih mreža i usluga. Taj okvir danas predstavlja regulatorni model koji je prihvaćen kao najbolji poznati model i u mnogim zemljama koje nijesu članice Evropske unije. Regulatorni okvir iz 2002. godine sastojao se od pet direktiva, i to:

- Direktiva 2002/19/EC o pristupu i interkonekciji elektronskih komunikacionih mreža i pripadajućih dodatnih usluga ("Direktiva o pristupu")¹⁴,
- Direktiva 2002/20/EC o autorizaciji na području elektronskih komunikacionih mreža i usluga ("Direktiva o autorizaciji")¹⁵,
- Direktiva 2002/21/EC o zajedničkom regulatornom okviru za elektronske komunikacione mreže i usluge ("Okvirna direktiva")¹⁶,
- Direktiva 2002/22/EC o univerzalnom servisu i pravima korisnika u vezi sa elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama ("Direktiva o univerzalnom servisu")¹⁷,
- Direktiva 2002/58/EC o obradi ličnih podataka i zaštiti privatnosti i povjerljivosti komunikacija u sektoru elektronskih komunikacija ("Direktiva o privatnosti u elektronskim komunikacijama")¹⁸.

Evropska komisija je 2002. godine objavila Smjernice za nacionalna regulatorna tijela, o definisanju i analizi relevantnih tržišta, utvrđivanju statusa operatora sa značajnom tržišnom snagom i nametanju regulatornih obaveza¹⁹. Osnovna svrha pomenutih Smjernica je doprinos harmonizaciji primjene regulatornih načela i konzistentnosti regulacije. Korišćenje iste metodologije definisanja i analize tržišta osigurava da većina tržišta definisanih za potrebe sektorski specifične regulacije odgovaraju definicijama koje bi bile primjenjene saglasno propisima o zaštiti konkurencije.

Na osnovu člana 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Evropska komisija je usvojila sljedeće preporuke o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija:

¹⁴ Directive 2002/19/EC Access directive (OJ of the ECL 108/7 from 24.02.2002)

¹⁵ Directive 2002/20/EC Authorisation directive (OJ of the ECL 108/21 from 24.02.2002)

¹⁶ Directive 2002/21/EC Framework directive (OJ of the ECL 108/33 from 24.02.2002)

¹⁷ Directive 2002/22/EC Universal service directive (OJ of the ECL 108/51 from 24.02.2002)

¹⁸ Directive 2002/58/EC Directive on privacy and electronic communications (OJ of the ECL 201/37 from 31.07.2002)

¹⁹ Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services (OJ of the ECC 165/6 from 11.07.2002)

- Preporuku (2003/311/EC)²⁰ od 11. 02. 2003. godine, o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija, koja je sadržala 18 tržišta koja su podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji,
- Preporuku (2007/879/EC)²¹ od 17. 12. 2007. godine, o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija, koja sadrži 7 tržišta koja su podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji.

Na inicijativu Evropske komisije, Evropski parlament i Savjet ministara Evropske unije su u decembru 2009. godine donijeli novi Regulatorni okvir u oblasti elektronskih komunikacija koji se sastoji od dvije direktive i jednog pravilnika i to:

- Pravilnika 1211/2009 Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta, o uspostavljanju Tijela evropskih regulatora za elektronske komunikacije (BEREC)²²;
- Direktive 2009/136/EC Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta²³, kojom se mijenjaju Direktiva 2002/22/EC o univerzalnom servisu, Direktiva 2002/58/EC o korišćenju podataka o ličnosti i Pravilnik broj 2006/2004 o saradnji nacionalnih organa nadležnih za primjenu propisa o zaštiti prava potrošača;
- Direktiva 2009/140/EC Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta²⁴, kojom se mijenjaju Direktiva 2002/21/EC o zajedničkom okviru, Direktiva 2002/19/EC o pristupu i interkonenciji i Direktiva 2002/20/EC o izdavanju odobrenja za mreže i usluge.

Evropska komisija je 09. 10. 2014. godine usvojila Preporuku o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija koja podliježu *ex ante* regulaciji²⁵ u skladu sa Direktivom Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta o zajedničkom regulatornom okviru za elektronske komunikacione mreže i usluge

2.1.2. Pravni osnov za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnih tržišta

Zakonom o elektronskim komunikacijama ("Službeni list Crne Gore" broj 50/08) u članu 8. utvrđena je, između ostalih, nadležnost Agencije da vrši nadzor tržišta, utvrđuje operatore sa značajnom tržišnom snagom i preduzima preventivne mjere za sprečavanje negativnih efekata značajne tržišne snage operatora.

Agencija je, saglasno članu 41 Zakona iz 2008. godine, usvojila **Odluku o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu** ("Službeni list Crne Gore, broj 29/09) kojom su određena relevantna tržišta usluga i to:

- (1) Tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica - maloprodajni nivo;

²⁰ Commission recommendation on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services (OJ of the EC L 114/456 from 08.05.2003.

²¹ Commission recommendation of 17 December 2007 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services.

²² Regulation (EC) No 1211/2009 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, establishing the Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) and the Office

²³ Directive 2009/136/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, amending Directive 2002/22/EC on universal service and users' rights relating to electronic communications networks and services, Directive 2002/58/EC concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector and Regulation (EC) No 2006/2004 on cooperation between national authorities responsible for the enforcement of consumer protection laws

²⁴ Directive 2009/140/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, amending Directives 2002/21/EC on a common regulatory framework for electronic communications networks and services, 2002/19/EC on access to, and interconnection of, electronic communications networks and associated facilities, and 2002/20/EC on the authorisation of electronic communications networks and services

²⁵ Commission recommendation on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services (OJ of the EC 2014/710 from 9 October 2014)

- (2) Tržište poziva koji potiču iz javne telefonske mreže i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo;
- (3) Tržište poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo;
- (4) Tržište pristupa infrastrukturi mreže na nivou veleprodaje (uključujući zajednički ili potpuno razvezani pristup na utvrđenoj lokaciji) - veleprodajni nivo;
- (5) Tržište širokopojasnog pristupa - veleprodajni nivo;
- (6) Terminalni ili zaključni segmenti iznajmljenih linija, bez obzira na tehnologiju korišćenu da se obezbijedi zakupljeni ili dodijeljeni kapacitet - veleprodajni nivo;
- (7) Tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama - veleprodajni nivo.

Tokom 2011. godine Agencija je, saglasno članu 41 Zakona, usvojila **Odluku o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma** ("Službeni list Crne Gore" broj 19/11). Ovom Odlukom su određena sledeća relevantna tržišta usluga:

- (1) Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,
- (2) Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,
- (3) Veleprodajno tržište *trunk* segmenata iznajmljenih linija,
- (4) Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža,
- (5) Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio difuznih signala.

Krajem 2012. godine Agencija je usvojila i **Odluku o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma** ("Službeni list Crne Gore" broj 50/12). Ovom Odlukom su određena sljedeća relevantna tržišta usluga:

- (1) Tržište usluga širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje i
- (2) Tržište javno dostupnih telefonskih usluga u mrežama mobilnih operatora na nivou maloprodaje.

Savjet Agencije je na sjednici od 05. 02. 2013. godine donio **Odluku o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta** ("Službeni list Crne Gore" broj 09/13). Smjernicama Evropske komisije nacionalnim regulatornim tijelima o definisanju i analizi relevantnih tržišta je predviđeno da se postupak analiza relevantnih tržišta treba sprovoditi periodično u cilju praćenja tehnoloških i strukturnih promjena u sektoru. Takođe, član 43. stav 3 Zakona o elektronskim komunikacijama predviđa da prilikom ponovnog određivanja određenog operatora za operatora sa značajnom tržišnom snagom, na osnovu analize sprovedene u skladu sa članom 42 stav 1 Zakona, Agencija može izmijeniti opseg naređenih mjera. Odlukom Agencije o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta su određena relevantna tržišta usluga na kojima se sprovodi drugi krug analiza tržišta, u cilju ponovnog određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Agencija je sprovodila postupak analiza relevantnih tržišta u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama ("Službeni list Crne Gore" broj 50/08) koji je transponovao odredbe starog evropskog regulatornog okvira iz 2002. godine. Novi Zakon o elektronskim komunikacijama ("Službeni list Crne Gore" broj 40/13) u Poglavlju VI – Zaštita konkurencije u oblasti elektronskih komunikacija, takođe, propisuje kriterijume i način utvrđivanja prisustva operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, postupak analize tržišta, određivanja i definisanja relevantnih tržišta i određivanja odgovarajućih regulatornih mjera koje se nameću operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu.

Značajna novina u ovom poglavlju Zakona se odnosi na novu regulatornu obavezu funkcionalnog razdvajanja aktivnosti povezanih sa pružanjem određenih veleprodajnih usluga pristupa u posebnu poslovnu jedinicu (član 79), koju Agencija može odrediti vertikalno integrisanim operatorima ako ocijeni da, primjenom regulatornih obaveza nije ostvarena efikasna tržišna konkurencija i da postoje bitne i trajne prepreke u tržišnoj konkurenciji ili nedostaci na tržištu u vezi sa pružanjem određenih veleprodajnih usluga pristupa na relevantnom tržištu pristupa. Takođe, novim Zakonom se definiše obaveza obavještanja Agencije u slučaju dobrovoljnog razdvajanja vertikalno integrisanog operatora (član 80).

2.1.3. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije a koje su rezultat sprovedenih analiza pet relevantnih tržišta izvršenih tokom 2011. godine

Agencija je na tržištima analiziranim shodno Odluci o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma ("Službeni list Crne Gore" broj 19/11) utvrdila prisustvo operatora sa značajnom tržišnom snagom i rješenjima od 30. 12. 2011. godine propisala odgovarajuće regulatorne mjere.

Agencija je tokom 2013. i 2014. godine sprovodila nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom na sljedećim relevantnim tržištima:

Tržište 1: Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji

Agencija je Rješenjem od 30. 12. 2011. godine Crnogorskom Telekomu a.d. Podgorica propisala obaveze na veleprodajnom nivou: obavezu mogućnosti izbora/predizbora operatora i obavezu veleprodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija. Takođe, propisala je i regulatorne obaveze na maloprodajnom nivou i to:

- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu regulisanja cijena maloprodajnih usluga kojom se propisuje: zabrana obračunavanja prekomjernih cijena, zabrana ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena, zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku i zabrana neosnovanog vezivanja određenih usluga,
- Obavezu nediskriminatornosti i
- Obavezu transparentnosti

Crnogorski Telekom je, shodno obavezama transparentnosti i nediskriminatornosti, objavio Referentnu interkonekcionu ponudu i Ponudu za pružanje usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou u februaru 2011. godine. Pomenutim referentnim ponudama je definisao uslove pružanja usluga izbora/predizbora operatora i usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou. Crnogorski Telekom je primijenio regulatorne zahtjeve, kako u pogledu uslova i kvaliteta pružanja usluga, tako i u pogledu cijena gdje je u slučaju usluge veleprodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija primijenjena „*retail minus*“ metodologija. Takođe, Crnogorski Telekom je primijenio usvojenu Metodologiju računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva na maloprodajne usluge ovog relevantnog tržišta (usluge lokalnih, međumjesnih poziva i poziva ka mobilnim mrežama) kao i za veleprodajnu uslugu iznajmljivanja pretplatničkih linija i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012. i 2013. godinu.

Agencija je dana 26. 09. 2013. godine donijela Odluku o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za fiksnu i mobilnu mrežu za 2012. godinu. Nadalje, Agencija je 18. 02. 2014. godine donijela Rješenje kojim je propisala Crnogorskom Telekomu obavezu usklađivanja važećih maloprodajnih cijena sa rezultatima troškovnog modela sadržanim u Revidiranim regulatornim finansijskim izvještajima za 2012. godinu, tj. obavezu smanjenja cijena usluga lokalnih, međumjesnih, međunarodnih poziva i poziva ka mobilnim mrežama u dva koraka (01. 04. 2014. godine i 01. 12. 2014. godine), uz istovremeno zadržavanje cijene mjesečne pretplate za pristup mreži na postojećem nivou. Primjenom Rješenja Agencije o usklađivanja maloprodajnih cijena sa rezultatima troškovnog modela cijene usluga ovog relevantnog tržišta su u prosjeku snižene za 29,16%.

Pregled cijena usluga lokalnih, nacionalnih i poziva ka mobilnim mrežama Crnogorskog Telekoma je dat u narednoj tabeli:

Usluga	Tip saobraćaja	Cijena (bez PDV-a) prije donošenja Rješenja Agencije tj. do aprila 2014.godine	Cijena (bez PDV-a) koja je bila na snazi od 01. 04. 2014. godine	Cijena (bez PDV-a) koja je na snazi od 01.decembra 2014.godine	Relativni odnos cijena koje važe od 01.12.2014.godine u poređenju sa cijenama prije donošenja Rješenja Agencije
Usluga lokalnih poziva	Period jakog saobraćaja	1,9 €cent/min	1,58€cent/min	1,25€cent/min	-34,21%
	Period slabog saobraćaja	0,95€cent/min	0,90€cent/min	0,90€cent/min	-5,26%
Usluga nacionalnih poziva	Period jakog saobraćaja	5,00 €cent/min	3,75€cent/min	2,50€cent/min	-50,00%
	Period slabog saobraćaja	2,5€cent/min	2,13 €cent/min	1,75€cent/min	-30,00%
Usluga poziva prema mobilnim mrežama	Period jakog saobraćaja	19,00€cent/min	16,50€cent/min	14,00€cent/min	-26,32%
	Period slabog saobraćaja	9,50€cent/min	9,50€cent/min	9,50 €cent/min	0,00%
Prosječno smanjenje cijena					-29,16%

Tržište 2: Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji

Agencija je Rješenjem od 30. 12. 2011. godine Crnogorskom Telekomu a.d. Podgorica propisala obaveze na veleprodajnom nivou: obavezu mogućnosti izbora/predizbora operatora i obavezu veleprodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija. Takođe, propisala je i regulatorne obaveze na maloprodajnom nivou i to:

- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu regulisanja cijena maloprodajnih usluga kojom se propisuje: zabrana obračunavanja prekomjernih cijena, zabrana ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena, zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku i zabrana neosnovanog vezivanja određenih usluga,
- Obavezu nediskriminatornosti i
- Obavezu transparentnosti.

Agencija je Odlukom od 21. 02. 2012. godine o proširenju aktivnosti i produženju roka za implementaciju Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva proširila opseg aktivnosti na projektu na relevantnim tržištima koja su shodno Odluci o relevantnim tržištima usluga bila predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma. S tim u vezi, Crnogorski Telekom je, propisanu obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva, sproveo i u slučaju ovog relevantnog tržišta i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012. i 2013. godinu.

Agencija je dana 26. 09. 2013. godine donijela Odluku o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekomu na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za fiksnu i mobilnu mrežu za 2012. godinu. Nadalje, Agencija je dana 18. 02. 2014. godine donijela Rješenje kojim je propisala Crnogorskom Telekomu obavezu usklađivanja važećih maloprodajnih cijena sa rezultatima troškovnog modela sadržanim u Revidiranim regulatornim finansijskim izvještajima za 2012. godinu, tj. obavezu smanjenja cijena usluga lokalnih, međumjesnih, međunarodnih poziva i poziva ka mobilnim mrežama u dva koraka (01. 04. 2014. godine i 01. 12. 2014. godine), uz istovremeno zadržavanje cijene mjesečne pretplate za pristup mreži na postojećem nivou. Primjenom Rješenja Agencije o usklađivanja maloprodajnih cijena sa rezultatima troškovnog modela cijene usluga ovog relevantnog tržišta su u prosjeku snižene za 15,54%.

Pregled cijena određenih tipova usluga međunarodnih poziva Crnogorskog Telekomu je dat u tabeli koja slijedi:

Usluga	Tip saobraćaja	Cijena (bez PDV-a) prije donošenja Rješenja Agencije tj. do aprila 2014. godine	Cijena (bez PDV-a) koja je na snazi od 01. aprila 2014. godine	Cijena (bez PDV-a) koja je na snazi od 01. decembra 2014. godine	Relativni odnos cijena koje važe od 01.12.2014.godine u poređenju sa cijenama prije donošenja Rješenja Agencije
Usluge međunarodnih poziva	Zona I - Region mobilne mreže	27,00 €cent/min	26,00 €cent/min	25,00 €cent/min	-7,41%
	Zona II - Evropa mobilne mreže	38,00 €cent/min	33,00 €cent/min	28,00 €cent/min	-26,32%
	Zona IV - Ostatak svijeta fiksne mreže	60,00 €cent/min	55,00 €cent/min	50,00 €cent/min	-16,67%
	Zona IV - Ostatak svijeta mobilne mreže	85,00 €cent/min	80,00 €cent/min	75,00 €cent/min	-11,76%
Prosječno smanjenje cijena					-15,54%

Tržište 3: Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija

Agencija je Rješenjem od 30. 12. 2011. godine Crnogorskom Telekomu a.d. Podgorica propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Crnogorski Telekom je shodno obavezi transparentnosti objavio Referentnu ponudu terminalnog i *trunk* segmenta iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou u oktobru mjesecu 2012. godine. Crnogorski Telekom je, shodno obavezi nadzora cijena i troškovnog računovodstva, formirao cijene iznajmljenih linija, bazirane na kapacitetu i dužini iznajmljene linije a u skladu sa propisanim maksimalnim nivoom cijena iznajmljenih linija iz Preporuke Evropske komisije 2005/268/EC o cjenovnim aspektima veleprodajnih iznajmljenih linija.

Agencija je Odlukom od 21. 02. 2012. godine o proširenju aktivnosti i produženju roka za implementaciju Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva proširila opseg aktivnosti na projektu na relevantnim tržištima koja su shodno Odluci o relevantnim tržištima usluga bila predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma. S tim u vezi, Crnogorski Telekom je propisanu obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva sproveo i u slučaju ovog relevantnog tržišta i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2011. i 2012. godinu.

U okviru ove obaveze troškovnog i odvojenog računovodstva, Agencija je propisala obavezu Crnogorskom Telekomu da nastavi da primjenjuje važeće cijene usluga "*trunk*" segmenata iznajmljenih linija, koje su objavljene u dokumentu "Referentna veleprodajna ponuda terminalnog i "*trunk*" segmenta iznajmljenih linija Crnogorskog Telekoma.

Tržište 4: Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža

Agencija je Rješenjem od 30. 12. 2011. godine Telenoru d.o.o Podgorica, Crnogorskom Telekomu a.d. Podgorica i M:Telu d.o.o Podgorica, kao operatorima sa značajnom tržišnom snagom, propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu omogućavanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel su, shodno obavezi transparentnosti, objavili referentne ponude za pristup mobilnim mrežama.

Agencija je dana 17. 10. 2012. godine izdala Rješenje kojim se određuje Crnogorskom Telekomu, Telenoru i M:Telu obaveza primjene propisanog sistema troškovnog i odvojenog računovodstva za veleprodajno tržište poziva koji završavaju u individualnim telefonskim mrežama, na kojem su određeni kao operatori sa značajnom tržišnom snagom, po osnovu rješenja Agencije od 11. 11. 2010. godine i za veleprodajno tržište pristupa i započinjanja poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža, na kojem su određeni kao operatori sa značajnom tržišnom snagom po osnovu rješenja Agencije od 10. 05. 2012. godine. S tim u vezi, mobilni operatori su propisanu obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija i obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva sprovedi u slučaju navedenih relevantnih tržišta i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremili i objavili odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012. godinu.

Nadalje, Agencija je Odlukom broj 0102-4513/1 od 31. 07. 2014. godine dala saglasnost o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za fiksnu mrežu za 2013. godinu i Odlukom broj 0102-4514/1 od 31. 07. 2014. godine dala saglasnost o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za mobilnu mrežu za 2013. godinu. Nakon usvajanja revidiranih regulatornih finansijskih izvještaja, Agencija je uputila dopise Crnogorskom Telekomu, Telenoru i M:Telu dana 01. 08. 2014. godine kojim ih je obavezala da

usklađene cijene važećih veleprodajnih relevantnih usluga u referentnim ponudama sa rezultatima troškovnih modela za mobilnu mrežu.

Pregled veleprodajnih cijena usluge originacije poziva iz individualnih mobilnih mreža i jediničnih cijena koje su rezultat troškovnog modela:

TIP USLUGE	Veleprodajne cijene iz referentnih ponuda operatora za uslugu originacije poziva iz individualnih mobilnih mreža u €cent/min	Cijene iz troškovnog modela za 2013.godinu u €cent/min	Odnos cijena iz troškovnog modela i veleprodajnih cijena prije dopisa Agencije
Originacija poziva	0,022	0,019	-13,64%

Svi mobilni operatori su postupili u skladu sa dopisom Agencije od 01. 08. 2014. godine i u svojim Referentnim ponudama za pristup mobilnim mrežama primijenili od 01. 12. 2014. godine naloženu cijenu originacije poziva iz mobilnih mreža, odnosno sniženje cijene ovog relevantnog tržišta za 13,64%.

Tržište 5: Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio difuznih signala

Agencija je Rješenjem od 30. 12. 2011. godine Radio difuznom centru d.o.o. Podgorica kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obavezu obezbjeđivanja preglednosti, referentna ponuda,
- Obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja i
- Obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Na navedeno rješenje Agencije Radio-difuzni centar d.o.o. je izjavio žalbu Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije. Ministarstvo je rješavajući po žalbi Radio-difuznog centra d.o.o. poništilo rješenje Agencije o određivanju Radio-difuznog centra d.o.o. kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, nakon čega je Agencija dana 10. 05. 2012. godine donijela novo rješenje postupajući po nalogu datim od strane drugostepenog organa. Radio-difuzni centar d.o.o. je ponovo izjavio žalbu Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije na izmijenjeno rješenje Agencije. U predmetu po žalbi Radio-difuznog centra d.o.o, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije je odlučilo, da Radio-difuzni centar d.o.o, nije operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, iako je Zakonom o elektronskim komunikacijama, član 143 stav 2, propisano da je "do određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom saglasno analizi", koju će obaviti Agencija, "Radio-difuzni centar d.o.o. operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu usluga prenosa i emisije radiodifuznih signala".

2.1.4. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije tokom drugog kruga analiza sedam relevantnih tržišta sprovedenih tokom 2013. godine sa pregledom uvedenih regulatornih mjera

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 05. 02. 2013. godine donio Odluku o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta u cilju ponovnog određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom ("Službeni list Crne Gore" broj 09/13). Nakon stupanja na snagu predmetne odluke operatorima su upućeni upitnici sa zahtjevom da dostave odgovore po upitnicima najkasnije do 15. 03. 2013. godine.

Agencija je sprovela postupak definisanja i analize relevantnih tržišta kao i određivanja regulatornih obaveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima. Nakon razmatranja na

sjednici Savjeta, dana 22. 06. 2013. godine Agencija je započela javni konsultativni postupak povodom nacрта šest analiza relevantnih tržišta i nacрта rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima.

Savjet Agencije je na sjednici od 09. 07. 2013. godine usvojio tekst Nacrta Rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu pristupa infrastrukturi mreže na nivou veleprodaje (uključujući zajednički ili potpuno razvezani pristup na utvrđenoj lokaciji).

Agencija je na zahtjev operatora produžila rok za dostavljanje komentara, primjedbi i sugestija u postupku javnih konsultacija povodom nacрта Rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima za 30 dana, odnosno najkasnije do 22. 08. 2013. godine.

Savjet Agencije je na sjednici od 19. 11. 2013. godine donio Odluku kojom je usvojio konačne tekstove Analiza relevantnih tržišta i Rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima. Konačni tekstovi analiza relevantnih tržišta, rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom, mišljenja Agencije za zaštitu konkurencije i pregledi odgovora Agencije na primjedbe, komentare i sugestije operatora u javnom konsultativnom postupku po relevantnim tržištima su dostupni na *web site*-u Agencije www.ekip.me.

2.1.4.1. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije a koje su rezultat sprovedenog drugog kruga analiza sedam relevantnih tržišta

Tržište 1: Tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica - maloprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala odgovarajuće regulatorne obaveze na veleprodajnom i maloprodajnom nivou. Na veleprodajnom nivou propisane su sljedeće obaveze:

- Obaveza mogućnosti usluge izbora/predizbora operatora i
- Obaveza iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou,

dok su na maloprodajnom nivou propisane:

- Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obaveza regulisanja cijena maloprodajnih usluga sa sledećim zahtjevima:
 - Zabrana ograničavanja prekomjernih cijena,
 - Zabrana ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena,
 - Zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku,
 - Obaveza nediskriminatornosti,
 - Obaveza transparentnosti,
 - Zabrana neosnovanog vezivanja određenih usluga.

Crnogorski Telekom je primijenio usvojenu Metodologiju računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva na maloprodajne usluge ovog relevantnog tržišta (usluge PSTN i ISDN pristupa mreži) i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012. i 2013. godinu.

Agencija je dana 18. 02. 2014. godine donijela Rješenje kojim je propisala Crnogorskom Telekomu obavezu usklađivanja važećih maloprodajnih cijena sa rezultatima troškovnog modela sadržanim u Revidiranim regulatornim finansijskim izvještajima za 2012. godinu, tj. obavezu smanjenja cijena usluga lokalnih, međumjesnih, međunarodnih poziva i poziva ka mobilnim mrežama u dva koraka (01. 04. 2014. godine i 01.

12. 2014. godine), uz istovremeno zadržavanje cijene mjesečne pretplate za pristup mreži na postojećem nivou.

Tržište 2: Tržište poziva koji potiču iz javne telefonske mreže i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obaveza obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je Odlukom broj 0102-4513/1 od 31. 07. 2014. godine dala saglasnost o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za fiksnu mrežu za 2013. godinu.

Nakon usvajanja revidiranih regulatornih finansijskih izvještaja, Agencija je uputila dopis Crnogorskom Telekomu kojim ga je obavezala da uskladi cijene usluga tržišta poziva koji potiču iz javne telefonske mreže i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji u Referentnoj ponudi sa rezultatima troškovnog modela za fiksnu mrežu.

Pregled veleprodajnih cijena originacije poziva i jediničnih cijena koje su rezultat troškovnog modela je dat u narednoj tabeli:

TIP USLUGE	Veleprodajne cijene originacije poziva iz Referentne ponude CT-a (u €/min).	Cijene iz troškovnog modela za 2013.godinu (u €/min).	Odnos cijena iz troškovnog modela i veleprodajnih cijena
Lokalna originacija	0,0077	0,0074	-3,90%
Single transit originacija	0,0101	0,0094	-6,93%
Prosječno smanjenje cijena			-5,41%

Crnogorski Telekom je postupio u skladu sa dopisom Agencije od 01. 08. 2014. godine i izvršio usklađivanje cijene originacije poziva iz fiksne mreže sa rezultatom troškovnog modela za 2013. godinu, koje je objavio na svojim internet stranicama u inoviranoj Referentnoj interkonekcionoj ponudi. Primjenom propisanih cijena usluge ovog relevantnog tržišta su u prosjeku snižene za 5,41%.

Tržište 3: Tržište poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obaveza obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je M:Telu, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obaveza obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Nakon usvajanja revidiranih regulatornih finansijskih izvještaja, Agencija je uputila dopis Crnogorskom Telekomu kojim ga je obavezala da uskladi cijene usluga tržišta završavanja poziva u individualnim javnim mrežama u Referentnoj ponudi sa rezultatima troškovnog modela za fiksnu mrežu.

Pregled veleprodajnih cijena terminacije poziva i jediničnih cijena koje su rezultat troškovnog modela su date u tabeli koja slijedi:

TIP USLUGE	Veleprodajne cijene iz Referentne ponude CT-a usluge terminacije poziva u javnim telefonskim mrežama koji se pružaju na fiksnoj lokaciji (u €/min).	Cijene iz troškovnog modela za 2013.godinu (u €/min).	Odnos cijena iz troškovnog modela i veleprodajnih cijena
Lokalna terminacija	0,0077	0,0074	-3,90%
Single transit terminacija	0,0101	0,0094	-6,93%
Prosječno smanjenje cijena			-5,41%

Crnogorski Telekom je postupio u skladu sa dopisom Agencije od 01. 08. 2014. godine, izvršio usklađivanje cijene terminacije poziva u fiksnu mrežu sa rezultatom troškovnog modela za 2013. godinu, koje je objavio na svojim internet stranicama u inoviranoj Referentnoj interkonekcionoj ponudi. Primjenom propisanih cijena usluge ovog relevantnog tržišta su u prosjeku snižene za 5,41%.

Takođe, operator M:Tel kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu terminacije poziva u svoju mrežu je dopisom Agencije bio u obavezi da primijeni cijenu *single transit* terminacije poziva koja je rezultat troškovnog modela Crnogorskog Telekoma. M:Tel je postupio u skladu sa zahtjevom Agencije i objavio u svojoj Referentnoj ponudi veleprodajne cijene interkonekcije sa fiksnom mrežom M:Tela.

Tržište 4: Tržište pristupa infrastrukturi mreže na nivou veleprodaje (uključujući zajednički ili potpuno razvezani pristup na utvrđenoj lokaciji) - veleprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obaveza obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je nakon prvog kruga analize ovog relevantnog tržišta primijenila *Retail minus* metodologiju kod određivanja nivoa cijena pristupa izdvojenoj i zajedničkoj lokalnoj petlji. Adekvatni "minus" od 24% koji je primijenjen na cijenu naknade za pristup PSTN mreži je određen *benchmarking* metodologijom. Takođe, cijena zajedničkog pristupa lokalnoj petlji je utvrđena na osnovu prosječnog odnosa između cijena potpunog i zajedničkog pristupa lokalnoj petlji u referentnim zemljama.

Poslije drugog kruga analize ovog relevantnog tržišta (2013), Agencija je imala rezultate FDC troškovnog modela, tj. jedinične cijene za usluge ovog relevantnog tržišta koje su bile iznad nivoa važeće cijene naknade za pristup PSTN mreži. Agencija je, rukovodeći se razlozima sprečavanja primjene antikonkurentne prakse "Margin squeeze", odlučila da nastavi sa implementacijom *Retail minus* metodologije kod određivanja cijena ovih relevantnih usluga.

Važeće cijene u Referentnoj ponudi Crnogorskog Telekom-a su:

- cijena mjesečne pretplate za potpuni pristup lokalnoj petlji u iznosu od 3,88 € i
- cijena mjesečne pretplate za zajednički pristup lokalnoj petlji u iznosu od 1,16 €.

Tržište 5: Tržište širokopojsnog pristupa - veleprodajni nivo

Rješenjem od 19. 11. 2013. godine Agencija je Crnogorskom Telekomu, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obaveza obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je Odlukom broj 0102-4513/1 od 31. 07. 2014. godine dala saglasnost o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekom-a na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za fiksnu mrežu za 2013. godinu.

Nakon usvajanja revidiranih regulatornih finansijskih izvještaja, Agencija je uputila dopis Crnogorskom Telekomu kojim ga je obavezala da uskladi cijene veleprodajnih usluga tržišta širokopojsnog pristupa internetu sa rezultatima troškovnog modela za fiksnu mrežu.

Odnos veleprodajnih cijena pristupa internetu i jediničnih cijena koje su rezultat troškovnog modela je dat u narednoj tabeli:

TIP USLUGE	Veleprodajne cijene pristupa Internetu iz Referentne ponude CT-a (u €).	Cijene iz troškovnog modela za 2013.godinu (u €).	Odnos cijena iz troškovnog modela i veleprodajnih cijena
Aktivacija ADSL pristupa	5,06	5,50	8,70%
ADSL FI@T 2 paket	9,85	8,02	-18,58%
ADSL FI@T 5 paket	17,04	12,42	-27,11%
ADSL FI@T 7 paket	21,84	15,52	-28,94%
ADSL FI@T B4 paket	14,65	10,91	-25,53%
ADSL FI@T B6 paket	24,24	13,95	-42,45%
ADSL FI@T B8 paket	29,03	17,10	-41,10%
ADSL FI@T B10 paket	33,83	20,33	-39,91%
Prosječno smanjenje cijena			-26,86%

Crnogorski Telekom je postupio u skladu sa dopisom Agencije od 01. 08. 2014. godine, izvršio usklađivanje veleprodajnih cijena pristupa internetu sa rezultatima troškovnog modela za 2013. godinu, koje je objavio na svojim internet stranicama u inoviranoj Referentnoj ponudi veleprodajnog širokopojsnog pristupa. Primjenom propisanih cijena usluge ovog relevantnog tržišta su u prosjeku snižene za 26,86 %.

Tržište 6: Terminalni ili zaključni segmenti iznajmljenih linija, bez obzira na tehnologiju korišćenu da se obezbijedi zakupljeni ili dodijeljeni kapacitet - veleprodajni nivo

Kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Agencija je Crnogorskom Telekomu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obaveza omogućavanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obaveza obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

U okviru obaveze troškovnog i odvojenog računovodstva Agencija je propisala obavezu Crnogorskom Telekomu da nastavi da primjenjuje važeće cijene usluga *trunk* segmenata iznajmljenih linija, koje su objavljene u dokumentu "Referentna veleprodajna ponuda terminalnog i "trunk" segmenta iznajmljenih linija Crnogorskog Telekoma", osim cijene priključka za Ethernet iznajmljene linije (prenosnih kapaciteta 10 Mb/s, 100 Mb/s, 500 Mb/s i 1000 Mb/s). Crnogorski Telekom je, u skladu sa Rješenjem Agencije o određivanju operatora sa značajnom tržišnog snagom na predmetnom relevantnom tržištu, smanjio cijene priključka za Ethernet iznajmljene linije (prenosnih kapaciteta 10 Mb/s, 100 Mb/s, 500 Mb/s i 1000 Mb/s) (jednokratne naknade) na nivo maloprodajne cijene priključka iznajmljene linije kapaciteta prenosa 100 Mb/s, umanjene za 20%.

Tržište 7: Tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama - veleprodajni nivo

Agencija je Crnogorskom Telekomu, Telenoru i M:Telu, kao operatorima sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, Rješenjem od 19. 11. 2013. godine propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obaveza omogućavanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja,
- Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminatornost,
- Obaveza obezbjeđivanja preglednosti - referentna interkonekciona ponuda,
- Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija,
- Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Agencija je dana 31. 07. 2014. godine usvojila Odluke o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma, Telenora i M:Tela na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za mobilne mreže za 2013. godinu.

S obzirom da je Agencija Rješenjima o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima predvidjela da može pristupiti utvrđivanju cijena relevantnih usluga na osnovu Revidiranih regulatornih godišnjih finansijskih izvještaja u periodu do naredne analize relevantnih tržišta, uputila je dopis mobilnim operatorima dana 01. 08. 2014. godine kojim ih je obavezala da usklade cijene važećih veleprodajnih relevantnih usluga u Referentnim ponudama sa rezultatima troškovnih modela.

Pregled veleprodajnih cijena terminacije poziva koji završavaju u javnim individualnim mobilnim mrežama i jediničnih cijena koje su rezultat troškovnog modela su date u narednoj tabeli:

TIP USLUGE	Veleprodajne cijene iz referentnih ponuda operatora za uslugu terminacije poziva u individualnim mobilnim mrežama	Cijene iz troškovnog modela za 2013.godinu	Odnos cijena iz troškovnog modela i veleprodajnih cijena
Terminacija poziva	0,022	0,019	-13,64%

Svi mobilni operatori su postupili u skladu sa dopisom Agencije od 01. 08. 2014. godine i u svojim Referentnim interkonekcionim ponudama za mobilne mreže primijenili naloženu cijenu terminacije poziva u mobilnim mrežama koja je niža za 13,64 %.

2.1.5. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije u postupku sprovođenja Testa tri kriterijuma na dva dodatna relevantna tržišta i postupak analize na jednom maloprodajnom tržištu na kom su ispunjeni uslovi Testa tri kriterijuma tokom 2013. godine sa pregledom uvedenih regulatornih mjera

Agencija je dana 20. 07. 2012. godine inicirala javne konsultacije, saglasno članu 41 Zakona, a povodom predloga Odluke o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma. Relevantna tržišta određena Odlukom su: Tržište usluga širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje i Tržište javno dostupnih telefonskih usluga u mrežama mobilnih operatora na nivou maloprodaje. Rok za dostavljanje primjedbi i sugestija je bio 30 dana. Pregled komentara, sugestija i primjedbi na tekst predloga Odluke koja je bila predmet javnih konsultacija u periodu 20. 07 - 20. 08. 2012. godine je dostupan na *web site*-u Agencije na adresi www.ekip.me.

Agencija je, dana 20. 07. 2012. godine, u skladu sa odredbama člana 41 i 42 Zakona, zatražila mišljenje Uprave za zaštite konkurencije o predlogu predmetne Odluke. Uprava za zaštitu konkurencije je dana 07. 09. 2012. godine dala pozitivno mišljenje na osnovu analize usklađenosti predloga Odluke sa odredbama Zakona o zaštiti konkurencije. Savjet Agencije je, po pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije, na sjednici od 18. 09. 2012. godine usvojio konačan tekst Odluke o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma ("Službeni list Crne Gore" broj 50/12).

Agencija je sprovela Test Tri kriterijuma na tržištima određenim Odlukom. U slučaju tržišta javno dostupnih telefonskih usluga u mrežama mobilnih operatora na nivou maloprodaje Agencija je sprovedenim Testom tri kriterijuma dokazala da nijesu kumulativno ispunjeni uslovi iz Testa tri kriterijuma, te da tržište nije podložno *ex-ante* regulaciji. U slučaju tržišta usluga širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje Agencija je dokazala da su istovremeno zadovoljeni uslovi iz Testa tri kriterijuma, te zaključila da je isto podložno *ex-ante* regulaciji.

Savjet Agencije je na sjednici od 23. 04. 2013. godine razmatrao nacрте sprovedenih Testova tri kriterijuma na dva Odlukom određena maloprodajna tržišta. Dana 26. 04. 2013. godine Agencija je započela javni konsultativni postupak povodom Dokumentata o sprovedenim Testovima tri kriterijuma sa rokom od mjesec dana za dostavljanje komentara, primjedbi i sugestija na tekstove istih. Takođe, nacrti dokumenata su postavljeni i na internet stranici Agencije. Nakon prijema primjedbi, komentara i sugestija operatora, Agencija je uvažila osnovane primjedbe i sugestije na nacrt dokumenta. Pregled odgovora Agencije na komentare, sugestije i primjedbe operatora na Test tri kriterijuma na relevantnom tržištu maloprodajnog pristupa internetu je dostupan na *web site*-u Agencije. Agencija je dana 24. 05. 2013. godine dobila mišljenje Agencije za zaštitu konkurencije na sprovedeni Test tri kriterijuma.

Agencija je pristupila sprovođenju postupka analize tržišta usluga širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje, na kojem je prethodno dokazala ispunjenost uslova iz Testa tri kriterijuma i opravdanost *ex-ante* regulacije. Dana 05. 12. 2013. godine Agencija je započela javni konsultativni postupak povodom Nacrta Analize tržišta širokopojasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje i Nacrta Rješenja operatoru sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom tržištu, sa rokom od mjesec dana za dostavljanje primjedbi, sugestija i komentara na tekstove istih. Po prijemu primjedbi, komentara i sugestija operatora, Agencija je uvažila osnovane primjedbe i sugestije na nacrt dokumenta.

Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je na sjednici od 30. 01. 2014. godine, po pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije broj 02-247/2-13 od 20. 01. 2014. godine, donio Rješenje o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu širokopojasnog pristupa

internetu na nivou maloprodaje i usvojio konačan tekst Analize tržišta širokopojsnog pristupa internetu na nivou maloprodaje.

Agencija je Crnogorskom Telekomu, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom tržištu propisala sljedeće regulatorne obaveze:

- Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija i
- Obaveza regulisanja cijena maloprodajnih usluga sa sledećim zahtjevima:
 - Zabrana obračunavanja prekomjernih cijena,
 - Zabrana ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena,
 - Zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku,
 - Zabrana neosnovanog vezivanja određenih usluga.

2.1.5.1. Nadzor nad implementacijom regulatornih obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom propisanih rješenjima Agencije a koje su rezultat sprovedenog postupka analize maloprodajnog tržišta širokopojsnog pristupa internetu

Agencija je usvojila Odluku broj 0102-4513/1 od 31. 07. 2014. godine o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za fiksnu mrežu za 2013. godinu, nakon čega je dana 01. 08. 2014. godine uputila dopis Crnogorskom Telekomu kojim ga obavezuje da uskladi važeće cijene usluga širokopojsnog pristupa internetu na nivou maloprodaje sa rezultatima troškovnog modela za 2013. godinu.

Pregled cijena pristupa internetu (bez PDV-a) i jediničnih cijena koje su rezultat troškovnog modela su date u tabeli koja slijedi:

TIP USLUGE	Maloprodajne cijene pristupa Internetu bez PDV-a u €.	Cijene iz troškovnog modela CT-a za 2013.godinu u €.	Odnos cijena iz troškovnog modela i maloprodajnih cijena
ADSL BASIC	11,96	11,60	-2,99%
ADSL FI@T 2 paket	17,08	14,00	-18,05%
ADSL FI@T 5 paket	21,36	18,40	-13,86%
ADSL FI@T 7 paket	38,45	21,50	-44,09%
ADSL FI@T B4 paket	25,64	16,90	-34,08%
ADSL FI@T B6 paket	42,73	20,00	-53,20%
ADSL FI@T B8 paket	55,55	23,10	-58,42%
ADSL FI@T B10 paket	68,38	26,30	-61,54%
Prosječno smanjenje cijena			-35,78%

Crnogorski Telekom je od 01. 12. 2014. godine počeo sa primjenom cijena ADSL paketa za privatne i poslovne korisnike koje je Agencija naložila dopisom od 01. 08. 2014. godine, čime su cijene u prosjeku smanjene za 35,78 %.

2.2. Projekat računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

2.2.1. Pravni osnov za sprovođenje obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

Odvojeno računovodstvo

U okviru obavljanje djelatnosti javnih elektronskih komunikacija članom 48 Zakona o elektronskim komunikacijama, regulisana je obaveza operatora sa značajnom tržišnom snagom koje se odnose na obavezu odvojenog računovodstva.

Pravno lice, čija pretežna djelatnost nije djelatnost elektronskih komunikacija, a koje namjerava da sopstvenu elektronsku komunikacionu mrežu i/ili elektronsku komunikacionu infrastrukturu i povezanu opremu daje na korišćenje ili je koristi za pružanje javnih elektronskih komunikacionih usluga, dužno je da osnuje izdvojeno pravno lice za pružanje djelatnosti javnih elektronskih komunikacija ili da vodi odvojeno računovodstvo po djelatnostima, na način da se odvojeno iskazuju prihodi i rashodi ostvareni na osnovu davanja na korišćenje elektronske komunikacione mreže i/ili elektronske komunikacione infrastrukture ili pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga od drugih djelatnosti.

Odvojeno vođenje računovodstvenih evidencija

Članom 74 Zakona o elektronskim komunikacijama propisano je da Agencija može rješenjem o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom naložiti operatoru odvojeno vođenje računovodstvenih evidencija radi odvojenog iskazivanja rezultata poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga pristupa i/ili interkonekcije sa ciljem kontrole sprovođenja mjera propisanih ovim Zakonom ili sprječavanja neosnovanog unakrsnog subvencioniranja. Agencija može, vertikalno integrisanom operatoru, naročito naložiti da obezbijedi preglednost svojih veleprodajnih i internih transfernih cijena koje se odnose na transakcije između poslovnih jedinica, tržišta, segmenata tržišta i usluga vertikalno integrisanog operatora. Takođe, Agencija određuje način vođenja i odvajanja računovodstvenih evidencija.

Operator je dužan da, na zahtjev Agencije, dostavlja računovodstvene evidencije, uključujući i podatke o prihodima od drugih lica.

Radi podsticanja konkurencije i otvorenog tržišta Agencija na svojoj internet stranici objavljuje podatke koje prikupi od operatora u skladu sa Zakonom uz obezbjeđenje zaštite povjerljivih podataka.

Kontrola cijena i vođenje troškovnog računovodstva

Članom 76 Zakona o elektronskim komunikacijama propisano je da Agencija može rješenjem o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom naložiti preduzimanje mjera u vezi sa povratom troškova, kontrolom cijena određenih usluga koje se pružaju radi obezbjeđivanja pristupa i/ili interkonekcije i vođenje troškovnog računovodstva. Mjere iz ovog člana Agencija može naložiti ako na osnovu analize tržišta ocijeni da operator sa značajnom tržišnom snagom, zbog nedostatka efikasne konkurencije ili u cilju njenog suzbijanja, može zadržati ili previsoke cijene ili suviše malu razliku između maloprodajnih i veleprodajnih cijena na štetu krajnjih korisnika. Agencija je dužna da u postupku određivanja mjera uzme u obzir rizike, ulaganja i obezbjeđenje prihvatljive stope prinosa na investiciona ulaganja operatora.

Operator kojem je naloženo preduzimanje mjera kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva dužan je da dokaže da su cijene izračunate na osnovu troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja.

Kontrola izvršavanja mjera

Članom 77 Zakona o elektronskim komunikacijama propisano je da prilikom kontrole izvršavanja mjera Agencija može primijeniti metode troškovnog računovodstva koje mogu biti različite od metoda koje primjenjuje operator. Agencija može operatoru rješenjem naložiti i da obrazloži i po potrebi koriguje cijene, pri čemu je teret eventualnog dokazivanja opravdanosti cijena na operatoru. Agencija može, primjereno cilju unaprjeđenja efikasnosti i održive konkurencije, ciljevima razvoja tržišta i povećanju dobrobiti za korisnike, propisati mehanizam pokrivanja troškova ili metodologiju određivanja cijena, odnosno, vršiti upoređivanje sa cijenama na uporedivim tržištima ili tržištima sa razvijenom konkurencijom, uzimajući u obzir specifičnosti domaćeg tržišta. Rješenjem Agencija može operatoru naložiti vođenje određenog sistema troškovnog računovodstva, kao i oblik i metodologiju vođenja računovodstva, uključujući kategorizaciju i razvrstavanje troškova i pravila koja se primjenjuju za raspoređivanje troškova. Usklađenost sistema troškovnog računovodstva sa rješenjem Agencije utvrđuje nezavisni revizor, čiju izjavu o usklađenosti Agencija godišnje objavljuje na svojoj internet stranici.

2.2.2. Svrha uvođenja obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

Svrha uvođenja obaveze odvajanja računovodstvenih evidencija i nadzora cijena i troškovnog računovodstva je obezbjeđenje ravnopravnih i transparentnih kriterijuma koje operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu treba da primijeni prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža, kao i raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obaveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge.

Računovodstveno odvajanje omogućava sistemsku podjelu troškova, prihoda i angažovanog kapitala između poslovnih jedinica regulisanog subjekta, tržišta, segmenata i usluga vertikalno integrisanog operatora. Takođe, računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo obezbjeđuju da svaki finansijski izvještaj uključuje samo troškove, prihode i angažovani kapital a koji se odnose na regulatorne subjekte, segmente, tržišta ili usluge.

Metodologijom troškovnog računovodstva se omogućava sprovođenje obaveze računovodstvenog odvajanja i provjera troškovne usmjerenosti cijena radi spriječavanja unakrsnog subvencionisanja, previsokih cijena ili neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu. Model računovodstvenog odvajanja koji primjenjuje operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, mora u potpunosti da zadovolji regulatorne obaveze na način da pruža finansijske informacije kako bi pokazao potpunu usklađenost sa regulatornim obavezama.

Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva se uvodi kako za veleprodajno tako i za maloprodajno tržište, na način da osigura metodologiju implementacije odgovarajućeg modela troškovnog računovodstva, tj. operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu treba da osigura prihvatljivu stopu prinosa na angažovani kapital uzimajući u obzir uključenu stopu rizičnosti ulaganja, što znači da je trošak kapitala potrebno utvrditi kao ponderisani prosječni trošak kapitala (*Weighted Average Cost of Capital – WACC*).

Agencija je, zajedno sa izabranim konsultantom KPMG Croatia, definisala metodologiju troškovnog računovodstva baziranu na modelu potpuno raspodijeljenih troškova (*Fully Distributed Costs - FDC*) sa prelaskom na metodologiju dugoročnih inkrementalnih troškova (*Long Run Incremental Costs - LRIC*), tj. u prvoj fazi implementacija po istorijskim troškovima, sa prelaskom na obračun po tekućim troškovima.

2.2.3. Hronološki redosljed aktivnosti Agencije u realizaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u 2014. godini

U 2014. godini nastavljene su aktivnosti na realizaciji projekta Računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo čime se obezbjeđuje da finansijski izvještaji uključuju troškove, prihode i angažovani kapital koji se odnosi na regulatorne subjekte, segmente, tržišta ili usluge. Usvojenom Metodologijom troškovnog računovodstva se omogućava sprovođenje obaveze računovodstvenog odvajanja i provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu spriječavanja unakrsnog subvencionisanja, previsokih cijena ili neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu. Takođe, računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo imaju za svrhu i praćenje sprovođenja obaveza transparentnosti, u smislu praćenja profitabilnosti pojedinih tržišnih segmenata, i nediskriminatornosti, u smislu praćenja transfernih usluga između segmenata poslovanja.

Uvođenjem obaveze računovodstvenog odvajanja, operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu se nameću sadržaj i oblik prikupljanja računovodstvenih informacija za potrebe regulatornog izvještavanja. Modeli su podrška za donošenje regulatornih odluka i obezbjeđuju pouzdane informacije za sprovođenje cjenovne kontrole.

Tokom brojnih sastanaka o primjeni cijena maloprodajnih usluga u skladu sa troškovno orijentisanim cijenama Agencija je dana 15. 01. 2014. godine donijela Nacrt rješenja o primjeni maloprodajnih cijena na dva relevantna tržišta, u skladu sa Regulatornim finansijskim izvještajima za 2012. godinu

U Metodologiji za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo za fiksne i mobilne mreže izmijenjen je vremenski tok izvještavanja na bazi tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) i dugoročnih inkrementalnih troškova (LRIC).

SMP operator ima obavezu da pripremi i dostavi Agenciji nacрте dokumenata i to:

- Regulatorni računovodstveni document (RD);
- Dokumentacija o metodologiji alokacije (DMA);
- Plan implementacije računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva na osnovu CCA troškovne osnove i LRIC računovodstvene metodologije (Plan CCA/LRIC).

Takođe, SMP operator će implementirati zadati projekat, a Agencija će izdavati saglasnost za RD, DMA, i Plan CCA/LRIC ukoliko bude zadovoljna implementacijom projekta.

U periodu od 22. 01 - 31. 01. 2014. godine Agenciji su dostavljeni nacrti dokumenata operatora Crnogorskog Telekom, M:Tela i Telenora u rokovima iz Metodologije računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo:

- Regulatorni računovodstveni document (RD);
- Dokumentacija o metodologiji alokacije (DMA);
- Plan implementacije računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva na osnovu CCA troškovne osnove i LRIC računovodstvene metodologije (Plan CCA/LRIC)

Tokom februara 2014. godine, u skladu sa rokovima usvojenim Izmjenama i dopunama Metodologija, dostavljeni su komentari Agencije na nacрте dokumenata. Održan je konferencijski poziv sa konsultantom KPMG Croatia i dogovoreni su koraci u nastavku rada i implementaciji Projekta Troškovno računovodstvo i računovodstveno razdvajanje. Krajem februara 2014. godine u prostorijama Agencije održana su tri zasebna sastanka sa predstavnicima Crnogorskog Telekom, M:Tela i Telenora na kojima je prezentirano tekuće troškovno računovodstvo (CCA), Metodologija LRIC, a prezentovani su i primjeri i preporuke. Operatorima je objašnjeno koje aktivnosti treba da preduzmu u narednom periodu kako bi se implementacija Projekta odvijala u skladu sa predviđenim planom. Neophodno je istaći da su se predstavnici operatora saglasili sa Agencijom i njenim konsultantima u pogledu predloženih obaveza i jednakog pristupa u realizaciji

navedenog, a sve u cilju implementacije Projekta troškovno računovodstvo i računovodstveno razdvajanje za mobilne mreže CCA/LRIC model.

Krajem marta 2014. godine dostavljeni su komentari od strane konsultanata KPMG Croatia na planove implementacije operatora. Crnogorski Telekom je dostvio plan implementacije u skladu sa prethodno postignutim dogovorom sa predstavnikom konsultanta KPMG Croatia.

Tokom prve polovine aprila mjeseca, kroz prihvatanje sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekoma na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva i verifikaciju rezultata troškovnog modela, obezbijedena je pouzdana podloga za proces regulacije cijena u fiksnoj mreži. Kao rezultat implementacije tih aktivnosti i činjenice da je Crnogorski Telekom poboljšao efikasnost poslovanja i kvalitet mreže, kao i da će krajnjim korisnicima donijeti znatne povoljnosti, jer će smanjenje cijena telefonskih poziva uz zadržavanje cijene mjesečne pretplate, dovesti do nižih mjesečnih računa za isti obim telefonskih usluga fiksne mreže Crnogorskog Telekoma. Takođe, u ovom vremenskom periodu dostavljeni su i nacrti dokumenata RD i DMA po CCA/LRIC od strane Crnogorskog Telekoma, Telenora i M:Tela.

Agencija je shodno dinamici predviđenoj Metodologijama računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva početkom godine pristupila uspostavljanju procesa regulatornog izvještavanja na bazi tekućeg troškovnog računovodstva i troškovnog standarda dugoročnih inkrementalnih troškova (eng. LRIC).

Početkom maja, dostavljeni su komentari na DMA i RD dokumenta operatora Telenor, M:Tel i Crnogorski Telekom (fiksna i mobilna mreža).

Sredinom maja, dostavljeni su od Crnogorskog Telekoma za fiksnu i mobilnu mrežu nacrti RFI za 2013. godinu, a od Telenora i M:Tela je dotavljen model (HCA/FAC) za 2013. godinu. Takođe su održani i konferencijski pozivi između predstavnika Crnogorskog Telekoma, M:Tela i Telenora sa predstavnicima Agencije i predstavnicima konsultanta KPMG-a, nakon čega je i napravljen zapisnik u vezi Implementacije Projekta Troškovno računovodstvo i računovodstveno razdvajanje za mobilne mreže CCA/LRIC model. Dogovoreno je da se:

- do 30. 06. 2014. godine usvoje ključevi alokacije operativnih troškova,
- do 30. 06. 2014. godine usvoje metode vrednovanja imovine,
- do 29. 08. 2014. godine definišu CVR-ovi,

Operatori su upoznati sa novim predlogom WACC-a koji je u konsultativnom procesu, a koji je smanjen u odnosu na prethodnu godinu. Razmatrani su svi otvoreni komentari u RD i DMA dokumentima. Dostavljeni su nacrti dokumentacije DMA i RD za fiksne i mobilne telekomunikacione mreže po CCA LRIC metodologiji, zatim odgovori na komentare, kao i liste alokacija, HCC-ova i mrežnih komponenti, bazirane na HCA FAC modelu za 2013. godinu.

Krajem maja su dostavljeni modeli računovodstvenog odvajanja po HCA/FAC metodologiji za fiksne i mobilne telefonske mreže za 2013. godinu (CT RFS - za mobilne mreže, CT RFS - za fiksne mreže i model CT-a).

Tokom juna mjeseca operatori su dostavili nacрте dokumenata, primjere i listu metoda vrednovanja imovine po mrežnim elementima. Takođe, dostavljeni su komentari operatora (Telenor, M:Tel, Crnogorski Telekom za fiksne i mobilne mreže) na HCA/FAC modele za 2013. godinu, kao i odgovori konsultanta KPMG Croatia na pitanja koja su operatori zahtjevali u vezi konsultativnog dokumenta Obračun ponderisanog troška kapitala (WACC-a).

Agencija je pripremila pregled odgovora i utvrdila vrijednost ponderisanog troška kapitala za 2013. godinu. Na sjednici Savjeta donijeta je i usvojena:

- Odluka o vrijednosti ponderisanog troška kapitala za 2013. godinu,
- Obračun ponderisanog troška kapitala za 2013. godinu,
- Komentari Crnogorskog Telekoma na obračun WACC-a za 2013. godinu,

- Komentari Telenora na obračun WACC-a za 2013. godinu
- Komentari M:Tela na obračun WACC-a za 2013. godinu
- Pregled odgovora Agencije na pitanja, komentare, mišljenja i sugestije operatora u javnim konsultacijama.

Održani su konferencijski pozivi između predstavnika Agencije, konsultanata KPMG Croatia i predstavnika operatora Crnogorskog Telekom, M:Tela i Telenora. Tom prilikom razmatrani su komentari Agencije na CCA/LRIC DMA i RD dokumente, kao i usglašavanje po pitanju vrednovanja imovine i CVR-ova, u cilju davanja saglasnosti krajem mjeseca na RD i DMA dokumenta.

Tokom jula mjeseca 2014. godine Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel su, shodno Metodologiji računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva usvojenoj Odlukom Agencije broj: 0902-2327/1 od 30. 05. 2011. godine i Metodologiji računovodstvenog razdvajanja za mobilne telefonske mreže usvojenoj Odlukom Agencije broj 0102-5797/1 od 17. 10. 2012. godine, sprovedli propisani sistem troškovnog računovodstva i sastavili Regulatorne finansijske izvještaje za 2013. godinu na osnovu istorijskog troškovnog računovodstva (eng. *Historical Cost Accounting - HCA*) kao troškovne osnove i potpuno raspodijeljenih troškova (eng. *Fully Allocated Costs - FAC*) kao računovodstvene metodologije. Savjet Agencije je 31. 07. 2014. godine na sjednici usvojio Odluke:

- Odluka o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekom na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za fiksnu mrežu za 2013. godinu,
- Odluka o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekom na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za mobilnu mrežu za 2013. godinu,
- Odluka o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Telenora na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za 2013. godinu,
- Odluka o prihvatanju sprovedenih aktivnosti M:Tela na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po HCA/FAC metodologiji za 2013. godinu.

Početkom avgusta, nakon dostavljanja Odluka o prihvatanju sprovedenih aktivnosti, operatorima je upućen dopis za korigovanje cijena usluga sa rezultatima modela urađenih u skladu sa Projektom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.

Sredinom septembra, Agencija je zakazala konferencijski poziv sa operatorima (Telenor, M:Tel i Crnogorski Telekom) u cilju nastavka aktivnosti na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva i u zakazanom terminu održan je konferencijski poziv u prisustvu predstavnika Agencije, KPMG konsultanata i predstavnika operatora. Shodno dogovoru postignutom tokom konferencijskog poziva operatori su bili obavezni da dostave do 19. 09. 2014. godine sljedeće podatke:

- Popis imovine s nabavnim vrijednostima, datumom nabavke, knjigovodstvenom vrijednošću, vrednovanom vrijednošću, amortizacijom, metodom vrednovanja i izvorom informacija na osnovu kojih je vrednovanje izvršeno (npr. izvor korišćenog indeksa, primjer faktura dobavljača i sl.) i
- Listu od 10 CVR-ova sa opisom CVR-a u formi koja je predstavljena u *excel* obliku (sa opisom metodologije mjerenja/izračunavanja CVR-a, izvorom podataka, odnosom troškova i volumena i sl.).

Tokom oktobra mjeseca održani su novi sastanci. Razmatrani su komentari i CVR-ovi radi usaglašavanja i ispravke komentara, kao i prihvatanja usaglašenog materijala, radi nastavka procesa implementacije Projekta troškovnog računovodstva i računovodstvenog razdvajanja - CCA/LRIC model, a operatori su obavezani na dostavljanje potrebne dokumentacije najkasnije do 15. 11. 2014. godine u skladu sa dinamikom predloženom Planom implementacije.

U novembru mjesecu je Agencija, zajedno sa konsultantima iz KPMG-a Croatia, dostavila M:Telu i Telenoru komentare na revaluaciju i CVR-ove a koji se tiču izbora metode vrednovanja imovine kao i opisa CVR-ova, dok su Crnogorskom Telekomu dostavljeni komentari na revaluaciju za fiksnu i mobilnu mrežu koji se odnose na izbor metode vrednovanja i podatke u vezi promjene bruto vrijednosti imovine.

U decembru mjesecu Agenciji su dostavljeni komentari M:Tela, kao i materijali Crnogorskog Telekoma u vezi revaluacije imovine i CVR-ovi u skladu sa planom dostavljanja podataka, kao i izvještaj o statusu projekta, u cilju nastavka implementacije CCA/LRIC modela. Telenor je dostavio dokumenta o revaluaciji, ekonomskoj depresijaciji kao i odgovore na komentare Agencije koji se odnose na CVR-ove, na minimalnu mrežu i izračun CVR modela, kao i projekciju saobraćaja prenosa podataka u mobilnoj mreži.

2.2.4. Aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u fiksnoj telefoniji

U 2014. godini nastavljene su aktivnosti na Projektu računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo u fiksnoj telefoniji shodno dinamici predviđenoj Metodologijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.

Revidirani regulatorni izvještaji za sva relevantna tržišta, tržišne segmente i usluge za 2011, 2012. i 2013. godinu, baziraju se na istorijskoj troškovnoj osnovici (HCA) i metodologiji potpuno raspodijeljenih troškova (FAC) i izračunavanje jediničnog troška usluga vrši se upotrebom istorijskog troškovnog računovodstva kao troškovne osnovice i potpuno raspodijeljenih troškova kao računovodstvene metodologije.

SMP operator je u 2014. godini pristupio izradi troškovnog modela i implementaciji računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva baziranog na CCA troškovnoj osnovici i LRIC računovodstvenoj metodologiji.

2.2.5. Aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u mobilnoj telefoniji

U 2014. godini nastavljene su aktivnosti Agencije u saradnji sa izabranim konsultantom, KPMG Croatia na Projektu računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo u mobilnoj telefoniji shodno dinamici predviđenoj Metodologijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva. Naime, operatori Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel imali su zaduženje da formiraju i dostave dokumentaciju (RD i DMA) u skladu sa usvojenom Metodologijom računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo za mobilne telefonske mreže.

Neophodno je istaći da je SMP operator pristupio izradi troškovnog modela i implementaciji računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva baziranog na CCA troškovnoj osnovici i LRIC računovodstvenoj metodologiji.

Agencija je predložila postupni prelaz sa troškovne osnovice bazirane na istorijskim troškovima (HCA) na troškovnu osnovicu baziranu na tekućim troškovima (CCA), na način da se:

- Revidirani regulatorni izvještaji za sva relevantna tržišta, tržišne segmente i usluge za 2011, 2012. i 2013. godinu, baziraju na istorijskoj troškovnoj osnovici (HCA) i metodologiji potpuno raspodijeljenih troškova (FAC);
- Revidirani regulatorni izvještaji za sva relevantna tržišta, tržišne segmente i usluge za 2014. godinu, i za sve godine nakon toga, baziraju na tekućim troškovima (CCA) kao troškovnoj osnovici i potpuno raspodijeljenim troškovima (FAC) kao računovodstvenoj metodologiji;
- Jedinični trošak maloprodajnih usluga izračunava primjenom istorijskog troškovnog računovodstva i tekućeg troškovnog računovodstva (HCA/CCA) kao troškovne osnovice, i potpuno raspodijeljenih troškova kao računovodstvene metodologije (FAC);
- Jedinični trošak veleprodajnih usluga izračunava primjenom tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) kao troškovne osnovice i dugoročnih inkrementalnih troškova kao računovodstvene metodologije (LRIC).

3. OSTVARIVANJE I KVALITET UNIVERZALNOG SERVISA U SEKTORU ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA

3.1. Regulatorni okvir za pružanje Univerzalnog servisa

3.1.1. Regulatorni okvir Evropske Unije

Univerzalni servis u elektronskim komunikacijama definisan je u sljedećim propisima iz pravne tekovine Evropske unije:

- Direktiva 2002/22/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 7. marta 2002. godine o univerzalnom servisu i pravima korisnika u vezi sa elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama (Universal Service direktiva);
- Direktiva 2002/58/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 12. jula 2002. godine, u vezi s obradom ličnih podataka i zaštiti privatnosti u elektronskim komunikacijama sektora (Direktiva o privatnosti u elektronskim komunikacijama);
- Uredba (EC) br 2006/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta od 27. oktobra 2004. godine, o saradnji između nacionalnih tijela odgovornih za sprovođenje zakona o zaštiti potrošača (Pravilnik o zaštiti potrošača, saradnja NRA);
- Direktiva 2009/136/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 25. novembra 2009. godine, sa izmjenama i dopunama Direktive 2002/22/EC na osnovne usluge i prava korisnika u vezi s elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama, Direktiva 2002/58/EC u vezi s obradom ličnih podataka i zaštiti privatnosti u elektronskim komunikacijama i Uredba (EC) br 2006/2004 o saradnji između nacionalnih tijela odgovornih za sprovođenje zakona o zaštiti potrošača.

3.1.2. Regulatorni okvir u Crnoj Gori

Poglavljem VII (čl. 81- 95) Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore“, broj 40/13) obuhvaćen je Univerzalni servis u Crnoj Gori. Članom 81 Zakona o elektronskim komunikacijama Univerzalni servis je definisan kao skup osnovnih elektronskih komunikacionih usluga propisanog kvaliteta koje su na teritoriji Crne Gore dostupne svim krajnjim korisnicima po pristupačnim cijenama, bez obzira na njihov geografski položaj.

Pružanje Univerzalnog servisa u Crnoj Gori je pored Zakona o elektronskim komunikacijama regulisano i Uredbom o minimalnom skupu usluga koje obuhvata Univerzalni servis („Službeni list Crne Gore“, broj 46/14) koju je donijela Vlada Crne Gore i pravilnicima koje su donijeli organi državne uprave nadležni za telekomunikacije i rad i socijalno stranje kao i Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i to:

- Pravilnik o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“, broj 23/14);
- Pravilnik o vrstama povoljnosti i posebnim mjerama za pristup javnim elektronskim komunikacionim uslugama za lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom („Službeni list Crne Gore“, broj 43/14);
- Pravilnik o utvrđivanju brzine prenosa podataka za funkcionalan pristup internetu putem Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“, broj 46/14);

- Pravilnik o utvrđivanju liste kategorija korisnika posebnih povoljnosti u korišćenju usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore”, broj 52/14);
- Pravilnik o kriterijumima za ocjenu opravdanosti zahtjeva korisnika za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži putem Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore”, broj 56/13);
- Pravilnik o metodologiji obračuna neto troška pružanja usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore”, broj 12/14);
- Pravilnik o načinu procjene pristupačnosti cijena usluga i posebnih paketa Univerzalnog servisa za socijalno ugrožena lica, lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom („Službeni list Crne Gore”, broj 33/14) i
- Pravilnik o sprovođenju javnog konkursa i uslovima za određivanje operatora Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore” broj 45/14).

Za sve propise koje je donijela Agencija vođeni su javni konsultativni procesi u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i dostavljeni izvještaji subjektima koji su učestvovali u javnom konsultativnom procesu.

Propisi u Crnoj Gori koji regulišu pružanje Univerzalnog servisa su usklađeni sa pravnom tekovinom Evropske unije iz oblasti Univerzalnog servisa i privatnosti u elektronskim komunikacijama: Direktivom 2002/22/EC, Direktivom 2002/58/EC i Direktivom 2009/136/EC.

3.2. Aktivnosti na realizaciji Univerzalnog servisa

Na osnovu Uredbe o minimalnom setu usluga koje obuhvata Univerzalni servis i Zakona o elektronskim komunikacijama, Univerzalni servis u Crnoj Gori obuhvata:

- ispunjavanje opravdanog zahtjeva korisnika za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji, čime se omogućava govorna komunikacija i brzina prenosa podataka koja omogućava funkcionalni pristup internetu;
- pružanje usluge Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe za davanje informacija o telefonskim brojevima pretplatnika;
- posebne mjere i povoljnosti za lica smanjene pokretljivosti, kao i lica sa invaliditetom, uključujući i pristup hitnim službama, službi za davanje informacija o broju pretplatnika i imeniku pretplatnika, koje omogućavaju jednake mogućnosti za pristup javno dostupnim telefonskim uslugama koje imaju i drugi krajnji korisnici, kao i odgovarajući izbor operatora dostupnih većini krajnjih korisnika.

Univerzalni servis/univerzalni pristup u elektronskim komunikacijama se obezbjeđuje kroz tri ključna elementa:

- Geografska dostupnost (*Availability*) – servis je dostupan u okviru posmatranog geografskog područja;
- Infrastrukturna dostupnost (*Accessibility*) – servis je dostupan osobama sa različitim mogućnostima (psihofizičkim sposobnostima) i
- Troškovna dostupnost (*Affordability*) – cijena servisa treba da je takva da je većina korisnika može priuštiti.

Geografska dostupnost servisa je glavno obilježje Univerzalnog servisa i predstavlja obezbjeđenje osnovnog obima servisa na cijelokupnoj teritoriji za koju se Univerzalni servis planira.

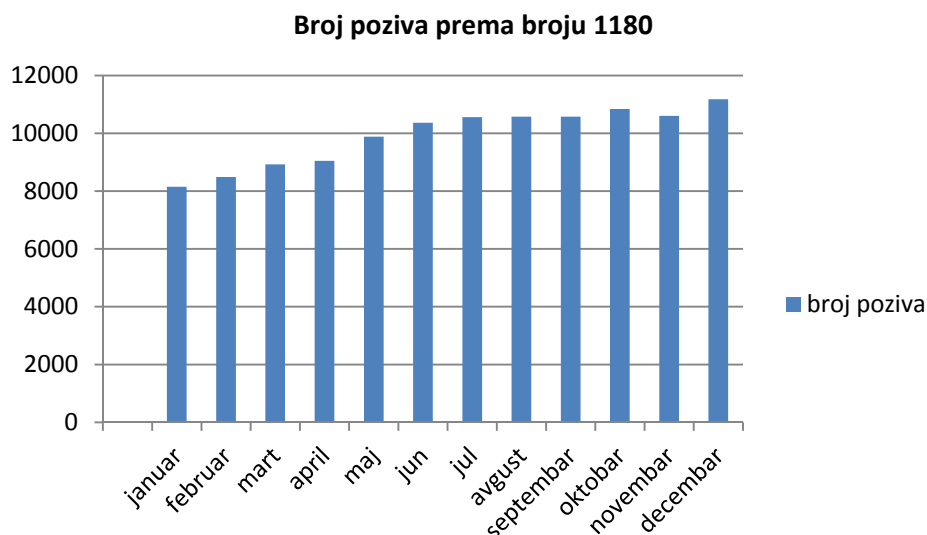
Principi infrastrukturne i troškovne dostupnosti bi u ovom slučaju podrazumijevali da je korisnicima sa invaliditetom dostupna oprema (specijalizovani aparati, uređaji...) koja je u skladu sa njihovim potrebama/mogućnostima, kao i postojanje posebnih tarifa za lica sa invaliditetom, ali i za lica sa niskim primanjima.

3.2.1. Pružanje usluge Univerzalne službe informacija i Univerzalnog imenika

Savjet Agencije je Rješenjem od 25. 01. 2011. godine, odredio privredno društvo d.o.o. MCA Maribor, Republika Slovenija, kao operatora Univerzalnog servisa za pružanje usluge Univerzalnog imenika i Univerzalne službe informacija. U cilju efikasnog obavljanja dodijeljenog posla privredno društvo d.o.o. MCA Maribor je osnovalo pravno lice u Crnoj Gori, Teleinfo.me d.o.o, sa sjedištem u Podgorici, koje će biti nosilac posla u vremenskom periodu od 5 godina. Rješenjem Agencije od 30. 06. 2011. godine, privredno društvo Teleinfo.me d.o.o. je upisano u registar operatora i istom je odobreno korišćenje numeracije predviđene Planom numeracije za Univerzalnu službu informacija ([broj 1180](#)). Teleinfo.me d.o.o. je počeo sa pružanjem usluge Univerzalne službe informacija dana 05. 12. 2011. godine.

Broj 1180 je dostupan iz svih javnih elektronskih komunikacionih mreža u Crnoj Gori. Pozivom na broj 1180 dobijaju se informacija o fiksnim i mobilnim (*post-paid* i *pre-paid*) telefonskim brojevima svih pretplatnika koji nijesu zahtijevali zabranu objavljivanja tih podataka i to po pretplatničkom broju ili korisniku broja. Cijena poziva je ista za krajnje korisnike svih mreža u Crnoj Gori i iznosila je do 01. 06. 2014. godine 26,251 €centi po pozivu, a nakon toga je rješenjem Savjeta Agencije od 14. 05. 2014. godine, smanjena na 20,468 €centi po pozivu (cijene su sa uračunatim PDV-om), što znači da je smanjena za 22%.

Tokom 2014. godine, prema broju 1180, ostvareno je 119.189 poziva u cilju dobijanja informacija o telefonskom broju željenog korisnika ili o korisniku telefonskog broja na osnovu broja telefona. Kretanje broja poziva prema broju 1180 po mjesecima tokom 2014. godine dato je na sljedećem grafiku.

U 2014. godini ostvareno je 0,976% poziva više nego u 2013. godini kada je prema broju 1180 ostvareno 118.037 poziva.

Teleinfo.me je Agenciji podnio Zahtjev za naknadu neto troška za pružanje Univerzalnog servisa za poslovnu 2013. godinu, u ukupnom iznosu od 358.077,20 €. Kako je Zakonom o elektronskim komunikacijama, član 93 stav 4, propisano da Agencija provjerava i odobrava računovodstvene iskaze i podatke iz stava 2 ovog člana i da radi provjere računovodstvenih iskaza i podataka može ovlastiti nezavisnog revizora, Savjet Agencije je 15. 04. 2014. godine, donio Zaključak o angažovanju MV Konsalt d.o.o. za vršenje revizije godišnjeg računa za 2013. godinu Teleinfo.me.

Postupajući u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Zakonom o slobodnom pristupu informacijama i Zakonom o opštem upravnom postupku, Agencija je na svojoj internet stranici <http://www.ekip.me/uservis/nt2013.php> objavila Zahtjev za naknadu neto troška za poslovnu 2013. godinu, operatora Univerzalne službe informacija i Univerzalnog imenika Teleinfo.me kao i Izvještaj o

izvršenoj reviziji Zahtjeva za naknadu neto troška operatora Univerzalnog servisa Teleinfo.me za poslovnu 2013. godinu, koji je uradio MV Konsalt d.o.o.

Nakon sprovedenog postupka javne rasprave Agencija je ocijenila da ima osnova da se odobri naknada neto troška Teleinfo.me u iznosu od 219.547,00€ i donijela odgovarajuće rješenje za naknadu neto troška pružanja Univerzalnog servisa. Isto je upućeno svim operatorima koji učestvuju u naknadi neto troška proporcionalno svojem tržišnom udjelu, operatoru Univerzalne službe informacija i Univerzalnog imenika Teleinfo.me i objavljeno na internet stranici Agencije kako je predviđeno Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o slobodnom pristupu informacijama. Svi operatori obveznici naknade neto troška su izvršili uplate kako je naloženo rješenjem.

Savjet Agencije je Rješenjem od 24. 04. 2014. godine obavezao Teleinfo.me da prvo izdanje Univerzalnog imenika odštampa u 1.000 primjeraka. Teleinfo.me je odštampao Univerzalni imenik u tri knjige sa ukupnim brojem od 3.292 strana jer se nije mogao uvezati u jednu knjigu. U prvoj knjizi su podaci za opštine: Andrijevica, Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje i Danilovgrad, u drugoj knjizi su podaci za opštine: Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Petnjica, Plav, Plužine i Pljevlja i u trećoj knjizi su podaci za opštine: Podgorica, Rožaje, Šavnik, Tivat, Ulcinj i Žabljak. Cijena Univerzalnog imenika je 2,6775€ sa PDV-om, dok je za osobe sa invaliditetom besplatan. U Univerzalnom imeniku se nalaze brojevi svih pretplatnika fiksnih i mobilnim (*post-paid* i *pre-paid*) mreža osim onih koji su zahtijevali zabranu unošenja i objavljivanja svojih podataka. Treba napomenuti da je ovo prvo štampanje jednog sveobuhvatnog imenika nakon posljednjeg štampanog izdanja iz 1996/1997 godine.

3.2.2. Pružanje usluga pristupa elektronskoj komunikacionoj mreži, telefonskih poziva i pristupa internetu

Poslije usvajanja potrebne zakonske regulative Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je po javnom konkursu u januaru 2011. godine izabrala Telenor d.o.o. Podgorica za operatora Univerzalnog servisa na period od pet godina za cjelokupno područje Crne Gore za pružanje usluga:

- ispunjavanja svakog razumnog zahtjeva korisnika za priključak na javnu telefonsku mrežu na fiksnoj lokaciji,
- obavljanje svih vrsta telefonskih poziva,
- prenos komunikacija putem telefaksa i
- prenos podataka brzinom pogodnom za funkcionalan pristup internetu,

kao i obezbjeđivanje povoljnosti za lica sa invaliditetom i korisnike sa niskim primanjima.

Telenor kao operator Univerzalnog servisa obezbjeđuje priključak na fiksnoj lokaciji po zahtjevu bilo kog građanina Crne Gore bez obzira na geografski položaj objekta u kom taj građanin stanuje u skladu sa Pravilnikom o kriterijumima za ocjenu opravdanosti zahtjeva korisnika za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži putem Univerzalnog servisa.

Agencija, Opština Danilovgrad i Telenor su u toku 2014. godine sprovodili aktivnosti na stvaranju uslova za izgradnju radio bazne stanice „Gostilje“, preko koje bi se pružao Univerzalni servis na ovom području. Telenor je 16. 12. 2014. godine pustio u rad novu radio baznu stanicu, koja mještanima MZ „Gostilje“ preko Univerzalnog servisa omogućava pristup elektronskoj komunikacionoj mreži. Ovom uslugom Telenor je, kao operator Univerzalnog servisa, stanovnicima sa područja MZ „Gostilje“ učinio dostupnim elektronske komunikacione usluge (telefonski pozivi i pristup internetu) propisanog kvaliteta jer je implementirana 3G bazna stanica.

Tokom 2014. godine ostvareni su kontakti Telenora i Agencije sa predstavnicima mjesnih zajednica „Crmnica“ (opština Bar), „Nudo“ (opština Nikšić), „Medun“ (opština Podgorica), „Barice“ (Bijelo Polje), „Pošćenje“ (Šavnik) i „Besnik“ (Rožaje) u vezi pružanja Univerzalnog servisa. Agencija je po zahtjevima korisnika za priključak putem Univerzalnog servisa odobrila Telenoru izgradnju radio baznih stanica u MZ

„Nudo“ (opština Nikšić), „Medun“ (opština Podgorica) i „Barice“ (Bijelo Polje). U toku je definisanje tehničkih rješenja za ove lokacije i ispitivanje zainteresovanosti stanovnika ostalih područja za priključke Univerzalnog servisa. U cilju bolje implementacije Univerzalnog servisa Agencija se više puta obraćala lokalnim samoupravama da dostave područja/lokacije u okviru opština za koje znaju da ne postoji mogućnost obezbjeđenja priključka na telekomunikacionu mrežu, kao i da ispituju zainteresovanost građana. U tim dopisima je naglašeno da bi u slučaju potrebe, po pozivu lokalne samouprave predstavnici Agencije i Telenora održavali prezentacije Univerzalnog servisa.

Univerzalni servis je sigurnosni mehanizam kojim se obezbjeđuje da set minimalnih elektronskih komunikacionih usluga bude dostupan svim krajnjim korisnicima, kako bi se spriječila njihova izolovanost od društva. Ovdje se pored lica sa niskim primanjima i lica sa invaliditetom prije svega misli na osobe koji žive u naseljima ruralnog karaktera i izolovanim područjima na kojima je elektronska komunikaciona mreža slabo razvijena. Zbog niske gustine stanovništva, proširenje elektronske komunikacione mreže na takva područja podrazumjeva ulaganja koja nijesu ekonomski isplativa, a zbog malog broja zahtjeva za priključak, vezivanje razumnosti zahtjeva za iznos od 20 cijena priključka po cjenovniku operatora Univerzalnog servisa, kako je bilo definisano prethodnim podzakonskim aktom, ili bilo koji drugi novčani iznos, dovodi do toga da, na područjima gdje još uvijek ne postoji pokrivenosti sa odgovarajućom telekomunikacionom infrastrukturom, ni jedan zahtjev ne može dobiti status razumnog, pa čak i u slučaju da proširenje mreže zahtjeva i relativno mala ulaganja. U cilju boljeg definisanja razumnog zahtjeva Agencija je, nakon sprovedenog javnog konsultativnog postupka, usvojila Pravilnik o kriterijumima za ocjenu opravdanosti zahtjeva korisnika za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži putem Univerzalnog servisa.

Telenor je u ponudi na javnom konkursu imao dva tarifna paketa od kojih jedan za „standardne“ korisnike Univerzalnog servisa, a drugi za lica sa invaliditetom (koji sadrže popuste). Cijene i ponude za standardne korisnike Univerzalnog servisa Telenor je promijenio na osnovu sprovedenih analiza Agencija i zahtjeva Agencije. Telenor je Univerzalni servis pružao po uslovima koji su za „standardne“ korisnike Univerzalnog servisa počeli da se primjenjuju od 01. 10. 2013. godine, dok su tarifni paketi za lica sa invaliditetom i lica sa niskim primanjima u primjeni od 07. 10. 2013. godine. Cijena priključka Univerzalnog servisa iznosile su 20,34€ za standardne korisnike, dok je priključak za osobe sa invaliditetom bio 10,00€, a za osobe sa niskim primanjima 20,00€. Osobe sa invaliditetom su bile oslobođene plaćanja mjesečne pretplate, dok istu standardni korisnici plaćaju 6,05€, a osobe sa niskim primanjima 3,20€.

Agencija je shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama u cilju smanjenja cijena pružanja usluga Univerzalnog servisa koje pruža Telenor, donijela Pravilnik o načinu procjene pristupačnosti cijena usluga i posebnih paketa Univerzalnog servisa za socijalno ugrožena lica, lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom, na osnovu kojeg je Telenor 04. 11. 2014. godine formirao ponudu za ove kategorije kojom je predviđen besplatan priključak na fiksnoj lokaciji i bez mjesečne pretplate a besplatna su i 2GB internet saobraćaja. Ostale cijene usluga poziva i prenosa podataka nalaze se u Cjenovniku koji je Telenor objavio na svojoj internet stranici. Uslovi iz nove ponude Telenora za Univerzalni servis uglavnom su uporedivi ili bolji od uslova iz najčešće korišćenih paketa javnih elektronskih komunikacionih usluga kod svih operatora.

Agencija je radi dostupnosti usluga osobama sa invaliditetom pripremila stručne osnove na osnovu kojih je organ državne uprave nadležan za telekomunikacije donio Pravilnik o vrstama povoljnosti i posebnim mjerama za pristup javnim elektronskim komunikacionim uslugama za lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. Ovim Pravilnikom je predviđeno da povoljnosti za obezbjeđenje pristupa elektronskim komunikacionim uslugama za lica sa invaliditetom, podrazumijevaju obezbjeđivanje fizičke i ekonomske mogućnosti za pristup javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama, koja se izjednačava sa mogućnostima drugih krajnjih korisnika. Takođe je propisano da operatori licima sa invaliditetom, omogućavaju nabavku ili iznajmljivanje odgovarajuće terminalne opreme po povlašćenim uslovima, a operatori Univerzalnog servisa bez naknade.

Povodom trećeg decembra međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, a u cilju boljeg upoznavanja osoba sa invaliditetom sa mogućnostima Univerzalnog servisa i njihove inkluzije u društvo, kao i sa preduzetim mjerama i povoljnostima za omogućavanje pristupa elektronskim komunikacionim uslugama osobama sa

invaliditetom, Agencija je organizovala sastanak 28. 11. 2014. godine. Na sastanak su pozvani predstavnici udruženja osoba sa invaliditetom, predstavnici Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije i Ministarstva rada i socijalnog staranja, kao i predstavnici najvećih operatora javnih elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori: Crnogorskog Telekom, Telenora i M:Tela. Sastanku su prisustvovali predstavnici Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije, predstavnici Crnogorskog Telekom, Telenora i M:Tela, predstavnici Saveza gluvih i nagluvih Crne Gore, Udruženja skleroze multipleks Crne Gore, Saveza udruženja paraplegičara Crne Gore, Saveza roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Naša inicijativa“, Nacionalne asocijacije roditelja djece sa smetnjama u razvoju - „NARDOS“, Udruženja paraplegičara Podgorica i Saveza civilnih invalida rata Crne Gore SCIRCG. Na ovom sastanku su prezentacije o Univerzalnog servisu i propisima kojima se reguliše Univerzalni servis održali predstavnici Agencija, a predstavnici Crnogorskog Telekom, Telenora i M:Tela prezentacije o njihovim ponudama za osobe sa invaliditetom, koje su u pojedinim segmentim i do 50% povoljnije od njihovih najkorišćenijih paketa u standardnoj ponudi.

Telenor se obratio Agenciji Zahtjevom za naknadu neto troška za poslovnu 2013. godinu, od 16. 06. 2014. godine, kojim je tražena naknada neto troška u ukupnom iznosu od 163.719,40 €, pri čemu je dostavio račune dobavljača i izvršilaca usluga za sve stavke iz Zahtjeva, koji se odnose na troškove izgradnje radio bazne stanice u MZ Trešnjevo Opština Cetinje. Agencija je sačinila predlog Rješenja za naknadu neto troška za poslovnu 2013. godinu i dostavila ga operatoru Univerzalnog servisa za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji uz posebne mjere i povoljnosti za lica sa invaliditetom i socijalno ugrožena lica, kao i svim operatorima elektronskih komunikacija čiji je dio u ukupnom godišnjem prihodu u oblasti elektronskih komunikacija veći od 2%, na davanje komentara, primjedbi, mišljenja i sugestija do 21. 07. 2014. godine. Takođe, u skladu sa članom 142 Zakona o opštem upravnom postupku, Agencija je po predmetnom predlogu Rješenja održala javnu raspravu dana 23. 07. 2014. godine, o kojoj je sačinjen Zapisnik koji je potpisan od predstavnika svih operatora, čiji sastavni dio su komentari na predlog Rješenja. Tim zapisnikom konstatovane su sve primjedbe učesnika na prijedlog rješenja.

Razmatrajući Zahtjev Telenora za naknadu neto troška za poslovnu 2013. godinu, Agencija je ocijenila da ima osnova da se priznaju neto troškovi Telenoru za pružanje usluge Univerzalnog servisa za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji uz posebne mjere i povoljnosti za lica sa invaliditetom i socijalno ugrožena lica za 2013. godinu, u iznosu od 163.500,84 €. Svi operatori obveznici naknade neto troška su izvršili uplate kako je naloženo rješenjem.

Informacije o Univerzalnog servisu u Crnoj Gori nalaze se na internet stranici Agencije www.ekip.me/uservis.

3.3. Kvalitet Univerzalnog servisa u sektoru elektronskih komunikacija

Na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama izabrani operatori dužni su, da Agenciji kvartalno dostavljaju podatke o izmjerenim parametrima kvaliteta usluga Univerzalnog servisa za uslugu koju pružaju, a na osnovu rješenja o izboru operatora Univerzalnog servisa dužni su da dostave i godišnji izvještaj o vrijednostima pokazatelja kvaliteta usluga Univerzalnog servisa za uslugu koju pružaju, sve u skladu sa Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa. S tim u vezi, a prema članu 3. Pravilnika o kvalitetu usluga Univerzalnih usluga, propisani su parametri kvaliteta usluga Univerzalnog servisa. Operatori Univerzalnog servisa vršili su mjerenje parametara kvaliteta usluge iz opsega usluga Univerzalnog servisa koju pružaju, u skladu sa definicijama i metodama navedenim u tehničkom uputstvima METI ETSI EG202 057-1, METI ETSI EG 201 769-1 i METI ETSI EG 202 057-4.

Operator Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe informacija Teleinfo.me d.o.o. je dostavio Agenciji sledeće podatke koji se odnose na 2014. godinu:

- Prosječno vrijeme odziva kontakt osobe operatora (telefoniste) je iznosilo 6,59 sekundi;
- Na broj Univerzalne službe informacija 1180 bilo je upućeno ukupno 119.189 poziva, od kojih je:
 - na 92,37% poziva odgovor Univerzalne službe informacija bio je u vremenu kraćem od 20 sekundi,
 - na 2,70% poziva odgovor Univerzalne službe informacija je uslijedio nakon 20 sekundi,
 - 4,93% poziva je bilo prekinuto nakon 20 sekundi.

Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa definisano je da prosječno vrijeme odziva Univerzalne službe informacija ne smije preći 15 sekundi u jednoj godini, kao i da procenat poziva na koje Univerzalna služba informacija odgovori u vremenu do 20 sekundi, ne smije biti manji od 80% u jednoj godini. Na osnovu prethodnih podataka može se zaključiti da Univerzalna služba informacija i izabrani operator Teleinfo.me d.o.o. ispunjavaju sve kriterijume definisane Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa za uslugu koju pružaju.

Telenor d.o.o. Podgorica je dostavio Agenciji sledeće podatke o parametrima kvaliteta usluge iz opsega usluga Univerzalnog servisa koju pružaju: vrijeme uspostavljanja usluge, učestalost kvarova na pristupnoj liniji, vrijeme otklanjanja kvara, učestalost neuspješnih poziva, vrijeme uspostavljanja poziva, učestalost prigovora na račun za usluge Univerzalnog servisa i minimalna brzina prenosa podataka za pristup internetu (izlazna brzina „upload“ i ulazna brzina „download“). Izmjereni parametri su u granicama vrijednosti navedenih Pravilnikom o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa. Neki od njih su:

- Učestalost neuspješnih poziva kod:
 - nacionalnih poziva je iznosio 0,90%,
 - međunarodnih poziva je iznosio 1,90%.
- Vrijeme uspostavljanja poziva:
 - prosječno vrijeme za sve nacionalne pozive je iznosilo 5,5 sec.
- Učestalost prigovora na račun za usluge Univerzalnog servisa:
 - % u jednoj godini je 0%.
- Minimalna brzina prenosa podataka za pristup internetu:
 - Brzina slanja podataka („upload“) podrazumijeva maksimalnu brzinu slanja podataka ostvarenu u 95% slučajeva, izražena u kbit/s i ista je iznosila 474kbit/s i
 - Brzina preuzimanja podataka („download“) podrazumijeva maksimalnu brzinu preuzimanja podataka ostvarenu u 95% slučajeva, izražena u kbit/s i ista je iznosila 1.637 kbit/s.

Korisnici dijela Univerzalnog servisa koji pruža Telenor izražavaju zadovoljstvo kvalitetom Univerzalnog servisa i telefonske veze koju imaju. Izražavaju mišljenje da je ovaj sistem veoma koristan i zapravo jedini mogući za ljude koji žive u udaljenim i nepristupačnim područjima gdje je komunikacija u svakom smislu otežana.

Za potrebe Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencija za ispitivanje javnog mnjenja „Damar“ iz Podgorice je sprovedla istraživanje o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori. Istraživanje je sprovedeno u decembru 2014. godine. Treći dio anketnog upitnika se odnosio na informisanost građana o broju 1180, odnosno o Univerzalnoj službi informacija i stepenu zadovoljstva uslugom ovog servisa. Prema rezultatima istraživanja za servis na kojem građani mogu da dobiju informacije o telefonskom broju korisnika fiksne i mobilne telefonije (broj 1180) čulo je 41,4% ispitanika (u 2013. godini je bilo 31,6%). Od onih koji su čuli za broj 1180, 82,3% ispitanika je odgovorilo da zna koje informacije može dobiti pozivom na navedeni broj (u 2013. godini je bilo 72,1%). Više od polovine anketiranih koji su čuli za broj 1180, zatražilo je informacije preko ovog servisa i oni su pruženom uslugom zadovoljni (veoma i uglavnom) u 94,2% slučajeva, što predstavlja blagi pad stepena zadovoljstva u odnosu na 2013. godinu (97,1% slučajeva). Kada su u pitanju pojedinačne usluge, ispitanici su najviše zadovoljni kvalitetom odgovora (96,8%) i kulturom ophođenja (96,3%).

4. DODIJELJENI OGRANIČENI RESURSI

4.1. Dodijeljene radio-frekvencije i ocjena njihovog racionalnog korišćenja

Radio-frekvencijski spektar je ograničeni prirodni resurs koji predstavlja dobro od opšteg interesa nad kojim svojinska prava i ovlašćenja vrši Crna Gora. Nadležni državni organi, saglasno međunarodnim propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori, obezbjeđuju efikasno i nesmetano korišćenje radio-frekvencijskog spektra i obezbjeđuju prava Crne Gore u orbitalnim pozicijama. Agencija je ovlašćena da upravlja, vrši nadzor i kontrolu korišćenja radio-frekvencijskog spektra u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Planom namjene i planovima raspodjele radio-frekvencija i međunarodnim sporazumima.

Planom namjene radio-frekvencijskog spektra („Službeni list Crne Gore“ broj 28/14), kog je donijela Vlada Crne Gore dana 08. 05. 2014. godine, utvrđuje se namjena radio-frekvencijskih opsega za pojedine radiokomunikacione službe u skladu sa propisima o radiokomunikacijama Međunarodne unije za telekomunikacije.

Osim Plana namjene, za upravljanje radio-frekvencijskim spektrom veoma je važno i donošenje odgovarajućih planova raspodjele. Planom raspodjele radio-frekvencija iz određenog opsega utvrđuje se podjela opsega na radio-frekvencijske kanale, bliži uslovi, način korišćenja i način dodjele radio-frekvencija jednoj ili više određenih radiokomunikacionih službi, saglasno Planu namjene radio-frekvencijskog spektra.

Agencija je, u 2014. godini, u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama donijela sljedeće planove raspodjele radio-frekvencija iz oblasti mobilnih radiokomunikacija:

- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 410-430 MHz za PMR/PAMR sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 49/14)
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 790-862 MHz za TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 55/14),
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 880-915/925-960 MHz za GSM i TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 53/14)
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1710-1785/1805-1880 MHz za GSM/DSC1800 i TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 53/14) i
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1900-1920 MHz, 1920-1980-2110-2170 MHz i 2010-2025 MHz za TRA-ECS sisteme ("Službeni list Crne Gore" broj 59/14)

U 2014. godini donijeti su :

- Plan raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju ("Službeni list Crne Gore" broj 55/14) i
- Odluka o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori ("Službeni list Crne Gore" broj 12/14, 31/14 i 36/14).

Tokom 2014. godine donijeto je ukupno 958 odobrenja o korišćenju radio-frekvencija i rješenja o utvrđivanju tehničkih i operativnih uslova za korišćenje odobrenih radio-frekvencija. U istom periodu je oduzeto 102 odobrenja o korišćenju radio-frekvencija.

LTE servis je na kraju 2014. godine bio dostupan u 21-oj opštini u Crnoj Gori. Telenor-ova LTE mreža je prva komercijalna 4G mreža u regionu, a na kraju 2014. godine LTE usluge su bile dostupne u opštinama Podgorica, Cetinje, Bar, Nikšić, Budva, Herceg Novi, Tivat, Berane, Danilovgrad, Kotor, Pljevlja, Bijelo Polje,

Rožaje i Ulcinj. Crnogorski Telekom je do kraja 2014. godine LTE servis omogućio u svim opštinama, osim u opštinama Petnjica i Gusinje.

M:Tel je i tokom 2014. godine sprovodio rekonstrukciju okosnice mreže, optimizujući širine kanala u zavisnosti od realnih potreba za kapacitetom pojedinih veza, oslobodivši značajan dio radio-frekvencijskih resursa u tim opsezima, čime je doprinio racionalnom korišćenju radio-frekvencijskog spektra.

4.1.1. Dodijeljene radio-frekvencije

Fizička i pravna lica radio-frekvencije mogu da koriste na osnovu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija, koje izdaje Agencija. Izuzetak predstavljaju radio-frekvencije koje se koriste u skladu sa Pravilnikom o radio-frekvencijama i uslovima pod kojima se radio-frekvencije mogu koristiti bez odobrenja za korišćenje radio-frekvencija („Službeni list Crne Gore“ broj 47/2014 i 50/2014).

Tokom 2014. godine je donijeto **958** odobrenja o korišćenju radio-frekvencija i rješenja o utvrđivanju tehničkih i operativnih uslova za korišćenje odobrenih radio-frekvencija, a oduzeto je **102**. U sledećoj tabeli je dat pregled broja izdatih i oduzetih odobrenja i rješenja po radiokomunikacionim službama.

Pregled izdatih odobrenja i rješenja po radiokomunikacionim službama

Radiokomunikaciona služba		Broj izdatih odobrenja	Broj oduzetih odobrenja
FIKSNA	radio-relejne veze	284	61
MOBILNA	funkcionalni sistemi	7	1
	tehnički uslovi za GSM/DCS1800/UMTS/LTE radio bazne stanice	532	26
POMORSKA	kopnene radio stanice za podršku kretanju plovila i radio stanice na plovilima	79	2
VAZDUHOPLOVNA	radio stanice na vazduhoplovima	12	7
RADIO-AMATERSKA	amaterske radio stanice	18	0
SATELITSKA	fiksna satelitska, VSAT ili SNG stanica	1	0
RADIO-DIFUZNA	TV i FM predajnici i veze za dotur modulacionog signala	25	5
UKUPNO		958	102

4.1.2. Analiza zauzetosti najznačajnijih radio-frekvencijskih opsega

4.1.2.1. Fiksna i mobilna služba

U Crnoj Gori su, na ekskluzivnoj osnovi na njenoj cijeloj teritoriji, dodijeljeni radio-frekvencijski resursi iz sljedećih radio-frekvencijskih opsega:

- 380-400 MHz za realizaciju TETRA sistema;
- 410-430 MHz za realizaciju CDMA PAMR elektronske komunikacione mreže;
- 880-915/925-960 MHz za E-GSM/GSM mobilne javne elektronske komunikacione mreže²⁶;
- 1710-1785/1805-1880 MHz za DCS1800 mobilne javne elektronske komunikacione mreže²⁷;

²⁶ U opsegu 880-915/925-960 MHz dozvoljen je refarming (implementiran IMT-2000/UMTS).

²⁷ U opsegu 1710-1785/1805-1880 MHz dozvoljen je refarming (implementiran IMT-2000/LTE)

- 1900-1920/1920-1980/2110-2170 MHz za IMT-2000/UMTS mobilne javne elektronske komunikacione mreže;
- 3410-3600 MHz za FWA/BWA sisteme;
- 11,7-12,5 GHz za prenos i emitovanje signala posredstvom bežičnih distributivnih sistema do krajnjih korisnika.

Radio-frekvencije iz opsega **380-400 MHz** za realizaciju TETRA sistema su dodijeljene privrednom društvu WIRELESS MONTENEGRO d.o.o. koje je osnovala Vlada Crne Gore zajedno sa Austrijskom kompanijom GmbH EOSS Austrija kroz privatno-javno partnerstvo. Cilj stvaranja ovog sistema je obezbjeđivanje komunikacionih kanala za potrebe državne uprave (policija, vojska, bezbjednost, službe zaštite i druge hitne služne). Odobrenje je izdato u maju 2012. godine na period od pet godina. Nosilac Odobrenja za radio-frekvencije, saglasno članu 125 Zakona ne plaća godišnju regulatornu naknadu za korišćenje radio-frekvencija i godišnju naknadu za administriranje radio-frekvencijskog spektra. Dodijeljena su dva uparena radio-frekvencijska bloka širine 2x2 MHz. Svaki blok se sastoji od 80 dvosmjernih radio kanala širine 2x25 kHz. Način realizacije dupleksnog prenosa zasnovan je na razdvajanju direktnog (*downlink*) i povratnog (*uplink*) kanala u frekvencijskom (FDD) domenu. Do sada je u dvije faze instalirano ukupno 33 TETRA radio bazne stanice, a servis je dostupan u svim opštinama Crne Gore.

Radio-frekvencije (dva uparena radio-frekvencijska kanala širine 2x1,25 MHz) iz opsega **410-430 MHz** za realizaciju CDMA PAMR elektronske komunikacione mreže su dodijeljene privrednom društvu BBMi d.o.o. krajem 2011. godine na period od 5 godina. BBMi još uvijek nije započeo sa pružanjem usluga korisnicima a do sada je instalirao jednu CDMA radio baznu stanicu u Podgorici. Kompaniji Pronto-Tel Company je, u decembru 2014. godine, konstatovan prestanak važenja odobrenja za korišćenje dodijeljenih radio-frekvencija iz opsega 410-430 MHz, zbog neispunjavanja uslova iz istog.

Radio-frekvencije iz opsega 880-915/925-960 MHz, 1710-1785/1805-1880 MHz i 1900-1920/1920-1980/2110-2170 MHz, namijenjenih za mobilne komunikacione mreže, dodijeljene su mobilnim operatorima Telenoru, Crnogorskom Telekomu i M:Telu. U opsegu **880-915/925-960 MHz** Telenoru je odobreno korišćenje bloka širine 2x13,2 MHz, Crnogorskom Telekomu bloka širine 2x11,4 MHz, a M:Telu bloka širine 2x9,8 MHz. Slijedeći princip tehnološke neutralnosti odobren je *refarming* u ovom opsegu, tako da su sva tri operatora osim GSM, implementirali i UMTS tehnologiju u cilju proširivanja 3G pokrivenosti u ruralnim oblastima. U opsegu **1710-1785/1805-1880 MHz** Telenor raspolaže blokom širine 2x29,6 MHz, Crnogorski Telekom blokom širine 2x24,8 MHz, a M:Tel blokom širine 2x20 MHz. Slijedeći princip tehnološke neutralnosti odobren je *refarming* u ovom opsegu, što su Telenor i Crnogorski Telekom iskoristili za implementaciju LTE tehnologije. Telenorova LTE mreža je prva komercijalna 4G mreža u regionu i do sada su LTE usluge dostupne u opštinama Podgorica, Cetinje, Bar, Nikšić, Budva, Herceg Novi, Tivat, Berane, Danilovgrad, Kotor, Pljevlja, Bijelo Polje, Rožaje i Ulcinj. Crnogorski Telekom je LTE servis omogućio u svim opštinama, osim u opštinama Petnjica i Gusinje. M:Tel svoj blok širine 2x20 MHz u opsegu 1710-1785/1805-1880 MHz koristi isključivo za DCS1800. Opseg **1900-1920/1920-1980/2110-2170 MHz** se od strane sva tri mobilna operatora koristi za 3G (IMT-2000/UMTS). Telenor raspolaže blokom širine 2x25+5 MHz, Crnogorski Telekom blokom širine 2x20+5 MHz, a M:Tel blokom širine 2x15+5 MHz.

Kada je riječ o opsegu **3410-3600 MHz**, nosioci odobrenja na kraju 2014. godine su bile kompanije M:Tel, WiMAX Montenegro d.o.o. i Montenegro Connect d.o.o. Privrednom društvu BBMi d.o.o. je od kraja 2014. godine prestalo da važi odobrenje za korišćenje radio-frekvencija iz ovog opsega na njegov zahtjev. Trenutno FWA/BWA servise na komercijanoj osnovi pružaju samo M:Tel i WiMAX Montenegro, dok Montenegro Connect još uvijek nije započeo sa realizacijom BWA mreže. S obzirom da mu odobrenje ističe 23. 02. 2015. godine, jasno je da do realizacije BWA mreže neće doći.

U opsegu **11,7 – 12,5 GHz**, koji je dodijeljen za prenos i emitovanje signala posredstvom bežičnih distributivnih sistema do krajnjih korisnika (MMDS – *Multichannel Multipoint Distribution Service*), samo je dio opsega od 11,9 – 12,3 GHz dodijeljen privrednom društvu Broadband Montenegro A.D. od čega isti koristi 320 MHz, što je dovoljno za broj TV programa koji trenutno imaju u ponudi. Preostalih 80 MHz biće

4. Dodijeljeni ograničeni resursi

iskorišćeno prilikom najavljenog proširenja liste programa u odnosu na postojeću ponudu ovog privrednog društva.

Povezivanje svojih baznih stanica na upravljačko-komutacione centre, smještene u Podgorici, privredna društva Telenor d.o.o. i M:Tel d.o.o. ostvaruju sistemima dvosmjernih fiksnih veza realizovanih u formi prstenova i to na opsezima:

- 6 GHz_L (5925 - 6425 MHz u skladu sa Preporukom ERC/REC/14-01)
- 6 GHz_U (6425 - 7125 MHz u skladu sa Preporukom ERC/REC/14-02)
- 8 GHz (7725 - 8275 MHz u skladu sa Preporukom ECC/REC/(02)06)
- 11 GHz (10,7 - 11,7 GHz u skladu sa Preporukom ERC/REC/12-06)

Radio-difuzni centar d.o.o. je prenosni sistem realizovao kombinovanim korišćenjem dva opsega:

- 6 GHz_U (6425 - 7125 MHz u skladu sa Preporukom ERC/REC/14-02)
- 7 GHz_U (7425 - 7725 MHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 385-10 i ECC/REC/(02)06).

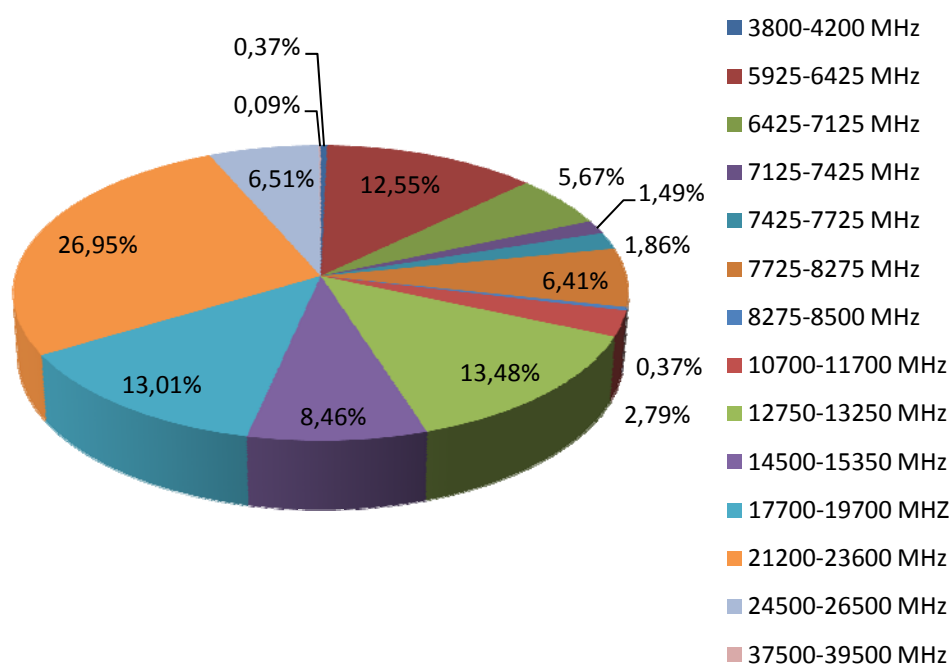
Zajednička trasa ovih sistema prenosa je najznačajniji radio-koridor u Crnoj Gori Lovćen – Bjelasica (86,5 km vazdušne linije).

Crnogorski Telekom svoj sistem prenosa uglavnom bazira na upotrebi optičkog vlakna.

Povezivanje baznih radio-stanica do najpogodnije priključne tačke pomenutih prenosnih sistema, realizuje se dvosmjernim fiksnim vezama u opsezima:

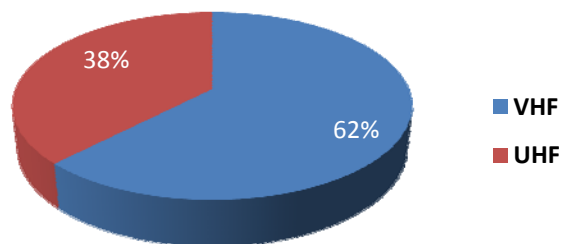
- 13 GHz (12,75 - 13,25 GHz u skladu sa Preporukom ERC/REC/12-02)
- 15 GHz (14,5 - 15,35 GHz u skladu sa Preporukom ERC/REC/12-07)
- 18 GHz (17,7 - 19,7 GHz u skladu sa Preporukom ERC/REC/12-03)
- 23 GHz (21,2 – 23,6 GHz u skladu sa Preporukom T/R 13-02 Annex A)
- 26 GHz (24,5 – 26,5 GHz u skladu sa Preporukom T/R 13-02 Annex B).

Na sljedećem grafiku je dat odnos radio-frekvencijskih kanala po radio-frekvencijskim opsezima, dodijeljenih uglavnom operatorima javnih elektronskih komunikacija, koji na ovim opsezima u zavisnosti od svojih potreba realizuju fiksne veze malih, srednjih i velikih kapaciteta.

U 2014. godini je nastavljena tendencija porasta korišćenja radio-frekvencijskih resursa na višim opsezima, posebno iz opsega 21,200-23,600 GHz (23 GHz) iz razloga što su operatori u dovoljnoj mjeri razvili okosnice svojih prenosnih sistema, dok se prostor za dalju nadgradnju prenosne mreže otvara u realizaciji priključnih veza na okosnicu sistema prenosa, što uglavnom podrazumijeva kraća rastojanja. Stoga je za njihovu uspješnu realizaciju najpogodnije, posebno sa aspekta racionalnosti korišćenja radio-spektra, koristiti radio-frekvencije iz tzv. „viših“ opsega. I u 2014. godini M:Tel je nastavio sa rekonstrukcijom okosnice mreže (*backbone*). Naime M:Tel je nastavio da koristi iste radio-frekvencijske opsege namijenjene realizaciji fiksnih dvosmjernih veza, optimizujući širine kanala u zavisnosti od realnih potreba za kapacitetom pojedinih veza, što je rezultiralo smanjenjem ukupnog broja bodova po osnovu korišćenja fiksnih veza. Na ovaj način je M:Tel, oslobodivši značajan dio radio-frekvencijskih resursa u tim opsezima, doprinio racionalnom korišćenju radio-frekvencijskog spektra. Nasuprot tome, kod ostalih operatora se uočava trend povećanja kapaciteta prenosnih sistema kao podrške za pružanje servisa sa LTE baznih stanica.

Profesionalni (privatni) mobilni radio (PMR-Professional (Private) Mobile Radio) je dio kopnene mobilne službe zasnovan na korišćenju simpleksnog, poludupleksnog i po mogućnosti dupleksnog načina rada na nivou terminala u cilju obezbjeđivanja komunikacija zatvorenoj korisničkoj grupi. PMR obično koriste privredna društva za potrebe vršenja svoje djelatnosti tj. njihovi funkcionalni sistemi. U Crnoj Gori PMR sistemi su realizovani na VHF (146-174 MHz) i UHF (440-470 MHz) radio-frekvencijskim opsezima, u odnosu 62% prema 38% respektivno, što pokazuje procentualno povećanje korišćenja UHF opsega u 2014. godini u odnosu na 2013. godinu. Na sljedećem grafiku dat je odnos zastupljenosti korišćenja ova dva opsega:

U oba pomenuta opsega postoji dovoljno raspoloživih resursa za potencijalne buduće korisnike. Radio-frekvencije se dodjeljuju u skladu sa ECC Preporukom T/R 25-08.

4.1.2.2. Pomorska i vazduhoplovna služba

U toku 2014. godine Agencija je u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Planom namjene radio-frekvencijskog spektra i Odluke o planu raspodjele radio-frekvencija iz dijela VHF opsega (156,00-162,05 MHz) namijenjenih pomorskoj mobilnoj radio službi („Službeni list Crne Gore“ br. 67/10) izdala 79 odobrenja za korišćenje radio-frekvencija na plovilima, a oduzela 2 odobrenja.

Agencija je 20. 05. 2014. godine, shodno odredbama Zakona o sigurnosti pomorske plovidbe ("Službeni list Crne Gore", broj 62/13), donijela Pravilnik o načinu, uslovima i postupku određivanja pozivnog znaka i međunarodnog pomorskog radiokomunikacionog identifikacionog broja za radio uređaje u pomorskim mobilnim radiokomunikacijama. U toku 2014. godine, Agencija je donijela 15 rješenja o određivanju pozivnog znaka i/ili MMSI broja.

Za korišćenje radio-frekvencija na vazduhoplovima je izdato 12 odobrenja, a oduzeto 7. Radio-frekvencije su dodijeljene u skladu međunarodnim planovima za vazduhoplovnu službu.

4.1.2.3. Radioamaterska služba

Radio-frekvencije za radioamatersku službu dodijeljuju se u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Planom namjene radio-frekvencijskog spektra, Pravilnikom o radioamaterskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore“ br. 23/14) i Planom raspodjele radio-frekvencija namijenjenih radioamaterskoj službi („Službeni list Crne Gore“ br. 25/12). Tokom 2014. godine donijeto je ukupno 18 odobrenja.

4.1.2.4. Satelitska služba

Tokom 2014. godine izdato je jedno odobrenje za korišćenje radio-frekvencija za potrebe rada fiksne satelitske stanice koja se koristi u cilju dotura televizijskog modulacionog signala za emitovanje u satelitskoj radio-difuznoj službi. Odobrenje je izdato RTV Atlas d.o.o. za potrebe dotura televizijskog programa do satelita sa kojeg se isti emituje.

4.1.2.5. Radio-difuzna služba

Agencija je u 2014. godini elektronskim medijima izdavala rješenja o odobrenju za korišćenje radio-frekvencija, shodno podnesenim zahtjevima, a u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama, Zakona o elektronskim medijima i odgovarajućim planovima raspodjele radio-difuznih frekvencija.

Lokalnom javnom emiteru "Radio Televizija Budva" d.o.o. Budva, Agencija je postupajući po njihovom zahtjevu izdala odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 470-862 MHz, za emitovanje televizijskog signala sa lokacija Spas, Rt Zavala i Velji Grad, kao i odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz, za emitovanje radijskog signala sa lokacija Spas i Velji Grad. S obzirom da su predmetne radio-frekvencije Planom namjene radio-frekvencijskog spektra namijenjene za radio-difuznu službu, shodno članu 115 stav 2 Zakona, odobrenja su izdata sa periodom važenja do isteka važenja odgovarajućeg odobrenja za emitovanje radijskih i/ili televizijskih programa regulatornog organa nadležnog za oblast elektronskih medija, odnosno za analognu televiziju sa periodom važenja do 17. 06. 2015. godine imajući u vidu da je navedeni datum krajnji rok za prelazak na digitalne radio-difuzne sisteme, a za emitovanje radio signala do 04. 03. 2028. godine.

Rješenje o odobrenju za korišćenje radio-frekvencija izdata javnom lokalnom servisu "Televizija Budva" prestala su da važe, a rješenje o odobrenju za korišćenje radio-frekvencija, koje je bilo izdato javnom lokalnom servisu "Radio Budva", Agencija je po službenoj dužnosti stavila van snage odgovarajućim rješenjem, imajući u vidu da je došlo do promjene registracije javnih lokalnih servisa "Radio Budva" i "Televizija Budva" u jedinstveno privredno društvo "Radio Televizija Budva" d.o.o. Budva, kojem su izdata odobrenja po zahtjevu.

Lokalnom javnom emiteru "Radio i Televizija Nikšić" d.o.o. Nikšić, Agencija je, postupajući po zahtjevu za produženje korišćenja radio-frekvencija za emitovanje televizijskog signala iz opsega 174-230 MHz, 470-862 MHz kao i dotur modulacionog signala iz opsega 2300-2500 MHz, donijela odobrenja za korišćenje radio-frekvencija sa lokacija Suđina Glava-Tović, Nikšić (grad), Nikšićka Župa, Ostrog, Stojkovac, Zavorovi i Šavnik, kao i odobrenje za realizaciju fiksne veze za dotur modulacionog signala Studio-Suđina Glava.

Privrednom društvu "Ast" d.o.o. Podgorica, Agencija je postupajući po službenoj dužnosti donijela rješenje kojim prestaje da važi korišćenje radio-frekvencije 102,1 MHz iz opsega 87,5-108 MHz, na emisionoj lokaciji Balj u opštini Andrijevića. Naime po zahtjevu ovog privrednog društva, regulatorni organ za oblast medija je donio izmjenu odobrenja za emitovanje opšteg radijskog programa, iz razloga odustajanja od daljeg emitovanja sa predmetne lokacije, pa je Agencija shodno članu 121 Zakona o elektronskim komunikacijama utvrdila prestanak važenja odobrenja za korišćenje odgovarajuće radio-frekvencije.

Nevladinoj organizaciji "Udruženje Adriatic Zvijezda (Adriatic Star)" Bijelo Polje, postupajući po njihovim zahtjevima, Agencija je donijela odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz za emitovanje radijskog signala na frekvenciji 91,2 MHz sa lokacije Vrmac u opštini Kotor i 104,3 MHz sa lokacije Spas u opštini Budva, kao i odobrenje za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 1.518-1.535 MHz za realizaciju fiksne veze od lokacije studija Adriatic radija do lokacije Obrov u opštini Bijelo Polje.

Privrednom društvu "Hit FM" d.o.o. Podgorica, Agencija je postupajući po njihovom zahtjevu donijela odobrenje za korišćenje radio-frekvencije 107,3 MHz iz opsega 87,5-108 MHz za emitovanje radijskog signala sa lokacije Sjenica, u Glavnom gradu Podgorica, kao i odobrenje za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 1.452-1.492 MHz za realizaciju jednosmjernne fiksne veze od lokacije studija ove radijske stanice do emisionog objekta Sjenica.

Privrednom društvu "Topolica" d.o.o. Bar, postupajući po njihovom zahtjevu Agencija je donijela odobrenje za korišćenje radio-frekvencije 103,0 MHz iz opsega 87,5-108 MHz za emitovanje radijskog signala sa lokacije Sjenica, u Glavnom gradu Podgorica.

Privrednim društvima "Jumedia Mont" d.o.o. Podgorica i "M.D. Company" d.o.o. Podgorica, Agencija je postupajući po njihovim zahtjevima donijela odobrenja za korišćenje radio-frekvencija 107,7 MHz i 101,3 MHz respektivno, iz opsega 87,5-108 MHz za emitovanje radijskog signala sa lokacije Velji Grad, u opštini Bar. Privrednom društvu "M.D. Company" d.o.o. Podgorica, Agencija je takođe postupajući po njihovom zahtjevu dodijelila i odobrenje za korišćenje radio-frekvencije 93,0 MHz sa lokacije Cetinje u istoj opštini.

Nevladinom udruženju "Studentska Aktivna Frekvencija Radijske Avangarde (SAFRA)", sa sjedištem u Podgorici, postupajući po njihovom zahtjevu Agencija je donijela odobrenje za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 1.452-1.492 MHz za realizaciju jednosmjernne fiksne veze od lokacije studija te radijske stanice (Radio Krš) do emisionog objekta Sjenica.

Nevladinoj organizaciji Hrvatska krovna zajednica "Dux Croatorum" sa sjedištem u Tivtu, Agencija je postupajući po njihovom zahtjevu donijela odobrenje za korišćenje radio-frekvencije 100,8 MHz sa lokacije Luštica u opštini Herceg Novi.

Nevladinoj organizaciji "Kulturni centar Homer" sa sjedištem u Podgorici, postupajući po njihovim zahtjevima Agencija je donijela odobrenje za korišćenje radio-frekvencije 100,6 MHz iz opsega 87,5-108 MHz za emitovanje radijskog signala sa lokacije Sjenica, kao i odobrenje za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 1.452-1.492 MHz za realizaciju jednosmjernne fiksne veze od lokacije studija ove radijske stanice (Radio Homer) do pomenutog emisionog objekta.

Agencija je postupajući po službenoj dužnosti donijela rješenje kojim je Privrednom društvu "TV Comm" d.o.o. Podgorica utvrđen prestanak važenja odobrenja za korišćenje radio-frekvencijskog kanala 53, iz opsega 470-862 MHz, na lokaciji Sjenica, za emitovanje televizijskog signala posredstvom analognih zemaljskih radio-difuznih sistema, imajući u vidu da je ovo privredno društvo odustalo od emitovanja programa sa te lokacije, nakon čega je regulatorni organ za programske sadržaje donio izmjenu odobrenja za emitovanje programa.

Privrednom društvu "Boin" d.o.o. iz Podgorice, Agencija je u predmetu izdavanja odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 470-862 MHz za emitovanje radio-difuznih signala utvrdila korišćenje kanala 53 sa lokacije Sjenica, kao zamjenu za korišćenje kanala 57 sa lokacije Tuzi, na kojem je vanrednom kontrolom i monitoringom radio-frekvencijskog spektra konstatovana smetnja iz pravca Albanije imajući u vidu da je pomenuti medij izrazio namjeru da se problem štetne smetnje riješi dislokacijom na emisioni objekat Sjenica sa kojeg se ostvaruje bolje pokrivanje Glavnog grada, uključujući i ciljanu zonu gradske opštine Tuzi.

Privrednom društvu "Angel" D.O.O. Podgorica Agencija je postupajući po službenoj dužnosti donijela rješenje kojim je utvrđen prestanak važenja odobrenja za korišćenje radio-frekvencija, imajući u vidu da je na osnovu kontrole i monitoringa radio-frekvencija sprovedenih u 2013. godini, konstatovano da ovo privredno društvo u dužem periodu nije koristilo radio-frekvencije, te da je na osnovu pravnosnažnog rješenja o stečaju izvršeno brisanje istog iz Centralnog registra privrednih subjekata.

4.1.3. Neracionalno korišćenje radio-frekvencija

Jedan od zaključaka koji se donosi na osnovu rezultata mjerenja u postupcima kontrole i monitoringa radio-frekvencijskog spektra, između ostalog jeste i utvrđivanje racionalnosti korišćenja radio-frekvencija. U slučaju da se kontrolom i monitoringom utvrdi da korisnik radio-frekvencija nije koristio dodijeljene radio-frekvencije, od istog se traže dodatne informacije o razlozima te eventualnim planovima za otklanjanje nedostataka, što postaje predmet daljeg praćenja sa aspekta upravljanja radio-frekvencijskim spektrom, kao i poslova nadzora u oblasti elektronskih komunikacija. Na osnovu datih izjašnjenja i rezultata stručnog nadzora u slučaju nekorišćenja radio-frekvencija, Agencija dalje sprovodi mjere saglasno članu 121 Zakona o elektronskim komunikacijama.

Povodom neracionalnog korišćenja radio-frekvencija, tokom 2014. godine izjašnjenja su tražena od komercijalnih elektronskih medija i to:

- privrednog društva "Radio Televizija Atlas" d.o.o. Podgorica, za radio-frekvenciju 105,3 MHz za lokaciju Šavnik u istoj opštini,
- privrednog društva "Radio Elmag" d.o.o. Podgorica, za radio-frekvenciju 97,3 MHz za lokaciju Bogišin Krš na Cetinju, zatim za radio-frekvenciju 88,0 MHz za lokaciju Vrmac u Kotoru i radio-frekvenciju 98,5 MHz za lokaciju Katuničko Brdo u Mojkovcu,
- privrednog društva "Metropolitan Media" d.o.o. Cetinje, za radio-frekvenciju 88,2 MHz za lokaciju Bogišin Krš na Cetinju, radio-frekvenciju 91,0 MHz za lokaciju Volujica u Baru i radio-frekvenciju 95,8 MHz za lokaciju Suđina Glava-Tović u Nikšiću,
- privrednog društva "Ponta" d.o.o. Herceg Novi, za radio-frekvenciju 106,8 MHz za lokaciju Spas u Budvi,
- privrednog društva "Radio City" d.o.o. Podgorica, za radio-frekvenciju 107,3 MHz za lokaciju Podgorica-grad,
- privrednog društva "Info-kol" d.o.o. Kolašin, za radio-frekvenciju 97,6 MHz za lokaciju Bablja Greda u Kolašinu.

Obrazloženja povodom neracionalnog korišćenja uvažena su u svim slučajevima gdje su ista dostavljena od navedenih privrednih društva, uzimajući u obzir razloge finansijske prirode i izraženu namjeru da se u narednom periodu ulože dodatni naponi povodom korišćenja odobrenih resursa, zbog čega Agencija u tim slučajevima nije utvrđivala rješenja o prestanku važenja odobrenja.

Subjektima koji se nijesu izjasnili po prvom upozorenju, Agencija je uputila i dodatno upozorenje o neracionalnom korišćenju, sa određivanjem novog roka (I kvartal 2015. godine) za dostavljanje izjašnjenja. Nakon isteka ovog roka a na osnovu dobijenih pojašnjenja vezano za neracionalno korišćenje radio-frekvencija, Agencija će preduzeti dalje mjere u skladu sa članom 121 Zakona o elektronskim komunikacijama.

4.1.4. Međunarodna koordinacija radio-frekvencija

Jedan od segmenata upravljanja radio-frekvencijskim spektrom je koordinacija korišćenja radio-frekvencija u pograničnim oblastima. Međunarodnu koordinaciju radio-frekvencija Agencija sprovodi sa nadležnim administracijama u susjednim državama, a u cilju nesmetanog korišćenja i pružanja servisa u pograničnim oblastima. Koordinacija radio-frekvencija se vrši u skladu sa relevantnim međunarodnim preporukama i dokumentima.

Tokom 2014. godine nastavljene su aktivnosti na koordinaciji radio-frekvencija za mobilne komunikacione mreže. U februaru 2014. godine potpisan je Tehnički sporazum o pograničnoj koordinaciji GSM/DCS1800 sistema u frekvencijskim opsezima 880-915/925-960 MHz i 1710-1785/1805-1880 MHz između Crne Gore i Republike Albanije, kojim je definisan okvir za nesmetan razvoj GSM/DCS1800 mreža u pograničnoj oblasti između dvije države. Najznačajniji elementi Tehničkog sporazuma su sljedeći:

- primjenjuje se odgovarajuća ECC preporuka ECC/REC(05)08;
- korišćenje radio-frekvencija u pograničnoj oblasti između dvije države je zasnovano na upotrebi preferencijalnih kanala;
- uzete su u obzir potrebe operatora u obje države, tako da je opsegu 900 MHz opredijeljeno po 54, a u opsegu 1800 MHz po 20 preferencijalnih kanala za mobilne operatore u obje države;
- svi kanali koji nijesu definisani kao preferencijalni smatraju se nepreferencijalnim;
- notifikacija baznih stanica se u opštem slučaju ne zahtijeva, a svaka strana potpisnica je dužna da na zahtjev druge strane dostavi podatke o baznim stanicama u pograničnoj oblasti.

Tokom 2014. godine je usaglašena i raspodjela preferencijalnih kanala između Crne Gore, Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine u opsezima 900 MHz i 1800 MHz za GSM/DCS1800 sisteme, a potpisivanje trilateralnog koordinacionog sporazuma se očekuje u prvoj polovini 2015. godine.

Imajući u vidu činjenicu da je Planom namjene radio-frekvencijskog spektra utvrđena namjena opsega 790-862 MHz za mobilnu službu na primarnoj osnovi, ravnopravno sa fiksnom i radio-difuznom službom, a vođeni činjenicom da je upotreba pomenutog opsega harmonizovana na nivou Evropske unije za TRA-ECS²⁸ sisteme, što strateški slijede i evropske države koje nijesu članice EU, saglasno Zakonu o elektronskim komunikacijama, Zakonu o digitalnoj radio-difuziji i Planu namjene radio-frekvencijskog spektra, Agencija je donijela Plan raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju i Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 790-862 MHz za TRA-ECS sisteme (objavljeni u "Službenom listu" Crne Gore, broj 55/14). Planom raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju utvrđuje se podjela opsega 174-230 MHz i 470-790 MHz na radio-frekvencijske kanale, bliži uslovi i način korišćenja radio-frekvencija za radio-difuznu službu koja koristi zemaljske stanice za digitalno emitovanje televizijskog ili radijskog signala. Danom stupanja na snagu pomenutog akta prestao je da važi Plan raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju ("Službeni list Crne Gore" broj 55/11) koji je sadržao izvjestan broj frekvencijskih dodjela iz opsega 790-862 MHz, nadalje neupotrebljivih za radio-difuznu službu.

Imajući u vidu nacionalno opredjeljenje da se radio-frekvencijski opseg 790-862 MHz koristi za potrebe mobilne službe, kako je prethodno navedeno, postojala je potreba da se otpočne replaniranje za potrebe radio-difuzne službe, odnosno da se izvrši dopuna Plana raspodjele za digitalnu zemaljsku radio-difuziju. Ovaj postupak podrazumijeva replaniranje Ženeva GE06 sporazuma za Crnu Goru, prema proceduri koja je definisana samim sporazumom, a koju administracije članice Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU) potpisnice istog, sprovode u svrhu obezbjeđivanja dodatnih resursa za radio-difuznu službu. Stoga, pored resursa sadržanih u međunarodnom sporazumu Ženeva 06, Planom raspodjele za digitalnu zemaljsku radio-difuziju su takođe predviđeni i dodatni radio-frekvencijski resursi, na način da se isti mogu koristiti za potrebe lokalnog i/ili regionalnog pokrivanja, u skladu sa izraženim i budućim interesovanjem elektronskih medija odnosno operatora mreža.

Uzimajući u obzir kompleksnost replaniranja u Regionu i trenutna razmatranja o budućem korišćenju UHF opsega za potrebe elektronskih komunikacionih sistema uopšte, od strane međunarodnih organizacija, naročito CEPT-a na nivou Evrope, bilo je potrebno da se koordinacioni zahtjev za dopunu Ženeva GE06 plana uputi svim odnosnim administracijama sa kojima Crna Gora, shodno odredbama Ženeva GE06 sporazuma, mora vršiti usaglašavanje korišćenja radio-frekvencija iz predmetnog opsega. Koordinacioni zahtjev je upućen administracijama Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Albanije i Italije, dana 25. 07. 2014. godine.

Koordinacioni zahtjev Crne Gore za 138 radio-frekvencija pripremljen je na osnovu podataka o implementaciji I faze realizacije mreže sa nacionalnim pokrivanjem privrednog društva "Radio-difuzni centar" d.o.o, kojom se ostvarilo pokrivanje za više od 70% stanovništva Crne Gore, što podrazumijeva izbor najznačajnijih lokacija korišćenih u toj realizaciji, odnosno ukupno 39 lokacija. U svrhu replaniranja, za nove radio-frekvencijske resurse uzete su u obzir realne vrijednosti osnovnih parametara rada odgovarajućih predajnika, u prvom redu efektivne izračene snage, a iste su sadržane u okviru koordinacionih zahtjeva upućenih relevantnim administracijama.

²⁸ TRA-ECS - Terrestrial Radio Applications capable of providing Electronic Communications Services

U svrhu dopune Ženeva GE06 plana, predviđena su pokrivanja na istom kanalu za manje geografske oblasti nego što je to bio slučaj kod inicijalnog Ženeva GE06 sporazuma. Ovu metodologiju primjenjivale su gotovo sve administracije koje su vršile ili su u toku procesa replaniranja, iz razloga zauzetosti spektra od strane susjednih administracija ali i važećih nacionalnih upisa u međunarodnom planu. Osim zadovoljenja nacionalnih potreba, replaniranje je rađeno i sa ciljem da se u najmanjoj mogućoj mjeri utiče na važeće upise odnosnih administracija usljed čega se povećava vjerovatnoća povoljnog završetka procedure u korist administracije Crne Gore, za što veći broj predloženih koordinacionih zahtjeva.

Dopuna plana raspodjele obuhvata radio-frekvencije za potrebe digitalnih zemaljskih radio-difuznih sistema u opsegu 470-698 MHz. Time su već uzeta u obzir razmatranja o budućem korišćenju opsega 698-790 MHz (digitalna dividenda 2) za potrebe elektronskih komunikacionih mreža koje nijesu radio-difuzne, kako je to predloženo Studijom o mogućnostima korišćenja digitalne dividende u Crnoj Gori. Sa aspekta upravljanja radio-frekvencijskim spektrom, ovaj pristup je početni korak u pripremi za implementaciju odluka koje će se donijeti na Svjetskoj konferenciji o radiokomunikacijama WRC-15 koja se održava krajem 2015. godine.

Tokom 2014. godine, Agencija je takođe sprovodila aktivnosti vezano za koordinaciju radio-frekvencija iz opsega 87,5-108 MHz za emitovanje radijskog signala. S tim u vezi, u skladu sa procedurom utvrđenom međunarodnim sporazumom Ženeva 84 (GE84) sa administracijom Italije započeta je i uspješno završena koordinacija za ukupno 89 radio-frekvencija iz navedenog opsega koje se koriste na 27 lokacija na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore, uzimajući u obzir da je sporazumom od 08. 10. 2014. godine, administracija Italije potvrdila saglasnost Crnoj Gori za korišćenje radio-frekvencija u skladu sa koordinacionim zahtjevom Agencije.

U okviru svojih redovnih aktivnosti vezano za koordinaciju radio-frekvencija, Agencija je tokom 2014. godine redovno vršila izjašnjavanja na administrativna cirkularna pisma Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), koja su se odnosila na specijalne sekcije publikacija koordinacionih zahtjeva administracija, u svim slučajevima relevantnim za analizu kompatibilnosti sa dodjelama Crne Gore sadržanim u međunarodnom sporazumu GE84 kada su u pitanju zemaljski radio-difuzni sistemi za emitovanje FM radijskog signala, odnosno sporazuma GE06 kada je u pitanju emitovanje televizijskog signala. Takođe, Agencija je u skladu sa procedurom Priloga 30, 30A i 30B Pravilnika o radiokomunikacijama ITU-a, odnosno propisima koji se odnose na sve službe i pridružene Planove i Listu za radio-difuznu satelitsku službu i Fiksnu satelitsku službu, redovno vršila pripremu dokumentacije za izjašnjavanje Crne Gore na koordinacione zahtjeve objavljene u informacionim cirkularima ITU-a.

4.2. Dodijeljena numeracija/adrese i ocjena njihovog racionalnog korišćenja

Zakonom o elektronskim komunikacijama utvrđene su, između ostalog, i obaveze Agencije po pitanju upravljanja brojevima i adresama kao ograničenim resursima a na osnovu Plana numeracije i Plana adresiranja koje je donijela Agencija.

Plan numeracije je zasnovan na preporuci E.164 Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU). Plan numeracije sadrži definicije, strukturu i popis brojeva i kodova za numeričko područje Crne Gore.

Plan adresiranja sadrži definicije i strukturu kodova: međunarodnih signalizacionih tačaka, nacionalnih signalizacionih tačaka i mobilnih mreža, kao i identifikacioni kod mreže za prenos podataka i način upravljanja istim.

Agencija upravlja numeracijom i adresama u cilju zadovoljenja potreba operatora koji imaju pravo na dodjeljivanje brojeva i adresa saglasno Zakonu, vodeći računa da se dodjela vrši na pravedan i nediskriminatoran način. Agencija na osnovu zahtjeva za odobrenje za korišćenje brojeva i/ili adresa, koje podnose operatori, izdaje odobrenja za korišćenje ovih ograničenih resursa.

U 2014. godini operatori su podnijeli ukupno 35 zahtjeva za odobrenje brojeva i/ili adresa i 7 zahtjeva za oduzimanje prava za korišćenje ovih resursa. Zahtjeve za odobrenje za korišćenje brojeva i/ili adresa podnijeli su sledeći operatori:

- Crnogorski Telekom - 19 zahtjeva i to za: negeografske brojeve sa pristupnim kodom 095, negeografske brojeve sa pristupnim kodom 080 (*free phone*), za dodjelu mobilnog koda (MNC) 66 za pružanje usluga putem negeografskih brojeva za mobilne mreže, kratke kodove kao i kodove Nacionalne signalizacione tačke. Na osnovu ovih zahtjeva izdato je 19 odobrenja.
- Telenor - 12 zahtjeva i to za: kratke kodove, kodove Nacionalne signalizacione tačke i geografske brojeve. Na osnovu ovih zahtjeva izdato je 12 odobrenja.
- M:Tel - 4 zahtjeva i to za: kratke kodove, kod Nacionalne signalizacione tačke i za dodjelu mobilnog koda (MNC) 60 za pružanje usluga putem negeografskih brojeva za mobilne mreže. Na osnovu ovih zahtjeva izdata su 4 odobrenja.

Zahtjeve za oduzimanje resursa brojeva i/ili adrese u 2014. godini podnijeli su sljedeći operatori:

- Crnogorski Telekom - 3 zahtjeva: za negeografske brojeve sa pristupnim kodom 080 (*free phone*) i kod Nacionalne signalizacione tačke. Na osnovu ovih zahtjeva izdata su 3 rješenja.
- M:Tel - 1 zahtjev: za kratke kodove. Na osnovu ovog zahtjeva izdato je 1 rješenje.
- Telenor – 3 zahtjeva: za kratke kodove i kod nacionalne signalizacione tačke. Na osnovu ovih zahtjeva izdata su 3 rješenja.

Pregled vrsta brojeva za čije je korišćenje izdato odobrenje u 2014. godini dat, je u sljedećoj tabeli:

Tip numeracije	Operator			Ukupno brojeva
	Crnogorski Telekom	Telenor	M:Tel	
Geografski brojevi	-	10 000	-	10 000
Negeografski brojevi 078	-	-	-	-
Negeografski brojevi 077	-	-	-	-
Negeografski brojevi 080	2	-	2	4
Negeografski brojevi 094 i 095	3	-	-	3
Kratki kodovi - trocifreni broj	-	-	-	-
Kratki kodovi - četvorocifreni broj	2	4	1	7
Kratki kodovi - petocifreni broj	7	3	1	11
Negeografski brojevi za mobilne mreže	100 000	-	100 000	200 000

Pregled vrste adresa za čije je korišćenje izdato odobrenje u toku 2014. godine dat je u sljedećoj tabeli:

Tip signalizacione tačke/koda	Operator			Ukupno kodova
	Crnogorski Telekom	Telenor	M:Tel	
Međunarodna signalizaciona tačka	-	-	-	-
Nacionalna signalizaciona tačka	5	7	-	12
Kod mobilne mreže (MNC)	2	-	-	2
Kod mreže za prenos podataka (DNIC)	-	-	-	-

Pregled vrsta brojeva za čije je korišćenje oduzeto odobrenje u 2014. godini je dat u sljedećoj tabeli:

4. Dodijeljeni ograničeni resursi

Tip numeracije	Operator			Ukupno brojeva
	Crnogorski Telekom	Telenor	M:Tel	
Kratki četvorocifreni kodovi	-	1	-	1
Kratki petocifreni kodovi	-	15	6	21
Negeografski brojevi 080	2	-	-	2
Geografski brojevi	-	-	-	-
Negeografski brojevi 095	-	-	-	-

Pregled vrsta adresa za koje je oduzeto pravo korišćenja u toku 2014. godine je dato u sljedećoj tabeli:

Tip signalizacione tačke / koda	Operator			Ukupno kodova
	Crnogorski Telekom	Telenor	M:Tel	
Međunarodna signalizaciona tačka	-	-	-	-
Nacionalna signalizaciona tačka	1	12	-	13
Kod mobilne mreže (MNC)	-	-	-	-
Kod mreže za prenos podataka (DNIC)	-	-	-	-

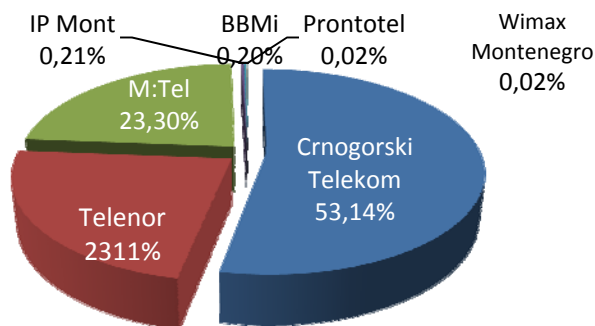
Pregled ukupno dodijeljenih i korišćenih brojeva na dan 31. 12. 2014. godine je dat u sljedećoj tabeli:

Tip numeracije	Operator							Ukupno brojeva
	Crnogorski Telekom	Telenor	M:Tel	IP Mont	Wimax Montenegro	BBMi	Prontotel	
Geografski brojevi	1.178.000	10.000						1.188.000
Negeografski brojevi 078			20.000	10.000	1.000	10.000	1000	42.000
Negeografski brojevi 077	5.300							5.300
Negeografski brojevi 080	50		5					55
Negeografski brojevi 094 i 095	83							83
Kratki kodovi - trocifreni broj	2							2
Kratki kodovi - četvorocifreni broj	24	9	3	1			1	38
Kratki kodovi - petocifreni broj	254	51	61					364
Kratki kodovi - šestocifreni broj	1							1
Negeografski brojevi za mobilne mreže (dodijeljeni)	1.370.000	1.100.000	1.100.000					3.570.000

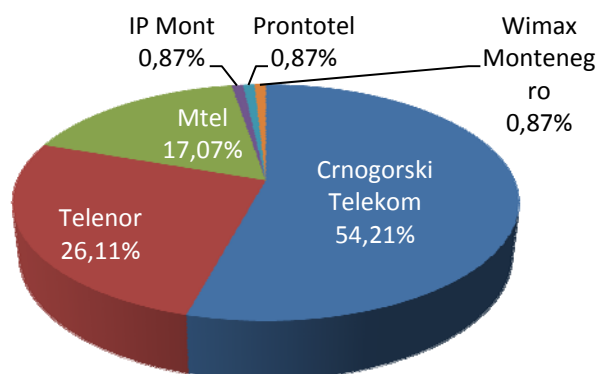
Pregled dodijeljenih i korišćenih resursa adresa na dan 31. 12. 2014. godine je dat u sljedećoj tabeli:

Tip signalizacione tačke/koda	Operator						Ukupno kodova
	Crnogorski Telekom	Telenor	M:Tel	Prontotel	Wimax Montenegro	IP Mont	
Međunarodna signalizaciona tačka	6	2	2				10
Nacionalna signalizaciona tačka	52	26	16	1	1	1	96
Kod mobilne mreže (MNC)	2	2	2				6
Kod mreže za prenos podataka (DNIC)	2						2

Procentualni prikaz korišćenja brojeva po operatorima na dan 31. 12. 2014. godine dat je na sljedećem grafiku.

Procentualni prikaz korišćenja adresa po operatorima na dan 31. 12. 2014. godine dat je na sljedećem grafiku.

Podaci o dodijeljenim resursima brojevima i adresama objavljeni su na internet stranici Agencije. Operatori za pružanje elektronskih komunikacionih usluga na raspolaganju imaju dovoljno resursa brojeva i adresa. Agencija je u toku 2014. godine ispunila sve zahtjeve operatora za izdavanjem odobrenja za korišćenje brojeva i adresa.

5. RAZVOJ TRŽIŠTA POŠTANSKIH USLUGA

5.1. Regulatorni okvir

Zakonom o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 57/11) se uređuju uslovi i način obavljanja univerzalne i drugih poštanskih usluga, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje poštanskih usluga.

Zakonom o poštanskim uslugama definisane su nadležnosti Agencije kao nezavisnog regulatornog tijela na tržištu poštanskih usluga, naročito u dijelu koji se odnosi na izdavanje i oduzimanje licenci, izdavanje izvoda iz registra, određivanje kriterijuma za utvrđivanje cijena univerzalne poštanske usluge, verifikaciju obračuna neto troškova univerzalne poštanske usluge, praćenje stanja i razvoja tržišta poštanskih usluga, preduzimanja mjera za obezbjeđenje konkurentnosti na tržištu, stručni nadzor nad radom poštanskih operatora, odlučivanje po prigovorima korisnika, na međunarodnu saradnju sa organima i tijelima Svjetskog poštanskog saveza i Evropske unije, kao i sa regulatornim organima nadležnim za oblast regulacije poštanskih usluga.

5.2. Izrada podzakonske regulative

Na osnovu nadležnosti koje proističu iz Zakona o poštanskim uslugama, Agencija je u toku 2012. godine u Zakonom propisanim rokovima, donijela sva podzakonska akta iz svoje nadležnosti, pa je u toku 2014. godine pratila izradu podzakonskih akata koje donosi resorno Ministarstvo i Vlada Crne Gore, a za koje je Agencija u toku 2012. godine, u skladu sa članom 65 stav 1 tačka 2 Zakona o poštanskim uslugama, pripremila i resornom Ministarstvu prosljedila stručne osnove. Agencija je u toku 2014. godine pratila i izradu podzakonskih akata koje, u skladu sa Zakonom, donosi Pošta Crne Gore, u svojstvu univerzalnog poštanskog operatora.

Resorno Ministarstvo je u toku 2014. godine donijelo Pravilnik o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 49/14). Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije još uvijek nije izradilo Pravilnik o obliku i sadržini službene legitimacije inspektora za poštanske usluge.

Agencija je u toku 2012. godine Ministarstvu prosljedila i stručne osnove za Odluku o uslovima i načinu korišćenja poštanske mreže univerzalnog poštanskog operatora u slučaju vanrednih okolnosti, koju, na osnovu ovlašćenja iz Zakona, donosi Vlada Crne Gore. Ovaj pravni akt još uvijek nije donesen.

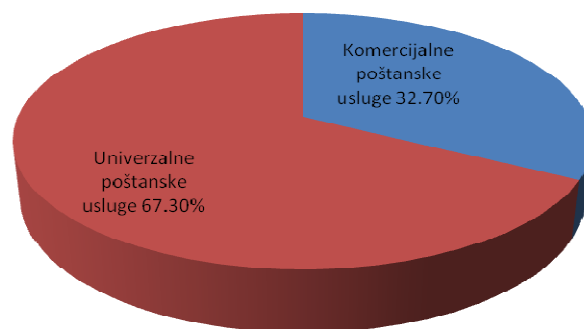
Takođe, Pošta Crne Gore, još uvijek nije donijela Pravilnik o opštim uslovima za obavljanje poštanskih usluga i Pravilnik o uslovima i cijeni pristupa poštanskoj mreži Pošte Crne Gore, koje je, u svojstvu univerzalnog poštanskog operatora, na osnovu ovlašćenja iz Zakona o poštanskim uslugama, bila u obavezi da donese.

5.3. Analiza tržišta poštanskih usluga

5.3.1. Pošta Crne Gore

Pošta Crne Gore a.d, u svojstvu univerzalnog poštanskog operatora, ima pravo i obvezu obavljanja univerzalne poštanske usluge na cijeloj teritoriji Crne Gore.

Pošta Crne Gore je u toku 2014. godine ostvarila ukupno 20.404.082 poštanskih usluga, od čega je 13.737.148 univerzalnih poštanskih usluga, a 6.666.934 komercijalnih poštanskih usluga, ili, procentualno prikazano, 67,3% pruženih poštanskih usluga se odnosilo na univerzalne a 32,7% na komercijalne poštanske usluge. Udio univerzalnih i komercijalnih poštanskih usluga u ukupnim poštanskim uslugama Pošte Crne Gore u 2014. godini je dat na sljedećem grafiku.

U strukturi obima usluga za 2014. godinu najveće učešće, u iznosu od 68,37%, imaju pismonosne usluge, a zatim usluge novčanog poslovanja, u iznosu od 28,93%. Obim ostvarenih pismonosnih usluga u 2014. godini je veći za 5,2% u odnosu na prethodnu godinu.

Obim usluga novčanog poslovanja je veći za 0,84% u odnosu na prethodnu godinu. U ukupnim novčanim transakcijama platni promet (uplate-isplate) čini 47,2%, a naplata računa 52,8%.

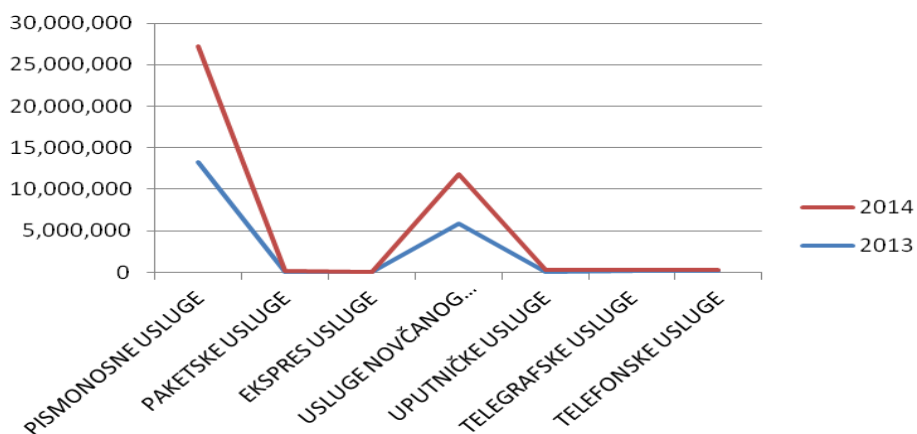
Uočava se značajan porast paketskih usluga, uputničkih i ekspres usluga u odnosu na 2013. godinu. Naime, Pošta Crne Gore je u 2014. godini ostvarila 75.920 paketskih usluga, što u poređenju sa prethodnom godinom, kada je ostvareno 35.844 usluga, predstavlja porast od 111,8 %.

Pošta Crne Gore je u 2014. godini ostvarila 143.081 uputničkih usluga, što u odnosu na prethodnu godinu, kada je ostvareno 108.372 uputničkih usluga, predstavlja porast od 32%.

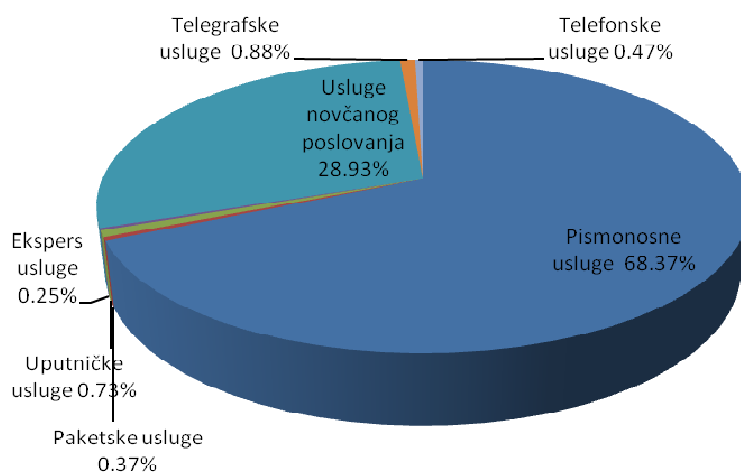
U 2014. godini Pošta Crne Gore je ostvarila 51.890 ekspres usluga, što u odnosu na prethodnu godinu, kada je ostvareno 28.625 ekspres usluga, predstavlja porast od 81,3%.

Trend pada fizičkog obima uočava se kod telefonskih usluga i to za 39,8% u odnosu na 2013. godinu.

Grafički prikaz ostvarenog fizičkog obima pojedinih poštanskih usluga Pošte Crne Gore u 2014. godini u odnosu na 2013. godinu je dat na sljedećem grafiku.

Na sljedećem grafiku je dato učešće pojedinih poštanskih usluga u ukupno ostvarenim poštanskim uslugama Pošte Crne Gore u 2014. godini.

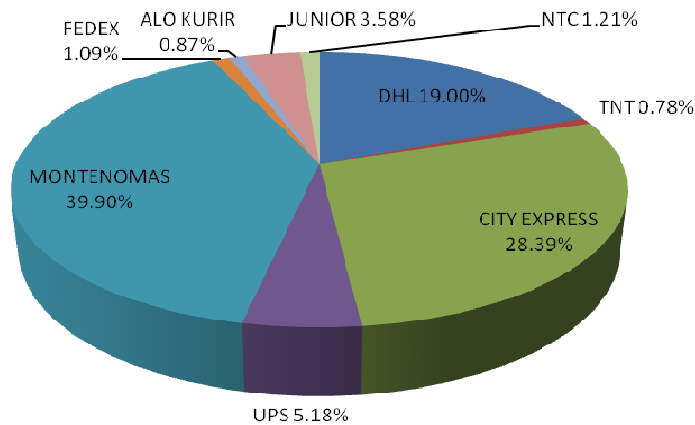

5.3.2. Ostali operatori

Pored Pošte Crne Gore na Crnogorskom tržištu poštanskih usluga djelatnost obavljaju i sljedeći operatori:

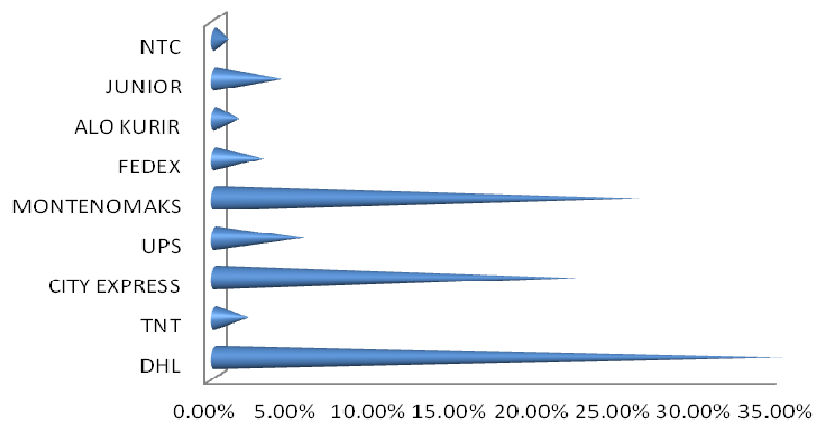
- "Kingscliffe Distribution Montenegro" - DHL;
- "City Express Montenegro" d.o.o. Podgorica;
- "Rhea Express" d.o.o. Podgorica - Fedex;
- "Montenomaks Control&Logistics" d.o.o. Danilovgrad;
- "Tim Kop" - TNT;
- "Express Courier" - UPS;
- "Alo Kurir Expres" Plav;
- "Junior" d.o.o. Danilovgrad;
- "NTC Logistics" d.o.o. Nikšić.

Na sljedećem grafiku je dat ukupan fizički obim poštanskih usluga ostvarenih od strane ostalih poštanskih operatera u toku 2014. godine.

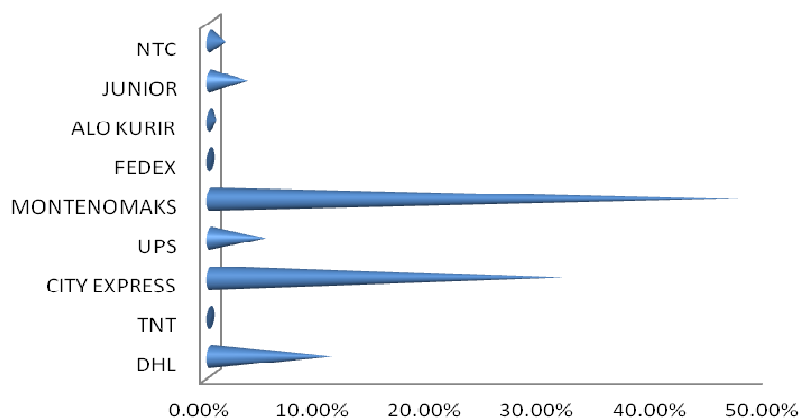
Ukupan fizički obim poštanskih usluga ostvarenih od strane ostalih poštanskih operatora u toku 2014. godine iznosi 226.713 pruženih poštanskih usluga, što je za 54,6% više u odnosu na 2013. godinu, kada je ostvareni fizički obim poštanskih usluga iznosio 146.638. Najveći fizički obim ukupnih poštanskih usluga koji pružaju ostali operaoari, ostvario je operator Montenomaks Control&Logistics, čiji je obim poštanskih usluga iznosio 39,9% od ukupno ostvarenih poštanskih usluga ostalih operatora.

Na sljedećem grafiku je dat prikaz ostvarenih ekspres usluga ostalih operatora u 2014. godini.

U strukturi ostvarenih ekspres usluga kod ostalih operatora vodeće mjesto zauzima DHL, koji pokriva 34,72% tržišta ekspres usluga ostalih operatora, zatim Montenomaks Control&Logistics 26,03% i City Express 22,25%.

Na sljedećem grafiku je dat prikaz ostvarenih paketskih usluga kod ostalih operatora u 2014. godini.

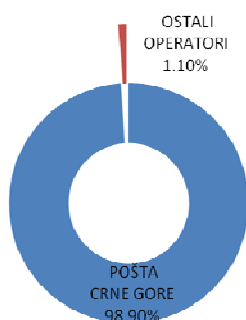
U strukturi ostvarenih paketskih usluga kod ostalih operatora, vodeće mjesto zauzima Montenomaks Control&Logistics, koji pokriva 47,09 % tržišta paketskih usluga ostalih operatora u 2014. godini, zatim City Express 31,58 % i DHL 10,84 %.

5.3.3. Uporedna analiza tržišta poštanskih usluga

Svi poštanski operatori su u toku 2014. godine ostvarili ukupno 20.630.795 poštanskih usluga, što je za 4,4 % više u odnosu na prethodnu godinu.

Od tog broja, Pošta Crne Gore, univerzalni poštanski operator, je realizovala 20.404.082 poštanskih usluga, što predstavlja 98,9% od ukupnog obima ostvarenih usluga, a ostali poštanski operatori su ostvarili 226.713 poštanskih usluga ili 1,1% od ukupnog obima ostvarenih usluga.

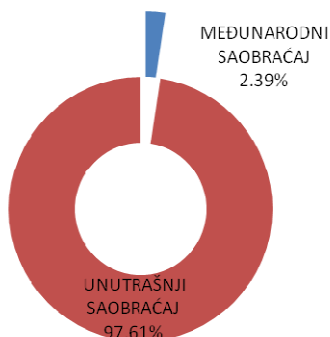
Prikaz ukupno ostvarenog fizičkog obima poštanskih usluga u 2014. godini je dat na sledećem grafiku.

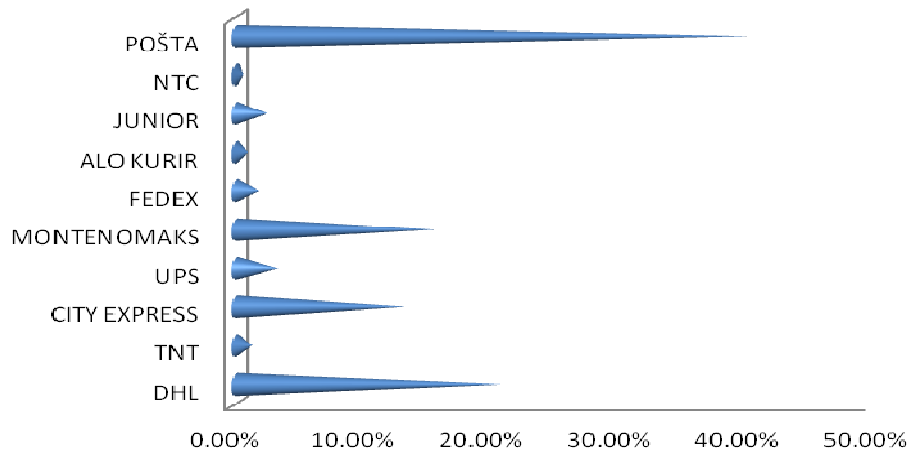
Pošta Crne Gore i dalje ima dominantnu ulogu na tržištu poštanskih usluga i njeno učešće je, procentualno izraženo, 98,9%, a učešće ostalih operatora je 1,1%, što je za 0,1 % više nego u prethodnoj godini.

Od ukupno ostvarenog broja poštanskih usluga svih operatora koji iznosi 20.630.795 poštanskih usluga, u unutrašnjem poštanskom saobraćaju je ostvareno 20.137.666 poštanskih usluga ili 97,61%, dok je u međunarodnom poštanskom saobraćaju ostvareno 493.129 poštanskih usluga ili 2,39 %.

Prikaz ostvarenih poštanskih usluga u međunarodnom i unutrašnjem poštanskom saobraćaju za 2014. godinu je dat na sljedećem grafiku.

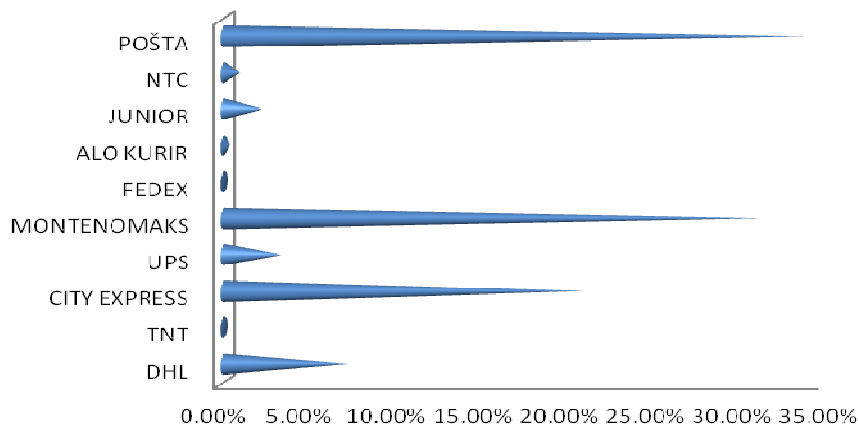

Prikaz učešća operatora poštanskih usluga na tržištu ekspres usluga u 2014. godini je dat na sljedećem grafiku.

Vodeću poziciju u pružanju ekspres usluga u 2014. godini zauzima Pošta Crne Gore, sa 40,15% učešća na tržištu, a zatim slijede Kingscliffe Distribution Montenegro - DHL sa 20,78 %, Montenomaks Control&Logistics sa 15,59%, City Express sa 13,31%, Express courier – UPS sa 3,29%, Junior sa 2,45%, Rhea Express – Fedex sa 1,79%, Tim Kop – TNT sa 1,23%, Alo Kurir Express sa 0,90% i NTC sa 0,51%.

Prikaz učešća operatora poštanskih usluga na tržištu paketskih usluga u 2014. godini je dat na sljedećem grafiku.

Dominantnu poziciju u pružanju paketskih usluga u 2014. godini zauzima Pošta Crne Gore sa 33,7% učešća na tržištu, a zatim je slijede Montenomaks Control&Logistics sa 31,22%, City Express sa 20,94%, Kingscliffe Distribution Montenegro - DHL sa 7,19%, Express courier – UPS sa 3,32%, Junior sa 2,19%, NTC sa 0,93%, Alo Kurir Express a 0,36%, Tim Kop – TNT sa 0,08% i Rhea Express – Fedex sa 0,07%.

5.4. Finansijski pokazatelji

5.4.1. Finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore a.d.

U sledećoj tabeli je dat prikaz prihoda Pošte Crne Gore a.d. u 2014. godini.

Prihodi Pošte Crne Gore a.d. u 2014. godini	Izraženo u €
I Poslovni prihodi	12.495.385
1. Prihodi od univerzalne poštanske usluge	6.272.935
Pismonosne usluge	5.969.215
Prijem, prenos i isplata uputnica	130.022
Paketske usluge	173.698
2. Prihodi od komercijalne poštanske usluge	6.120.551
Poštanske usluge	624.970
Usluge novčanog poslovanja	3.783.927
Telegrafske usluge	513.751
Ostale usluge	503.146
Filatelija, prodaja vrednosnica i ambalaža	519.020
Prodaja robe (Post shop)	175.737
II Ostali poslovni prihodi	1.158.468
III Finansijski prihodi	53.297
I-III Ukupni prihodi	13.605.252

Ukupno ostvareni prihodi u 2014. godini su iznosili 13.605.252 € i manji su za 0,1 % od ukupno ostvarenih prihoda u 2013. godini.

Pošta Crne Gore a.d. je u finansijskim iskazima, koji su dostavljeni Agenciji, prilikom iskazivanja prihoda, prvi put odvojeno prikazala prihode od pružanja univerzalne poštanske usluge od prihoda od pružanja komercijalne poštanske usluge, a posebno je izdvojila i ostale poslovne prihode.

Prihodi od pružanja univerzalne poštanske usluge u 2014. godini iznose 6.272.935 € što predstavlja 45,8 % od ukupno ostvarenih prihoda. U prihodima od pružanja univerzalne poštanske usluge, najveće učešće imaju pismonosne usluge. Prihodi od ovih usluga učestvuju sa 95,2 % u ukupnim prihodima ostvarenim od pružanja univerzalne poštanske usluge.

Prihodi od pružanja komercijalne poštanske usluge u 2014. godini iznose 6.120.551 € što predstavlja 44,9 % od ukupno ostvarenih prihoda. U prihodima od pružanja komercijalne poštanske usluge, najveće učešće imaju usluge novčanog poslovanja. Prihodi od ovih usluga učestvuju sa 61,8 % u ukupnim prihodima ostvarenim od pružanja komercijalne poštanske usluge.

Rashodi Pošte Crne Gore ostvareni u 2014. godini su dati u sledećoj tabeli.

Rashodi Pošte Crne Gore a.d. u 2014. godini		Izraženo u €
I	Poslovni rashodi	13.664.958
1	Direktni troškovi robe i materijala	995.593
2	Troškovi zaposlenih	8.626.470
3	Troškovi amortizacije i rezervisanja	574.143
4	Ostali poslovni rashodi	3.468.752
II	Finansijski rashodi	6.995
III	Ukupni rashodi	13.671.953

Ukupni rashodi Pošte Crne Gore u 2014. godini iznose 13.671.953 € i veći su za 0,5 % od rashoda ostvarenih u 2013. godini.

Poslovni rashodi čine 99,9 % ukupno ostvarenih rashoda u 2014. godini, dok je učešće finansijskih rashoda 0,1 %.

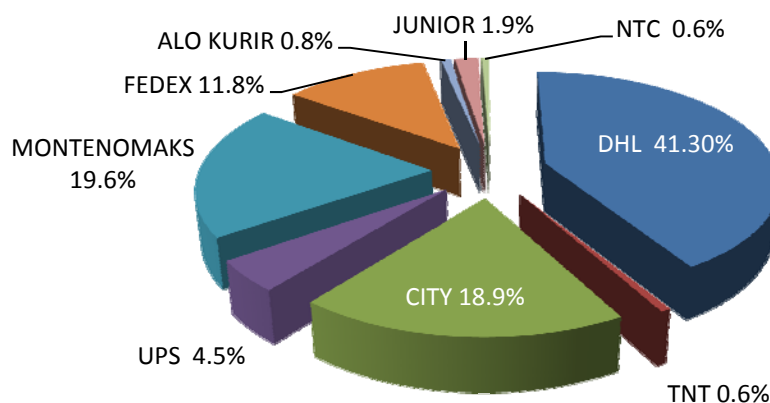
U poslovnim rashodima najveće učešće imaju troškovi zaposlenih i to 63,1 % od ukupnih poslovnih rashoda. Troškovi zaposlenih u 2014. godini su veći za 4,7 % od istih troškova ostvarenih u 2013. godini.

Pošta Crne Gore je u 2014. godini ostvarila pozitivan finansijski rezultat, tj. dobit u iznosu od 35.198 €.

5.4.2. Finansijski pokazatelji ostalih operatora

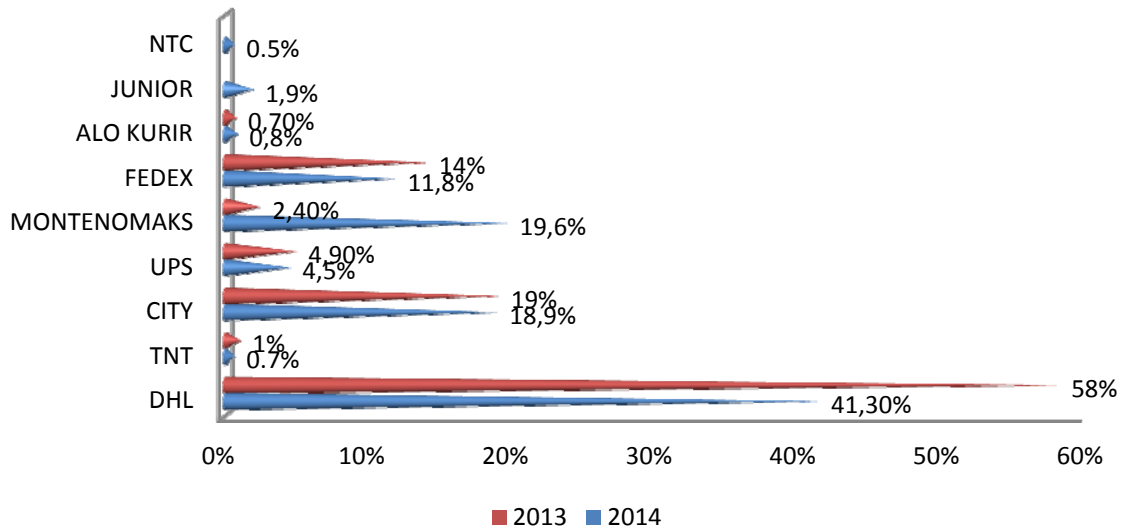
Ukupni prihod ostalih poštanskih operatora u 2014. godini iznosi 1.404.870,03 €, što predstavlja smanjenje za 16,6% u odnosu na ukupne prihode ostvarene u 2013. godini.

Grafički prikaz učešća ostalih poštanskih operatora u ukupno ostavrenom prihodu ostalih poštanskih operatora u 2014. godini je dat na sledećoj slici.

U strukturi prihoda ostalih poštanskih operatora vodeće mjesto zauzima Kingscliffe Distribution Montenegro – DHL sa 41,3 %, Montenomaks Control&Logistics sa 19,6%, City Express sa 18,9%, Rhea Express – Fedex sa 11,8 %, Express Courier – UPS sa 4,5 %, Junior sa 1,9 %, Alo Kurir 0,8 %, TIM KOP –TNT 0,7 % i NTC Logistics 0,5 %.

Uporedni grafički prikaz prihoda ostalih operatora u 2014. godini u odnosu na 2013. godinu je dat na sljedećoj slici.

5.4.3. Uporedni finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore a.d. i ostalih operatora

Ukupni prihodi ostvareni pružanjem poštanskih usluga u 2014. godini iznose 15.010.122,03 €. U odnosu na 2013. godinu ukupni prihodi ostvareni pružanjem poštanskih usluga u 2014. godini su manji za 292.286,97 €. Pošta Crne Gore je ostvarila prihod u iznosu od 13.605.252 €, a ostali poštanski operatori su ostvarili prihod u iznosu od 1.404.870,03 € ili procentualno izraženo Pošta Crne Gore 90,6 % a ostali poštanski operatori 9,4 %.

6. OSTVARIVANJE I KVALITET UNIVERZALNE POŠTANSKE USLUGE

Univerzalna poštanska usluga je poštanska usluga propisanog kvaliteta i standarda, koja se obavlja u kontinuitetu, bez diskriminacije, pod jednakim uslovima i po pristupačnoj cijeni za sve korisnike u unutrašnjem i međunarodnom poštanskom saobraćaju.

Univerzalna poštanska usluga je usluga od javnog interesa za Crnu Goru i obuhvata prijem, sortiranje, prenos i uručenje:

- pismonosnih pošiljaka mase do 2 kg,
- paketa mase do 10 kg,
- uputnica,
- sekograma mase do 7 kg bez naplate,
- registrovanih (preporučeni i vrijednosni) poštanskih pošiljki,
- sudskih pisama i pisama u upravnom postupku.

Univerzalna poštanska usluga obuhvata i uručenje paketa mase do 20 kg u međunarodnom poštanskom saobraćaju.

Univerzalne poštanske usluge se moraju obezbijediti svim korisnicima, svakim radnim danom, ne manje od pet dana nedeljno, i to najmanje jedan prijem i jedno uručenje poštanskih pošiljaka iz oblasti univerzalnog servisa.

Kvalitet univerzalne poštanske usluge utvrđuje se na osnovu:

- dostupnosti poštanskih usluga;
- brzine i pouzdanosti prenosa i uručenja poštanskih pošiljaka;
- bezbjednosti poštanskih pošiljaka.

Univerzalnu poštansku uslugu može obavljati pravno lice na osnovu posebne licence u skladu sa Zakonom o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 57/11) (u daljem tekstu: univerzalni poštanski operator). U Crnoj Gori univerzalni poštanski operator je Pošta Crne Gore a.d.

6.1. Dostupnost poštanskih usluga

Dostupnost poštanskih usluga se sagledava kroz dostupnost jedinica poštanske mreže (JPM) i poštanskih sandučića, radno vrijeme jedinica poštanske mreže, kao i kroz obuhvaćenost stanovništva dostavom poštanskih pošiljaka.

Pošta Crne Gore ima 135 jedinica poštanske mreže, sa 255 šaltera i 9 isturenih šaltera. Od ukupnog broja jedinica poštanske mreže njih 83 je automatizovano. Od ukupno 135 jedinica poštanske mreže, 79 je stalnih jedinica poštanske mreže, 6 sezonskih i 50 aktivnih franšiznih jedinica poštanske mreže.

Na osnovu člana 89 Pravilnika o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore", broj 49/14), kvalitet obavljanja univerzalne poštanske usluge obezbjeđuje se ako jedna JPM posluje na površini najviše do 100 km² i ukoliko jedna JPM posluje u prosjeku za najviše 5.000 stanovnika.

Upoređivanjem površine i broja stanovnika Crne Gore sa brojem JPM, dolazi se do zaključka da jedna pošta pokriva 102 km², što je neznatno manje od propisanih standarda, kao i da na 4.632 stanovnika dolazi jedna pošta, što je u skladu sa standardima.

Pošta Crne Gore ima u funkciji 169 ispravnih poštanskih sandučića. Upoređujući ovaj broj sa brojem stanovnika u Crnoj Gori dobijamo podatak da po jednom poštanskom sandučiću imamo 3.670 stanovnika, što nije u skladu sa standardom, koji je propisan članom 88 Pravilnika o poštanskim uslugama, a koji nalaže da se jedan poštanski sandučić postavlja na 1.500 stanovnika. Poštanski sandučići se najintezivnije koriste u većim gradovima i turističkim mjestima, a u ostalim sredinama njihovo korišćenje je u opadanju.

Pošta Crne Gore vrši redovne promjene radnog vremena pošta. Ove promjene se odnose na početak rada, trajanje rada u toku dana, sedmice i godine. To je posebno značajno za rad pošta u turističkim centrima, ali se, ukoliko se ukaže potreba, primjenjuje i za ostale pošte. Upravljanje radnim vremenom pošta vrši se na osnovu mjesečnih analiza podataka o radu pošta, na osnovu broja obavljenih usluga, na osnovu podataka o finansijskim rezultatima poslovanja i podataka koji se dobijaju putem različitih oblika komuniciranja sa korisnicima poštanskih usluga. Određivanje radnog vremena i termine rada svih, a posebno sezonskih pošta, Pošta Crne Gore određuje na osnovu kriterijuma koji su propisani članom 92 do člana 96 Pravilnika o poštanskim uslugama.

Pošta Crne Gore ima 89 dostavnih pošta, sa 267 dostavnih područja, od čega je 49 područja u ruralnom dijelu Crne Gore. Na ovaj način je izdijeljena i obuhvaćena teritorija cijele Crne Gore.

Pošta Crne Gore ima 3.170 poštanskih fakova u dostavnim poštama.

6.2. Brzina i pouzdanost prenosa i uručenja poštanskih pošiljaka

Brzina i pouzdanost su mjerila kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka, koja podrazumijevaju da se pošiljka sigurno prenese i uruči u rokovima prenosa mjerenim od datuma prijema do datuma uručenja.

Zakonom o poštanskim uslugama i Pravilnikom o poštanskim uslugama, utvrđeni su standardi kvaliteta u unutrašnjem i međunarodnom poštanskom saobraćaju.

Pod kvalitetom obavljanja univerzalne poštanske usluge u unutrašnjem poštanskom saobraćaju podrazumijeva se uručenje najmanje 95% poštanskih pošiljaka u roku od 3 radna dana. Vrijeme prijema poštanske pošiljke utvrđuje se na osnovu žiga poštanskog operatora na potvrdi o prijemu registrovane pošiljke, odnosno na pošiljci za neregistrovane pošiljke.

Pod kvalitetom obavljanja univerzalne poštanske usluge u međunarodnom poštanskom saobraćaju podrazumijeva se uručenje prosječno 85% pismonosnih pošiljaka u roku od najviše 3 radna dana i prosječno 97% pismonosnih pošiljaka u roku od najviše 5 radnih dana.

Rok za uručenje poštanskih pošiljaka smatra se vrijeme od prijema poštanske pošiljke do njenog uručenja primaocu. U rokove u unutrašnjem i međunarodnom poštanskom saobraćaju se ne računa:

- vrijeme kašnjenja zbog netačne i nepotpune adrese primaoca;
- vrijeme kašnjenja zbog više sile ili zastoja u saobraćaju nastalog bez krivice poštanskog operatora;
- neradni dani i dani kada se ne obavlja dostava poštanskih pošiljaka.

Rokovi prenosa pošiljaka u međunarodnom poštanskom saobraćaju zavise od udaljenosti država primaoca, saobraćajnih veza i standarda kvaliteta nacionalnih operatora univerzalnih poštanskih usluga.

Kvalitet pružanja poštanskih usluga osigurava konkurentsku prednost na tržištu poštanskih usluga i povjerenje korisnika.

Zakon o poštanskim uslugama propisuje obavezu univerzalnog poštanskog operatora da godišnje obezbijedi mjerenje kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka, radi utvrđivanja procenta uručenih pošiljaka i drugih podataka kojima se utvrđuje kvalitet obavljanja univerzalnih poštanskih usluga, angažovanjem nezavisne institucije koja se bavi istraživanjem, odnosno monitoringom.

Pošta Crne Gore je u toku 2014. godine za mjerenje kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka angažovala nezavisnu instituciju (preduzeće CEED Consulting doo iz Podgorice), koja je u novembru 2014. godine, u kontinuitetu, u trajanju 20 radnih dana, obavila kontrolu i mjerenje kvaliteta prenosa običnih pismonosnih pošiljaka na području Crne Gore.

Uzorak je pravljnjen na osnovu podataka o fizičkom obimu primljenih pošiljaka u poštanski sistem, putem šaltera i kovčežića u novembru 2014. godine, kada je broj primljenih običnih pošiljaka iznosio 904.120 komada.

Mjerenje kvaliteta prenosa običnih pismonosnih pošiljaka u unutrašnjem poštanskom saobraćaju

Veličina uzorka prilikom mjerenja je bila 774 test pisma. Ovaj uzorak je morao obuhvatiti čitavo područje Crne Gore.

Procenat test pisama uzorka poslatih preko šaltera je 95,7% (736 test pisama), a procenat test pisama uzorka poslatih preko poštanskih sandučića je 4,3% (38 test pisama).

Od 774 običnih poštanskih pošiljaka, u roku od tri dana (D+3) uručeno je 699 pošiljaka, ili 90,3%, što je za 4,7% manje od propisanog standarda (95%) i predstavlja rezultat koji je lošiji od prošlogodišnjeg rezultata, koji je iznosio 94,67%, te možemo reći da je to pokazatelj lošijeg kvaliteta usluga u segmentu uručenja običnih pisama.

Kvalitet dostave običnih pismonosnih pošiljaka je takođe lošiji u odnosu na rezultate mjerenja od 2013. godine i za standard kvaliteta D+1 (uručenje u toku jednog dana). Naime, za standard D+1 2013. godine je postignut procenat 67,10%, a 2014. godine iznosi 62,4%.

U narednoj tabeli su dati podaci vezani za kontrolu kvaliteta prenosa i uručenja običnih poštanskih pošiljaka.

Vrijeme prenosa i uručenja	Broj pošiljaka	%
1 dan	483	62,4%
2 dana	151	19,5%
3 dana	65	8,4%
Ukupno do 3 dana	699	90,3%
Preko 3 dana	75	9,7%
Ukupan uzorak	774	100%

Razloge za slabije rezultate kvaliteta prenosa običnih poštanskih pošiljaka 2014. godine u odnosu na 2013. godinu Pošta Crne Gore nalazi u drugačijim metodama mjerenja preduzeća CEED doo Podgorica, u odnosu na Fakultet za menadžment u saobraćaju i komunikacijama iz Berana, koji je 2013. godine bio angažovan na ovim poslovima.

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja registrovanih poštanskih pošiljaka u unutrašnjem poštanskom saobraćaju

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja registrovanih poštanskih pošiljaka u unutrašnjem poštanskom saobraćaju rađeno je na uzorku od 8.502, što je 10% od ukupnog broja (85.017) ovih pošiljaka primljenih u periodu mjerenja.

Na osnovu uzorka od 8.502 komada registrovanih pošiljaka, utvrđeno je da je 95,98% poštanskih pošiljaka uručeno u roku od tri dana, što znači da je za propisani standard D+3 ostvaren cilj kvaliteta 95% unutrašnjeg poštanskog saobraćaja, a u skladu sa članom 59 Zakona o poštanskim uslugama.

	Uzorak	Do 3 dana	Preko 3 dana
Broj pošiljaka	8.502	8.160	342
U procentima	100%	95.98%	4.02%

Kvalitet prenosa i uručenja registrovanih poštanskih pošiljaka u unutrašnjem poštanskom saobraćaju, koji za 2014. godinu iznosi 95,98% je neznatno slabiji u odnosu na prošlu godinu, kada je iznosio 96,02%, ali je dostignut propisani standard od 95%.

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja

U Pošti Crne Gore su u toku 2014. godine izvršena dva mjerenja brzine prenosa poštanskih pošiljaka u međunarodnom poštanskom saobraćaju, i to:

- mjerenje kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka u okviru međunarodnog mjerenja kvaliteta, u organizaciji Svjetskog Poštanskog Saveza, za obične poštanske pošiljke metodom GMS (Global Monitoring System). Mjerenjem su bile obuhvaćene Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Srbija i
- mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja preporučenih poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja u dolazu, na osnovu podataka iz izmjenične pošte.

Mjerenje kvaliteta prenosa poštanskih pošiljaka u organizaciji Svjetskog Poštanskog Saveza za obične poštanske pošiljke (mjerenjem su obuhvaćene Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Srbija)

Od avgusta 2014. godine Pošta Crne Gore je započela mjerenje kvaliteta prenosa običnih poštanskih pošiljki u međunarodnom saobraćaju, u organizaciji Svjetskog Poštanskog Saveza. Mjerenjem su, za sada, obuhvaćene Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Srbija.

Na samom početku treba konstatovati da je ovo mjerenje vrlo ograničeno, jer se vrši na osnovu postavljenih međunarodnih ruta u avio saobraćaju, sa svojim definisanim putanjama i vremenom kretanja.

U nastavku slijede postignuti rezultati:

- Bosna i Hercegovina - uvoz: D+3 je 12,4%, a D+5 je 78,1%,
 izvoz: D+3 je 35%, a D+5 je 85,4%.
- Hrvatska - uvoz: D+3 je 18,3%, a D+5 je 91,4%,
 izvoz: D+3 je 91,3%, a D+5 je 100%.

Srbija - uvoz: D+3 je 86,3%, a D+5 je 97,5%,
 izvoz: D+3 je 87,3%, a D+5 je 95,8%.

Za pošiljke iz Srbije u uvozu i izvozu, kao i za pošiljke iz Hrvatske u izvozu je, skoro u potpunosti, postignut cilj od 85% za propisani standard D+ 3 i cilj od 97% za propisani standard D+5.

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja preporučenih poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja u dolazu na osnovu podataka iz izmjenične pošte

Ovo mjerenje, kojim se provjerava kvalitet prenosa preporučenih pošiljaka koje dolaze iz međunarodnog saobraćaja, Pošta Crne Gore još uvijek ne vrši od kraja do kraja (od mjesta slanja do mjesta prijema), kako to međunarodni standardi nalažu. Ono se ipak vrši, kako bi mogao da se sagleda bar onaj segment vremena za koje se međunarodne pošiljke uruče u Crnoj Gori.

Mjerenje kvaliteta prenosa i uručenja preporučenih poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja u dolazu je rađeno na uzorku od 296 pošiljaka, a dobijeni rezultati su dati u narednoj tabeli.

Uzorak - broj pošiljaka	Do 3 dana	Do 5 dana	Preko 5 dana
296	275	14	7
100%	93%	5%	2%

Rezultati mjerenja kvaliteta prenosa preporučenih poštanskih pošiljaka iz međunarodnog saobraćaja u dolazu pokazuju da se u roku od tri dana uruči 93% pošiljaka, a u roku od pet dana još 5%, tj. 98% pošiljaka, što zadovoljava standarde kvaliteta.

6.3. Bezbijednost poštanskih pošiljaka

Jedno od veoma bitnih mjerila kvaliteta je bezbijednost poštanskih pošiljaka. U Pošti Crne Gore se preduzimaju sljedeće mjere u cilju bezbijednosti poštanskih pošiljaka:

- Kontrola pošiljki, u fazi prijema, da bi se spriječilo slanje Zakonom zabranjenih sadržaja;
- Praćenje registrovanih pošiljki, u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju;
- Dodjeljivanje Bar–Kod oznaka za obične pošiljke iz inostranstva, koje ne podliježu carinskoj kontroli;
- Obuke zaposlenih u vezi sa sprovođenjem mjera za bezbijednost poštanskih pošiljki.

Ocjena bezbijednosti poštanskih pošiljaka se, jednim dijelom, vrši na osnovu broja izgubljenih, orobljenih i oštećenih registrovanih poštanskih pošiljaka, a ovi podaci se dobijaju na osnovu reklamacija korisnika poštanskih usluga. Bezbijednost pošiljaka se ocjenjuje i brojem riješenih potražnica, u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju.

Briga o korisniku poštanskih usluga

U Pošti Crne Gore komunikacija sa korisnicima se ostvaruje preko službenog broja za brigu o korisnicima 19895, koji je istaknut na svim šalterima Pošte. Na ovaj službeni broj Pošte se dnevno u prosjeku ostvaruje oko 26 poziva korisnika. Tokom 2014. godine procesuirano je i do kraja riješeno 32 žalbe korisnika koje su dostavljene u pisanoj formi ili putem e-mail.

Primljene i riješene potražnice u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju

U unutrašnjem saobraćaju ukupan broj prispjelih potražnica je iznosio 729 komada. Riješeno je svih 729, odnosno 100% i to pozitivno 720 ili 99%, a negativno 9 odnosno 1%.

U međunarodnom saobraćaju ukupan broj prispjelih potražnica je iznosio 447 komada. Sve potražnice su do kraja kalendarske godine riješene od čega njih 436 pozitivno ili 98%, a negativno 11 odnosno 2%.

7. OSTVARIVANJE PRAVA I ZAŠTITA INTERESA KORISNIKA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIONIH I POŠTANSKIH USLUGA

7.1. Ostvarivanje prava korisnika i zaštita interesa korisnika elektronskih komunikacionih usluga

Pitanje prava i zaštite interesa korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga je regulisano poglavljem X Zakona o elektronskim komunikacijama, na način da korisnik javnih komunikacionih usluga ima pravo na:

- pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži u roku od osam dana od dana podnošenja zahtjeva, ukoliko postoje tehničke mogućnosti za isti,
- nesmetano korišćenje javnih elektronskih komunikacionih usluga, deklarisanog kvaliteta, raspoloživosti i sigurnosti, po javno dostupnim cijenama,
- račun za pružene usluge, detaljno iskazan po odvojenim stavkama, koji omogućava jasan uvid u stavke i provjeru obračunatog iznosa za pruženu uslugu ili račun koji nije razdvojen po stavkama, ako je to zahtijevao korisnik,
- zaštitu tajnosti elektronskih komunikacija, u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojima se uređuje tajnost podataka, zaštita podataka o ličnosti i zaštita neobjavljenih podataka,
- ostvarivanje i drugih prava, u skladu sa zakonom.

Prigovor po pitanju pristupa i kvaliteta usluga korisnik podnosi operatoru odmah po utvrđivanju nepravilnosti, dok prigovor na iznos računa, korisnik podnosi operatoru u roku od osam dana od prijema računa, u pisanoj formi. Operator odlučuje o prigovoru u roku od osam dana od dana prijema prigovora i obrazloženu odluku dostavlja korisniku, u pisanoj formi. Ukoliko operator odbije prigovor ili ne odluči u roku od osam dana od dana podnošenja prigovora, korisnik može podnijeti žalbu Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, u roku od 15 dana. Agencija u roku od 30 dana mora odlučiti po žalbi. Odluka Agencije je konačna u upravnom postupku, shodno članu 32 Zakona o elektronskim komunikacijama i na istu se može podnijeti tužba Upravnom sudu Crne Gore u roku od 30 dana.

Tokom 2014. godine, Agenciji je podnijeto 297 žalbi korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga na odluke operatora po prigovorima korisnika.

Ukupan broj podnijetih žalbi korisnika i način rješavanja, po opštinama je dat u narednoj tabeli.

OPŠTINA	PRIHVAĆENA	ODBIJENA	RIJEŠENO NA DRUGAČIJI NAČIN-ODGOVORENO	ZAKLJUČAK O OBUSTAVLJANJU POSTUPKA	UKUPNO U 2014. GODINI
Podgorica	49	34	12	44	139
Nikšić	9	8		3	20
Cetinje	2	2	2	3	9
Herceg Novi	2	5	5	4	16
Bijelo Polje	3	4	2	2	11
Bar	6	11	2	6	25
Danilovgrad	2	1		1	4

Budva	3	1		3	7
Kotor	7	4		2	13
Berane	6		-	1	7
Tivat	2	1	1	8	12
Rožaje	2	-	-	2	4
Pljevlja	4	1	1	1	7
Žabljak	1	1	-	-	2
Kolašin	-	-	-	-	0
Gusinje	-	-	-	1	1
Mojkovac	1	1	-	1	3
Ulcinj	2	4	-	-	6
UKUPNO:	101	78	25	82	286

U 2015. godinu prenijeto je 11 žalbi korisnika na dalje postupanje.

Kada su u pitanju tužbe na odluke Savjeta Agencije, a koje se odnose na zaštitu korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga, u 2014. godini bilo je 12 tužbi.

Od ukupnog broja tužbi, operatori su uložili 6 tužbi na odluke Agencije kojima su usvojene žalbe korisnika i to, četiri tužbe je uložio operator M:Tel a dvije tužbe operator Crnogorski Telekom, dok su korisnici podnijeli šest tužbi. Upravni sud je donio četiri presude kojima su dvije tužbe odbijene (jedna M:Tela a druga od strane korisnika) a dvije tužbe su usvojene (po jedna od M:Tela i korisnika). Ostale tužbe su u postupku rješavanja kod Upravnog suda Crne Gore.

Iz datog pregleda žalbi koje su podnijete u 2014. godini, utvrđeno je povećanje broja istih u odnosu na predhodnu godinu (245), međutim odnos između broja usvojenih i odbijenih žalbi je na skoro istom nivou. Naime, odnos prihvaćenih i odbijenih žalbi u 2013. godini je bio 54,4% usvojenih i 45,6% odbijenih žalbi, dok je taj odnos u 2014. godini 56,42% usvojenih i 43,58 odbijenih žalbi. U 2014. godini je donijet značajno veći broj zaključaka shodno odredbama Zakona o opštem upravnom postupku i to 35 zaključaka kojima je postupak obustavljen, jer je u međuvremenu, od momenta podnošenja žalbi, operator preinačio svoje odluke, odnosno usvojio prigovore korisnika, tako da su korisnici odustajali od žalbi. 30 zaključaka o odbacivanju žalbi je donijeto zbog nenadležnosti Agencije da rješava po žalbama korisnika, jer se iste nijesu odnosile na razloge za podnošenje žalbe, koji su propisani članom 163 Zakona o elektronskim komunikacijama, već su se odnosile na pitanja zaostalih novčanih dugovanja prema operatorima za koja su pokrenuti postupci prinudne naplate i izvršenja, kao i na raskid ugovora sa operatorom za koja pitanja nije nadležna ova Agencija. U ostalim slučajevima donošenja zaključaka, žalbe su odbačene kao neblagovremene ili neuredne.

Najveći broj žalbi korisnika se i u 2014. godini, odnosio na račun za pružene usluge i to za saobraćaj ostvaren u romingu kako za pozive tako i internet usluge - prenos podataka za koje usluge su korisnici dobijali izuzetno visoke račune. Najviše prigovora na GPRS roming imali su korisnici savremenih pametnih telefona (iPhone, smartphone i dr), iz razloga što ti aparati imaju pojedine aplikacije koje zahtjevaju stalnu konekciju na internet i na taj način se korisnicima bez njihovog znanja stvaraju dodatni troškovi. Takođe, kod govornog saobraćaja u romingu korisnici nijesu dovoljno upoznati sa tarifiranjem tih usluga, tj. da se u mreži stranih operatora tarifiraju dolazni pozivi po cijenama poziva iz Crne Gore do države u kojoj se korisnik nalazi i da dio međunarodnog poziva plaća sam korisnik.

Zbog ovakvih pojava Agencija je štampala brošure sa odgovarajućim sadržajima želeći da upozna korisnike sa svim podacima vezano za uslugu koju namjeravaju da koriste i ugovor koji potpisuju sa operatorima. Takođe, Agencija je na svojoj internet prezentaciji na adresi www.ekip.me objavljivala informacije o zvaničnim ponudama operatora, cjenovnicima usluga svih operatora, pretplatničkim ugovorima i opštim uslovima pružanja usluga na koje je ova Agencija dala saglasnost, kao i pravima korisnika elektronskih

komunikacionih usluga i postupaka zaštite prava. Pomenute brošure su bile dostupne i na štandu Agencije na Sajmu tehnologije koji je održan u Podgorici u novembru 2014. godine.

U upravnim postupcima po žalbama koje se odnose na visoke račune Agencija je donosila odluke pozivajući se, pored ostalog, i na član 157 Zakona o elektronskim komunikacijama, kojim je propisana obaveza operatora na obavještanje korisnika o prekoračenju prosječne potrošnje iz prethodna tri mjeseca, tako da su žalbe usvajane u svim predmetima gdje operator nije pružio dokaz o poslatom obavještenju.

Takođe, uočeno je povećanje broja žalbi na kvalitet pruženih usluga fiksne telefonije, brzine interneta i prijema TV usluga u okviru pojedinih paketa usluga. U tim slučajevima, kad se ocijenilo potrebnim, nadzornici Agencije su izlaskom na lice mjesta utvrđivali činjenično stanje koje je osnov za odlučivanje po žalbama, a što je rezultiralo korekcijom računa u svim slučajevima kad je krivicom operatora onemogućen pristup uslugama i korišćenje usluge ugovorenog kvaliteta.

Primjedbe korisnika koje su najčešće upućivane preko e-mail adrese Agencije, a koje su se odnosile na brzinu i kvalitet interneta, na koje, inače, korisnici sve češće ukazuju, Agencija je rješavala provjerom mjerenja u saradnji sa korisnikom. Naime, Agencija je na svojoj internet prezentaciji na adresi www.izmjeribrzinu.ekip.me instalirala rješenje koje korisnicima omogućava da sami izvrše provjeru brzine prenosa podataka.

U svim slučajevima rješavanja žalbi koje su se odnosile na kvalitet usluga, Agencija je preko nadzornika utvrđivala konkretne dokaze i ukoliko je postojalo odstupanje u kontinuitetu, za koje je odgovoran operator, usvajala žalbe korisnika sa obrazloženjem da je operator u obavezi da obešteti korisnika, ako njegove usluge u pogledu kvaliteta i raspoloživosti odstupaju od uslova određenih pretplatničkim ugovorom.

U izvještajnom periodu pojačano je korišćenje direktnog telefona za kontakt sa korisnicima, kao i e-maila koji je Agencija obezbjedila još 2012. godine na zvaničnoj prezentaciji Agencije www.ekip.me (link: Korisnici pitaju). Na ovaj način značajan broj korisnika je dobijao odgovore na postavljena pitanja u najkraćem roku. Najveći broj pitanja korisnika se odnosio na postupak prigovora i žalbe, prenosivost broja iz jedne u drugu mrežu, kvalitet usluga i sl. Takođe, jedan broj pitanja korisnika elektronskih komunikacionih usluga upućivan je Agenciji preko Uprave za inspeksijske poslove, odnosno sa adrese "Budi odgovoran", na koja pitanja je Agencija u najkraćem roku dostavljala odgovore, izuzev u slučajevima kada su pitanja bila nepotpuna, bez neophodnih podataka da bi se izvršila provjera navoda i utvrđivanje odgovarajućih dokaza.

Takođe, za potrebe Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, agencija za ispitivanje javnog mnjenja "Damar" iz Podgorice sprovela je istraživanje o stepenu zadovoljstva korisnika uslugama fiksne i mobilne telefonije, interneta i distribucije televizijskih i radio programa, kao i stepenu obaviještenosti o pravima korisnika elektronskih komunikacionih usluga. Prema rezultatima istraživanja:

- Oko 28% ispitanika je upoznato sa pravima korisnika elektronskih komunikacionih usluga. Građani su najviše upoznati sa pravom na detaljan raščlanjen račun (42,5%), dok su najmanje upoznati sa pravom na pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži (28,2%).
- Sa procedurom zaštite svojih prava i interesa, odnosno mogućnost da Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost podnesu žalbu, upoznato je 30,8% ispitanika.

Rezultati ovog istraživanja mogu se pogledati na internet prezentaciji Agencije www.ekip.me.

Agencija je nastavila aktivnosti definisane Nacionalnim programom zaštite potrošača 2012-2015. godina (NPZP) koji je usvojen od strane Vlade Crne Gore oktobra 2012. godine, a shodno godišnjem Akcionom planu realizacije NPZP za 2013 - 2014. godinu. Kako je Ministarstvo ekonomije u maju 2014. godine osnovalo Savjet za zaštitu potrošača čiji član je i predstavnik Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencija je tom Savjetu dostavila Izvještaj aktom broj: 0203 - 3851/1 od 10. 06. 2014. godine sa podacima o aktivnostima na sprovođenju zakona iz oblasti elektronskih komunikacija i poštanskih usluga i aktivnostima preduzetim od strane Nadzora Agencije, kao i podatke o broju primljenih žalbi od strane korisnika na odluke operatora, kao i podatke o broju donijetih odluka po žalbama. Takođe, Agencija

je dala prijedlog sadržaja iz oblasti koje prati za pripremu i izradu Akcionog plana Nacionalnog programa zaštite potrošača (2012-2015) za period jul 2014 - jun 2015. godine.

7.2. Ostvarivanje prava korisnika i zaštita interesa korisnika poštanskih usluga

Zaštita korisnika poštanskih usluga je regulisana Zakonom o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 57/11) u odeljku II u tački 5. Zaštita korisnika usluga i rješavanje sporova. U navedenoj tački je propisan postupak reklamacije operatoru u roku od 6 mjeseci od dana predaje poštanske pošiljke i to zbog:

- neuručenja ili uručenja sa zakašnjenjem poštanske pošiljke (član 45) kada se može podnijeti zahtjev za pokretanje postupka potraživanja pošiljke,
- oštećenja ili umanjenja sadržaja poštanske pošiljke (član 46) kada se reklamacija mora podnijeti odmah pri uručenju pošiljke, odnosno najkasnije narednog dana.

Takođe je propisano da je obaveza poštanskog operatora da se izjasni o osnovanosti reklamacije u roku od 10 dana od dana prijema reklamacije u unutrašnjem saobraćaju, odnosno, u roku od 60 dana u međunarodnom saobraćaju.

Protiv odluke poštanskog operatora o rješavanju reklamacije, odnosno u slučaju ne dostavljanja odgovora po podnesenoj reklamaciji, može se podnijeti prigovor Agenciji u roku od 15 dana od dana prijema odluke o reklamaciji, odnosno isteka roka za odgovor na reklamaciju. Agencija je dužna da po prigovoru odluči u roku od 15 dana od dana prijema prigovora. Odlukom o rješavanju prigovora, Agencija može odbaciti prigovor kao neblagovremen, uvažiti zahtjev i obavezati poštanskog operatora na naknadu štete, odbiti prigovor kao neosnovan i obustaviti postupak ili uputiti korisnika da svoja potraživanja ostvari pred nadležnim sudom. Odluka Agencije je konačna u upravnom postupku, shodno članu 32 Zakona o elektronskim komunikacijama, i na istu se može podnijeti tužba Upravnom sudu Crne Gore u roku od 30 dana. U slučaju da poštanski operator ne postupi po odluci Agencije, Agencija može pokrenuti postupak oduzimanja posebne licence i licence, odnosno, brisanja iz registra poštanskih operatora.

U 2014. godini Agenciji su podnijete tri žalbe korisnika poštanskih usluga, sve tri žalbe su se odnosile na dažbine vezane za procedure uvoznog carinjenja pošiljaka koje ne podliježu naplati carine i PDV-a.

Nakon prijema ovih žalbi Agencija je tražila izjašnjenje po istima od svih poštanskih operatora koji su u žalbama navedeni.

Objašnjavajući razloge naplate pomenutih dažbina, svi poštanski operatori su informisali Agenciju da se radi o trošku koji je, sa njihovog stanovišta, opravdan i koji je istaknut u njihovim cjenovnicima, a koji se odnosi na obavljanje procedure uvoznog carinjenja, tj. uvoznog oslobađanja od dažbina ukoliko ovu proceduru obavlja poštanski operator, tj. njegov licencirani špediter. Naime, u pomenutim obrazloženjima je naglašeno da, u skladu sa članom 184 stav 3 Carinskog zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 07/02, 38/02, 21/03, 29/05, 66/06, 21/08), fizička lica mogu primati pošiljke iz inostranstva, koje nijesu komercijalne prirode (ispod 150,00 €) bez plaćanja carinskih dažbina, ali da je za preuzimanje takvih pošiljki neophodno odraditi određenu carinsku proceduru, koja zahtijeva niz radnji (usklađivanje, manipulacija, izrada carinske deklaracije, tj. izrada zahtjeva za oslobađanje pošiljke). Ovo podrazumijeva određene dodatne troškove, koje, po tvrdnjama poštanskih operatora, oni moraju naplatiti od primaoca pošiljke. Svi poštanski operatori takođe ističu da se broj ovakvih pošiljki u posljednje vrijeme znatno povećao, što je uslovljeno naglim porastom interesovanja fizičkih lica za usluge e-trgovine (naručivanje robe preko raznih sajtova – Sport Direct, All Expres...), te svaki od njih dnevno imaju po nekoliko desetina ovakvih pošiljki.

O dobijenim odgovorima od strane poštanskih operatora svi podnosioci žalbi su obavješteni i istovremeno upućeni na odredbu člana 44 Zakona o poštanskim uslugama, da ukoliko smatraju da "posebno ugovorena usluga nije obavljena, ili nije obavljena u cjelini, korisnik poštanskih usluga može poštanskom operatoru da podnese reklamaciju u roku od šest mjeseci od dana predaje poštanske pošiljke".

7.3. Upravni postupci po zahtjevima subjekata na tržištu elektronskih komunikacija i poštanskih usluga i rješavanje sporova između tih subjekata

Shodno članu 34 Zakona o elektronskim komunikacijama Agencija ima obavezu posredovanja u rješavanju sporova između operatora. Postupak posredovanja Agencija je dužna da okonča u roku od 90 dana od dana podnošenja zahtjeva za posredovanje.

O pravima i obavezama operatora Agencija odlučuje bez odlaganja, a najkasnije u roku od 90 dana od dana pokretanja postupka. Odluke Agencije su konačne. Izuzetno, u slučaju pokretanja upravnog spora, na zahtjev tužioca, može se odložiti izvršenje odluke Agencije do pravosnažnosti sudske odluke.

Na postupak pred Agencijom shodno se primjenjuju odredbe zakona kojim je uređen opšti upravni postupak, ako Zakonom o elektronskim komunikacijama nije drukčije određeno. Shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama protiv odluke Agencije dozvoljena je tužba u roku od 30 dana Upravnom sudu Crne Gore.

7.3.1. Upravni postupci vođeni u 2014. godini po osnovu analize tržišta

Agencija je donijela Rješenje broj 0902-531/1 od 30. 01. 2014. godine kojim je Crnogorski Telekom a.d. Podgorica određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu širokopoljasnog pristupa internetu na nivou maloprodaje, koje je nakon postupka po žalbi, potvrđeno Rješenjem Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije Up broj 052-01-2/4-14 od 24. 11. 2014. godine.

Agencija je u ponovnom postupku donijela Rješenje broj 0102-6169/55 od 25. 12. 2014. godine kojim je Crnogorski Telekom odredila kao operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu "Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža".

Agencija je Rješenjem broj 0102-1038/2 od 18. 02. 2014. godine nametnula Crnogorskom Telekomu da primijeni određene jedinične cijene maloprodajnih usluga, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji i na relevantnom maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za fizička i pravna lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji.

Crnogorski Telekom je shodno navedenom rješenju snizio cijene usluga lokalnih, međumjesnih, međunarodnih poziva i poziva ka mobilnim mrežama iz fiksne mreže Crnogorskog Telekoma u prosjeku oko 25% u dva koraka.

Prvo sniženje cijena je bilo u aprilu mjesecu 2014. godine, kada su cijene usluga telefonskih poziva snižene u prosjeku oko 11%. Jedinične cijene su shodno rješenju snižene u dva koraka, u prvom u aprilu 2014. godine i drugom u decembru 2014. godine.

Crnogorskom Telekomu je takođe naloženo da cijenu pristupa fiksnoj mreži ne mijenja.

7.3.2. Upravni postupci vođeni u 2014. godini po osnovu godišnjih regulatornih naknada

Agencija je donijela rješenja o utvrđivanju naknada za 2014. godinu svim operatorima koji su upisani u registar operatora, koji imaju dodijeljene radio-frekvencije i numeracije i/ili adrese, odnosno koji plaćaju naknadu za regulaciju i nadzor tržišta. Tri rješenja o utvrđivanju godišnjih naknada za 2014. godinu su bila predmet spora pred Upravnim sudom Crne Gore: rješenje o utvrđivanju naknada za 2014. godinu Crnogorskom Telekomu, M-Kablu i Telenoru.

Povodom jednog od tužbenih zahtjeva iz tužbe Crnogorskog Telekoma i tužbe M-Kabla, odnosno zahtjeva da pružaoci usluge prenosa medijskih sadržaja ne treba da plaćaju naknadu Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, potpisan je Protokol broj 0102-3054/1 od 28. 05. 2014. godine sa Agencijom za elektronske medije (AEM), kojim je regulisan dalji način naplate godišnjih naknada, koje operatori koji pružaju uslugu prenosa medijskih sadržaja plaćaju Agenciji i AEM-u, tako da je dogovoreno da ovi operatori Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost plaćaju samo naknadu za iznajmljivanja povezane opreme.

M-Kabl je bio zadovoljan rješenjem o usklađivanju naknada za 2014. godinu, koje je urađeno u skladu sa potpisanim Protokolom, i ovaj postupak je okončan.

Postupci pred Upravnim sudom protiv rješenja o godišnjim naknadama za 2014. godinu, su nastavili da se vode po tužbama Crnogorskog Telekoma i Telenora.

Pred Upravnim sudom Crne Gore i Ministarstvom za informaciono društvo i telekomunikacije, su takođe u 2014. godini bili u toku postupci povodom žalbi i tužbi Crnogorskog Telekoma i Telenora na rješenja Agencije o naknadama za 2013. godinu.

Pred Ministarstvom za informaciono društvo i telekomunikacija su u toku 2014. godine bili u toku takođe postupci po žalbama Telenora na rješenja Agencije o upisu u registar operatora i naknadama za 2009, 2010, 2011. i 2012. godinu.

Razlog ovih sporova su po shvatanju Crnogorskog Telekoma i Telenora, nepriznavanje stečenih prava po osnovu posebnih licenci izdatih ovim operatorima u skladu sa Zakonom o telekomunikacijama.

Vezano za spor sa Telenorom (budući da Telenor rješenja o godišnjim naknadama osporava od 2009 godine), poslato je pismo Vrhovnom državnom tužiocu, kojim je informisan o eventualnoj šteti koju Agencija može da pretrpi u slučaju da više instance meritorno pozitivno odluče po tužbama/žalbama Telenora.

U 2014. godini se vodio i postupak po žalbi Radio-difuznog centra d.o.o. na Rješenje Agencije broj 0505-2035/13 od 30. 12. 2013. godine o odobrenju za korišćenje radio frekvencija dodijeljenih privrednom društvu Radio-difuzni centar d.o.o. Podgorica, saglasno odredbama Zakona o telekomunikacijama. Agencija i Radio-difuzni centar su u međuvremenu uskladili svoje stavove po ovom pitanju, tako da je Radio-difuzni centar odustao od žalbe.

7.3.3. Postupci vođeni u 2014. godini povodom naknade neto troška Univerzalnog servisa u elektronskim komunikacijama

U toku 2014. godine vođeni su ponovni postupci u predmetima naknade neto troškova obezbjeđivanja usluge pružanja Univerzalne službe informacija za 2011. i za 2012. godinu, a po rješenjima Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije donijetim po žalbama operatera univerzalne službe informacija Teleinfo.me d.o.o. Podgorica.

Takođe, pred Upravnim sudom se vodio postupak po tužbama Crnogorskog Telekoma i M:Tela protiv Rješenja Agencije kojim je odobrena operatoru Univerzalnog servisa Telenor d.o.o. naknada za pokriće neto troška za pružanje usluge Univerzalnog servisa za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i javno dostupnim elektronskim komunikacionim uslugama na fiksnoj lokaciji.

7.3.4. Postupci vođeni u 2014 godini povodom zaštite korisnika elektronskih komunikacija

Rješenjem Agencije broj: 0102-1268/1 od 04. 03. 2014. godine obavezan je Crnogorski Telekom da omogući svim korisnicima "Ritam kluba" iz 2013. godine da ostvarene povoljnosti - dukate do 31. 12. 2013. godine,

realizuju u vidu poena, odnosno nagrada koje su važile za "Ritam klub" do tog datuma. Naime, Crnogorski Telekom je od 01. 01. 2014. godine, počeo sa primjenom usluge "Ritam Kluba", čija sadržina je izmjenjena u odnosu na dotadašnju ponudu. Uslovi i pravila "Ritam kluba" koji su objavljeni krajem 2013. godine, su nastavak aktivnosti korišćenja ovog servisa iz 2008. godine i istim su određene vrijednosti dukata smanjene tri puta, prvenstveno za najkorišćenije nagrade. Takođe, istim je dat rok za preregistraciju za korišćenje ovih usluga do 31. 12. 2013. godine, od kada počinje primjena novih uslova i od kada se svi ostali – neiskorišćeni dukati zamrzavaju do 31. 12. 2014. godine, odnosno prestaju da važe, ukoliko se preregistracija ne izvrši do navedenog datuma. Stim u vezi, rješenjem Agencije omogućeno je svim članovima "Ritam kluba" Crnogorskog Telekom, bez obzira da li su se preregistrovali ili ne do 31. 12. 2013. godine, da mogu razmjenjivati sakupljene dukate po starim uslovima koji su važili do kraja 2013. godine. Crnogorski Telekom je ispoštovao odluku Agencije ali je uložio tužbu Upravnom sudu Crne Gore i postupak u ovoj pravnoj stvari nije završen u 2014. godini.

U vezi sa aktivnostima Crnogorskog Telekom i M:Tela na promjeni vrijednosti minimalne elektronske dopune sa 1,00 € na 2,00 €, za pripejd korisnike, a koja se odnosi na sve vrste dopuna osim papirnatih, Agencija je donijela sljedeća rješenja:

- Rješenje broj: 0901 – 3812/1 od 26. 06. 2014. godine kojim je obavezan Crnogorski Telekom da stavi van snage Odluku broj: 03 – 12118 od 17. 06. 2014. godine, kojom je povećan iznos minimalne dopune *prepaid* računa sa 1,00 € na 2,00 €, sa PDV-om i
- Rješenje broj: 0901 – 3813/1 od 26. 06. 2014. godine, kojim je obavezan M:Tel da, najkasnije do 01. jula 2014. godine, stavi van snage Odluku broj: 14642 od 06. 06. 2014. godine, kojom je izvršena promjena iznosa minimalne elektronske dopune u segmentu *prepaida* sa 1,00 € na 2,00 €, sa PDV-om.

Naime, Agencija je ocijenila da isto povećanje cijena nije u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, jer je članom 156 stav 6 Zakona propisano da Agencija može naložiti operatorima da obezbijede pretplatnicima plaćanje za pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i za korišćenje javno dostupnih telefonskih usluga na *prepaid* osnovi, u skladu sa ugovorenim uslovima, a članom 152 Zakona je propisano pravo jednostranog raskida ugovora bez naknade ukoliko operator vrši izmjenu uslova pružanja usluga koje su nepovoljnije u odnosu na ugovorene, što je u konkretnom bio slučaj.

Na ova rješenja Crnogorski Telekom i M:Tel su podnijeli tužbe Upravnom sudu Crne Gore i postupak u ovoj pravnoj stvari nije završen u 2014. godini

7.3.5. Postupci vođeni u 2014. godini po osnovu izdatih prekršajnih naloga nadzornika

Vijeće za prekršaje i Područni organ za prekršaje Podgorica su u više postupaka donijeli rješenja, kojim su odbačeni prekršajni nalozi koje je izdao nadzornik za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, zbog stvarne nenadležnosti.

Vijeće za prekršaje je ocijenilo, da nadzornici nijesu nadležni da izdaju prekršajni nalog za prekršaje koji su u njihovoj nadležnosti, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama i Zakonu o poštanskim uslugama. Agencija je tim povodom, budući da su iscrpljena redovna pravna sredstva, podnijela predloge Vrhovnom državnom tužiocu za podnošenje zahtjeva za zaštitu zakonitosti protiv pravosnažnih sudskih odluka - rješenja Vijeća za prekršaje.

7.3.6. Postupci vođeni u 2014. godini pred Privrednim sudom

Pred Privrednim sudom u Podgorici vođeni su postupci po predlozima za izvšenje Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, kao povjerioca, protiv dužnika: Allianz Kapital d.o.o. Budva, Cuca Commerce d.o.o. Podgorica, Sada company d.o.o. Budva, Dream team d.o.o. Podgorica, Demiko d.o.o.

Podgorica, Lux line d.o.o. Podgorica, Bel pagette Bell message d.o.o Podgica, Intenational protection team d.o.o. i Vip broadband monetengro d.o.o. Nikšić, zbog neizmirenih obaveza po osnovu godišnjih regulatornih naknada.

7.3.7. Upravni postupci vođeni u 2014 godini shodno Zakonu o poštanskim uslugama

Pred Upravnim sudom Crne Gore su se u toku 2014. godine vodili postupci po tužbama Pošte Crne Gore A.D. Podgorica, protiv rješenja ove Agencije, kojim su odbijeni zahtjevi Pošte Crne Gore A.D. Podgorica za verifikaciju obračuna neto troškova univerzalne poštanske usluge univerzalnog poštanskog operatora u 2011, 2012. i 2013. godini. Ti postupci su i dalje u toku.

Rješenjem Agencije broj 0102-1993/5 od 20. 05. 2014. godine odbijen je zahtjev Pošte Crne Gore za davanje saglasnosti na Cjenovnik univerzalne poštanske usluge, koji je sastavni dio Odluke o utvrđivanju cijena univerzalne poštanske usluge Odbora direktora Pošte Crne Gore A.D. Podgorica broj 00010-3237/19 od 28. 03. 2014. godine.

U toku 2014. godine, Agencija je rješenjem Pošti Crne Gore A.D. utvrdila godišnje naknade za 2014. godinu, shodno Zakonu o poštanskim uslugama. Po tužbi na to rješenje pred Upravnim sudom Crne Gore se vodi postupak.

Agencija je u 2014. godini podnijela Ustavnom sudu Crne Gore predlog za ocjenu ustavnosti i zakonitosti člana 102 stav 2 Zakona o poštanskim uslugama ("Službeni list Crne Gore" broj 57/11), kojim je propisano da: *"Ukoliko se sredstvima iz stava 1 ovog člana ne mogu pokriti neto troškovi za obavljanje univerzalne poštanske usluge, nedostajuća sredstva, odnosno gubici u obavljanju univerzalne poštanske usluge obezbjeđuju se iz kompenzacionog fonda Agencije i iz sredstava Agencije"* i zahtjev da se sa svim postupcima pred redovnim sudovima zastane dok Ustavni sud ne donese odluku po ovom predlogu, odnosno da Ustavni sud naredi u skladu sa svojim ovlaštenjima iz člana 43 Zakona o Ustavnom sudu Crne Gore ("Službeni list Crne Gore" broj 64/08, 46/13 i 51/13), da se obustavi izvršenje pojedinačnog akta ili radnje do donošenja konačne odluke, zato što je Agencija, kao podnosilac predloga, učinila izvjesnim nastupanje neotklonjivih štetnih posljedica.

8. IZVRŠENI ZADACI AGENCIJE UTVRĐENI PLANOM RADA

8.1. Izrada regulative u oblasti elektronskih komunikacija

U skladu sa članom 11 stav 1 tačka 5 Zakona o elektronskim komunikacijama i Operativnim planom Agencije za 2014 godinu, Agencija je pripremila stručne osnove za izradu propisa koje donosi Vlada Crne Gore i nadležna ministarstva na osnovu ovog zakona i to:

- **Stručne osnove za Nacrt pravilnika o tehničkim i organizacionim uslovima za presrijetanje komunikacija.** Na osnovu ovih stručnih osnova donijet je **Pravilnik o tehničkim i organizacionim uslovima za presrijetanje komunikacija.** Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije uz saglasnost Ministarstva za unutrašnje poslove i Agencije za nacionalnu bezbjednost ("Službeni list Crne Gore" broj 58/14). Ovim pravilnikom bliže se propisuju neophodni tehnički i organizacioni uslovi koje operator treba da obezbijedi u cilju omogućavanja zakonitog presrijetanja komunikacija;
- **Stručne osnove za Nacrt pravilnika o neophodnim tehničkim i oragnizacionim uslovima za zadržavanje podataka,** Agencija je pripremila u skladu s članom 181 stav 7 Zakona o elektronskim komunikacijama. Pravilnik shodno Zakonu treba da donese državni organ uprave nadležan za unutrašnje poslove. Stručne osnove je Agencija dostavila Ministarstvu unutrašnjih poslova na dalju proceduru;
- **Stručne osnove za Uredbu o kategorijama podataka o elektronskim komunikacijama koji se zadržavaju** su pripremljene u skladu s članom 182 Zakona o elektronskim komunikacijama. Uredba o kategorijama podataka o elektronskim komunikacijama koji se zadržavaju je donijela Vlada Crne Gore na sjednici od 06. 10. 2014. godine ("Službeni list Crne Gore" broj 52/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o radio opremi i telekomunikacionoj terminalnoj opremi** su pripremljene u skladu sa članom 126 stav 5 Zakona. Ministrastvo za informaciono društvo i telekomunikacije je donijelo Pravilnik o radio opremi i telekomunikacionoj terminalnoj opremi ("Službeni list Crne Gore" broj 46/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o širini zaštitinih zona i vrsti radio koridora u kojima nije dopušteno planiranje i gradnja drugih objekata,** koji je u skladu s članom 42 Zakona o elektronskim komunikacijama donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije ("Služebi list Crne Gore" broj 33/14);
- **Stručne osnove za Plan mjera za obezbjeđenje integriteta javnih elektronskih komunikacionih mreža i omogućavanje korišćenja elektronskih komunikacionih usluga u vanrednim situacijama,** za čiju izradu je pravni osnov sadržan u članu 61 Zakona. Vlada Crne Gore je donijela Uredbu o sadržini plana mjera za obezbjeđenje integriteta javnih elektronskih komunikacionih mreža i korišćenje elektronskih komunikacionih usluga u vanrednim situacijama ("Službeni list Crne Gore" broj 50/14);
- **Stručne osnove za Odluku o korišćenju prava prvenstva komunikacija u vanrednim situacijama** urađene u skladu sa članom 62 Zakonaa. Vlada Crne Gore je donijela Odluku o korišćenju prava prvenstva komunikacija za vrijeme trajanja vanrednih situacija ("Službeni list Crne Gore" broj 50/14);
- **Stručne osnove za Odluku o korišćenju Nacionalnog internet domena Crne Gore,** za koju je pravni osnov sadržan u članu 146 stav 3 Zakona. Odluku je donijela Vlada Crne Gore ("Službeni list Crne Gore" broj 50/14);

- **Stručne osnove za Pravilnik o utvrđivanju liste kategorija korisnika posebnih povoljnosti u korišćenju usluga Univerzalnog servisa** su urađene u skladu sa članom 89 stav 6 Zakona. Predmetni pravilnik je donijelo Ministarstvo rada i socijalnog staranja ("Službeni list Crne Gore" broj 52/14).
- **Stručne osnove za Uredbu o minimalnom skupu usluga koje obuhvata Univerzalni servis** za koje je pravni osnov sadržan u članu 82 stav 2 Zakona. Vlada Crne Gore je donijela Uredbu ("Službeni list Crne Gore" broj 46/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o utvrđivanju brzine prenosa podataka za funkcionalan pristup internetu putem Univerzalnog servisa** za koje je pravni osnov sadržan u članu 83 stav 2 Zakona. Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije ("Službeni list Crne Gore" broj 46/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o vrstama povoljnosti i posebnim mjerama za pristup javnim elektronskim komunikacionim uslugama za lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom** za koje je pravni osnov sadržan u članu 83 stav 3 i članu 154 stav 5 Zakona. Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije nakon pribavljene saglasnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja ("Službeni list Crne Gore" broj 43/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa** za koje je pravni osnov sadržan u članu 91 Zakona. Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije ("Službeni list Crne Gore" broj 23/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje brojeva i/ili adresa** za koje je pravni osnov sadržan u članu 138 stav 2 Zakona. Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije ("Službeni list Crne Gore" broj 13/14).;
- **Stručne osnove za Pravilnik o jedinstvenom evropskom broju 112 za pozive u hitnim slučajevima.** Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije shodno članu 142 i 143 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 44/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o obezbjeđivanju pristupa licima sa invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti broju "112" i brojevima hitnih službi.** Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije shodno članu 143 stav 7 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 42/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o načinu korišćenja i načinu i uslovima dodjele brojeva iz numeričkog opsega "116".** Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije shodno članu 144 stav 6 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 15/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o načinu i postupku registracije i upotrebe domena, ispod Nacionalnog internet domena Crne Gore ".me".** Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije shodno članu 146 stav 4 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 43/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o načinu registracije korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga.** Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije shodno članu 174 stav 7 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 13/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o parametrima kvaliteta usluga, graničnim vrijednostima i metodama mjerenja parametara za korišćenje jedinstvenog evropskog broja "112" za pozive u hitnim slučajevima.** Pravni osnov je sadržan u članu 142 stav 3 Zakona. Stručne osnove su dostavljene Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije na dalji postupak;
- **Stručne osnove za Pravilnik o kriterijumima tačnosti i pouzdanosti informacije o lokaciji pozivaoca koji se pruža hitnim službama** za koje je pravni osnov sadržan u članu 143 stav 4 Zakona. Stručne osnove su dostavljene Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije na dalji postupak;
- **Stručne osnove za Pravilnik o uslovima i dinamičnom obezbjeđenju pristupa za lica sa invaliditetom brojevima hitnih službi** za koje je pravni osnov sadržan u članu 143 stav 7 Zakona. Stručne osnove su dostavljene Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije na dalji postupak;
- **Stručne osnove za Pravilnik o utvrđivanju liste standarda iz oblasti radio opreme i telekomunikacione terminalne opreme.** Pravilnik je donijelo nadležno Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije ("Službeni list Crne Gore" broj 46/14);

- **Stručne osnove za Odluku o cjenovniku godišnje naknade za pokrivanje troškova administriranja radio-frekvencijskog spektra** za koje je stručne osnove uradila Agencija, a Odluku je donijela Vlada Crne Gore ("Službeni list Crne Gore" broj 16/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija** za koje je pravni osnov sadržan u članu 124 stav 3 Zakona. Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije ("Službeni list Crne Gore" broj 16/14);
- **Pravilnik o informisanju javnosti i krajnjih korisnika u periodu prelaska sa analognog na digitalno emitovanje programa** za čije donošenje je pravni osnov sadržan u članu 13 Zakona o digitalnoj radiodifuziji. Pravilnik je donijet od strane Ministarstva kulture i Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije ("Službeni list Crne Gore" broj 31/14)
- **Stručne osnove za Pravilnik o širini zaštitnih zona i vrsti radio koridora u kojima nije dopušteno planiranje i gradnja drugih objekata.** Pravilnik je donijet na osnovu člana 42 stav 3 Zakona o elektronskim komunikacijama od strane Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije, a uz saglasnost Ministarstva održivog razvoja i turizma ("Službeni list Crne Gore" broj 33/14);
- **Stručne osnove za Pravilnik o radio-frekvencijama i uslovima pod kojima se te radio-frekvencije mogu koristiti bez odobrenja** za koje je pravni osnov sadržan u članu 99 Zakona. Pravilnik je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije ("Službeni list Crne Gore" broj 47/14, 50/14).

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, shodno članu 11 stav 1 tačka 1 Zakona o elektronskim komunikacijama, donosi propise na osnovu ovlašćenja utvrđenih ovim zakonom. U skladu sa ovim ovlašćenjima Agencija je donijela sljedeće podzakonske akte:

- **Pravilnik o sadržaju i vođenju registra operatora, registra dodijeljenih radio-frekvencija, registra dodijeljenih brojeva i adresa i registra elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme** ("Službeni list Crne Gore" broj 27/14). Pravni osnov za ovaj pravilnik je sadržan u članu 122 Zakona;
- **Pravilnik o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme** ("Službeni list Crne Gore" broj 52/14). Pravni osnov je sadržan u članu 54 stav 6 Zakona;
- **Pravilnik o vrsti, načinu dostavljanja i objavljivanja podataka o elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi i povezanoj opremi koja može biti od interesa za zajedničko korišćenje** ("Službeni list Crne Gore" broj 23/14). Pravni osnov je sadržan u članu 55 Zakona;
- **Pravilnik o pristupu i interkonekciji** ("Službeni list Crne Gore" broj 24/14). Pravni osnov je sadržan u članu 57 stav 3 Zakona;
- **Pravilnik o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža** ("Službeni list Crne Gore" broj 32/14). Pravni osnov je sadržan u članu 78 Zakona;
- **Pravilnik o sprovođenju javnog konkursa i uslovima za određivanje operatora Univerzalnog servisa** ("Službeni list Crne Gore" broj 45/14). Pravni osnov je sadržan u članu 86 stav 6 Zakona;
- **Pravilnik o načinu procjene pristupačnosti cijena usluga i posebnih paketa univerzalnog servisa za socijalno ugrožena lica, lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom** ("Službeni list Crne Gore" broj 33/14). Pravni osnov je sadržan u članu 89 Zakona;
- **Pravilnik o metodologiji obračuna neto troška pružanja usluga Univerzalnog servisa** ("Službeni list Crne Gore" broj 12/14). Pravni osnov je sadržan u članu 92, a u vezi sa članom 95 Zakona;
- **Plan numeracije** ("Službeni list Crne Gore" broj 21/14). Pravni osnov je sadržan u članu 129 Zakona;
- **Plan adresiranja** ("Službeni list Crne Gore" broj 21/14). Pravni osnov je sadržan u članu 129 Zakona;
- **Pravilnik o prenosivosti brojeva** ("Službeni list Crne Gore" broj 28/14). Pravni osnov je sadržan u članu 141 Zakona;
- **Odluka o utvrđivanju visine jednokratne naknade za uslugu prenosivosti broja i načina raspodjele,** donijeta dana 18. 03. 2014. godine, na osnovu člana 140 Zakona;
- **Odluka o načinu korišćenja nacionalnog internet domena Crne Gore "ME",** koju je Agencija donijela 30. 10. 2014. godine, na osnovu člana 146 stav 3 Zakona, ("Službeni list Crne Gore" broj broj 50/14);

- **Odluka o načinu objave informacija o cijenama, načinu tarifiranja i opštim uslovima pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga** ("Službeni list Crne Gore" broj 21/14), donijeta na osnovu člana 148 Zakona;
- **Odluka o uslovima za ostvarivanje javnog pristupa podacima koje je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost prikupila od operatora** ("Službeni list Crne Gore" broj 21/14), donijeta na osnovu člana 154 Zakona;
- **Pravilnik o kvalitetu javnih elektronskih komunikacionih usluga** ("Službeni list Crne Gore" broj 33/14), donijet na osnovu člana 155 Zakona;
- **Pravilnik o tehničkim i eksploatacionim uslovima pod kojima se mogu koristiti radio-difuzne stanice za emitovanje televizijskog programa u frekvencijskim opsezima VHF I i III i opsezima UHF IV i V** ("Službeni list Crne Gore" broj 14/14) donijet na osnovu člana 96 i 123 Zakona;
- **Pravilnik o tehničko-eksploatacionim uslovima pod kojima se mogu koristiti radio-difuzne stanice za frekvencijski modulisane emisije** ("Službeni list Crne Gore" broj 14/14) donijet na osnovu člana 96 i 123 Zakona;
- **Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 790-862 MHz za TRA-ECS sisteme** koji je donijet na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 55/14);
- **Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 410-430 MHz za PMR/PAMR sisteme** koji je donijet na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 49/14);
- **Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 880-915/925-960 MHz za GSM i TRA-ECS sisteme** koji je donijet na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 53/14);
- **Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1710-1785/1805-1880 MHz za GSM/DSC1800 i TRA-ECS sisteme** koji je donijet na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 53/14);
- **Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1900-1920 MHz, 1920-1980-2110-2170 MHz i 2010-2025 MHz za TRA-ECS sisteme** koji je donijet na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 59/14);
- **Plan raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju** koji je donijet na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 55/14);
- **Odluka o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori**, donijeta na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 12/14);
- **Odluka o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori**, donijeta na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 31/14);
- **Odluka o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori**, donijeta na osnovu člana 98 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 36/14);
- **Pravilnik o radioamaterskim komunikacijama** donijet na osnovu člana 103 Zakona ("Službeni list Crne Gore" broj 23/14);
- **Pravilnik o načinu, uslovima i postupku određivanja pozivnog znaka i međunarodnog pomorskog radiokomunikacionog identifikacionog broja (MMSI broj) za radio uređaje u pomorskim mobilnim radiokomunikacijama**, donijet na osnovu nadležnosti propisanih članom 176 Zakona o sigurnosti pomorske plovidbe ("Službeni list Crne Gore" broj 62/13). Pravilnik je objavljen u "Službenom listu Crne Gore" broj 24/14);
- **Odluka o podjeli ukupnog kapaciteta multipleksa broj 0506-5345/5 od 25. 11. 2014. godine**, donijeta na osnovu člana 7 Zakona o digitalnoj radio-difuziji ("Službeni list Crne Gore" broj 50/14);
- **Odluka o utvrđivanju novčane vrijednosti boda na osnovu koje se obračunava visina godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija za 2014. godinu**, broj: 0505-305/1 od 21. 01. 2014. godine.

8.2. Kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra

Shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, Agencija upravlja radio-frekvencijskim spektrom, kao ograničenim resursom, što obuhvata planiranje, dodjelu, koordinaciju, monitoring i kontrolu korišćenja radio-frekvencijskog spektra (u daljem tekstu: RF spektra). Takođe, Agencija je dužna da planira, razvija i unapređuje sistem kontrole i monitoringa RF spektra. U postupku kontrole i monitoringa RF spektra

Agencija vrši odgovarajuća mjerenja parametara radio emisija radi: utvrđivanja zauzetosti pojedinih radio-frekvencijskih opsega u skladu sa Zakonom i odgovarajućim međunarodnim sporazumima, utvrđivanja izvora, lokacije i identifikacije nelegalnih radio emisija i izvora štetnih interferencija i radi kontrole ispunjavanja uslova korišćenja radio frekvencija iz odgovarajućih odobrenja izdatih od strane ove Agencije.

U osnovi, svrha kontrole i monitoringa RF spektra je da obezbijedi podršku upravljanju RF spektra (menadžment) koje između ostalog obuhvata i funkcije planiranja, dodjele i korišćenja radio-frekvencija. Kontrola i monitoring RF spektra predstavljaju „oči i uši” za menadžment RF spektra, jer je praksa pokazala da korišćenje radio-frekvencija ne znači da se iste koriste u skladu sa odobrenim tehničkim uslovima. Osnovni zadaci u monitoringu RF spektra su:

- kontrola i mjerenje tehničkih i radnih parametara radio emisija;
- učešće u rješavanju štetnih interferencija;
- detekcija, identifikacija i lociranje nelegalnih radio emisija;
- kontrola i mjerenje parametara kvaliteta radikomunikacionih usluga;
- utvrđivanje zauzetosti pojedinih kanala i RF opsega sa generisanjem frekvencijskih snimaka;
- podrška u koordinaciji korišćenja radio-frekvencija sa administracijama susjednih država;
- učešće u međunarodnim programima (kampanjama) kontrole i monitoringa RF spektra.

Tokom 2014. godine Agencija je obavljala redovnu i vanrednu kontrolu i monitoring RF spektra na teritoriji države Crne Gore u vidu jednodnevnih ili višednevnih kontrolno-mjernih kampanja. Sve aktivnosti su sprovedene u skladu sa Planom redovne kontrole i monitoringa radio-frekvencijskog spektra u 2014. godini, broj 0102-1100/1 od 21. 02. 2014. godine (u daljem tekstu: Plan redovnog monitoringa) i Planom kontrole i monitoringa frekvencijskih opsega koje koriste operatori mobilne telefonije i parametara kvaliteta mreža ovih operatera u 2014. godini, broj 0102 – 930/1 od 17. 02. 2014. godine.

Shodno tehničkim mogućnostima kontrolno-mjerne opreme i softvera u okviru sistema za kontrolu i monitoring RF spektra Crne Gore (u daljem tekstu: Sistem), kontrola i monitoring RF spektra u 2014. godini je obavljena u skladu sa relevantnim ITU preporukama za monitoring RF spektra (ITU-R SM preporukama), CEPT/ECC preporukama, odlukama i ETSI standardima i to:

- iz Glavnog kontrolno-mjernog centra na Dajbabskoj Gori u Glavnom gradu Podgorica (u daljem tekstu: GKMC) za opštinu Podgorica u opsegu od 10 kHz do 3 GHz;
- iz Regionalnog kontrolno-mjernog centra na Crnom rtu kod Sutomora (u daljem tekstu: RKMC) za opštinu Bar u opsegu od 10 kHz do 3 GHz;
- iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Crljenicama (u daljem tekstu: DUKMS Pljevlja) za opštinu Pljevlja u opsegu od 10 kHz do 3 GHz;
- iz Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice na Bijeloj Crkvi (u daljem tekstu: DUKMS Rožaje) za opštinu Rožaje u opsegu od 10 kHz do 3 GHz;
- korišćenjem Mobilne kontrolno-mjerne stanice u vozilu Mercedes Sprinter 316 CDI (u daljem tekstu: MKMS) na više mikrolokacija širom Crne Gore u opsegu od 10 kHz do 3 GHz, a u skladu sa Uputstvom o uslovima i proceduri korišćenja MKMS-e broj 01-1619/1 od 23. 08. 2006. godine (u daljem tekstu: Uputstvo);
- korišćenjem Digitalne mobilne kontrolno-mjerne stanice za monitoring parametara kvaliteta i pokrivanja GSM/UMTS mreža u vozilu Renault Trafic Passenger 2.5 dCi (u daljem tekstu: DMKMS) na više mikrolokacija i duž putnih pravaca širom Crne Gore takođe u skladu sa Uputstvom, i
- korišćenjem ručne i prenosne mjerne opreme širom Crne Gore u opsegu od 10 kHz do 26,5 GHz.

Najveći dio redovnih aktivnosti po pitanju kontrole i monitoringa RF spektra odnosio se na:

- utvrđivanje zauzetosti pojedinih RF opsega;
- mjerenja i kontrolu parametara odobrenih FM i TV radio-difuznih emisija;
- mjerenja i kontrolu parametara odobrenih emisija funkcionalnih (PMR) radio-mreža;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra i
- kontrolu pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji u pojedinim RF opsezima.

Po prikupljanju kontrolno-mjernih rezultata u redovnom ili vanrednom postupku kontrole i monitoringa RF spektra, sprovedene su dalje aktivnosti koje su se uglavnom odnosile na:

- obradu i stručnu analizu prikupljenih kontrolno-mjernih rezultata;
- izradu odgovarajućih informacija i izvještaja o obavljenoj kontroli i monitoringu RF spektra i njihovo dalje procesuiranje;
- pripremu i slanje odgovarajućih dopisa – opomena svim nosiocima odobrenja kod kojih su uočeni nedostaci u radu ili nepoštovanje uslova propisanih tim odobrenjima;
- vođenje interne elektronske evidencije u MS Excel aplikaciji o utvrđenim nedostacima kod pojedinih korisnika RF spektra kojima su i slati dopisi - opomene.

Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Podgorica tokom 2014. godine je podrazumijevala svakodnevnu kontrolu pojedinih RF opsega korišćenjem kontrolno-mjerne opreme i softvera instaliranog u GKMC-u, . Shodno tehničkim mogućnostima GKMC-a, to je uglavnom podrazumijevalo izvršavanje sljedećih zadataka:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih radio emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na opsege namijenjene vazduhoplovnoj mobilnoj radio službi i na prijem emisija iz Albanije;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM i TV radio-difuznih emisija sa emisionih objekata (u daljem tekstu: EO) u samom gradu Podgorici, kao i sa EO Sjenica, EO RTV Dom, EO Ljubović, EO Donja Gorica, emisionog centra (u daljem tekstu: EC) Lovćen, EO Velja gora, EO Bjelasica Virpazar i EO Tuzi;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za Podgoricu.

Na GKMC-u su se primale i u osnovi kontrolisale i emisije sa EC Bjelasica, EO Ostrog i EO Kurilo Danilovgrad, ali se zbog realno slabijeg nivoa polja zbog propagacione distance tih predajnika vrijednosti njihovih parametara ipak nijesu ocjenjivale sa GKMC-a.

Redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Bar podrazumijevala je posmatranje pojedinih frekvencijskih opsega daljinski iz GKMC-a svakodnevno u okviru radnog vremena korišćenjem opreme i softvera instaliranog u RKMC-u. Shodno tehničkim mogućnostima RKMC-a, ovo se tokom 2014. godine uglavnom odnosilo na sljedeće:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na opsege namijenjene pomorskoj mobilnoj službi i na prijem emisija iz susjednih država: Italije, Hrvatske i Albanije;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM i TV radio-difuznih emisija sa emisionih objekata u gradu Baru, te sa EO Volujica i EO Velji grad;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za Bar.

U RKMC-u su se primale i kontrolisale i emisije sa EO Spas iz opštine Budva i EO Možura iz opštine Ulcinj, ali se zbog propagacione distance tj. slabijeg prijemnog nivoa polja tih emisija vrijednosti njihovih parametara nijesu ocjenjivale iz RKMC-a.

Tokom 2014. godine redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Pljevlja podrazumijevala je posmatranje pojedinih frekvencijskih opsega daljinski iz GKMC-a svakodnevno u okviru radnog vremena korišćenjem opreme i softvera instaliranog u DUKMS Pljevlja. Shodno tehničkim mogućnostima DUKMS-e Pljevlja, to je u osnovi podrazumijevalo izvršavanje sljedećih zadataka:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na prijem emisija iz susjednih država, Srbije i Bosne i Hercegovine;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM i TV radio-difuznih emisija sa emisionih objekata u gradu Pljevlja, te prije svega sa EO Tvrdaš;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za Pljevlja.

Na DUKMS Pljevlja su se primale i emisije sa EO Gosteč i EO Gradac, ali se zbog propagacione distance ovih predajnika tj. slabijeg prijemnog nivoa polja tih emisija vrijednosti njihovih parametara nijesu ocjenjivale iz DUKMS-e Pljevlja.

Kada je u pitanju redovna kontrola i monitoring RF spektra u opštini Rožaje, slično kao i za RKMC i DUKMS Pljevlja, tokom 2014. godine je vršeno posmatranje pojedinih frekvencijskih opsega daljinski iz GKMC-a svakodnevno u okviru radnog vremena korišćenjem opreme i softvera instaliranog u DUKMS Rožaje. Shodno tehničkim mogućnostima DUKMS-e Rožaje, ovo se uglavnom odnosilo na izvršavanje sljedećih zadataka:

- utvrđivanje zauzetosti RF spektra po pojedinim opsezima;
- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra;
- kontrola pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji sa naglaskom na prijem emisija iz susjednih država, Srbije i Kosova;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara odobrenih FM i TV radio-difuznih emisija sa emisionih objekata u gradu Rožaje, te sa EO Bandžovo brdo, EO Završko brdo, EO Kacuber i EO Gospođin vrh;
- kontrola i mjerenje vrijednosti parametara emisija funkcionalnih (PAMR/PMR) radio-mreža odobrenih za Rožaje.

Redovna kontrola i monitoring RF spektra u preostalom dijelu države, koji po svojim prijemnim propagacionim karakteristikama nije u dometu GKMC-a, RKMC-a, DUKMS-e Pljevlja i DUKMS-e Rožaje, tokom 2014. godine obavljena je korišćenjem MKMS-e u vidu jednodnevnih ili višednevnih monitoring kampanja. Ovo je podrazumijevalo korišćenje MKMS-e na ukupno 33 utvrđene mikrolokacije.

Pored redovnih, rađeni su i postupci vanredne kontrole i monitoringa RF spektra i to na osnovu potreba Agencije ili na zahtjev nosilaca odobrenja i samih građana koji su prijavljivali smetnje. Tokom 2014. godine obavljeno je čak 47 vanrednih kontrola i monitoringa RF spektra tj. 50% više u odnosu na 2013. godinu. Samo za ove potrebe, angažovanje je iznosilo više od 70 radnih dana.

Ovo je do sada ubjedljivo najveći broj vanrednih kontrola i monitoringa RF spektra koji su izvršeni u toku jedne kalendarske godine. Evidentan je porast prijavljenih problema u korišćenju RF spektra što se može tumačiti činjenicom da je ova Agencija u očima javnosti (kako nosioca odobrenja, tako i samih građana) sve više prepoznata kao relevantna institucija koja takve tehničke probleme može kompetentno i rješavati. Naime, Odsjek je uspješno reagovao po sljedećim pitanjima:

- utvrđivanje korišćenja pojedinih frekvencijskih kanala od strane određenog broja subjekata kojima je Agencija oduzela odobrenja za funkcionalne (PMR) radio mreže u opštinama Podgorica i Bar;
- utvrđivanje uzroka smetnji koju prave GSM/UMTS ometači u zoni KPD Spuž u Danilovgradu;
- utvrđivanje pojave nepoznate FM radio-difuzne emisije u Tuzima u Podgorici;
- utvrđivanje zauzetosti opsega 790 – 862 MHz u opštinama Podgorica i Ulcinj;
- mjerenje vrijednosti parametara određenih FM radio-difuznih emisija u opštini Bar;
- utvrđivanje zauzetosti i pojave smetnji na pojedinim frekvencijama koje koristi Ministarstvo odbrane Crne Gore za analogne RR veze na relaciji Podgorica – Lovćen;
- utvrđivanje korišćenja frekvencije za jednu FM radio-difuznu emisiju izvan Crne Gore vršeno po upitu regulatora Srbije;
- utvrđivanje zauzetosti opsega 410 – 430 MHz u Podgorici i u Baru;
- rješavanje smetnje u opsegu namijenjenom za vazduhoplovnu mobilnu navigacionu radio službu (108 – 137 MHz) u opštini Bar prijavljene od strane Aerodromske kontrole leta;
- utvrđivanje postojanja smetnje na lokalnoj TV radio-difuznoj emisiji u Tuzima u Podgorici;
- utvrđivanje otpočinjanja korišćenja frekvencije od strane nove FM radio stanice u Podgorici;
- utvrđivanje korišćenja frekvencija odobrenih za dva nosioca odobrenja u opsegu 410 – 430 MHz u opštini Podgorica;
- utvrđivanje pojave smetnje RDS servisu lokalne radio-stanice u opštini Kotor;
- utvrđivanje pojave smetnje RDS servisu lokalne radio-stanice u opštinama Podgorica i Danilovgrad;
- rješavanje smetnji na određenim frekvencijama u opsegu namijenjenom za vazduhoplovnu mobilnu navigacionu radio službu (108 – 137 MHz) prijavljenih od strane regulatorne agencije iz Makedonije;
- rješavanje smetnje u opsegu namijenjenom za vazduhoplovnu mobilnu navigacionu radio službu (108 – 137 MHz) u opštini Tivat prijavljene od strane Kontrole letenja Srbije i Crne Gore - SMATSA d.o.o. Beograd;
- mjerenje vrijednosti parametara određenih FM radio-difuznih emisija u opštini Podgorica;
- rješavanje smetnje u opsegu namijenjenom za vazduhoplovnu mobilnu navigacionu radio službu (108 – 137 MHz) u opštini Mojkovac prijavljene od strane Kontrole letenja Srbije i Crne Gore - SMATSA d.o.o. Beograd – Terminalna kontrola letenja Podgorica;
- utvrđivanje postojanja smetnje u korišćenju GPS frekvencija jedne TV stanice u Podgorici;
- utvrđivanje uzroka smetnje prijavljene od strane operatora M:tel na EO Spas u opštini Budva;
- utvrđivanje uzroka većeg broja smetnji prijavljenih od strane operatora M:tel u opštinama Podgorica, Cetinje, Bar i Ulcinj;
- utvrđivanje uzroka smetnje prijavljene od strane operatora M:tel u opštini Plav;
- utvrđivanje pojave korišćenja frekvencija od strane nepoznatog operatora mobilne telefonije rađeno po prijavi Agencije za nacionalnu bezbjednost u opštini Podgorica;
- utvrđivanje uzroka smetnje prijavljene od strane operatora Crnogorski Telekom u opštini Podgorica, i
- utvrđivanje uzroka većeg broja smetnji prijavljenih od strane operatora M:tel u opštini Podgorica.

Posebno treba istaći da je krajem 2014. godine u neprekidnom trajanju od 5 dana uzeto učešće u međunarodnoj monitoring kampanji (praćenje zauzetosti HF kanala na opsegu od 5 MHz) koja se sprovodila

u okviru CEPT/ECC radne grupe za frekvencijski menadžment Projektni tim 22 (CEPT/ECC WG FM PT22). Rezultati ove monitoring kampanje će se analizirati na sastancima ove radne grupe tokom 2015. godine.

Po obavljenim, kako redovnim, tako i vanrednim kampanjama kontrole i monitoringa RF spektra pravljeni su detaljni izvještaji za svaku mikrolokaciju ponaosob (uključujući i fiksne stanice GKMC, RKMC, DUKMS Pljevlja, DUKMS Rožaje, prenosnu i ručnu opremu) tj. ukupno 55 izvještaja, 8 više nego u 2013. godini. U tim izvještajima su konstatovane uočene nepravilnosti uz odgovarajuće grafičke prikaze primljenih emisija na pojedinim frekvencijama (kanalima) i u pojedinim frekvencijskim opsezima. Tabelarni (numerički) prikazi rezultata mjerenja koji su pratili priložene grafike, a koji se zbog obima u pomenutim izvještajima ne prilažu, čuvaju se u elektronskoj formi u specifičnom formatu softvera za kontrolu i monitoring RF spektra proizvođača Rohde&Schwarz.

Nakon završenih mjerenja i kreiranja odgovarajućih izvještaja Agencija je nosiocima odobrenja kod kojih su utvrđene nepravilnosti u korišćenju odobrenih frekvencijskih resursa slala dopise - opomene radi sprovođenja dodatnih radnji u cilju korišćenja odobrenih radio-frekvencija u skladu sa tehničkim uslovima propisanim od strane Agencije. Nosioци odobrenja su bili dužni da i preduzetim radnjama obavijeste Agenciju u roku od 30 dana od dana prijema dopisa - opomene. U svim slučajevima kada nosioци odobrenja ne odgovore u roku od 30 dana od dana dobijanja dopisa, kao i u slučajevima da se naknadnom kontrolom i monitoringom RF spektra ponovo utvrdi da navedeni nedostaci nijesu otklonjeni, Agencija je postupala u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama. Na osnovu naknadno sprovedenih mjernih kampanja, pokazalo se da su nosioци odobrenja tokom 2014. godine u dobroj mjeri postupali po nalogima Agencije, mada određeni broj opomenutih nosilaca odobrenja ipak nije otklanjao utvrđene nedostatke tj. najčešće su ih ponavljali ili samo djelimično otklanjali. Određeni broj korisnika RF spektra nije koristio dodijeljene frekvencijske resurse ili su pak Agenciju obavještavali da su od njih odustali, što se uglavnom odnosilo na FM i TV radio-difuzne emitere. Takođe, pojedini nosioци odobrenja su u kontinuitetu imali parametre emisija u skladu sa tehničkim normama i mogu poslužiti za primjer ostalim korisnicima RF spektra.

Na osnovu obavljenih redovnih mjernih kampanja u 2014. godini može se zaključiti da, osim u nekoliko slučajeva kada je uočeno korišćenje radio-frekvencija bez odgovarajućeg odobrenja za iste, kao i tokom 2013. godine, najveći broj neregularnosti u kontrolisanim RF opsezima potiče od korisnika VHF II, VHF III i UHF IV/V frekvencijskih opsega, a naročito od FM radio-difuznih operatora koji emituju u opsegu VHF II (od 87,5 do 108 MHz).

Najveći dio prijavljenih problema tokom 2014. godine se odnosio na ometanja GSM/UMTS opsega. Uspješno su utvrđeni uzroci smetnji koje su kroz veliki broj prijava stigle od strane operatora mobilne telefonije. Mjerenjima su potvrđene opravdanosti smetnji u skladu sa prijavama istih. U svim tim slučajevima izvor smetnji je identifikovan. Izuzev zone KPD Spuž u Danilovgradu gdje su GSM ometači uzrok degradacije servisa mobilne telefonije, u svim ostalim slučajevima uzrok prijavljenih smetnji je ležao u korišćenju DECT 6.0 telefona od strane fizičkih lica. O utvrđenim izvorima i lokacijama izvora predmetnih smetnji je, shodno odredbama Zakona, obavještavana Upravu za inspeksijske poslove tj. inspektor za elektronske komunikacije, kome su prosljeđivani rezultati mjerenja u ovim slučajevima. Shodno dobijenim informacijama od inspektora za elektronske komunikacije, u svim slučajevima se radilo o DECT 6.0 telefonima (fiksni telefoni u domaćinstvima namijenjeni za američko tržište), a njihovim vlasnicima je naloženo da iste isključe iz mreže zbog korišćenja uređaja koji izazivaju smetnje.

Kada su u pitanju nepravilnosti u korišćenju opsega namijenjenih za radio-difuziju, može se konstatovati da su se uočene nepravilnosti uglavnom odnosile na nepoštovanje maksimalno dozvoljenih vrijednosti za pojedine parametre kod FM radio-difuznih emisija (nivoa jačine polja, modulacije - frekvencijske devijacije, širine zauzetog opsega, pomjeraja - *offseta* noseće frekvencije), odnosno na nedovoljno oslabljene i potisnute harmonijske produkte kod istih što uzrokuje pojavu štetnih interferencija korisnicima drugih frekvencijskih opsega. Ovo je bilo posebno izraženo u opsezima namijenjenim vazduhoplovnoj mobilnoj radio - navigacionoj službi (u opsegu od 108 do 137 MHz) i VHF III i UHF IV/V opsegu koji se koriste za TV radio-difuziju. Naime, tokom redovne kontrole i monitoringa demodulisan je veći broj nedovoljno oslabljenih intermodulacionih produkata gore pomenutih FM radio-difuznih emisija, što je najvećim dijelom posljedica nepostojanja

kvalitetnih filtara, prenatrpanosti FM opsega i visokih izračenih snaga. Osim navedenog, utvrđeno je da jedan broj FM radio-difuznih emitera nije koristio polarizaciju svojih emisija u skladu sa odobrenjem za korišćenje frekvencije. Ipak, sveobuhvatno gledano, obim uočenih nepravilnosti po ovim pitanjima je nešto manji nego u 2013. godini.

Nijesu uočeni problemi u korišćenju opsega namijenjenih za funkcionalne (PMR) radio mreže. Kontrolisane odobrene emisije ovih radio mreža su imale propisne parametre.

Nijesu uočeni problemi u korišćenju opsega namijenjenih pomorskoj mobilnoj službi.

U pograničnim opštinama uočeno je prisustvo FM i TV radio-difuznih emisija iz susjednih država.

U RF spektru je uočeno da su više nego prethodne godine prisutne emisije digitalne televizije, a da je značajan broj domaćih analognih TV predajnika prestao sa radom. Međutim, raspoloživa kontrolno-mjernom oprema i softver nije imala tehničke mogućnosti za demodulaciju sadržaja i mjerenje parametara DVB-T2 emisija. Tek po nadogradnji opreme i softvera u postojećoj MKMS, a koja će se realizovati tokom 2015. godine, moći će se vršiti monitoring i tih emisija tj. mjerenje vrijednosti njihovih relevantnih parametara.

8.3. Monitoring parametara digitalnih radio emisija mobilnih operatora

U skladu sa Planom rada i korišćenja mobilne kontrolno-mjerne stanice za monitoring kvaliteta i parametara mreža mobilnih operatora, u prvoj polovini 2014. godine bilo su planirana mjerenja parametara kvaliteta servisa govora, a u drugoj polovini godine mjerenja parametara kvaliteta servisa podataka u Glavnom gradu Podgorica, prigradskim naseljima i Gradskim opštinama Tuzi i Golubovci. Slična mjerenja trebala su biti izvršena i na određenom broju putnih pravaca koji su bili definisani predmetnim planom. Plan je, uzimajući u obzir aktivnosti po pitanju unaprijeđenja mjernog sistema u Digitalnoj mobilnoj kontrolno-mjernoj stanici (u daljem tekstu: DMKMS), predvidio da izvršenje mjerenja zavisi od raspoloživosti istoga. Javna nabavka za unaprijeđenje mjernog sistema u DMKMS raspisana je sredinom 2013. godine, a detaljniji podaci o ovoj javnoj nabavci, te problemima koji su istu pratili su dati u tekstu Aktivnosti na daljoj implementaciji Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra.

Mjerenja koja je predviđao Plan zahtijevala su višednevna i viščasovna mjerenja na način kako to čine specijalizovane evropske institucije (kao što je *P3 Communications* sa kojim je u Agenciji sredinom 2014. godine održan sastanak na temu mjerenja) koje se bave ovakvim i sličnim mjerenjima, uz angažman i stabilan rad komponenti cjelokupnog mjernog sistema. Stoga je stabilan rad svih komponenti mjernog sistema bio neophodan preduslov kako bi Agencija mogla sa sigurnošću stati iza dobijenih rezultata, odnosno sprovesti sva Planom definisana mjerenja. Međutim, i pored određenih nestabilnosti pojedinih komponenti

mjernog sistema, DMKMS je korišćena u obimu i na način koji nije dovodio isti u nestabilno stanje tj. za određena mjerenja koja nijesu zahtjevna sa stanovišta stabilnosti istoga, a istovremeno su omogućavala dobijanje korisnih mjernih podataka i na osnovu njih donošenje mjerodavnih zaključaka. Mogućnost da se mjerni sistem može koristiti za određena mjerenja Agencija je utvrdila testiranjima u realnom okruženju u I i u II polovini 2014. godine nakon instalacije nove mjerne opreme u DMKMS-u.

U skladu sa do sada kazanim, Agencija je tokom 2014. godine, istovremeno i iznova procjenjujući mogućnosti mjernog sistema, sa DMKMS-om postupala po:

- prijavama operatora o prisustvu smetnje,
- prijavama građana o lošem stanju servisa (univerzalni servis),
- tehničkom sporazumu o graničnoj koordinaciji GSM900/DCS1800 sistema između Crne Gore i Republike Albanije.

Pored vanrednih mjerenja koja su taksativno navedena u nastavku, urađen je i značajan broj vanrednih mjerenja za koje nijesu sačinjavani izvještaji iz razloga što su smetnje otklanjane na licu mjesta, tj. obavljane sitne intervencije u mreži operatora, ili su operatori obavještavali Agenciju da su smetnje nestale neposredno nakon obavljenih mjerenja ili u toku samih mjerenja. Takođe, Agencija raspolaže portabilnim i ručnim mjernim uređajima sa pripadajućom dopunskom opremom kojom su vršena dopunska mjerenja kao u situacijama iz dijela postupanja po prijavama operatora kada je određivana precizna lokacija DECT 6.0 terminalnih uređaja u stambenim zgradama odnosno ostalim mjestima gdje DMKMS-om nije moguće prići u pravcu mjesta ka kojem mjerenja ukazuju na postojanje izvora smetnje.

U 2014. godini Agencija je posvetila značajno vrijeme rješavanju smetnji prijavljenih od strane mobilnih operatora. Primjetna je tendencija značajnog porasta prijavljenih smetnji, naročito smetnji koje su izazvane radom DECT 6.0 terminalnih uređaja.

Vanredna mjerenja po prijavama operatora

Mjerna stanica DMKMS je tokom 2014. godine u najvećem broju slučajeva bila agnažovana za vanredna mjerenja po osnovu prijave smetnji od strane operatora. To nije najbolje uočljivo u broju izvještaja jer svaki od tih izvještaja precizira izvore smetnji kojih je u pojedinim slučajevima (naročito u Glavnom gradu) bilo i više desetina. Prijava smetnje koje su podnosili operatori sadrži podatke najčešće o jednoj baznoj stanici kod koje je došlo do narušavanja parametara kvaliteta ili djelimičnog gubitka servisa, dok je na Agenciji bio teret određivanja izvora ili bolje reći izvora u gotovo svim slučajevima. Smetnje je najviše prijavljivao operator mobilne telefonije M:Tel i u gotovo svim slučajevima je utvrđeno da je uzrok smetnje terminalni uređaj koji radi po standard DECT 6.0 (*slika desno*) i kao takav namijenjen je prevashodno tržištu Sjedinjenih Američkih Država čiji Plan namjene omogućava njihovu primjenu, dok za tržište Evrope isti nijesu upotrebljivi tj. izazivaju smetnje drugim korisnicima kojima je taj dio spektra namijenjen. Operator M:Tel je u ovom slučaju jedini pogođen smetnjom u dijelu *up-link* frekvencija sistema UMTS 2100 jer pomenuti terminalni uređaji rade u opsegu 1920 – 1930 MHz (opseg 1920 – 1935 MHz dodijeljen je na korišćenje operatoru M:Tel).

Mjerenja u su po prijavi M:Tela rađena i u Opštini Budva. Smetnja je prijavljena na WCDMA (UMTS 2100) baznoj stanici u opsegu 1920-1980/2110-2170 MHz na emisionom objektu (u daljem tekstu: EO) Spas. Tom prilikom je ukazano da je uzrok smetnje na samom EO Spas. Neposrednim mjerenjima na ovom objektu utvrđeno je da je uzrok neispravan rad emisionog uređaja radio-relejnog linka Radio-Televizija Budva.

Mjerenja DMKMS-om su rađena u Opštini Mojkovac po prijavi smetnje operatora Crnogorski Telekom. Smetnja je prijavljena na WCDMA (UMTS 900) baznoj stanici u opsegu 880-915/925-960 MHz na EO Katuničko brdo. Mjerenja su vršena 24. 06. 2014. godine, a tom prilikom je ukazano da je uzrok smetnje na samom EO Katuničko Brdo. Neposrednim mjerenjima na ovom objektu utvrđeno je da je uzrok neispravan rad emisionog uređaja komercijalnog emitera Televizija Mojkovac.

Mjerenja u Opštini Berane su rađena po prijavi smetnje operatora Crnogorski Telekom. Smetnja je prijavljena na WCDMA (UMTS 900) baznoj stanici u opsegu 880-915/925-960 MHz na EO Jejevica. Mjerenja su vršena 25. 06. 2014. godine. Mjerenjima nije utvrđeno postojanje smetnje.

Mjerenja u Opštini Herceg Novi su urađena po prijavi smetnje operatora Crnogorski Telekom. Smetnja je prijavljena na GSM 900 baznoj stanici u opsegu 880-915/925-960 MHz na EO Žvinje. Mjerenja su vršena 07. 08. 2014. godine. Mjerenjima nije utvrđeno postojanje smetnje tj. umanjena kvaliteta servisa. Međutim, izvještajem je ukazano na postojanje veoma jakih signala baznih stanica GSM 900 operatora mobilne telefonije iz susjedne Republike Hrvatske.

Mjerenja u Glavnom gradu su rađena i po prijavi smetnje operatora Crnogorski Telekom. Smetnja je prijavljena na UMTS 2100 baznoj stanici u opsegu 1920-1980/2110–2170 MHz. Mjerenja su vršena tokom 28. avgusta, 05. septembra, 02, 07. i 09. oktobra. 2014. godine. Mjerenja su ukazala da je uzrok smetnje bio neispravan rad ripitera/ponavljača frekvencije, koji čini sastavni dio mreže operatora koji je podnio prijavu smetnje. Prije prijave smetnje dužnost podnosioca je da provjeri svoj sistem, što Crnogorski Telekom ovom prilikom nije uradio, iako je pomenuti operator uporno tvrdio da je tu proceduru sproveo.

Dodatna mjerenja u Glavnom gradu su sprovedena po prijavi smetnje operatora M:Tel. Smetnja je prijavljena na UMTS 2100 baznim stanicama u opsegu 1920-1980/2110–2170 MHz. Mjerenja su vršena 06, 07. i 08. 10. 2014. godine. Mjerenjima je utvrđeno postojanje smetnje u skladu sa prijavom i utvrđen je izvor iste. Izvor, ili tačnije izvori, smetnje identifikovani su kao DECT 6.0 telefonski terminali. Agencija je tom prilikom precizno utvrdio lokaciju izvora predmetne smetnje.

Mjerenja po prijavama smetnji operatora M:Tel su sprovedena i u opštinama: Cetinje, Bar, Ulcinj i ponovo u Glavnom gradu. Smetnja je prijavljena na UMTS baznim stanicama u opsegu 1920-1980/2110–2170 MHz. Mjerenja su vršena 15. i 16. 10. 2014. godine. Mjerenjima je utvrđeno postojanje smetnje, a u skladu sa prijavom utvrđen je izvor iste. Izvor, ili tačnije izvori, smetnje identifikovani su kao DECT 6.0 telefonski terminali, a u svakom konkretnom slučaju precizno je utvrđena lokacija izvora predmetnih smetnji. Spektar signala terminalnog uređaja DECT 6.0 je dat na slici desno.

Nove smetnje na UMTS 2100 baznoj stanici u opsegu 1920-1980/2110–2170 MHz su bile prijavljene od strane M:Tela na teritoriji Glavnog grada a mjerenja su vršena 27. 10. 2014. godine, odnosno 28. 11. 2014. godine. Mjerenjima je utvrđeno postojanje smetnje u skladu sa prijavom i utvrđen je izvor iste koji su i ovog puta bili DECT 6.0 telefonski terminali čija lokacija je precizno utvrđena.

Identične smetnje su prijavljene i na teritoriji opštine Nikšić, a mjerenjima izvršenim 28. 11. 2014. godine je utvrđeno postojanje smetnji u skladu sa prijavom i utvrđeni su izvori smetnji - DECT 6.0 telefonski terminali, a tokom mjerenja su precizno utvrđene lokacije izvora predmetnih smetnji.

O svim slučajevima gdje je izvor smetnje identifikovan kao DECT 6.0 telefonski terminalni uređaj obavještena je Uprava za inspeksijske poslove tj. inspektor za elektronske komunikacije kome su proslijeđeni rezultati mjerenja, jer je shodno odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama posao neposrednog gašenja ovih uređaja (radi se o fiksnim bežičnim terminalima u domaćinstvima) u nadležnosti inspektora za elektronske komunikacije.

Vanredna mjerenja po prijavama građana (univerzalni servis)

Operator Telenor d.o.o. određen je za operatora Univerzalnog servisa na teritoriji Crne Gore. Na osnovu toga stanovnici pojedinih djelova koji nijesu zadovoljni dostupnim kvalitetom pruženog servisa ili im isti nije dostupan mogu se obratiti Agenciji koja je dužna utvrditi realno stanje i na osnovu toga dalje postupati ka pomenutom operatoru. Tim povodom Agencija je vršila:

- Mjerenja u Opštini Danilovgrad, sela Luke, Vučica, Donji i Gornji Martinići. Mjerenjima je utvrđen nivo dostupnosti odnosno pokrivanja i kvaliteta signala operatora mobilne telefonije u Crnoj Gori.

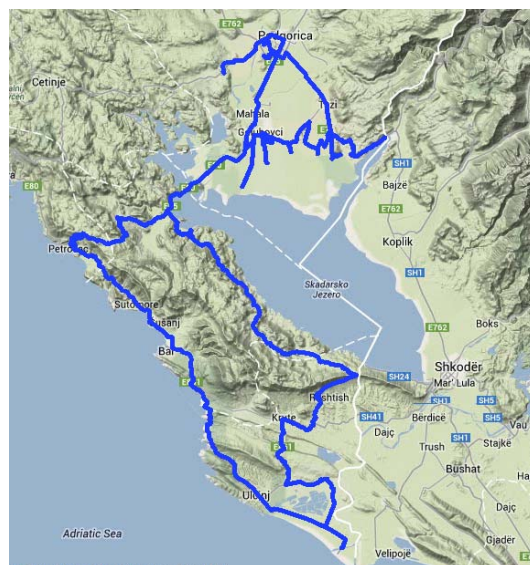
Izveštaj je ukazao da operatori Telenor i Crnogorski Telekom imaju GSM pokrivanje i definisani kvalitet na ovom području.

- Mjerenja u Opštini Danilovgrad, sela Gostilje Martiničko i Gostilje Brajovičko. Mjerenjima je utvrđen nivo dostupnosti odnosno pokrivanja i kvaliteta signala operatora mobilne telefonije u Crnoj Gori. Izveštaj ukazuje na neadekvatan kvalitet i pokrivanje od strane operatora mobilne telefonije gore navedenih sela
- Mjerenja u Glavnom gradu, selo Medun. Mjerenja ukazuju da operator Telenor ima adekvatan nivo prijema UMTS tehnologije i prihvatljiv nivo kvaliteta.
- Mjerenja u Opštini Nikšić, Grahovo, selo Nudo. Mjerenja utvrđuju da GSM pokrivanje ovog sela ima operator Crnogorski Telekom, dok operatori Telenor i M:Tel to nemaju.

Vanredna mjerenja po tehničkom sporazumu o graničnoj koordinaciji GSM900/DCS1800 sistema

Agencija kao regulatorno tijelo za oblast elektronskih komunikacija u Crnoj Gori ima zakonsku obavezu da sa administracijama drugih država koordiniše odnosno uređuje korišćenje frekvencijskog resursa u graničnim oblastima. U vezi sa tim Agencija sklapa tehničke sporazume gdje se u skladu sa opšte prihvaćenim međunarodnim normama definišu prava administracija potpisnica istoga. Tokom 2014. godine mjerenja su vršena u svrhu utvrđivanja poštovanja odredbi tehničkog sporazuma Agencije sa administracijom Republike Albanije koji je potpisan početkom 2014. godine (u daljem tekstu: Sporazum o GSM/DCS koordinaciji). U tom pravcu Agencija je tokom 2014 godine vršila dva kruga mjerenja i to:

- Mjerenja u Glavnom gradu i Gradskim opštinama Tuzi i Golubovci. Mjerenjima je utvrđeno značajno prisustvo signala operatora iz susjedne Republike Albanije na teritoriji Glavnog grada, a koje nije u skladu sa odredbama predmetnog Sporazuma.
- Mjerenja na magistralnom putnom pravcu Podgorica - Virpazar - Ostros - Vladimir - Zoganje - Ada Bojana - Petrovačka gora - Podgorica, odnosno opštine Podgorica, Bar i Ulcinj. Mjerenjima je utvrđeno značajno prisustvo signala operatora iz susjedne Republike Albanije na teritoriji opština Ulcinj i Bar, a koje nije u skladu sa odredbama predmetnog Sporazuma.

8.4. Aktivnosti na daljoj implementaciji Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra

Realizacija Sistema za kontrolu i monitoring RF spektra tokom 2014. godine odvijala se u skladu sa Elaboratom o daljem razvoju Sistema u periodu od 2012. do 2016. godine (u daljem tekstu: Elaborat 2012-2016), Finansijskim planom i Planom javnih nabavki za 2014. godinu. Ista je u svojim najvažnijim elementima data po stavkama i sa bitnim detaljima kako dalje slijedi.

Nabavka kontrolno-mjerne opreme (uređaji, antene...) i pratećeg softvera za monitoring i goniometrisanje signala sa instalacijom i ugradnjom na lokaciji kontrolno-mjernih stanica i integracijom u postojeći sistem

Shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2014. godinu, 19. 03. 2014. godine Savjet Agencije je donio Odluku o pokretanju postupka javne nabavke kontrolno-mjerne opreme (uređaji, antene...) i

pratećeg softvera za monitoring i goniometrisanje signala sa instalacijom i ugradnjom na lokaciji kontrolno-mjernih stanica i integracijom u postojeći sistem, broj 1/2014. S tim u vezi, za ovu javnu nabavku opredijeljena su finansijska sredstva u iznosu od 385.000,00 €.

Imenovana tenderska komisija je nakon temeljnih tehno-ekonomskih analiza pripremila tekst poziva i tenderske dokumentacije. Predmetni poziv je objavljen dana 04. 06. 2014. godine. Javno otvaranje ponuda je obavljeno 16. 07. 2014. godine kada je utvrđeno da se po ovom postupku javio ponuđač Rohde&Schwarz Österreich G.m.b.H. Nakon traženja i dobijanja pojašnjenja u tehničkom dijelu ponude, tenderska komisija je izvršila finalni pregled, ocjenu i vrednovanje pristigle ponude, te istu ocijenila ispravnom. Dana 09. 09. 2014. godine tenderska komisija je predložila naručiocu da zaključi ugovor sa ponuđačem Rohde&Schwarz Österreich G.m.b.H. što je Savjet i učinio 11. 09. 2014. godine kada je donio odluku o prihvatanju ponude predmetnog ponuđača. Shodno tome, dana 31. 10. 2014. godine sa ovim isporučiocem je potpisan Ugovor o nabavci roba uz ugovorenu ukupnu cijenu u iznosu od 384.370,00 € i rokom isporuke od 60 dana od dana potpisivanja ugovora.

Ugovorena roba je u roku isporučena na Glavni kontrolno-mjerni centar u Podgorici (u daljem tekstu: GKMC) dana 18. 12. 2014. godine i ista će biti instalirana u prvom kvartalu 2015. godine. Isporučena kontrolno-mjerna oprema, uređaji, antenski sistem i pripadajući softver su namijenjeni za obavljanje zadataka vezanih za mjerenje vrijednosti parametara radio-emisija u cilju monitoringa RF spektra i goniometrisanja signala. Isti će biti instalirani uglavnom u GKMC-u i u Daljinski upravljanoj kontrolno-mjernoj stanici (u daljem tekstu: DUKMS) Ulcinj čim objekat te stanice bude izgrađen. Jedan dio isporučenih antena će biti instaliran u DUKMS Rožaje i DUKMS Kotor. Za prvu instalaciju opreme za goniometrisanje izabran je GKMC u skladu sa Elaboratom 2012-2016 imajući u vidu da je Podgorica Glavni grad i da su najznačajniji radio-komunikacioni sistemi smješteni u ovoj oblasti te s tim u vezi u njoj je skoncentrisan i najveći dio radiokomunikacionog saobraćaja u Crnoj Gori. Pri tome se omogućava tehno-ekonomski racionalna nadogradnja i migracija postojeće kontrolno-mjerne opreme i softvera u Sistemu. Naime, nakon nabavke nove opreme i softvera, postojeća će biti instalirana u ostale DUKMS-e. Shodno tome, najveći dio postojeće opreme sa softverom iz GKMC-a će migrirati u Regionalni kontrolno-mjerni centar (u daljem tekstu: RKMC), dok će najveći dio opreme sa softverom iz RKMC-a biti naknadno instaliran u DUKMS Ulcinj.

Nabavka kontrolno-mjerne opreme i pratećeg softvera za monitoring i goniometrisanje signala za postojeću Mobilnu kontrolno-mjernu stanicu

Postupak javne nabavke broj 9/2013, kojim je bila predviđena nabavka kontrolno-mjerne opreme i pratećeg softvera za monitoring i goniometrisanje signala za postojeću mobilnu kontrolno-mjernu stanicu (u daljem tekstu: MKMS), dva puta je bio raspisivan tokom 2013. godine. Oba puta su donijete odluke o obustavi postupka iz razloga šta nije bila dostavljena nijedna ispravna ponuda.

Shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2014. godinu, opet su opredijeljena finansijska sredstva i donijeta odluka o pokretanju predmetnog postupka javne nabavke broj 15/2014. Poziv za javno nadmetanje je objavljen krajem februara, ali je iz istih razloga kao i u prošle dvije tenderske procedure, i ovaj postupak poništen početkom maja 2014. godine.

Stoga je, shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2014. godinu, Savjet dana 21. 07. 2014. godine donio Odluku o ponovnom pokretanju postupka javne nabavke pod brojem 15/2014. Ovom prilikom Savjet je odlučio da se za ovu javnu nabavku, u odnosu na ranije opredijeljivane iznose, izvrši dodatno smanjenje finansijskih sredstava, pa su opredijeljena sredstva u ukupnom iznosu od 360.000,00 €. Kao i po prethodno poništenom postupku, od strane izvršnog direktora imenovana je ista petočlana komisija za otvaranje i vrednovanje ponuda.

Poziv za otvoreni postupak javne nabavke je objavljen dana 28. 07. 2014. godine. Javno otvaranje ponuda je obavljeno 05. 09. 2014. godine kada je utvrđeno da se po ovom postupku javio ponuđač Rohde&Schwarz Österreich G.m.b.H. Nakon pregleda, ocjene i vrednovanja pristigle ponude, tenderska komisija je istu

ocijenila ispravnom i dana 17. 10. 2014. godine predložila naručiocu zaključenje ugovora sa ovim ponuđačem. Dana 28. 10. 2014. godine Savjet je donio odluku o prihvatanju najpovoljnije ponude ponuđača Rohde&Schwarz Österreich G.m.b.H. Shodno tome, ugovor o nabavci roba je potpisan dana 19. 12. 2014. godine uz ugovorenu ukupnu cijenu u iznosu od 359.005,15 € i rokom isporuke od 90 dana od dana potpisivanja ugovora.

Pored ugovorene ugradnje opreme u MKMS, ugovorena je i odgovarajuća adaptacija samog vozila MKMS-e (Mercedes Sprinter 316 CDI nabavljen 2005. godine). Stoga je ovo vozilo, zajedno sa ranije nabavljenim testnim TV analizatorom proizvođača Rohde&Schwarz tip ETL, čija će se hardverska nadogradnja DVB-T2 mogućnosti obaviti u Rohde&Schwarz fabrici, dana 27. 01. 2015. godine izvezeno u Sloveniju u ovlašćeni servis na dalje postupanje. Nakon adaptacije vozila i ugradnje nove opreme i softvera, nova MKMS će omogućiti mjerenje vrijednosti parametara radio-emisija u cilju monitoringa RF spektra i goniometrisanja signala u pokretu.

Riječ je o veoma važnoj javnoj nabavci od čije realizacije nije zavisila samo postojeća MKMS i s tim u vezi njeno unapređenje mogućnosti monitoringa i goniometrisanja signala, već je od ove nabavke zavisila i novoizgrađena DUKMS na mikrolokaciji Trojica u opštini Kotor. U postupku instalacije opreme nabavljene za GKMC u postupku javne nabavke broj 1/2014, postojeća oprema i softver nabavljeni za MKMS još 2005. godine će biti migrirana u već izgrađeni objekat DUKMS-e sa antenskim sistemom u Kotoru. Takvim racionalnim tehn-ekonomskim prilazom jednim postupkom javne nabavke obezbijedilo se neophodno tehnološko unapređenje i adaptacija postojeće MKMS-e, a iskorišćenjem ranije nabavljene istovremeno se pribavila nedostajuća oprema i softver za novu DUKMS u Kotoru.

Nadogradnja opreme i softvera za Digitalnu mobilnu kontrolno-mjernu stanicu

Krajem 2013. godine uspješno je okončan pregovarački postupak bez prethodnog objavljivanja poziva za javno nadmetanje broj 1/2013 za nadogradnju kontrolno-mjerne opreme i softvera za Digitalnu mobilnu kontrolno-mjernu stanicu (u daljem tekstu: DMKMS). Dana 24. 12. 2013. godine Agencija je potpisala ugovor broj 0102-3131/37 sa dobavljačem Rohde&Schwarz Österreich G.m.b.H. (predstavništvo Beograd). Cijena ugovorene nabavke je bila 52.681,30 € uz rok isporuke robe 90 dana od dana potpisivanja ugovora.

Postupkom je bila planirana nadogradnja koja podrazumijeva ažuriranje postojeće verzije kontrolno-mjernih softverskih paketa na najnovije verzije. Osim toga, planirana je nabavka i ugradnja novih mjernih mobilnih terminala sa odgovarajućim antenama, kao i promjena *chipseta* (sa NOKIA na Qualcomm) koji će dodatno omogućavati mjerenja HSPA+ i LTE parametara, kvaliteta govora po POLQA standardu (za 2 mobilna terminala) i vrijednosti parametara kvaliteta za servise podataka, te biti kompatibilni sa pomenutim softverima, radio skenerom proizvođača Rohde&Schwarz tip TSMQ i trenutnom konfiguracijom DMKMS-e. Ovim postupkom je bila predviđena i odgovarajuća adaptacija mjernog vozila Renault Trafic Passenger 2.5 dCi.

Isporuka opreme je izvršena dana 27. 06. 2014. godine, dok su se radovi na instalaciji opreme sproveli u periodu od 01 - 04. 07. 2014. godine. Tokom instalacije novog hardvera i unaprijeđenja baznog softvera i pojedinih njegovih komponenti otpočeta su i neophodna testiranja unaprijeđenog sistema. Već tokom perioda instalacije utvrđeno je da mjerni sistem nije stabilan tj. isti ne omogućava pouzdan rad svih njegovih komponenti što je i konstatovano Zapisnikom o instalaciji opreme. Tada je i odlučeno da se izvrše opsežna testiranja sistema radi utvrđivanja njegove homogenosti i stabilnosti kako bi se u narednom periodu pristupilo potpisivanju Zapisnika o kvantitativno-kvalitativnom prijemu mjernog sistema (predviđeno potpisanim ugovorom) koji jedini može biti osnova za plaćanje ugovorenih obaveza od strane naručioca.

U periodu neposredno nakon predmetne instalacije izvršena su testiranja DMKMS-e kada je i utvrđeno da ista nije stabilna tj. da određene vitalne komponente mjernog sistema narušavaju njegovu stabilnost pa se rad cjelokupne DMKMS-e dovodi u pitanje. Nakon utvrđivanja ove činjenice, u intenzivnoj komunikaciji sa

stručnim ljudima isporučio problem nije riješen. Naime, tokom oktobra mjeseca, daljinski uspostavljenom vezom, ovlaštena lica isporučio pokušala su utvrditi uzrok problema, međutim u tome nijesu uspjeli. Dana 19. i 20. 10. 2014. godine predstavnici isporučio su stigli iz Beča i boravili na GKMC-u u namjeri da utvrde uzrok ovakvog ponašanja mjernog sistema. Nakon testiranja u trajanju od dva radna dana pravi uzrok i dalje nije utvrđen, već je iznesena sumnja da bi uzrok mogao biti računar koji kontrolira mjerni sistem. U novembru mjesecu predstavnik ovlaštenog servisa isporučio firme S-TMM Sistemi d.o.o. iz Zagreba izvršio je zamjenu računara novim, ali je ponašanje sistema i dalje ostalo isto.

Dana 04. 12. 2014. godine održan je sastanak sa Rohde&Schwarz-om tj. predstavništvom Ljubljana koje je preuzelo dalju koordinaciju rješavanja ovog problema sa DMKMS-om. Tom prilikom je dogovoreno da se DMKMS tokom januara 2015. godine privremeno izveze u servisni centar isporučio u Sloveniju, kako bi se mjerni sistem doveo u ispravno stanje i DMKMS u potpunosti stavila u funkciju. Navedeno je i učinjeno, te je DMKMS izvezena u Sloveniju dana 27. 01. 2015. godine.

Kalibracija, popravka i redovno održavanje kontrolno-mjerne opreme i softvera Sistema

Shodno preporuci proizvođača opreme da je barem jednom u dvije godine potrebno kalibrisati glavnu opremu za kontrolu i monitoring RF spektra, kao što su to monitoring prijemnik i analizator spektra, te činjenici da Agencija iste nikada nije kalibrisala, u Planu javnih nabavki za 2014. godinu opredijeljena su potrebna finansijska sredstva u ukupnom iznosu od 10.000,00 € za realizaciju postupka šoping metodom javne nabavke pod brojem 45/2014.

Predmetni postupak javne nabavke je, nakon tri poništavanja u 2013. godini zbog dostavljanja neispravnih ponuda, sredinom 2014. godine uspješno okončan. Ispravnu ponudu je dostavio ponuđač TMN Sistemi d.o.o. iz Bijelog Polja kao ćerka firme S-TMM Sistemi d.o.o. iz Ljubljane, koja je inače i ovlaštena za servisiranje Rohde&Schwarz opreme i softvera. Agencija je dana 17. 06. 2014. godine sa ovim ponuđačem potpisala ugovor o pružanju usluga kalibracije i popravke.

Nakon potvrde termina od strane servisnih Rohde&Schwarz centara u Kelnu i Budimpešti, dana 22. 07. 2014. godine pružaocu usluga su zapisnički predati na fabričku kalibraciju i popravku dva Rohde&Schwarz uređaja - monitoring prijemnik tip ESMB i ručni analizator spektra tip FSH6. Uređaji su u ugovorenom roku fabrički popravljani i kalibrisani, i to prijemnik ESMB u Kelnu, a analizator spektra u Budimpešti. Dana 08. 10. 2014. godine uređaji su isporučeni Agenciji, nakon čega je ista isprobana i utvrđeno je da rade propisno. Sa uređajima su, kako je to od strane naručioaca i traženo, isporučeni i certifikati o izvršenim kalibracijama, servisni izvještaji i protokoli sa testiranja. Kalibracija predmetne opreme je od velikog značaja za vještačenje u eventualnim sudskim postupcima sa subjektima kontrole. Realizacijom ugovorenog, osim fabričke kalibracije, istovremeno su otklonjeni i određeni kvarovi, što je sveukupno predstavljalo racionalan stručni pristup. Sa ovakvom praksom će se nastaviti i ubuduće kako bi i ostala glavna kontrolno-mjerna oprema bila kalibrisana u razumnim rokovima.

Shodno Finansijskom planu i Planu Javnih nabavki za 2014. godinu, Savjet je 09. 06. 2014. godine donio odluku o pokretanju postupka javne nabavke usluga kalibracije, popravki i redovnog održavanja kontrolno-mjerne opreme i softvera Sistema pod brojem 7/2014. Istog dana izvršni direktor je imenovao petočlanu Komisiju za otvaranje i vrednovanje ponuda po ovom postupku. Za ovu nabavku su opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 35.000,00 €.

Ovim postupkom je planirano zaključivanje ugovora sa ovlaštenim servisom čime će biti omogućeno da se u toku jedne godine obavi redovno održavanje i popravka određene kontrolno-mjerne opreme i softvera, odnosno kalibracija, popravka, redovno održavanje, zamjena rezervnih djelova, transport, privremeni izvoz/uvoz, špedicija, carina, instalacija, testiranje i demonstracija kompletnosti i funkcionalnosti predmetnih uređaja i softvera. Stoga je realizacija ove javne nabavke od presudnog značaja za nesmetano funkcionisanje kako te opreme i softvera, tako i cjelokupnog Sistema. S obzirom da ovakvu javnu nabavku Agencija sprovodi

po prvi put, tenderska komisija je sveobuhvatno prikupljala iskustva drugih država po ovom pitanju, pripremila tendersku dokumentaciju i objavila poziv dana 08. 08. 2014. godine.

Po predmetnom pozivu pristigla je samo jedna ponuda i to od strane ponuđača TMN Sistemi d.o.o. iz Podgorice. Javno otvaranje ponude je obavljeno dana 16. 09. 2014. godine, te nakon pregleda, ocjene i vrednovanja pristigle ponude, tenderska komisija je rješenjem od 10. 10. 2014. godine odbila istu kao neispravnu. Po isteku zakonskih rokova za žalbu na ovo rješenje, tenderska komisija je sačinila izvještaj o ovoj javnoj nabavci i predložila Savjetu Agencije da se predmetni postupak poništi. Savjet je usvojio ovaj predlog i dana 15. 12. 2014. godine donio odluku o obustavljanju postupka javne nabavke broj 7/2014.

Po isteku zakonskih rokova za žalbu, a ponuđač se nije žalio na odluku o poništavanju postupka, Savjet je na sjednici održanoj dana 24. 12. 2014. godine donio odluku o ponovnom raspisivanju postupka javne nabavke broj 7/2014. Kako imenovana tenderska komisija, osim datuma i rokova, nije u međuvremenu pravila nikakve izmjene u tekstovima tenderske dokumentacije i poziva, isti su bili spremni za objavu. Dana 25. 12. 2014. godine po drugi put je objavljen poziv za javno nadmetanje u postupku ove javne nabavke. Javno otvaranje pristiglih ponuda je obavljeno dana 02. 02. 2015. godine, nakon čega će u narednom periodu tenderska komisija izvršiti ocjenu i vrednovanje pristigle ponude, te s tim u vezi predložiti Savjetu Agencije dalje korake.

Instalacija seta monitoring mjernih antena za DUKMS Kotor

Krajem oktobra 2013. godine potpisan je ugovor sa izabranim ponuđačem u postupku javne nabavke broj 13/2013 - firmom Rohde&Schwarz Österreich G.m.b.H. Ugovorom je definisana isporuka seta monitoring mjernih antena za DUKMS Kotor za ukupnu cijenu od 29.964,20 €. Krajem januara 2014. godine dobavljač je isporučio predmetnu robu.

Članovi tenderske komisije su sa predstavnicima dobavljača polovinom februara 2014. godine izvršili zapisničko otvaranje isporuke. Tom prilikom potvrđeno je da je sadržaj isporuke u skladu sa ugovorenim.

Izvođač radova na izgradnji objekta DUKMS-e Kotor – preduzeće Kodar Inženjering d.o.o. Podgorica je zapisnički dana 11. 12. 2014. godine preuzelo kompletan antenski sistem za ovu stanicu, da bi krajem godine isti i montirali. Isporučilac antenskog sistema će, shodno ugovoru, obaviti asistenciju prilikom povezivanja istog sa preostalom kontrolno-mjernom opremom za ovu stanicu. Ove aktivnosti će se obaviti u prvom kvartalu 2015. godine, nakon čega će stanica biti stavljena u funkciju.

Nabavka usluga fizičko-tehničke zaštite objekta GKMC-a sa pristupnom saobraćajnicom

Shodno Finansijskom planu i Planu javnih nabavki za 2014. godinu, dana 09. 06. 2014. godine Savjet je donio odluku o pokretanju postupka javne nabavke usluga profesionalnog obezbjeđenja imovine (fizičko-tehnička zaštita objekta GKMC i pristupne saobraćajnice na Dajbabskoj Gori) broj 6/2014 i za to opredijeljena finansijska sredstva u iznosu od 30.000,00 €.

S tim u vezi, imenovana komisija za otvaranje i vrednovanje ponuda po ovom tenderu je izradila je tendersku dokumentaciju i poziv za javno nadmetanje, te nakon pribavljanja potrebnog mišljenja Ministarstva unutrašnjih poslova, poziv objavila dana 02. 09. 2014. godine. Javno otvaranje ponuda je obavljeno 10. 10. 2014. godine. Tenderska komisija je izvršila finalni pregled, ocjenu i vrednovanje pristiglih ponuda, te ponudu ponuđača Security Consulting & Protection d.o.o. iz Podgorice ocijenila najpovoljnijom. Dana 31. 10. 2014. godine Savjet je donio odluku o prihvatanju ponude predmetnog ponuđača. Shodno tome, dana 18. 11. 2014. godine sa ovim ponuđačem je potpisan ugovor o pružanju usluga uz ugovorenu ukupnu cijenu u iznosu od 29.289,70 € i početak pružanja usluga od 01. 12. 2014. godine na period od godinu dana.

Usluge nadzora alarmnih uređaja u GKMC-u, RKMC-u, DUKMS-i Pljevlja i DUKMS-i Rožaje

Krajem decembra 2013. godine raspisan je javni poziv šoping metodom za nabavku usluga nadzora alarmnih uređaja u objektima Sistema broj 47/2013. Realizacijom ove javne nabavke završena je polovinom marta 2014. godine kada je i potpisan ugovor sa pružaocem usluga – firmom MAX-PRO Security Systems d.o.o. iz Podgorice. Tako je i objekat GKMC-a obuhvaćen uslugama alarmnog monitoring centra, a ugovorilo se i produženje pružanja ovih usluga za RKMC, DUKMS Pljevlja i DUKMS Rožaje za čitavu 2014. godinu.

Na ovaj način obezbijeđeno je da čuvarska služba GKMC-a, kao i određeni zaposleni u Agenciji trenutno dobijaju alarmne dojave putem SMS poruka u slučaju da se na objektima GKMC-a, RKMC-a, DUKMS-e Pljevlja i DUKMS-e Rožaje dese neželjeni alarmni događaji kao što su: požar, provala, otvorena vrata, kretanje u objektu, prekid rada klimatizacije i prekid električnog napajanja. Osim navedenog putem e-maila se dostavljaju dnevni i mjesečni izvještaji alarmnog monitoring centra.

Za razliku od prethodnih godina, ugovorom sa pružaocem usluga fizičko-tehničke zaštite na objektu GKMC-a sa pristupnom saobraćajnicom precizirano je da ta čuvarska služba dužna da sve alarmne dojave provjeri i zavisno od situacije izađe na teren i preduzme sve potrebne mjere sa područnim jedinicama Uprave policije odnosno vatrogasnim jedinicama (u slučaju DUKMS-ova Pljevlja, Rožaje i Kotor), odnosno Vojskom Crne Gore (u slučaju RKMC-a).

Monitoring RF senzori

Shodno Planu javnih nabavki za 2013. godinu i Elaboratu 2012-2016, krajem 2013. godine, te opredijeljenim finansijskim sredstvima u iznosu od 5.000,00 €, raspisan je otvoreni postupak javne nabavke broj 23/2013 za nabavku usluga izrade projekta senzorske mreže za pokrivanje urbanih sredina u svrhu kontrole i monitoringa RF spektra u opsegu do 6 GHz. Javno otvaranje ponuda je bilo zakazano za 29. 01. 2014. godine. Međutim, kao ni tokom 2013. godine po predmetnom pozivu nije bilo zainteresovanih ponuđača. Stoga je Savjet dana 11. 02. 2014. godine donio odluku o obustavljanju predmetnog postupka javne nabavke.

Shodno Planu javnih nabavki za 2014. godinu opet su opredijeljena ista finansijska sredstva pa je dana 14. 08. 2014. godine ponovo raspisan postupak javne nabavke broj 28/2014 i to šoping metodom. I ovom prilikom nije se javio niko od ponuđača, pa je Savjet dana 04. 09. 2014. godine donio odluku o obustavljanju i ovog postupka.

Ovaj postupak će se ponovo raspisati u prvom kvartalu 2015. godine. Imajuću u vidu dosadašnji kontinuitet nejavljivanja ponuđača na ovaj poziv, izvršena je izmjena predmeta javne nabavke kako bi se naglasak pokrivanja mrežom monitoring senzora stavio samo na Glavni grad Podgoricu, a ne na sve urbane sredine širom Crne Gore.

Daljinski upravljana kontrolno-mjerna stanica Bijela Gora u opštini Ulcinj

U martu mjesecu 2014. godine, po zahtjevu Agencije od 6. novembra 2013. godine, Elektrodistribucija Ulcinj je donijela rješenje o izdavanju elektroenergetske saglasnosti za priključenje na distributivnu mrežu objekta ove DUKMS-e. Navedena saglasnost je izdata pod određenim elektroenergetskim uslovima, te je sa istima upoznat i glavni projektant - društvo Kodar Inženjering iz Podgorice radi izrade tog dijela projektne dokumentacije.

Od aprila 2014. godine u toku je izrada Glavnog projekta izgradnje ovog objekta. Prije otpočinjanja izrade navedenog projekta, lokaciju buduće stanice, u više navrata, prethodno su zajednički obilazili predstavnici Elektrodistribucije Ulcinj, projektanata, ovlašćene geodetske organizacije, društva za geotehnička i geomehanička ispitivanja tla i Agencije. Na licu mjesta postignut je dogovor oko pozicije čeličnog antenskog

stuba, kontejnera i potpornih zidova, kao i obima zakonom propisanih geomehaničkih i geotehničkih ispitivanja tla.

Krajem septembra prošle godine ponovo je održan sastanak gore navedenih predstavnika radi usaglašavanja projektnog rješenja privoda energetskog kabla za napajanje električnom energijom i njenog kvalitetnog uzemljenja. Mikrolokacija na kojoj je planirana izgradnja ove stanice nalazi se na čvrstom tlustijeni i oivičena je sa dva lokalna puta, uz koja su vlasnici okolnih zgrada postavili ograde, što dodatno otežava postavljanje trake za uzemljenje. Čvrsto tlo je veoma povoljno sa stanovišta temeljenja čeličnog antenskog stuba visine 20m, odnosno njegove statike, ali ne i sa stanovišta uzemljenja, jer se ne može postići tražena električna otpornost tla neposredno ispod i oko temelja stuba. Projektant i revident su se saglasili da se iznađe kvalitetno rješenje uzemljenja i da se takvim rješenjem izbjegne eventualno rješavanje imovinsko pravnih odnosa sa vlasnicima okolnih zgrada.

Krajem 2014. godine završena je izrada Glavnog projekta za izgradnju DUKMS-e Ulcnij i u toku je njegoa revizija. Po dobijanju izvještaja o izvršenoj reviziji i ovjere Glavnog projekta u skladu sa zakonom, steći će se uslovi da Agencija pokrene postupak dobijanja građevinske dozvole za navedeni objekat, najvjerovatnije u I kvartalu 2015. godine.

Daljinski upravljana kontrolno-mjerna stanica Bijela Crkva u opštini Rožaje

Krajem 2013. godine Elektrodistribucija Rožaje je priključila na distributivnu mrežu objekat Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice Rožaje (DUKMS Rožaje) na mikrolokaciji Bijela Crkva. Poslije obavljenih funkcionalnih ispitivanja od strane Elektrodistribucije i završetka probnog rada, Agencija je u martu mjesecu 2014. godine podnijela zahtjev za zaključenje ugovora o snadbijevanju električnom energijom, a ubrzo potom i zaključila navedeni ugovor. U cilju zaštite svojih interesa, Agencija je u maju 2014. godine društvu „Televox“ i društvu „Inženjering put“ uputila pismeno obavještenje da će, u skladu sa navedenim odredbama ugovora o građenju, koje je Agencija

zaključila sa izvođačima, angažovati druge izvođače na teret njihovih sredstava (preostali dio ugovorenih sredstava društva „Televox“ u visini od 7.881,02 € i ugovoreni iznos društva „Inženjering put“ za ponovno izvođenje projektovanih radova na izgradnji saobraćajnog priključka, u visini od 11.963,27 €), ukoliko oni sami to ne urade do kraja juna mjeseca 2014. godine. „Inženjering put“ je odradio po primjedbama stručnog nadzora, dok je izvođaču „Televox“ ostao jedan manji dio poslova koje nijesu odradili i koje će Agencija shodno ugovoru završiti anagažovanjem drugog izvođača na teret „Televox“-a.

Po završetku radova na izgradnji saobraćajnog priključka, Agencija je počela da pribavlja dokumentaciju neophodnu za podnošenje zahtjeva za izdavanje upotrebne dozvole. Navedeni zahtjev sa propratnom dokumentacijom, u skladu sa Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata, podniet je dana 19. 12. 2014. godine nadležnom opštinskom organu koji je Agenciji izdao građevinsku dozvolu odnosno Sekretarijatu za uređenje prostora, komunalno-stambene poslove i zaštitu životne sredine opštine Rožaje. Nadležni sekretarijat je odmah odredio vršioca tehničkog pregleda, te je dalja procedura u toku.

Daljinski upravljana kontrolno-mjerna stanica Trojica u opštini Kotor

Izvođač radova na izgradnji DUKMS-e Kotor, društvo „Kodar Inženjering“ iz Podgorice, u januaru 2014. postavilo je i preostali dio pocinčane metalne ograde, čime su, uglavnom, završeni svi ugovoreni spoljašnji radovi, izuzev privoda energetskog napojnog kabla od stubne trafostanice do objekta, u dužini od oko 300

m. Agencije je u kontaktima sa Elektroenergijom Kotor riješila izmjenu tehničkih uslova i elektroenergetske saglasnosti, koja je bila izdata u avgustu 2010. godine. Polovinom marta 2014. godine Agenciji su od strane Elektroenergije Kotor izdati novi tehnički uslovi i elektroenergetska saglasnost. Shodno tome izmijenjen je i Glavni projekat izgradnje DUKMS-e Kotor, u dijelu privoda niskonaponskog voda za napajanje električnom energijom i isti će se dostaviti Izvođaču radi završetka i ovih ugovorenih radova. Umjesto ranije predviđenog podzemnog kabla, preko postojećih betonskih stubova (koje je Elektroenergija postavila krajem 2013. godine), vazдушnim putem je doveden energetska napojni kabl.

Međutim, napojni kabl za ovaj objekat se nije mogao priključiti na stubnu trafostanicu, iz razloga što Elektroenergija vodi dugogodišnji spor sa vlasnikom kuće u čijem se dvorištu nalazi stubna trafostanica, oko njenog izmještanja na drugu lokaciju. Zato je Elektroenergija u novim uslovima predvidjela da se stanica privremeno priključi direktno na jedan od stubova iz sistema Distribucije koji se nalazi u blizini stubne trafostanice, sve do izmještanja stubne trafostanice na novu lokaciju. Kada do izmještanja dođe, u ormaru buduće stubne trafostanice Elektroenergija će ugraditi poseban izvod za objekat Agencije. Društvo „Kodar Inženjering“ d.o.o. iz Podgorice je tokom maja 2014. godine završilo projekat priključenja DUKMS-e Kotor na distributivnu mrežu, i isti dostavilo Agenciji, radi dalje zakonske procedure o obaveznoj reviziji projektne dokumentacije. Po izvršenoj reviziji, Agencija je revidovanu i ovjerenu projektну dokumentaciju dostavila Elektroenergiji Kotor i zatražila od nje da joj

izda saglasnost za izvođenje radova utvrđenih navedenim projektom. U septembru 2014. godine objekat DUKMS-e Kotor je privremeno priključen na distributivnu mrežu, radi funkcionalnog ispitivanja ugrađenih instalacija. Krajem 2014. godine izvođač radova je završio ateste kojim se utvrđuje kvalitet energetska, telekomunikacionih i mašinskih instalacija ugrađenih u objektu, i obavijestio Agenciju da će iste dostaviti Elektroenergiji Kotor. Dostavljanjem navedenih atesta kompletirana je dokumentacija neophodna za zaključivanje ugovora o trajnom snadbijevanju ovog objekta električnom energijom. Po zaključenju ovog ugovora, Agencija će kod Sekretarijata za urbanizam, građevinarstvo i stambeno-komunalne poslove opštine Kotor pokrenuti postupak dobijanja upotrebne dozvole za DUKMS Kotor.

8.5. Stručni nadzor u oblasti elektronskih komunikacija

Nadzor nad radom operatora koji su registrovani kod Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, vrši Agencija preko nadzornika za elektronske komunikacije. Nadzornici za elektronske komunikacije obavljaju poslove nadzora u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o inspekcijском nadzoru.

Redovni stručni nadzori kod operatora registrovanih kod Agencije i subjekata kojima je Agencija izdala odobrenje za korišćenje radio-frekvencija su vršeni u skladu sa Planom nadzora elektronskih komunikacija za 2014. godinu koji je odobren od strane Savjeta Agencije. Vanredni pregledi vršeni su po ukazanoj potrebi u slučajevima kada:

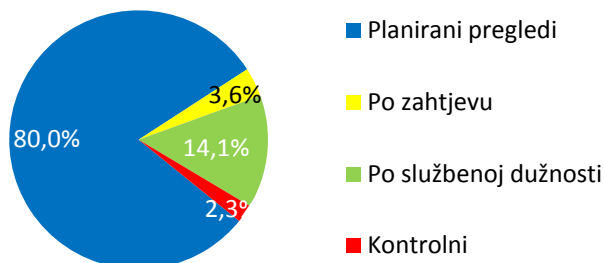
- su radio stanice ometale rad drugih radio stanica,
- su izvještaji u postupcima kontrole i monitoringa radio-frekvencijskog spektra ukazivali na pojavu nepravilnosti u radu radio stanica,
- je operator, korisnik ili drugi subjekat uputio opravdan zahtjev za vršenjem pregleda.

Takođe, izvršena je i provjera primjene mjera za obezbjeđenje sigurnosti i integriteta elektronskih komunikacionih mreža i usluga kod operatora Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel.

Kontrolni pregledi vršeni su po ukazanoj potrebi u slučaju kada je trebalo izvršiti provjeru postupanja po rješenju nadzornika za elektronske komunikacije, rješenjima i odlukama Agencije.

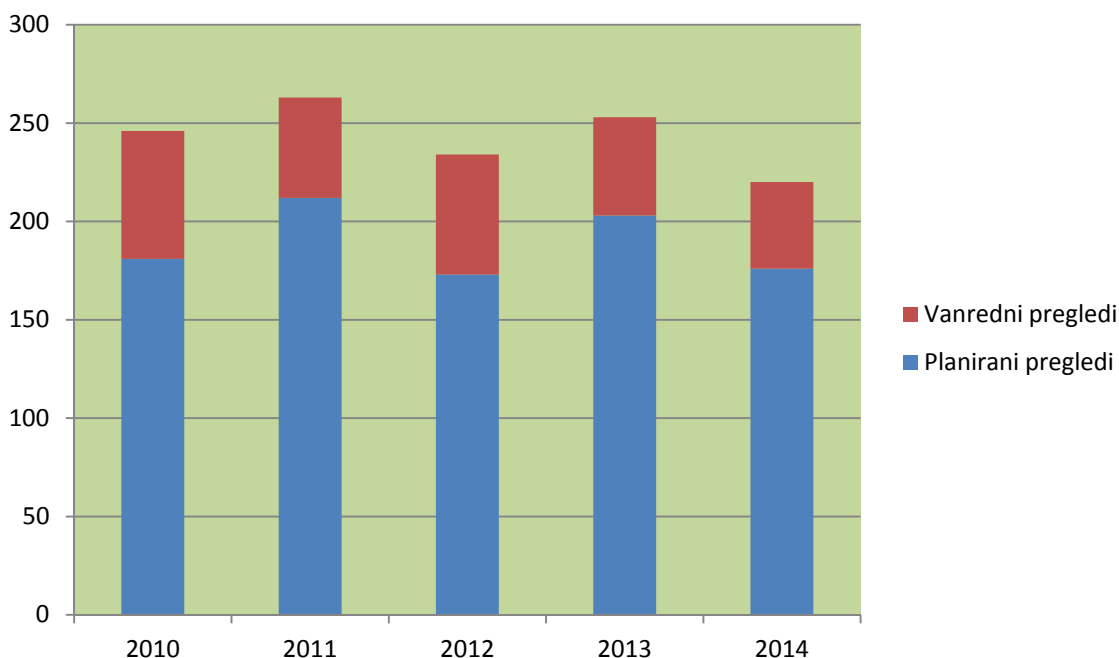
Pri vršenju stručnog nadzora, u skladu sa Zakonom o inspekcijskom nadzoru, nadzornici su djelovali prvenstveno preventivno. Ukazivano je na utvrđene nepravilnosti i određivan rok za njihovo otklanjanje. Takođe, u određenom broju slučajeva su izdati i prekršajni nalozi pravnom licu i odgovornom licu u pravnom licu zbog nepoštovanja odredbi Zakona.

U toku 2014. godine izvršeno je ukupno 220 pregleda. Od toga je 176 bilo planiranih pregleda, osam pregleda po zahtjevu za vršenje stručnog nadzora, 31 pregled po službenoj dužnosti i pet kontrolnih pregleda postupanja po ranije naloženim radnjama.

Uporedni prikaz broja izvršenih stručnih nadzora u periodu od 2010. do 2014. godine dat je u sljedećoj tabeli odnosno grafiku.

Godina	Planirani pregledi	Vanredni pregledi	Ukupno pregleda
2010	181	65	246
2011	212	51	263
2012	173	61	234
2013	203	50	253
2014	176	44	220

O izvršenim pregledima sačinjeni su zapisnici. Na sačinjene zapisnike ovlašćeni predstavnici subjekata nadzora nijesu imali primjedbi. Kopije zapisnika uručene su ovlašćenim predstavnicima subjekata nadzora i uredno je vođena evidencija u skladu sa Zakonom o inspekcijskom nadzoru.

U 60 slučajeva naloženo je otklanjanje utvrđenih nepravilnosti, od čega je u 57 slučajeva zapisnikom naloženo otklanjanje nedostataka, a u tri slučaja je izdato rješenje na zapisnik. U odnosu na ukupan broj izvršenih pregleda procenat utvrđenih nepravilnosti u toku 2014. godine iznosi 27,3%. Utvrđene nepravilnosti su se odnosile na:

- neusaglašenost radnih parametara sistema sa izdatim odobrenjima za korišćenje radio-frekvencija (promjena frekvencije, devijacija frekvencije, antenski sistem, intermodulacioni produkti i sl.),
- neposjedovanje saglasnosti Savjeta Agencije na opšte uslove korišćenja usluga i tipske pretplatničke ugovore,
- nepoštovanje odredbe o javnoj dostupnosti cijena, tarifa i opštih uslova korišćenja javnih elektronskih komunikacionih usluga,
- obračun usluga suprotno članu 159 Zakona (obračun isključivo po jednom osnovu),
- dostavljanje nepotpune informacije o prosječnoj potrošnji (suprotno članu 157 Zakona),
- nedostatak atesta elektro i gromobranskih instalacija objekata,
- nepreduzimanje mjera u cilju obezbjeđenja sigurnosti elektronskih komunikacionih mreža i usluga.

U sljedećoj tabeli je dat uporedni prikaz utvrđenih nepravilnosti prilikom vršenja nadzora u periodu 2010 - 2014. godina.

Godina	Broj izvršenih pregleda	Broj utvrđenih nepravilnosti	Procenat utvrđenih nepravilnosti
2010	246	98	39,8%
2011	263	106	40,3%
2012	234	89	38%
2013	253	81	32%
2014	220	60	27,3%

U toku 2014. godine izvršena je provjera radnih parametara TV, FM predajnika i RR veza za dotur modulacije na velikom broju emisionih lokacija u Crnoj Gori. Tom prilikom je kod određenog broja emitera utvrđena neusaglašenost radnih parametara sistema sa izdatim odobrenjima za korišćenje radio-frekvencija (promjena frekvencije, devijacija frekvencije, antenski sistem, intermodulacioni produkti i sl.). Za uočene nepravilnosti izdati su nalozi u zapisniku za usklađivanje rada opreme sa važećim odobrenjima. Sve nepravilnosti su otklonjene u zadanom roku.

Izvršen je pregled radio relejnih veza i radio baznih stanica operatora Crnogorski Telekom, Telenor, M:Tel, Wimax Montenegro i Wireless Montenegro na najvećem broju aktivnih lokacija u Crnoj Gori. Ukupno je izvršen nadzor na 150 lokacija i kontrolisano je 234 radio bazne stanice i 214 radio relejnih veza. Tom prilikom je u deset slučajeva utvrđeno neposjedovanje atesta elektro i gromobranskih instalacija objekata u kojima je smještena oprema, a operatorima je u zapisniku izdat nalog za pribavljanje istih, što je u zadanom roku i realizovano. Takođe, kod operatora M:Tel je na dvije lokacije utvrđeno da koristi frekvencije suprotno izdatom odobrenju, pa je dat nalog za usklađivanje rada opreme sa važećim odobrenjem, a nepravilnost je u roku otklonjena.

Pregled pružanja usluga interneta i distribucije radio i TV programa do krajnjih korisnika izvršen je kod operatora Cabling (Budva i Podgorica), Medianet (Cetinje), M-Kabl (Tivat i Kotor), BBM, Eltamont (Nikšić) i Total TV Montenegro. Nijesu primijećene veće neusklađenosti rada ovih operatora sa Zakonom. Nepravilnosti u radu, koje su uočene kod pojedinih operatora, se odnose na nepoštovanje odredbe o javnoj dostupnosti cijena za pružanje usluge i nedostavljanje opštih uslova korišćenja usluga i tipskih pretplatničkih ugovora na saglasnost Savjetu Agencije. Operatorima je u zapisniku određen rok za otklanjanje nepravilnosti, a isti su u roku postupili po izdatom nalogu.

Pregled pružanja usluga pristupa internetu je izvršen kod operatora Dasto Montel, Wireless Montenegro, BBMi, W-net, Lona Trade, Zirex, VIP Broadband Montenegro, Towers net, Major-coms i Cogent Communications Montenegro. Operatori W-net, Lona Trade, Zirex, VIP Broadband Montenegro, Towers

net, Major-coms i Cogent Communications Montenegro u momentu vršenja stručnog nadzora još uvijek nijesu počeli sa komercijalnim pružanjem usluga. Kod operatora BBMi utvrđeni nedostaci su se odnosili na neposjedovanje internet sajta i samim tim nepoštovanje odredbe o javnoj dostupnosti cijena, tarifa i opštih uslova korišćenja javnih elektronskih komunikacionih usluga, zatim nedostavljanje opštih uslova korišćenja usluga i tipskih pretplatničkih ugovora na saglasnost Savjetu Agencije, kao i neposjedovanje atesta elektro i gromobranskih instalacija objekata. Operatoru je u zapisniku određen rok za otklanjanje nepravilnosti, što je u roku i realizovano. Kod operatora Dasto Montel i Wireless Montenegro nijesu uočene nepravilnosti u radu.

Pregled pružanja usluga iznajmljivanja optičkih vlakana je izvršen kod operatora Crnogorski Telekom i JP Komunalne usluge Podgorica. Kod Crnogorskog Telekom je utvrđeno da operator nije objavio cjenovnik i uslove pružanja usluga u skladu sa Odlukom Agencije, pa je dat nalog u zapisniku za otklanjanje nepravilnosti, što je u datom roku i realizovano. Kod operatora JP Komunalne usluge Podgorica je utvrđeno da operator nije objavio opšte uslove pružanja usluga u skladu sa Odlukom Agencije, pa je dat nalog u zapisniku za otklanjanje nepravilnosti, što je u roku i realizovano.

Takođe, pregled pružanja usluga iznajmljenih linija izvršen je kod operatora SIOL, IT-desk i SBS Net Montenegro. Operatori SIOL i IT-desk u momentu vršenja stručnog nadzora još uvijek nijesu počeli sa komercijalnim pružanjem usluga. Kod operatora SBS Net Montenegro nijesu uočene nepravilnosti. Takođe, u postupku stručnog nadzora pružanja usluga putem MIPNET mreže kod Crnogorskog Telekom utvrđeno je da subjekat nadzora nema objavljene cijene za pojedine kapacitete koji se izdaju u okviru usluga putem MIPNET mreže, pa je izdat nalog za otklanjanje nedostatka. Operator je u roku dostavio obavještenje o izvršenju naloga. Takođe, kod ovog operatora je izvršen i pregled pružanja usluga zakupa vodova i internet iznajmljenih linija. U ovim slučajevima nijesu uočene nepravilnosti.

Kod operatora MNNews izvršen je pregled pružanja usluga pristupa internetu, iznajmljenih linija, izdavanja optičkih vlakana i L2/L3 VPN usluga. Uočene nepravilnosti su se odnosile na nepoštovanje odredbe o javnoj dostupnosti opštih uslova korišćenja usluga, cijena za pojedine kapacitete koji se izdaju, kao i nepoštovanje javno objavljenih principa određivanja popusta na pružene usluge. Subjektu nadzora je rješenjem naloženo otklanjanje uočenih nepravilnosti, u cilju usklađivanja pružanja usluga sa važećim zakonskim propisima, a operator je postupio u skladu sa izdatim nalogima.

Planom stručnog nadzora za 2014. godinu je bilo predviđeno da se izvrši i pregled sistema za pružanje usluga prenosa govora putem interneta (VoIP) kod operatora Pronto-tel, Monteinform, Skylinks Telekom, Dimal Telekom, VOX, IPMont, VoIP, Montekom i Igraonica Vjolca. Operatori Monteinform, Skylinks Telekom, Dimal Telekom, VOX, Montekom i Igraonica Vjolca u momentu vršenja stručnog nadzora nijesu počeli sa komercijalnim pružanjem usluga. Uočeni nedostaci kod ostalih operatora su se odnosili na nedostavljanje opštih uslova korišćenja usluga i tipskih pretplatničkih ugovora na saglasnost Savjetu Agencije, kao i nepoštovanje odredbe o javnoj dostupnosti cijena i opštih uslova za usluge iznajmljenih linija. Operatorima je u zapisniku određen rok za otklanjanje nepravilnosti, što je u zadatom roku i realizovano.

Izvršen je pregled rada komutacionih sistema Crnogorskog Telekom na centralama LC1 Podgorica i LC3 Podgorica. Objekti su obezbijeđeni neophodnim sistemima i sredstvima protiv požarne zaštite, koji su u predviđenom roku servisirani. Operator je na pojedinim objektima izvršio instalaciju novih baterija i dizel agregata, čime je povećana autonomnost rada uređaja u slučaju prekida napajanja električnom energijom sa elektrodistributivne mreže. Na svim objektima u okviru ove dvije centrale na električnim instalacijama su obezbijeđene propisane mjere zaštite na radu i usaglašenost ispitnih parametara i karakteristika električnih i gromobranskih instalacija sa odredbama važećih propisa. Na određenom broju objekata je uočeno da na mrežnim razdjelnicima nijesu postavljeni osigurači, pa su u zapisniku izdati nalozi za otklanjanje nepravilnosti što je u roku i realizovano.

Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel su za glavne komutacione sisteme i glavne čvorove svojih mreža obezbijedili potpunu neprekidnost napajanja. Za ostale uređaje u njihovim mrežama obezbijeđena je potpuna ili djelimična neprekidnost napajanja. Pružaoci ostalih elektronskih komunikacionih usluga su za

glavne čvorove svoje mreže obezbijedilni potpunu ili djelimičnu neprekidnost napajanja. Efekat ovih aktivnosti vidljiv je u znatnom smanjenju, a u dosta slučajeva i potpunom izostanku prekida u pružanju usluga.

Objekti u kojima se nalaze važniji elektronski komunikacioni uređaji operatora obezbijeđeni su neophodnim sistemima i sredstvima protiv požarne zaštite koja se redovno servisiraju. Takođe se vrši periodično ispitivanje elektro i gromobranskih instalacija.

Kod operatora Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel izvršeni su pregledi u smislu usklađenosti rada ovih operatora sa poglavljem X (Prava i zaštita interesa korisnika) Zakona o elektronskim komunikacijama. Za utvrđene nepravilnosti u radu operatora izdati su nalozi za otklanjanje nepravilnosti, što je u roku i realizovano.

Na osnovu inicijativa za pokretanje postupka stručnog nadzora vršeni su pregledi po zahtjevima korisnika i Odsjeka za zaštitu prava i interesa korisnika. Zahtjevi su se odnosili na nepravilnosti u mjesečnom računu ispostavljenom za pružene usluge, neodgovarajućem kvalitetu usluga, kao i izostanku pružanja usluga. U tom smislu izvršeni su sledeći pregledi:

- Osam pregleda kod Crnogorskog Telekoma i to tri koja su se odnosili na nepravilnosti u mjesečnom računu i pet koji su se odnosili na neodgovarajući kvalitet usluga i nemogućnost pristupa mreži. Kada su u pitanju nepravilnosti u mjesečnom računu u jednom slučaju su uočene nepravilnosti, dok je u dva slučaja utvrđeno da je oprator ispravno izvršio obračun usluga. Takođe, kod žalbi koje su se odnosile na neodgovarajući kvalitet usluga i nemogućnost pristupa mreži pregledom su u tri slučaja utvrđene nepravilnosti, dok u dva nije bilo osnova za žalbu. Za utvrđene nepravilnosti je dat nalog u zapisniku za otklanjanje nepravilnosti, što je u roku i realizovano.
- Crnogorski Telekom je prijavio postojanje smetnji na objektima Katuničko brdo i Jejevica, a koje potiču od radio-difuznih emitera. Stručnim nadzorom je utvrđeno postojanje smetnje na objektu Katuničko brdo i emiteru je izdat nalog za otklanjanje nepravilnosti, dok na objektu Jejevica nijesu uočene nepravilnosti u radu.
- Operator M:Tel je prijavio smetnje u radu baznih stanica Stari aerodrom, Konik i Tuzi u Podgorici. Postupajući po prijavi, u saradnji sa Odsjekom za monitorinig radio-frekvencijskog spektra, izvršen je stručni nadzor u rejonu navedenih baznih stanica i utvrđeno da smetnje izazivaju bežični telefoni, koji su namijenjeni za američko tržište i koji rade po standardu Decta 6.0, a priključeni su na fiksnu mrežu Crnogorskog Telekoma. Na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama od Crnogorskog Telekoma je traženo da onemogući rad navedene RTT opreme, jer ne radi u skladu sa Pravilnikom o radio opremi i telekomunikacionoj terminalnoj opremi i istovremeno je obaviješten Inspektor za elektronske komunikacije koji je shodno ovlašćenjima onemogućio dalji rad istih.

8.6. Proces prelaska sa analognih na digitalne radio-difuzne sisteme

Tokom 2014. godine, Agencija je u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama i Zakona o digitalnoj radio-difuziji ("Službeni list Crne Gore", broj 34/11 i 31/12) aktivno učestovala u procesu prelaska sa analognog na digitalno emitovanje radio-difuznih signala, sprovođenjem nadležnosti i izvršavanjem aktivnosti posebno sa aspekta harmonizacije regulatornog okvira i upravljanja radio-frekvencijskim spektrom.

Učešće u međuresornom timu za izradu Pravilnika o informisanju javnosti i krajnjih korisnika u periodu prelaska sa analognog na digitalno emitovanje programa

Shodno članu 13 stav 6 Zakona o digitalnoj radio-difuziji način informisanja javnosti o prelaznom periodu i uputstvo o postupanju krajnjih korisnika u prelaznom periodu propisuje organ državne uprave nadležan za elektronske medije, u saradnji sa organom državne uprave nadležnim za elektronske komunikacije.

Saglasno ovoj odredbi, Ministarstvo kulture je rješenjem broj 01-464 od 10. 03. 2014. godine obrazovalo međuresorni radni tim koga su činili predstavnici Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstva kulture, Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencije za elektronske medije, Uprave za inspeksijske poslove, privrednog društva "Radio-difuzni centar" d.o.o. Podgorica i Radio Televizije Crne Gore. U periodu od 23. 02 - 19. 05. 2014. godine održano je osam radnih sastanaka, a predstavnici Agencije su dali naročiti doprinos u dijelu Pravilnika koji se odnosi na tehničko-tehnološka pitanja.

Ovim Pravilnikom se propisuju minimalni zahtjevi koje moraju da ispunjavaju digitalni DVB-T2 prijemnici, u cilju zaštite krajnjih korisnika, mrežnih i multipleks operatora, kao i radi obezbjeđenja kompletnog seta usluga digitalne televizije krajnjim korisnicima. Takođe, Pravilnikom je propisano da svi prijemnici koji se stavljaju na tržište, bilo da se radi o DVB-T2 prijemnicima (integrisani, *set top box*) ili analognim prijemnicima, moraju biti jasno označeni u cilju informisanja krajnjih korisnika o tehničkim karakteristikama i mogućnostima istih, vezano za prijem digitalnog odnosno analognog TV signala. Pravilnikom je propisano da se informisanje javnosti vrši putem informativno-edukativnih kampanja, posredstvom svih emitera (nacionalnih i lokalnih javnih i komercijalnih), informativnih brošura i preko internet stranice www.digitv.me. Informativno-edukativna kampanja ima za cilj da širu javnost informiše o razlozima prelaska s analognog na digitalno emitovanje televizijskih programa, o prednostima i načinu prijema signala digitalne televizije, kao i da omogući građanima neophodne informacije u procesu prelaska s analognog na digitalno emitovanje.

Donošenje Plana raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju

U skladu sa odredbama člana 11 i člana 98 Zakona o elektronskim komunikacijama, člana 3 Zakona o digitalnoj radio-difuziji i Plana namjene radio-frekvencijskog spektra ("Službeni list Crne Gore", broj 28/14), Agencija je donijela Plan raspodjele radio-frekvencija za digitalnu zemaljsku radio-difuziju (u daljem tekstu Plan raspodjele) ("Službeni list Crne Gore" broj 55/14).

Ovim planom utvrđuje se podjela opsega 174-230 MHz i 470-790 MHz na radio-frekvencijske kanale, bliži uslovi i način korišćenja radio-frekvencija za radio-difuznu službu koja koristi zemaljske stanice za digitalno emitovanje televizijskog ili radijskog signala. Planom raspodjele takođe su predviđeni i dodatni radio-frekvencijski resursi, na način da se isti mogu koristiti za potrebe lokalnog i/ili regionalnog pokrivanja, u skladu sa izraženim i budućim interesovanjem elektronskih medija odnosno operatora mreža.

Donošenje Odluke o podjeli ukupnog kapacitet multipleksa

U cilju racionalnijeg korišćenja kapaciteta multipleksa, članom 7 Zakona o digitalnoj radio-difuziji, propisano je da se može izvršiti podjela na kapacitet namijenjen za pružanje audiovizuelnih medijskih usluga i kapacitet namijenjen za pružanje elektronskih komunikacionih usluga. Podjelu multipleksa vrši Agencija, uz saglasnost regulatornog organa nadležnog za oblast elektronskih medija.

Odluka o podjeli ukupnog kapaciteta multipleksa donijeta je od strane Agencije uz saglasnost Agencije za elektronske medije. Tačkom 1 ove odluke ukupni kapacitet prvog multipleksa koji se prenosi posredstvom digitalne zemaljske radio-difuzne mreže sa nacionalnim pokrivanjem namijenjen je za pružanje audiovizuelnih medijskih usluga, bez mogućnosti da se istim pružaju elektronske komunikacione usluge u dijelu koji nakon završetka tendera ostane nedodijeljen.

Odluka o podjeli ukupnog kapaciteta multipleksa je objavljena u "Službenom listu Crne Gore", broj 50/14.

8.7. Davanje mišljenja na prostorno planska dokumenta

Članom 40 Zakona o elektronskim komunikacijama propisane su obaveze Agencije i operatora da na zahtjev nosioca pripremnih poslova na izradi i donošenju planskog dokumenta, dostave podatke o postojećim i planiranim elektronskim komunikacionim mrežama, elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi i povezanoj opremi u zoni zahvata planskog dokumenta. Takođe, istim članom Zakona propisana je obaveza Agencije da daje mišljenje o usklađenosti planiranja elektronskih komunikacionih mreža, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme u postupku pripreme planskog dokumenta.

Prema članu 38 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list Crne Gore", br. 51/08, 40/10, 34/11, 47/11, 35/13, 39/13 i 33/14), Agencija je, u svojstvu pravnog lica nadležnog za poslove telekomunikacija, dužna da, na zahtjev nosioca pripremnih poslova, dostavi raspoložive podatke, kao i svoje predloge i mišljenja koji su neophodni za izradu planskih dokumenata. Takođe, prema članu 39 istog Zakona nosilac pripremnih poslova uz nacrt planskog dokumenta dostavlja mišljenja nadležnih organa, institucija i javnih preduzeća lokalne samouprave.

Shodno navedenom nosioci pripremnih poslova na izradi i donošenju planskih dokumenata, Ministarstvo održivog razvoja i turizma i organi lokalne samouprave, obraćaju se Agenciji sa zahtjevima za dostavljanje podataka i preporuka. S tim u vezi, Agencija je u 2014. godini, dostavila 35 dopisa sa odgovarajućim podacima i preporukama za izradu prostorno planske dokumentacije. Podaci i preporuke su dostavljani jedinicama lokalne samouprave i planeru u 27 slučajeva i to: Baru 2, Beranama 1, Bijelom Polju 1, Budvi 5, Herceg Novom 7, Kotoru 3, Tivtu 3, Pljevljima 2, Mojkovcu 2 i direktno planeru 1. U ostalim slučajevima podaci i preporuke su dostavljeni: Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije 7 i Ministarstvu održivog razvoja i turizma 1.

Takođe, nosioci pripremnih poslova (organi lokalne samouprave i Ministarstvo održivog razvoja i turizma) obraćaju se Agenciji za mišljenje na nacрте dostavljenih prostorno planskih dokumenata. S tim u vezi, Agencija je u 2014. godini izdala mišljenja na 92 nacрте prostorno planske dokumentacije. Jedinicama lokalne samouprave su dostavljena mišljenja na 18 nacрте i to: Baru 1, Cetinju 1, Herceg Novom 7, Tivtu 1, Ulcinju 8, dok su Ministarstvu održivog razvoja i turizma dostavljena mišljenja na 74 nacрте prostorno planske dokumentacije.

Mišljenja na nacрте planskih dokumenata Agencija zasniva na Zakonu o elektronskim komunikacijama i propisima koji su u skladu sa istim, Strategiji razvoja informacionog društva od 2012. do 2016. godine – Crna Gora – digitalno društvo, i novim trendovima zastupljenim u oblasti elektronskih komunikacija. Davanjem mišljenja na nacрте planskih dokumenata, Agencija teži da se kroz primjenu savremenih tehnoloških rješenja stvore preduslovi za:

- dalji i ubrzani razvoj sektora elektronskih komunikacija, a prvenstveno širokopojasnog pristupa,
- stimulisanje zainteresovanosti i privlačenja investicija u sektor elektronskih komunikacija,
- podsticanje konkurencije na tržištu elektronskih komunikacija,
- korišćenje dostupnih ICT alata i servisa u svakodnevnom životu i poslovanju od strane građana i privrednih subjekata.

Na ovaj način Agencija daje smjernice koje su osnov razvoja snažne i opšte dostupne infrastrukture, koja omogućava zajedničko korišćenje od strane više operatora pri pružanju širokopojasne (*broadband*) konekcije velike brzine i korišćenje savremenih i zahtjevnih servisa za sva domaćinstva i preduzeća pod jednakim uslovima.

Prilikom davanja podataka i preporuka kao i mišljenja na plansku dokumentaciju, Agencija koristi podatke o elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi, koje operatori dostavljaju, u skladu sa članom 55 Zakona i Pravilnikom o obimu i načinu dostavljanja podataka o kapacitetima elektronske komunikacione infrastrukture koja je od interesa za zajedničko korišćenje, kao i podatke o broju korisnika pojedinih usluga (fiksne telefonije, fiksnog širokopojasnog pristupa internetu, fiksnog-bežičnog širokopojasnog pristupa

internetu, mobilnih elektronskih komunikacija i distribucije AVM sadržaja). Takođe, Agencija upućuje na važnost adekvatne procjene stepena razvoja elektronskih komunikacija u granicama planskog dokumenta, u odnosu na podatke iz izvještaja *Cullen Internationala*, kao referentnog dokumenta.

Davanjem relevantnih podataka, preporuka i mišljenja iz oblasti elektronskih komunikacija za potrebe izrade planskih dokumenata Agencija je značajno doprinijela kvalitetu izrade istih.

8.8. Izdavanje uslova prilikom izgradnje stambenih i poslovnih objekata

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost na osnovu podnešenih zahtjeva izdaje uslove prilikom izgradnje stambenih i poslovnih objekata u skladu sa odredbama Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore“ broj 32/11) i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata („Službeni list Crne Gore“ broj 34/11). Donošenjem novog Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore“ broj 40/13) i dalje su ostale na snazi odredbe člana 26 stav 4 i 5 starog Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore“, broj 50/08, 70/09, 49/10, 32/11 i 6/13), koje će se primjenjivati do dana stupanja na snagu propisa iz člana 41 stav 6 novog Zakona o elektronskim komunikacijama. Na osnovu člana 26 stav 4 Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore“ broj 50/08, 70/09, 49/10, 32/11) uslove za izgradnju pretplatničkih komunikacionih kablova, kablova za kablovsku distribuciju i/ili zajedničkog antenskog sistema utvrđuje Agencija. U stavu 5 istog člana se navodi da se ovi uslovi određuju uz nadoknadu stvarnih troškova koje utvrđuje Agencija. Na preporuku Ministarstva održivog razvoja i turizma, a u cilju smanjenja troškova pri dobijanju građevinskih dozvola, Agencija uslove iz svoje nadležnosti izdaje bez naknade.

Zahtjev za izdavanje uslova prilikom izgradnje objekata Agenciji podnose organi lokalne samouprave – sekretarijati nadležni za poslove uređenja prostora i izgradnju objekata, kao i Ministarstvo održivog razvoja i turizma. Ministarstvo održivog razvoja i turizma obraćalo se zahtjevima za izdavanje uslova prilikom izgradnje ili rekonstrukcije objekata u sljedećim opštinama: Andrijevića, Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Plužine, Pljevlja, Podgorica, Rožaje, Tivat, Ulcinj i Žabljak. Zahtjevi iz opština Andrijevića, Bar, Bijelo Polje, Budva, Danilovgrad, Kolašin, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Plužine, Rožaje, Tivat i Žabljak podnošeni su isključivo preko Ministarstva održivog razvoja i turizma. Opštine Plav i Šavnik nijesu se uopšte obraćale zahtjevima za izdavanje uslova iz nadležnosti Agencije. Osim toga, Agenciji su se zahtjevom za izdavanje uslova prilikom izgradnje objekata u pojedinim slučajevima obraćali i investitori.

Rok za izdavanje ovih uslova iz nadležnosti Agencije donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata („Službeni list Crne Gore“ broj 35/13) od 01. 08. 2013. godine skraćen je sa 15 dana na 10 dana. Zbog skraćenih rokova, određeni broj sekretarijata nadležnih za poslove uređenja prostora i izgradnju objekata, zahtjevom se obratio Agenciji tražeći dostavljanje tipskih tehničkih uslova koji bi bili objedinjeni sa njihovim urbanističko–tehničkim uslovima. Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost dostavila je sljedećim sekretarijatima jedinstvene – generalne uslove za potrebe projektovanja u dijelu telekomunikacija (Uslovi za izgradnju pretplatničkih komunikacionih kablova, kablova za kablovsku distribuciju i zajedničkog antenskog sistema objekata – opšti i posebni):

- Sekretarijatu za uređenje prostora, komunalno–stambene poslove i zaštitu životne sredine Opštine Bar (u februaru 2013. godine),
- Sekretarijatu za prostorno planiranje i izgradnju Opštine Herceg Novi (u februaru 2013.godine),
- Sekretarijatu za prostorno planiranje i održivi razvoj Opštine Budva (u septembru 2013. godine).

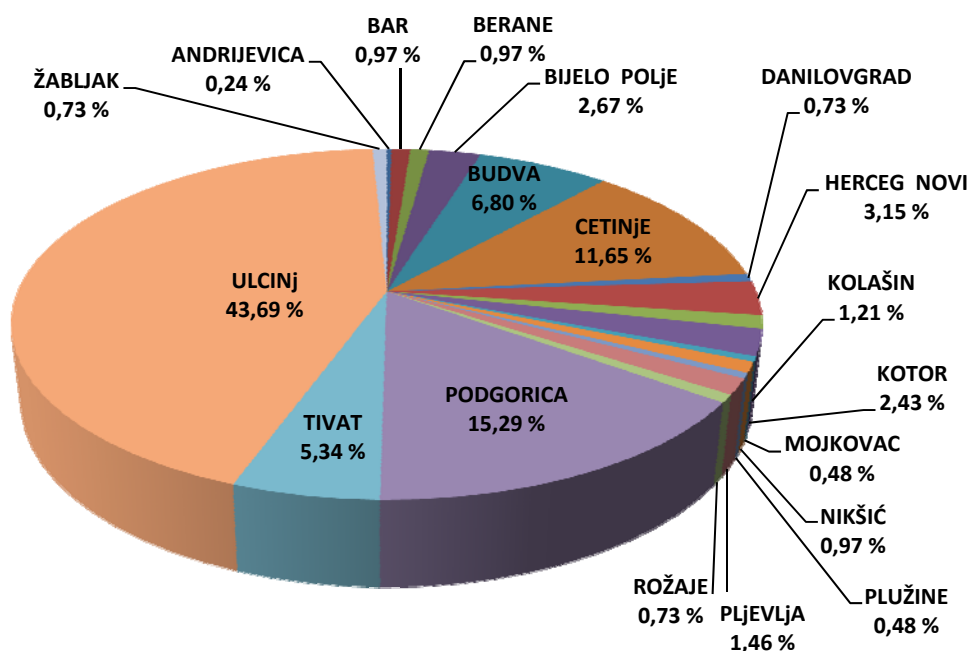
Iste ovakve uslove iz svoje nadležnosti Agencija je ranije dostavila i Sekretarijatu za uređenje prostora i zaštitu životne sredine Opštine Tivat i oni su sastavni dio urbanističko–tehničkih uslova za izradu tehničke dokumentacije koje ovaj Sekretarijat izdaje.

U periodu od 01. 01. 2014. do 31. 12. 2014. godine Agenciji je podnijeto 412 zahtjeva za izdavanje tehničkih uslova. Zahtjevima za izdavanje uslova Agenciji su se obratili:

- Ministarstvo održivog razvoja i turizma - 155 zahtjeva,
- Sekretarijat za planiranje i uređenje prostora, zaštitu životne sredine, komunalno–stambene poslove i saobraćaj Opštine Berane - 2 zahtjeva,
- Sekretarijat za planiranje i uređenje prostora i zaštitu životne sredine Prijestonice Cetinje - 35 zahtjeva,
- Sekretarijat za prostorno planiranje i izgradnju Opštine Herceg Novi - 2 zahtjeva,
- Sekretarijat za uređenje prostora Opštine Pljevlja - 1 zahtjev,
- Sekretarijat za planiranje i uređenje prostora i zaštitu životne sredine Glavnog grada Podgorice - 22 zahtjeva,
- Sekretarijat za prostorno planiranje i održivi razvoj Opštine Ulcinj - 170 zahtjeva, i
- Investitori sa 25 zahtjeva.

Na slijedećem grafiku je dat procentualni udio broja predmeta po opštinama u 2014. godini:

Procentualni udio broja predmeta po opštinama u 2014. godini

Projektovana elektronska komunikaciona infrastruktura u objektima, za koje je Agencija izdala tehničke uslove, treba da omogući:

- korišćenje širokog spektra usluga bez potrebe izmjene fiksne kablovske infrastrukture,
- jednostavno korišćenje, prilaz i modernizaciju kablovske infrastrukture koje nije uslovljeno režimom upotrebe od strane pojedinih korisnika,
- slobodan izbor operatora svim krajnjim korisnicima objekta i
- pristup objektu svim operatorima, na mjestima predviđenim za tu namjenu, uz ravnopravne i nediskriminatorne uslove.

8.9. Studija o uspostavljanju tačke razmjene internet saobraćaja u Crnoj Gori

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je, tokom 2013. godine, pripremila Studiju o uspostavljanju nacionalne tačke razmjene internet saobraćaja (IXP – *Internet Exchange Point*) u Crnoj Gori. U Studiji je razmatrana mogućnost organizacije nacionalne tačke razmjene internet saobraćaja u Crnoj Gori

i zaključeno je da bi se njenim uspostavljanjem podstakao razvoj interneta u Crnoj Gori, snizile cijene usluga, rasteretili linkovi za globalni pristup internetu, poboljšao kvalitet usluge pristupa internetu i sigurnost komunikacija. U Studiji je, takođe, predloženo idejno rješenje organizacije IXP-a u Crnoj Gori i procijenjeni su inicijalni troškovi njenog uspostavljanja.

U cilju sprovođenja daljih aktivnosti na uspostavljanju IXP-a u Crnoj Gori, Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je angažovala Centar informacionog sistema Univerziteta Crne Gore (CIS UCG) da izradi Studiju izvodljivosti Internet Exchange Point-a (IXP) u Crnoj Gori.

Studija izvodljivosti Internet Exchange Point-a (IXP) u Crnoj Gori koju je pripremio CIS UCG, u aprilu 2014. godine, sadrži sljedeće elemente:

- arhitektura IXP;
- specifikacija opreme sa cijenom nabavke te opreme;
- uslovi koje treba da ispunjava lokacija na kojoj bi bila instalirana oprema, u smislu telekomunikacione povezanosti, napajanja, klimatizacije i sigurnosti;
- specifikacija broja i kvalifikaciona struktura osoblja potrebnog za funkcionisanje IXP;
- opis servisa koje bi nudio IXP, cijena i način plaćanja;
- način povezivanja operatora na IXP;
- lokacije za smeštaj opreme i
- predlog subjekta koji bi upravljao IXP-om, na osnovu iskustava iz regiona i Evrope.

U okviru zaključaka navedene Studije, date su određene preporuke za uspostavljanje tačke razmjene internet saobraćaja u Crnoj Gori, od kojih su najvažnije sljedeće:

- Posao prvog IXP u Crnoj Gori bi trebalo da obavlja pravno lice koje je registrovano u Crnoj Gori za poslove iz oblasti ICT. Pri tome bi trebalo da radi na neprofitnom principu, uz inicijalnu pomoć resornog Ministarstva ili Agencije, za uspostavljanje predmetne funkcionalnosti.
- Shodno analizi lociranosti operatora koji pružaju usluge pristupa internetu i provajdera sadržaja, preporučeno je da prvi IXP bude uspostavljen u Podgorici sa odgovarajućim prostornim i tehničkim preduslovima (koji su navedeni u studiji).
- Predložena je inicijalna specifikacija i karakteristike ICT opreme, koja bi garantovala uspostavljanje pune funkcionalnosti IXP-a, predloženih servisa, razvoj novih servisa i povezivanje svih postojećih i određenog broja budućih provajdera - operatera. Pri tome je data procjena inicijalnih troškova za nabavku ove opreme u iznosu od oko 45.000 €.
- Usluge IXP-a bi mogla da koriste sva pravna lica koja zadovolje tehničke i komercijalne uslove (Koji su navedeni u studiji), a u skladu sa principom dobrovoljnosti.
- Kao najoptimalnije rješenje je predloženo da se prvi IXP u Crnoj Gori uspostavi u akademskom okruženju (CIS UCG) uz investiranje resornog Ministarstva ili Agencije u početnu ICT opremu uz pravno regulisanje obaveze i prava izabranog subjekta.

U okviru XXI Infofesta, koji je održan u periodu od 28. 09 – 04. 10. 2014. godine, održana je radionica pod nazivom „Uspostavljanje nacionalne tačke za razmjenu internet saobraćaja – šanse i izazovi“. Radionicu su zajednički organizovali Međunarodna unija za telekomunikacije (ITU), udruženje Internet Society (ISOC), Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije i Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost. Tokom radionice je održan sastanak projektnog tima za realizaciju IXP-u Crnoj Gori. Sastanku Projektnog tima su prisustvovali predstavnici Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), udruženja Internet Society (ISOC), Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije, Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i CIS Univerziteta Crne Gore. Tom prilikom je iskazana spremnost udruženja Internet Society (ISOC) i Međunarodne unija za telekomunikacije (ITU) da putem donacije (koja bi uključivala obezbjeđivanje opreme i dodatnih radionica) pomognu uspostavljanje tačke za razmjenu internet saobraćaja u Crnoj Gori. Dogovoreno je, takođe, da nadležne institucije u Crnoj Gori pripreme detaljnu specifikaciju potrebne opreme, kako bi se na osnovu toga obezbijedila neophodna oprema.

U okviru nastavka aktivnosti na uspostavljanju tačke razmjene internet saobraćaja (IXP) u Crnoj Gori, organizovana je studijska posjeta SOX-u (tačka razmjene internet saobraćaja u Srbiji), u oktobru 2014. godine. U studijskoj posjeti su boravili predstavnici Agencije i CIS UCG. Tokom ove posjete predstavnici i osnivači SOX-a su predstavili razvoj SOX-a od 2009. godine, kada je uspostavljen, prvenstveno sa tehničkog aspekta.

U oktobru mjesecu 2014. godine, nadležno Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije je formiralo Radnu grupu, koja će se baviti daljim aktivnostima na uspostavljanju IXP-a u Crnoj Gori. Radnu grupu čine predstavnici MIDT, Agencije i CIS UCG. Takođe, pribavljena je pisana saglasnost Rektora Univerziteta Crne Gore da CIS UCG bude nacionalna tačka razmjene internet saobraćaja. Pored toga, Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj dana 06. 11. 2014. godine, usvojila Informaciju o uspostavljanju nacionalne tačke razmjene internet saobraćaja i dala saglasnost da CIS UCG bude nacionalna tačka razmjene internet saobraćaja.

Tokom decembra, CIS UCG je pripremio detaljnu specifikaciju potrebne opreme za uspostavljanje tačke razmjene internet saobraćaja u Crnoj Gori, koja je dostavljena predstavnicima Internet Society (ISOC) i Međunarodne unija za telekomunikacije (ITU), kako bi navedene institucije istu razmotrile prije realizacije donacija po tom osnovu.

8.10. Istraživanje o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori

Za potrebe Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, agencija za ispitivanje javnog mnjenja "Damar" iz Podgorice je sprovedla istraživanje o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 1.013 ispitanika, starosti od 18 i više godina. Okvir za uzorak se zasniva na podacima iz popisa stanovništva sprovedenog 2011. godine. Tip uzorka je slučajni, troetačni, stratifikovani uzorak. Standardna statistička greška mjerenja iznosi $\pm 3,1\%$ za pojave sa incidencom od 50% i sa intervalom povjerenja od 95%. Istraživanje je obavljeno u domaćinstvu ispitanika, putem intervjua licem u lice. Istraživanje je sprovedeno u periodu od 18. do 26. decembra 2014. godine.

Istraživanje se odnosi na stepen zadovoljstva korisnika uslugama fiksne i mobilne telefonije, interneta i distribucije televizijskih i radio programa, kao i stepenu obaviještenosti o pravima korisnika elektronskih komunikacionih usluga. Po pojedinim segmentima dobijeni su slijedeći rezultati.

Rezultati istraživanja o stepenu zadovoljstva korisnika elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori mogu se naći na sajtu Agencije www.ekip.me/izvjestaji/istrazivanja.

Rezultati istraživanja pokazuju visok stepen korišćenja elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori. Takođe je uočljiv porast zadovoljstva cijenama usluga u svim segmentima i veoma visok nivo zadovoljstva kvalitetom elektronskih komunikacionih usluga u Crnoj Gori

Fiksna telefonija

Prema ovom istraživanju 59,9% građana posjeduje fiksni telefon. U odnosu na istraživanje iz 2013. godine došlo je do blagog pada broja građana koji posjeduju fiksni telefon i to sa 62% na 59,9%. Od onih koji ne posjeduju fiksni telefon, njih 76,4% kao glavni razlog neposjedovanja fiksnog telefona navode korištenje usluga mobilne telefonije.

Rezultati ovog istraživanja, kao i istraživanja realizovanog 2013. godine, pokazuju da su ispitanici gotovo u istom procentu iskazali visok stepen zadovoljstva kvalitetom usluga fiksne telefonije, koji sada iznosi 88,5%.

Ispitanici su, kada su pojedinačne usluge u pitanju, najviše zadovoljni sa lokalnim pozivima (91,8%), dok su najviše nezadovoljni sa uslugama koje se odnose na pozive prema mobilnim mrežama (27,2%).

Cijenama servisa fiksne telefonije zadovoljno je 2/3 anketiranih građana, što je za 10% više nego 2013. godine. Građani su najviše zadovoljni cijenama lokalnih poziva (78,8%), dok su najviše nezadovoljni cijenama prema mobilnim mrežama (44,9%).

Smetnju ili prekid u pružanju usluge fiksne telefonije imalo je 39,3% ispitanika. U odnosu na istraživanje iz 2013. godine, povećao se broj građana koji su imali smetnju ili prekid u pružanju usluge fiksne telefonije. Od onih koji su imali navedene probleme veći procenat ispitanika (68,6%) zadovoljan je vremenom otklanjanja problema u pružanju usluga fiksne telefonije.

Broj građana koji je kontaktirao podršku za korisnike svog provajdera fiksne telefonije bio je 43,2% i neznatno je manji u odnosu na istraživanje iz 2013. godine. Procenat ispitanika koji su zadovoljni uslugom *call* centra u ovom istraživanju iznosi 76,2% i u odnosu na 2013. godinu smanjio se za 6,4%. Kada su u pitanju pojedinačni aspekti usluge servisa podrške, došlo je do pada zadovoljstva kada su u pitanju kvalitet odgovora, kultura ophođenja, a posebno vrijeme čekanja na odgovor. S druge strane porastao je broj onih koji su zadovoljni cijenom poziva *call* centra.

Mobilna telefonija

U Crnoj Gori 95,1% stanovnika posjeduje mobilni telefon, što je smanjenje od 1,1% u odnosu na 2013. godinu. U odnosu na istraživanje realizovano 2013. godine, došlo je do rasta procenta ispitanika koji imaju samo jedan telefon, dok je broj onih koji posjeduju dva i više od dva telefona u padu.

Istraživanje pokazuje trend rasta mobilnih telefona, koje građani posjeduju, a putem kojih se može pristupiti internetu. Naime, 57,5% ispitanika izjavilo je da posjeduje mobilni telefon putem kojeg može pristupiti internetu, što je za 10% više nego u odnosu na 2013. godinu.

Više od polovine građana posjeduje pametni telefon (*smartphone*), što je za 24,5% više u odnosu na 2013. godinu. Najviše je zastupljen Android operativni sistem i to kod 80,6% pametnih telefona.

Od servisa mobilne telefonije, građani, kao i u prethodnom istraživanju, mobilne telefone najviše koriste za razgovor (93,0%), SMS (67,4%), te pristup internetu (38,6%). Interesantan je podatak da je za 16,6% porastao broj građana koji koriste usluge prenosa podataka, odnosno pristupa internetu.

Stepen zadovoljstva mobilnom telefonijom je izrazito visok i iznosi 89,3%, što je za 2,3% više nego u istraživanju iz 2013. godine.

Broj građana koji su veoma i uglavnom zadovoljni cijenama usluga mobilne telefonije porastao je za skoro 15% u odnosu na 2013. godinu i sada iznosi 65,0%.

Kada su u pitanju pojedinačni aspekti servisa podrške za korisnike, ispitanici su najviše zadovoljni kulturom ophođenja 91,5%, a najviše su nezadovoljni vremenom čekanja na odgovor 33,9%.

Usluge *roaming*-a koristi 34,9% građana, što je za 2,7% više u odnosu na istraživanje iz 2013. godine. Primjetan je trend rasta korišćenja usluge pristupa interneta u roamingu, od ukupnog broja ispitanika koji koriste usluge roaminga njih 40,8% je koristilo usluge pristupa interneta u roamingu, što predstavlja rast od 16,4% u odnosu na 2013. godinu. Blizu 3/4 ispitanika smatra da su cijene roaming usluga previsoke, što je u odnosu na istraživanje iz 2013. godine porast za 2,1%.

Broj 1180 – Univerzalna služba informacija

Za servis Univerzalne službe informacija, na kojem građani, pozivom na broj 1180 mogu da dobiju informacije o telefonskom broju korisnika fiksne i mobilne telefonije čulo je 41,4% ispitanika, što je za skoro 10% više nego u 2013. godini.

Od onih koji su čuli za broj 1180, 82,3% ispitanika je odgovorilo da zna koje informacije može dobiti pozivom na navedeni broj, što predstavlja porast od 10% u odnosu na istraživanje iz 2013. godine. Međutim, manje od polovine ispitanika koji su izjavili da znaju koje se informacije mogu dobiti pozivom na broj 1180 je dalo tačan odgovor.

Više od polovine anketiranih koji su čuli za broj 1180 zatražilo je informacije preko ovog servisa. Pruženom uslugom je zadovoljno njih 94,2% što predstavlja blagi pad stepena zadovoljstva u odnosu na 2013. godinu.

Kada su u pitanju pojedinačne usluge ispitanici su najviše zadovoljni kvalitetom odgovora (96,8%) i kulturom ophođenja (96,3%), a najviše su nezadovoljni cijenom poziva (17,8%).

Televizija

Istraživanje je pokazalo da usluge operatora za praćenje TV programa koristi 3/4 građana, odnosno da putem kućne antene TV program prati samo 1/4 anketiranih. Prema istraživanju iz 2013. godine 1/3 ispitanika je TV program pratilo putem kućne antene.

U odnosu na 2013. godinu porastao je procenat ispitanika koji su zadovoljni kvalitetom slike i on sada iznosi 94,0%. Ponudom programa je zadovoljno 87,0% ispitanika, što je za 6,8% više nego u 2013. godini.

Građani su u 2014. godini iskazali veći stepen zadovoljstva cijenama usluga TV provajdera nego ranije. Cijenama usluga zadovoljno je 73,9% anketiranih što je za 11,3% više nego 2013. godine.

Veliki procenat građana (59,6%) je imao smetnje ili prekide prilikom pružanja usluga TV provajdera, ali je i njih 80,8% zadovoljno vremenom otklanjanja nastalih problema.

Manje od polovine anketiranih građana je kontaktiralo podršku za korisnike provajdera čije usluge koriste i u 81,2% slučajeva su zadovoljni uslugom tog servisa. Kada su u pitanju pojedinačni aspekti servisa podrške TV provajdera, građani su najviše zadovoljni kulturom ophođenja 88,5% i cijenama poziva *call* centra 85,1%, a najviše nezadovoljni vremenom čekanja na odgovor i to njih 26,7%.

Više od polovine ispitanika je upoznato sa uvođenjem digitalizacije TV signala u Crnoj Gori, ali blizu 2/3 ispitanika ne zna koji je krajnji rok za prestanak emitovanja analognog zemaljskog TV signala. Više od polovine anketiranih, od onih koji su čuli za planirani prelazak na digitalno emitovanje zemaljskog signala, smatra da će digitalizacija donijeti prednosti u vidu boljeg kvaliteta slike i zvuka TV programa.

Skoro 3/4 građana je upoznato sa činjenicom da će im za prijem digitalnog zemaljskog signala biti potrebna dodatna oprema.

Upotreba interneta

Mogućnost korišćenja interneta u domaćinstvu ima 63,1% građana. Međutim, 4,9% ispitanika koji imaju mogućnost korišćenja interneta ne koriste pomenutu uslugu.

Anketirani građani su u veoma velikom procentu (88,6%) iskazali zadovoljstvo kvalitetom internet servisa. Stepem zadovoljstva kvalitetom internet servisa je na istom nivou kao i u 2013. godini.

U odnosu na istraživanje realizovano 2013. godine, za 3% se povećao procenat ispitanika koji su zadovoljni cijenama internet servisa tako da je isti iznosio 70,6%.

Da internet provajderi ne blokiraju određenu vrstu sadržaja ili aplikacije smatra 62% građana, njih 15,6% smatra da internet provajderi blokiraju određene vrste sadržaja i aplikacija, dok 22,4% ispitanika ne zna odgovor.

Da bi bilo korisno da se poveća konkurencija na tržištu internet provajdera smatra 75,3% ispitanika.

Brzinom otklanjanja smetnji u korišćenju servisa zadovoljno je 77,2% ispitanika, što je za 5,5% više nego u 2013. godini.

Kada su u pitanju pojedini aspekti usluge *call* centra internet provajdera čije usluge koriste, građani su najviše zadovoljni kulturom ophođenja (88,3%), dok su najviše nezadovoljni vremenom čekanja na odgovor (30,9%).

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost

Povećao se procenat građana koji su čuli za Agenciju za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i on sada iznosi 57,1%, međutim, tek svaki peti ispitanik kazao je da zna čime se ova Agencija bavi.

Zaštita prava i interesa korisnika

Sa pravima korisnika elektronskih komunikacionih usluga nije upoznato 73,6% ispitanika, slično kao i u prethodnom istraživanju. Građani su najviše upoznati sa pravom na detaljan raščlanjen račun (41,7%), dok su najmanje upoznati sa pravom na pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži (73,4%).

Sa procedurom zaštite svojih prava i interesa, odnosno mogućnost da Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost podnesu žalbu, upoznato je 31,7% ispitanika, što je neznatno više u odnosu na istraživanje iz 2013. godine. Kada su uslovi iz ugovora u pitanju, kao i u prethodnom istraživanju, ispitanici su najviše upoznati sa minimalnim trajanjem ugovora, a najmanje su upoznati sa načinom refundacije.

Prema ovom istraživanju 7% ispitanika je podnijelo prigovor/žalbu operatoru, Agenciji ili Ministarstvu, što je neznatno više u odnosu na 2013. godinu. Ažurnošću ovih subjekata zadovoljno je manje od polovine (49,3%) onih koji su podnijeli prigovor/ žalbu, što je za 10,6% manje nego 2013. godine.

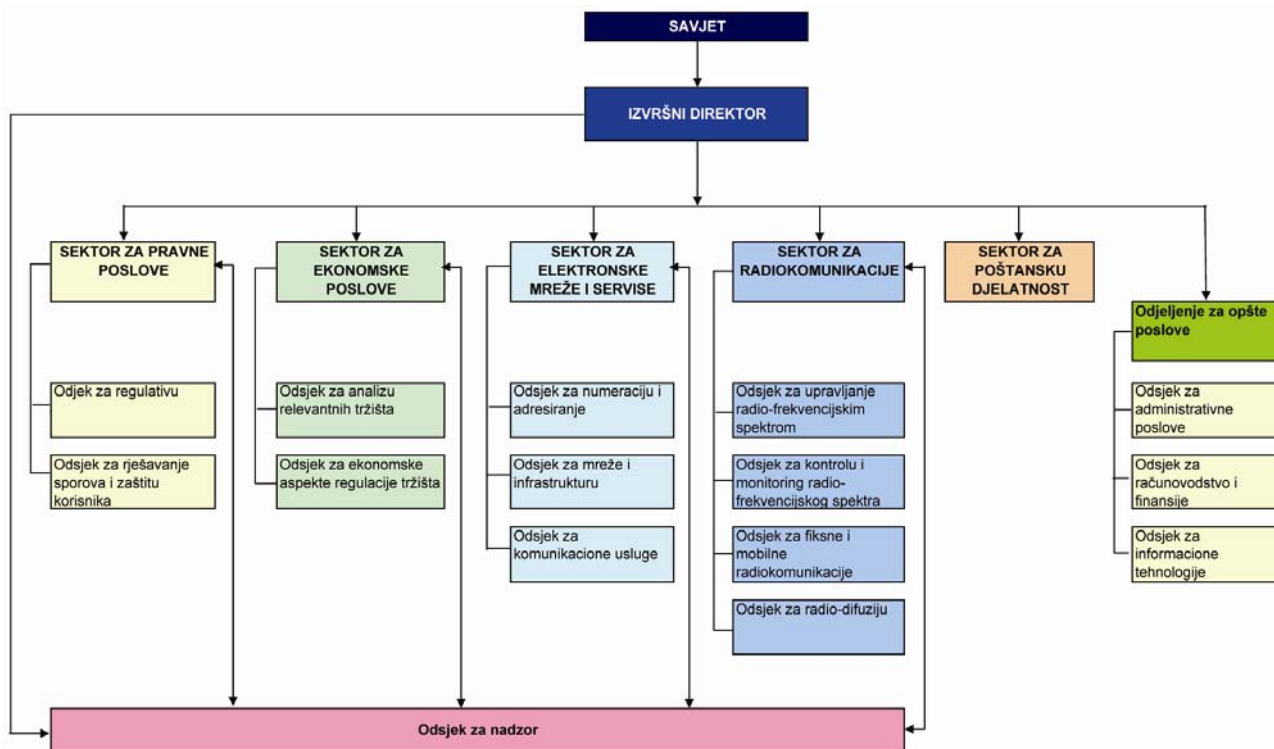
8.11. Razvoj kadrovskih resursa

Saglasno Pravilniku o organizaciji rada i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, koji je donio Savjet Agencije, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost se organizuje kroz rad sektora, odjeljenja i odsjeka.

U Agenciji postoje slijedeće organizacione jedinice:

- Sektor za pravne poslove,
- Sektor za ekonomske poslove,
- Sektor za elektronske mreže i servise,
- Sektor za radiokomunikacije,
- Sektor za poštansku djelatnost,
- Odjeljenje za opšte poslove i
- Odsjek za nadzor.

Sektori i Odjeljenje se organizuju kroz unutrašnje organizacione jedinice – odsjeke. Organizaciona struktura Agencije je data na sljedećoj slici.

Administrativni kapaciteti Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost su na visokom nivou i valja naglasiti, da su pomenutim Pravilnikom o organizaciji rada i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, svi zaposleni obavezni na stručno usavršavanje u cilju kvalitetnog obavljanja poslova i zadataka svog radnog mjesta. Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih, s obzirom na nova tehnološka rješenja na poljima elektronskih komunikacija, radiokomunikacija i poštanske djelatnosti, ogleda se u učešću na stručnim skupovima, seminarima, konferencijama i radu u radnim grupama pod okriljem ITU-a, CEPT-a, BEREC-a, itd, kao i kroz razmjenu iskustava na bilateralnoj osnovi sa regulatornim agencijama zemalja iz Regiona, te zemalja sa kojima ova Agencija ima potpisane međunarodne sporazume o saradnji.

U Agenciji, na dan 31. 12. 2014. godine, bilo je 69 zaposlenih, zajedno sa Predsjednikom Savjeta, članovima Savjeta i Izvršnim direktorom Agencije.

Kvalifikaciona struktura zaposlenih u Agenciji je sljedeća:

- 2 doktora nauka,
- 3 magistra nauka,
- 51 visoka školska sprema
- 1 viša školska sprema
- 12 srednja stručna sprema

8.12. Međunarodne aktivnosti

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih, s obzirom na nova tehnološka rješenja u oblastima elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti, ogleda se između ostalog i kroz učešće na stručnim skupovima, seminarima, konferencijama i kontinuiranom radu u radnim grupama pod okriljem Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), Konferencije evropskih administracija za poštu i telekomunikacije (CEPT), Tijela evropskih regulatora za oblast elektronskih komunikacija (BEREC), Svjetskog

poštanskog saveza (UPU), Evropskog Komiteta za poštansku regulaciju (CERP) kao i drugih institucija, organizacija i regulatornih tijela zemalja u okruženju.

Na regionalnom nivou tokom 2014. godine je nastavljena saradnja sa regulatornim tijelima iz oblasti regulacije sektora elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti.

U nastavku slijedi kratak prikaz najznačajnijih međunarodnih aktivnosti Agencije u 2014. godini.

Učešće u radu Tijela evropskih regulatora za oblast elektronskih komunikacija (BEREC)

Tijelo evropskih regulatora za oblast elektronskih komunikacija BEREC je osnovano Uredbom Evropske Komisije i Evropskog savjeta broj 112/2009. BEREC je preuzeo ulogu Evropske asocijacije regulatora (ERG) na planu razmjene ekspertiza i najbolje tekuće prakse te i u pogledu davanja mišljenja i preporuka o načinu funkcionisanja telekomunikacionog tržišta u Evropskoj uniji. BEREC priprema mišljenja i stavove o raznim pitanjima regulacije za potrebe Evropske Komisije i Savjeta, na njihov zahtjev ili samoinicijativno.

Kao što je utvrđeno Statutom BEREC-a, u okviru BEREC-a je organizovano posebno tijelo – Nezavisna grupa regulatora (IRG), u kojem je Agencija, kao nezavisni regulator, punopravni član sa pravom glasa pri donošenju odluka iz nadležnosti ovog radnog tijela.

Agencija poput ostalih regulatora zemalja iz regiona ima status posmatrača u Savjetu regulatora BEREC-a. Ovaj status Agenciji omogućava praćenje rada bez prava glasa prilikom donošenja odluka. Osim regulatora iz Crne Gore, status posmatrača u Savjetu regulatora BEREC-a imaju i predstavnici Evropske Komisije, kao i regulatori iz država članica EFTA (Lihtenštajn, Norveška, Švajcarska) i država kandidata za pristupanje Evropskoj uniji (Republika Makedonija, Srbija, Turska).

Tokom 2014. godine predstavnici Agencije su učestvovali na Plenarnim skupštinama BEREC-a i Generalnim skupštinama IRG-a održanim u: Štokholmu (26-28. februar), Dublinu (04-06. jun), Rimu (24-26. septembar) i Briselu (03-05. decembar). U okviru ovih skupova, za učesnike su održane i odgovarajuće radionice iz pojedinih oblasti regulacije.

Takođe, predstavnici Agencije su učestvovali i u radu Kontakt mreže na sastancima održanim u Rigi (06-07. februar), Lisabonu (15-16. maj), Vaduzu (04-05. septembar) i Helsinkiju (13-14. novembar).

Bilateralna saradnja sa Kancelarijom za elektronske komunikacije Poljske (UKE)

U skladu sa Memorandumom o razumijevanju u oblasti elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti, koji je Agencija potpisala sa Kancelarijom za elektronske komunikacije Poljske (UKE), napravljen je Plan saradnje za 2014. godinu sa regulatorom Poljske. Plan je obuhvatao razmjenu iskustava i informacija u sljedećim oblastima:

- Rješavanje sporova između operatora i izvršenja odluka/rješenja regulatornog tijela u dijelu obaveza koje se tim odlukama/rješenjima nameću operatorima, pitanja vezana za zaštitu korisnika elektronskih komunikacionih usluga;
- Razmjena iskustava u oblasti mapiranja elektronske komunikacione infrastrukture;
- Primjena troškovnog standarda LRIC (inputi u modelu, *benchmark*-ing i projekcije u modelu) primjeri i iskustva (naročito ukoliko nije korišćen „pure LRIC“ koncept), zatim primjena Retail minus regulacije (podaci iz troškovnog modela koji se koriste prilikom utvrđivanja „minusa“), Margin squeeze testovi, troškovna osnovica (EEO ili REO pristup) cijena jedne usluge ili kombinovana ponuda usluga;
- Upravljanje i dodjela radio-frekvencija (procedure dodjele, sprovođenje postupka: tender-aukcija), kao i iskustava vezanih za kontrolu i monitoring radio-frekvencijskog spektra (procedure, mjerni izvještaji, postupanje po utvrđenim nedostacima, koncepcija i realizacija sistema...).

8.12.1. Aktivnosti na regulaciji cijena rominga u Regionu

Pitanje primjene Uredbe o romingu u javnim mobilnim komunikacionim mrežama unutar Evropske zajednice ("*Eurotariff*"), već odavno egzistira u komunikaciji između ove Agencije i operatora mobilnih elektronskih komunikacija u Crnoj Gori. Takođe i Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije Crne Gore već duže vrijeme je vodilo aktivnosti na snižavanju cijena rominga u skladu sa pomenutom Uredbom EU.

U vezi sa tim aktivnostima, u Skoplju je 21. i 22. avgusta 2014. godine održana Konferencija regulatora jugoistočne Evrope koji su ujedno i članice IRG-a (Nezavisne regulatorne grupe BEREC-a). Na konferenciji su učestvovali predstavnici regulatornih tijela iz Crne Gore, Srbije, Albanije, Makedonije, Bugarske, Hrvatske i Turske.

Dogovoreno je da se vladama zemalja koje nijesu članice Evropske unije, a zaključile su Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, predloži potpisivanje sporazuma kojim bi se te države obavezale da u svojim zemljama obavežu operatore mobilnih elektronskih komunikacija da cijene rominga usaglase sa cijenama koje važe unutar Evropske unije. Ove cijene primjenjivale bi se za korisnike iz država potpisnica.

U tom pravcu je u Budvi - Miločeru tokom međunarodne konferencije koju su organizovale Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Međunarodna unija za telekomunikacije, u periodu od 28. 09 - 01. 10. 2014. godine, uslijedilo potpisivanje Sporazuma o sniženju cijena usluge rominga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama, između ministarstava nadležnih za oblast elektronskih komunikacija Makedonije, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore.

Nadležna ministarstva zemalja potpisnica Sporazuma saglasila su se da cijene usluga rominga snize do nivoa cijena koje važe u EU, kao i da u roku od 30 dana od dana potpisivanja ovog Sporazuma pokrenu procedure dopune zakona o elektronskim komunikacijama u svojim zemljama, kako bi se cijene roming usluga u zemljama potpisnicama regulisale na recipročnoj osnovi. U skladu sa tom odredbom, ova Agencija je pokrenula procedure dopune zakona kod nadležnog ministarstva i to u oktobru 2014. godine.

Potpisani Sporazum je predvidio i formiranje Koordinacionog tijela sastavljenog od predstavnika regulatora zemalja potpisnica, koje će obezbijediti istovjetnu i istovremenu koordinaciju svih obaveza iz Sporazuma. Sve zemlje potpisnice ispoštovale su i ovu odredbu, i odredile svoje predstavnike u Koordinacionom tijelu.

Nakon sastanka održanog u Agenciji za telekomunikacije Republike Srbije (RATEL) u Beogradu, dana 10. 12. 2014. godine, između predstavnika regulatornih agencija zemalja potpisnica Sporazuma, dogovoreno je fazno snižavanje cijena roming usluga u tri koraka počev od 30. 06. 2015. godine zaključno sa 30. 06. 2017. godine (kada bi se postigla sadašnja cijena roming usluga u EU), imajući u vidu odredbu Sporazuma o istovjetnosti i istovremenoj primjeni svih obaveza iz Sporazuma od strane zemalja potpisnica kao i načelo reciprociteta. Predmetni Sporazum i Plan implementacije cijena roming usluga dostavljen je i samim operatorima čija je obaveza da iste implementiraju.

Tokom čitavog procesa ovih aktivnosti od strane Agencije, ostvarivana je neposredna i pisana komunikacija sa resornim ministarstvom i operatorima, kao i sa predstavnicima koordinacionih tijela zemalja potpisnica Sporazuma.

U 2015. godini nastavljene su aktivnosti na pripremi Nacrta Odluke za operatore javne mobilne komunikacione mreže i usluga na teritoriji Crne Gore, kojom se utvrđuje dinamika snižavanja cijena rominga, sprovedene su i okončane javne konsultacije u vezi tog Nacrta, pa je na sjednici Savjeta Agencije od 10. 03. 2015. godine donijeta pomenuta Odluka.

8.12.2. Članstvo u Evropskom institutu za telekomunikacione standarde (ETSI)

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je na 64. sjednici Generalne skupštine Evropskog instituta za telekomunikacione standarde (ETSI) održanoj 18-19. 11. 2014. godine u Sophia Antipolis u Francuskoj postala punopravni član ETSI-ja u kategoriji administracije. Takođe, je određeno da kod nacionalnog glasanja Crna Gora ima težinski glas u vrijednosti 3.

ETSI (European Telecommunications Standards Institute) je organizacija koja donosi globalno važeće standarde za informaciono komunikacione tehnologije (ICT), uključujući fiksne, mobilne, radio, konvergentne, emisione i internet tehnologije. Institut je formiran kao nezavisna i neprofitabilna organizacija sa sjedištem u Sophia Antipolis - Francuska. ETSI je službeno priznat od strane Evropske unije (EU) kao Evropska organizacija za standarde.

Time što je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost postala punopravni član ETSI-ja, stvoreni su uslovi da Institut za standardizaciju Crne Gore (ISME) postane ETSI nacionalna organizacija za standardizaciju (ETSI NSO), čime će dobiti mogućnost usvajanja evropskih standarda iz oblasti ICT, kao nacionalnih standarda i njihovu dalju distribuciju zainteresovanim stranama.

Shvatajući značaj koji elektronske komunikacije i standardizacija imaju za društveni i ekonomski prosperitet Crne Gore, a imajući u vidu zajedničku spremnost da održavaju redovne kontakte i da razvijaju praktičnu saradnju po pitanjima koja se odnose na standardizaciju u oblasti elektronskih komunikacija Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Institut za standardizaciju Crne Gore su 08. 12. 2014. godine potpisale Sporazum o saradnji, kojim su se obavezale da će se redovno sastajati radi konsultacija i razmatranja primjene Sporazuma, da bi utvrdili prioritete saradnje za naredni period, razmijenili mišljenja i preduzeli, po potrebi, zajedničke aktivnosti i zauzeli zajedničke stavove prema Evropskom institutu za telekomunikacione standarde (ETSI).

8.12.3. Organizacija sastanka međunarodnog projektnog tima za tehnička i regulatorna pitanja (PT TRIS)

Deseti sastanak Projektnog tima za tehnička i regulatorna pitanja (PT TRIS) održan je 9. i 10. septembra 2014. godine u Pržnom. Domaćin sastanka bila je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Crne Gore. PT TRIS se, u okviru Evropskog komiteta za elektronske komunikacije ECC, bavi aktuelnim tehničkim regulatornim pitanjima u oblasti elektronskih komunikacionih mreža i numeracije. Trenutno se PT TRIS-a bavi sljedećim temama:

- Mapiranje elektronske komunikacione infrastrukture;
- Kvalitet internet pristupa na nivou maloprodaje;
- Migracija na mreže nove generacije (PSTN ka NGN/IP);
- Upotreba DNS (Domain Name System) protokola u novim mrežnim arhitekturama.

Članovi PT TRIS su predstavnici nacionalnih regulatornih tijela iz oblasti elektronskih komunikacija, koji kao eksperti za tehničko regulatorna pitanja u pojedinim oblastima rade na izradi tehničkih dokumenata: izvještaja, uputstava i preporuka iz nevedenih oblasti. Finalna dokumenta PT TRIS su polazište za regulatore u oblasti elektronskih komunikacija za donošenje odluka. Na sastancima PT TRIS učestvuju i predstavnici operatora elektronskih komunikacija, proizvođača, tijela za standardizaciju i sl, koji svojim učešćem doprinose upoznavanju regulatora sa promjenama i trendovima u trenutno aktuelnim oblastima. Na sastanku PT TRIS u Pržnom prisustvovali su predstavnici: Norveške, Portugalije, Hrvatske, Irske, Rumunije, Letonije, Litvanije, Njemačke, Švajcarske, Danske, Austrije i Crne Gore.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je prepoznala značaj stalnog praćenja trendova u elektronskim komunikacijama i učešća u aktivnostima koja omogućavaju pristup znanju i najnovijim informacijama iz ove oblasti. Jedan od načina da se stekne znanje potrebno za uspješnu realizaciju planiranih projekata je i aktivno učešće zaposlenih iz ove Agencije u radu PT TRIS. Na sastanku PT TRIS koji je održan u Pržnom predstavnici Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost su održali prezentaciju o mapiranju elektronske komunikacione infrastrukture u Crnoj Gori.

Crnogorski Telekom je, na poziv PT TRIS-a i Agencije, u okviru teme koja se odnosi na migraciju sa PSTN-a na NGN/IP, odžao prezentaciju o migraciji korisnika na IMS (*Internet Protocol Multimedia Subsystem*) platformu u Crnoj Gori. IMS sistem Crnogorskog Telekoma je izgrađen 2011. godine, a 2012. je počela migracija korisnika. Planirano je da se migracija svih korisnika na IMS završi do kraja 2015. godine.

Sastanak PT TRIS je od strane učesnika ocijenjen kao uspješan, a Agencija za elektronske komunikacije je prepoznata kao dobar domaćin i uspješan organizator sastanka.

8.13. Organizacija međunarodne konferencije "Regulatorna djelatnost u sektoru elektronskih komunikacija"

Međunarodna Konferencija regulatornih agencija nadležnih za regulaciju sektora elektronskih komunikacija organizovana je pod nazivom "U susret sveprisutnom mobilnom širokopojasnom pristupu u Evropi". Konferencija sa tradicijom dugom 12 godina je organizovana 2014. godine od strane Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Crne Gore (EKIP) i Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), u sklopu Međunarodnog festivala ICT dostignuća - INFOFEST 2014.

Konferencija je omogućila dijalog o strategijama i politikama država Regiaona i Evrope po pitanju razvoja mobilnog širokopojasnog pristupa, kroz diskusije o izazovima i mogućnostima koje se nude preko mreža velikih brzina i usluga koje se pružaju preko savremene infrastrukture.

Na svečanom otvaranju Konferencije govorili su: Houlin Zhao, generalni sekretar Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), dr Šaleta Đurović, predsjednik Savjeta Agencije i Zoran Sekulić, izvršni direktor Agencije.

Konferencija je organizovana kroz četiri programske cjeline. Tokom prve programske sesije održanoj pod nazivom "U susret pametnoj regulaciji i politici koja podstiče razvoj sveprisutnog mobilnog širokopojasnog pristupa" održano je 6 prezentacija. U drugoj programskoj sesiji, "Tehnologije – Trendovi, remetilačke inovacije, izazovi i mogućnosti", je održano 7 prezentacija. Tržišne i korisničke potrebe i pogodnosti, izazovi u zaštiti korisnika kod sveprisutnog mobilnog širokopojasnog pristupa su obrađene u sklopu treće sesije na

kojoj su održane 4 prezentacije, dok su 2 prezentacije održane u završnoj sesiji koja se odnosila na Buduće korake i neophodne aktivnosti u ovoj oblasti.

Na Konferenciji se učestvovali predstavnici i eksperti iz Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU) i Cullen Internationala, te predstavnici regulatornih agencija, ministarstava i operatora iz sljedećih zemalja: Crne Gore, Slovenije, Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Albanije, Kosova, Makedonije, Bugarske i Poljske. Svojim prisustvom na Konferenciji punu podršku radu i postizanju ciljeva vezanih za mobilni širokopolasni pristup je dao i gospodin Alberto Cammarata prvi savjetnik i Šef sektora za politiku, evropske integracije i trgovinu u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori.

Na završnoj zajedničkoj sjednici Upravnog i Stručnog odbora Festivala informatičkih dostignuća-INFOFEST 2013, održanoj 4. oktobra 2013. godine u Miločeru, donijeta je odluka o dodjeli nagrada i priznanja najuspješnijim učesnicima Infofesta 2013. Nagrade su dodijeljene u 12 kategorija, a među nagrađenima je i ove godine bila Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost kojoj je dodijeljeno posebno priznanje za izuzetan doprinos afirmaciji Festivala informatičkih dostignuća kroz organizaciju XI Međunarodne konferencije regulatornih tijela u sektoru elektronskih komunikacija.

Na završnoj zajedničkoj sjednici Upravnog i Stručnog odbora Festivala informatičkih dostignuća - INFOFEST 2014, održanoj 3. oktobra 2014. godine u Miločeru, donijeta je Odluka o dodjeli nagrada i priznanja najuspješnijim učesnicima. U kontekstu doprinosa koji Međunarodna konferencija regulatornih tijela u sektoru elektronskih komunikacija ima za internacionalnu prepoznatljivost Infofesta, dodijeljeno je specijalno priznanje Agenciji za elektronske telekomunikacije i poštansku djelatnost.

8.14. Evropske integracije – Poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji

Odlukom Vlade Crne Gore obrazovana je Radna grupa za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 10 - Informatičko društvo i mediji (u daljem tekstu: Radna grupa). U radu Radne grupe učestvuju i predstavnici Agencije.

U Briselu je decembra 2012. godine održan eksplanatorni sastanak, a u januaru 2013. godine bilateralni sastanak na kojem su predstavnici Crne Gore iz Radne grupe za poglavlje 10 predstavili regulativu Crne Gore u oblasti informacionog društva, elektronskih komunikacija i elektronskih medija i odgovarali na pitanja predstavnika Evropske Komisije. Kroz održane prezentacije i pružene odgovore od strane članova Radne grupe, predstavnici Evropske Komisije su se upoznali sa regulativom u Crnoj Gori u oblasti informatičkog društva i medija, te nivoom implementacije pravne tekovine Evropske unije u regulatorni okvir Crne Gore.

Pregovaračka pozicija za Poglavlje 10 je usvojena 2013. godine, a pregovori za Poglavlje 10 su otvoreni 31. 03. 2014. godine. Vlada Crne Gore je 9. 10. 2014. godine usvojila Informaciju o planu ispunjenja završnih mjerila za privremeno zatvaranje pregovora u poglavlju 10 Informatičko društvo i mediji. Agencija je za pripremu izvještaja i dokumenata iz ove oblasti dostavljala potrebne podatke.

8.15. Evropske integracije – Poglavlje 8: Konkurencija i državna pomoć

Odlukom Vlade Crne Gore iz septembra 2012. godine obrazovana je Radne grupe za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko Poglavlje 8 - Konkurencija i državna pomoć. Učešće u radu ove radne grupe je uzela i Agencija na način što je odredila jednog svog zaposlenog kao člana Radne grupe. Eksplanatorni skrining i bilateralni sastanak za ovo poglavlje su održani krajem 2012. godine, a ocjena ispunjenosti uslova od strane Evropske unije za otvaranje pregovora u ovom poglavlju je dobijena 2013. godine.

Crna Gora je u 2014. godini, po izvještaju Evropske unije, u dijelu politike konkurencije, ispunila svoje obaveze, dok se najviše obaveza i izazova nalazi u dijelu poglavlja koji se odnosi na državnu pomoć. S tim u vezi, naglašeno je da se najveći teret obaveza u pregovaračkom Poglavlju 8 u oblasti državne pomoći odnosi na sljedeće djelove:

- Usklađivanju nacionalnog zakonodavstva s „mekom“ pravnom tekovinom,
- Nezavisnost Komisije za kontrolu državne pomoći (KKDP),
- Izradi inventara državne pomoći i akcionog plana, (identifikovano još 13 zakona koji se trebaju dodatno uskladiti s pravilima državne pomoći, od kojih 8 treba odmah raditi).
- Pitanje Kombinata aluminijuma Podgorica (KAP) za koje se očekuje da će se trajno riješiti nakon okončanja stečajnog postupka, odnosno uplate preostalog iznosa od strane Uniproma. Naglašeno je da KAP predstavlja najveći izazov u ovom poglavlju, te da će rješavanje ovog pitanja značajno olakšati pregovore u Poglavlju 8. Na ovu temu, Radna grupa za Poglavlje 8 je uredno dostavljala informacije Evropskoj Komisiji, koje su se najčešće odnosila na cijenu električne energije, ekonomski kontinuitet i stečajni postupak.

Tokom 2014. godine, pod pokroviteljstvom Evropskog pokreta u Crnoj Gori, nastavljeno je sa održavanjem konferencija, te ekspertske seminara po pojedinim ključnim temama za sprovođenje zakonodavstva u ovim oblastima. Tokom ovih događaja prezentovana su i iskustva iz regiona i zemalja Evropske unije.

8.16. Evropske integracije - Poglavlje 3: Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga

Vlada Crne Gore je u septembru 2012. godine obrazovala Radnu grupu za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko Poglavlje 3 - Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga. Imajući u vidu da pomenuto poglavlje, pored ostalog, tretira i oblast poštanskih usluga, za člana radne grupe imenovan je i predstavnik Agencije.

Predstavnik Agencije je aktivno učestvovao u radu kako navedene Radne grupe tako i u posebnom timu za poštansku djelatnost, koji je formiran internim aktima Radne grupe a čiji je koordinator predstavnik Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije.

U Izvještaju o napredku za 2014. godinu u dijelu Poglavlje 3. Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga, za oblast poštanskih usluga konstatuje se da je "donijet određen broj podzakonskih akata na osnovu Zakona o poštanskim uslugama" kao i da su "administrativni kapaciteti nacionalnog regulatornog organa nepromijenjeni, ali su dovoljni".

8.17. Evropske integracije – Poglavlje 1: Slobodan protoko roba

Vlada Crne Gore je u decembru 2012. godine obrazovala Radnu grupu za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko Poglavlje 1 - Slobodan protok roba. Zadatak Radne grupe je učestvovanje u analitičkom pregledu i ocjeni usklađenosti zakonodavstva Crne Gore sa pravnom tekovinom Evropske unije, kao i u izradi predloga pregovaračkih pozicija, uz podršku organa državne uprave i drugih organa i institucija u oblasti pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 1 - Slobodan protok roba.

U toku 2014. godine održano je više javnih debata na temu slobodno kretanja roba. Dana 21. novembra 2014. godine održan je sastanak ove Radne grupe, na kojem je predstavljena Strategija slobode kretanja robe, koja je nedavno usvojena, a koja definiše strategiju Crne Gore u ovoj oblasti u periodu od 2014-2018. godine. Tema sastanka je takođe bila primjena CE označavanja u CG – status. Na sastanku je utvrđeno da Crna Gora mora primijeniti proceduru priznavanja CE znaka kao stranog znaka usaglašenosti i da samim tim ne može da koristi obaveznost ovog znaka. Nakon tehničkog sastanka, Crna Gora je preuzela obavezu da prosljedi horizontalno zakonodavstvo i primjere vertikalnih tehničkih propisa koji propisuju obaveznost CE znaka nakon pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, kao i obrazloženje sistema koji će funkcionisati do ulaska u Evropsku uniju.

Nakon što je Radna grupa, početkom februara 2014. godine poslala Evropskoj Komisiji set zakonskih akata u kojima se pominje obaveza CE označavanja i predlog naše strane da ovo pitanje reguliše tako što će uz odredbu koja se tiče CE označavanja navesti da kao obaveza stupa na snagu danom ulaska u Evropsku uniju, Evropska Komisija se složila s predloženim rešenjem uz napomenu da je potrebno izvršiti izmjenu dva pravilnika koja sadrže ovu odredbu i to Pravilnik o radio opremi i telekomunikacionoj terminalnoj opremi i Pravilnik o elektromagnetnoj kompatibilnosti.

Nadležna ministarstva (Ministarstvo ekonomije i Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije) su izvršila izmjene i dopune predmetnih pravilnika. Pravilnik o radio opremi i telekomunikacionoj terminalnoj opremi je donijelo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, a stručne osnove za ovaj pravilnik je uradila Agencija. Pravilnik je objavljen u "Službenom listu Crne Gore" broj 46/14, dok je Pravilnik o elektromagnetnoj kompatibilnosti u proceduri objavljivanja. Pravilnici su prevedeni na engleski i nakon objavljivanja Pravilnika o elektromagnetnoj kompatibilnosti biće upućeni Evropskoj Komisiji.

Od strane ove radne grupe identifikovano je oko 250 propisa koji treba da se mijenjaju kako bi bili usklađeni sa regulativom Evropske unije iz ove oblasti.

8.18. Evropske integracije – Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja

Krajem januara 2013. godine Vlada Crne Gore je obrazovala Radnu grupu za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja. Zadatak radne grupe je da učestvuje u procesu skrininga, kao i u izradi lista skrininga, predloga pregovaračkih pozicija i akcionih planova i drugih strateških dokumenata neophodnih za otvaranje/zatvaranje poglavlja pregovora, uz podršku organa državne uprave i drugih organa i institucija.

U okviru aktivnosti u pregovaračkom poglavlju Zaštita potrošača i zdravlja, nakon završenog skrining procesa u poglavlju i pripreme pregovaračke pozicije za navedeno pregovaračko poglavlje, ocijenjeno je da se Crna Gora smatra dobro pripremljenom za pregovore i Evropska Komisija je predložila otvaranje pristupnih pregovora. Kao rezultat intenzivnog rada na pregovaračkom poglavlju Crna Gora je 18. decembra otvorila pregovaračko poglavlje 28, pri čemu je Crna Gora, kada je riječ o zaštiti potrošača, dostigla zadovoljavajući stepen usklađenosti sa pravnim tekovinama Evropske unije.

Na osnovu obaveza proisteklih iz novog Zakona o zaštiti potrošača, donešeno je Rješenje o osnivanju Savjeta za zaštitu potrošača ("Službeni list Crne Gore" broj 25/14), na osnovu koga je održana konstitutivna i prva redovna sjednica Savjeta krajem juna mjeseca.

Vlada CG je na sjednici od 11. decembra 2014. godine razmotrila i usvojila Izvještaj o realizaciji godišnjeg Akcionog plana Nacionalnog programa zaštite potrošača u periodu od 2012-2015. godine, za period jul 2013 – jun 2014. godine, koje je pripremila Ministarstvo ekonomije u saradnji sa Savjetom za zaštitu potrošača.

Godišnji Akcioni plan realizacije Nacionalnog programa zaštite potrošača 2012-2015, za period jul 2014 – jun 2015. godine, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 19. februara 2015. godine.

PRILOG 1: SADRŽAJ PLANA RADA AGENCIJE ZA 2014. GODINU

U nastavku je dat sadržaj Programa rada Agencije za 2014. godinu sa prikazom gdje se u ovom Izveštaju nalaze informacije o izvršenju planiranih programskih aktivnosti Agencije za 2014. godinu.

Sadržaj Programa rada Agencije za 2014. godinu

I UVOD

II PLAN AKTIVNOSTI

II–1. NORMATIVNI DIO - **Tačka 8.1.** Izveštaja

A. Propisi i akta koje donosi Agencija - **Tačka 8.1.** Izveštaja

B. Stručne osnove za izradu propisa i akata koje treba da donese Ministarstvo - **Tačka 8.1.** Izveštaja

C. Stručne osnove za izradu propisa i akata koje treba da donese Vlada Crne Gore - **Tačka 8.1.** Izveštaja

II–2. TEKUĆE AKTIVNOSTI

A. Vođenje i održavanje registara i baza podataka Agencije - **Tačka 1.1, Tačka 1.10, Tačka 4.1, Tačka 4.2.** Izveštaja

B. Zaštita konkurencije u oblasti elektronskih komunikacija - **Tačka 2.1, Tačka 2.2** Izveštaja

1. Praćenje implementacije regulatornih obaveza nametnutih operatorima sa značajnom tržišnom snagom nakon sprovedenog drugog kruga analiza sedam relevantnih tržišta - **Tačka 2.1.4.1.** Izveštaja

2. Praćenje implementacije regulatornih obaveza nametnih operatoru sa značajnom tržišnom snagom, a kojem je prethodila provjera ispunjenosti Testa tri kriterijuma - **Tačka 2.1.5.** Izveštaja

3. Regulacija maloprodajnih cijena usluga fiksne telefonije - **Tačka 2.1. Izveštaja**

4. Implementacija modela računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva operatora u javnoj fiksnoj elektronskoj komunikacionoj mreži - **Tačka 2.2.4.** Izveštaja

5. Implementacija modela računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva operatora u javnoj mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži - **Tačka 2.2.5.** Izveštaja

C. Metodologija vođenja odvojenog računovodstva operatora univerzalne poštanske usluge

D. Univerzalni servis - **Poglavlje 3** Izveštaja

1. Univerzalni servis u elektronskim komunikacijama - **Poglavlje 3.** Izveštaja

2. Univerzalni servis u poštanskoj djelatnosti - **Poglavlje 6** Izveštaja

E. Upravljanje radio frekvencijskim spektrom - **Tačka 4.1** Izveštaja

1. Planiranje korišćenja radio-frekvencija - **Tačka 4.1.** Izvještaja
2. Izdavanje odobrenja za korišćenje radio-frekvencija - **Tačka 4.1.** Izvještaja
3. Kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra - **Tačka 8.2, Tačka 8.3, Tačka 8.4** Izvještaja
4. Međunarodna koordinacija radio-frekvencija - **Tačka 4.1.4.** Izvještaja
- F. Upravljanje numeracijom i adresiranjem - **Tačka 4.2.** Izvještaja
 1. Izdavanje odobrenja za korišćenje brojeva i adresa - **Tačka 4.2.** Izvještaja
 2. Prenosivost brojeva - **Tačka 1.9.** Izvještaja
 3. Informisanje o korišćenju jedinstvenog evropskog broja „112“ za pozive u hitnim slučajevima
- G. Prava i zaštita interesa korisnika - **Tačka 7.1.** Izvještaja
 1. Opšti uslovi pružanja usluga - **Tačka 7.1.** Izvještaja
 2. Pretplatnički ugovori - **Tačka 7.1.** Izvještaja
 3. Kvalitet usluga - **Tačka 7.1.** Izvještaja
 4. Sistem za mjerenje brzine pristupa Internetu - **Tačka 1.4.4.** Izvještaja
 5. Alat za pomoć korisnicima prilikom izbora elektronskih komunikacionih usluga (kalkulator cijena)
 6. Edukacija korisnika - **Tačka 7.1.** Izvještaja
 7. Ispitivanje javnog mnjenja - **Tačka 8.10.** Izvještaja
 8. Uspostavljanje nacionalne tačke razmjene Internet saobraćaja u CG - **Tačka 8.9.** Izvještaja
- II-3. IZRADA PLANOVA, IZVJEŠTAJA I INFORMACIJA VEZANIH ZA TRŽIŠTE ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I POŠTANSKE DJELATNOSTI - **Poglavlje 1, Poglavlje 5** Izvještaja
 - A. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju na godišnjem nivou
 - B. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju na polugodišnjem nivou
 - C. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju na kvartalnom nivou
 - D. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju na mjesečnom nivou
 - E. Planovi, izvještaji i informacije koje se pripremaju po potrebi
- II-4. SARADNJA SA NADLEŽNIM DRŽAVNIM ORGANIMA I DRUGIM INSTITUCIJAMA, OPERATORIMA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I POŠTANSKIM OPERATORIMA, REGULATORNIM TIJELIMA DRUGIH DRŽAVA I MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA U OBLASTI ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I POŠTANSKOG SAOBRAĆAJA - **Tačka 8.12, Tačka 8.14, Tačka 8.15, Tačka 8.16, Tačka 8.17, Tačka 8.18** Izvještaja
 - A. Saradnja sa nadležnim državnim organima i institucijama - **Tačka 8.12.** Izvještaja
 - B. Saradnja sa međunarodnim institucijama - **Tačka 8.12.2, Tačka 8.12.3.** Izvještaja
 - C. Organizacija međunarodnih skupova - **Tačka 8.12.2, Tačka 8.13.** Izvještaja
- II-5. MATERIJALNO-TEHNIČKO I KADROVSKO OSPOSOBLJAVANJE - **Tačka 8.11.** Izvještaja